

KOLENDAR

DRUŽBE
SVETEGA
MOHORJA
V CELOVCU

za navadno leto

1919.

—••—
Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Vsebina Koledarjeva.

	Stran
Rodopis avstrijske cesarske rodovine	2
Koledar za navadno leto 1919	4
Deželni patroni	28
Pomenljivi vremenski dnevi	28
Vremenski ključ	29
Prva pomoč v nezgodah	29
Najvažnejše pošne določbe do 31. avg. 1918 (veljavne na str. 201—202!)	30—31
Lestvica za pristojbine kolkov ali štempljev; Kolek za račune	32
Pozdrav mlademu cesarju Karlu. Zložil Fr. Neubauer	33
Naš up. Za god Nj. Veličanstvu cesarici Citi. Zložil Fr. Neubauer	34
Knez in škof dr. Anton Bonaventura Jeglič. (Ob dvajsetletnici blagoslovljenega škofovanja.) Spisal V. Podgorec	35
Ksaver Meško: Oče — otroci. Trpljenja blagoslov. (Pesmi)	38
Zmote in prevare. Povest. Spisal dr. M. D.	39
Kmetijsko gospodarstvo v bodočnosti. Spisal V. Podgorec	61
Dr. Jos. Lovrenčič: Binkoštno jutro. Žalostna pesem. Beneška. (Pesmi)	64
Anton Janežič. Ob petdesetletnici njegove smrti. Spisal dr. Iv. Grafenauer	65
Ksaver Meško: Pogovor. (Pesem)	72
K petindvajsetletnici Slovenskega planinskega društva. Spisal Janko Mlakar	73
† Dr. Janez Evangelist Krek. Napisal Ivan Dolenc	81
Franjo Neubauer: Pismo (Pesem)	108
Ksaver Meško: Na cesti (Pesem)	108
Svetovni dogodki. Spisal dr. V. Šarabon	109
Avstrija v preteklem polstoletju	110
Politični razvoj	113
Socialni razvoj	115
Gospodarski razvoj	120
Jugoslovanske dežele	143
Pogled po svetu	154
Svetišče kulture	171
Brata v bedi	173
Kako se zračuna kubična mera okroglih debel ali klad	176
Doba brejosti domačih živali	177
Imenik čč. p. n. poverjenikov, krajev in število dosmrtnih in letnih udov Družbe sv. Mohorja l. 1918.	178
Glasnik Družbe sv. Mohorja	195
Družbe sv. Mohorja postave in vodila opravnega reda	199
Najvažnejše pošne določbe, veljavne od 1. septembra 1918	201—202
Oglasila	203—222

1852

KOLENDAR

DRUŽBE
SV. MOHORJA
V CELOVCU

za navadno leto

1919.

Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu.

○○○○○

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

1825/59

Rodopis avstrijske cesarske rodovine.

Cesar:

Karol I. (Franc Jožef), rojen dne 17. avgusta 1887 na gradu Persenbeug na Nižjem Avstrijskem, je prevzel cesarstvo dne 21. novembra 1916.

Cesarica:

Cita (Marija, Adelgunda-Mihaela, Rafaela, Gabriela-Jožefa, Antonija, Alojzija-Neža), hči vojvode Roberta I. Parmškega in vojvodinje Marije Antonije, roj. princezinje Braganške in kraljičine Portugalske, rojena dne 9. maja 1892 na gradu Pianore, nadškofije Luka na Laškem, poročena dne 21. oktobra 1911 na gradu Schwarzau na Nižjem Avstrijskem.

Otroci:

Cesarjevič: **Franco Jožef Oton**, rojen v Wartholzu dne 20. novembra leta 1912.

Cesarična: **Adelajda**, rojena dne 3. januarja 1914.

Nadvojvoda **Robert Karol Ludovik**, rojen v Schönbrunnu na Dunaju dne 8. februarja 1915.

Nadvojvoda **Feliks Friderik Avgust**, rojen dne 31. maja 1916.

Nadvojvoda **Karol Ludovik**, rojen dne 10. marca 1918.

Stariši Nj. Veličanstva:

Nadvojvoda † **Oton Franco Jožef**, brat umrlega prestolonaslednika Franca Ferdinanda, Avstrija Este, rojen v Gradcu dne 21. aprila 1865, umrl 1. novembra 1906, in nadvojvodinja **Marija Jožefa** (Lujiza Filipina), hči princa Jurija Saksonskega, rojena dne 31. maja 1867.

Cesarjev brat:

Nadvojvoda **Maksimilijan Evgen**, rojen dne 13. aprila 1895.

Navadno leto 1919

ima 365 dni (med temi 65 nedelj in praznikov po starem štetju) ter se začne in konča s sredo.

Začetek leta 1919.

Občno in državno leto se začne novega leta dan, 1. januarja.
Cerkveno leto se začne 1. adventno nedeljo.

Godovinsko število.

Zlato število	1	Rimsko število	2
Epakta ali mesečno kazalo	XXIX	Nedeljska črka	E
Solnčni krog	24	Letni vladar: Solnce.	

Letni časi.

Pomlad se začne 21. marca ob 5:19. | Jesen se začne 23. septembra ob 17:35.
Poletje se začne 22. junija ob 12:54. | Zima se začne 22. decembra ob 11:27.
Čas od 8. ure zveč. do 8. ure 51 min. zjutraj je zaznamovan s črtkanimi številkami.

Premakljivi prazniki.

Septuagesima 16. februarja.

Pepelnica 5. marca.

Velika noč 20. aprila.

Križev teden 26., 27. in 28. maja.

Vnebohod Kristusov 29. maja.

Binkoštna nedelja 8. junija.

Sv. Trojica 15. junija.

Sv. Rešnje Telo 19. junija.

Srce Jezusovo 27. junija.

1. adventna nedelja 30. novembra.

Od Božiča do Pepelnice je 10 tednov.

Kvatrni in drugi posti.

I. kvatre, spomladanske ali postne, 12., 14. in 15. marca.

II. » letne ali binkoštna, 11., 13. in 14. junija.

III. » jesenske, 17., 19. in 20. septembra.

IV. » pozimske ali adventne, 17., 19. in 20. decembra.

Kvatrni in drugi posti so s križcem (†) zaznamovani.

Znamenja za mesečne krajece.

Mlaj ☉	ščep ali polna luna ☽
Prvi krajec ☾	Zadnji krajec ☾

Nebesna znamenja.

ovnen ♈	lev ♉	strelec ♐
bik ♉	devica ♍	kozel ♈
dvojčka ♊	tehtnica ♎	vodnar ♏
rak ♋	škorpion ♏	ribi ♐

Mrki solnce in lune leta 1919.

V letu 1919. bosta solnce dvakrat, luna pa enkrat mrknila, izmed katerih mrkov se bo v srednji Evropi videl le mrk lune.

1. Popolni solnčni mrk se prične 29. maja ob 11:33 in neha ob 4:44. Ta mrk bo viden v Južni Ameriki, v Afriki in južni Arabiji.

2. Delni mrk lune se prične 7. novembra ob 7:11 in neha 8. novembra ob 7:22. Ta mrk bo viden v Evropi, Aziji, izvzemši vztočno, Afriki in Ameriki.

3. Solnčni mrk v kolobaru se prične 22. novembra ob 1:14 in neha ob 7:13. Ta mrk bo viden v Srednji Ameriki, v Angliji, Španiji, Franciji, v severni Italiji in severni Afriki.

Cerkveni prepovedani časi.

Obhajati ženitve je prepovedano od 1. adventne nedelje do Božiča — in od pepelnice do Velikonočnega ponedeljka.

Državni prepovedani časi.

Igre v gledališčih, javni plesi in bali so prepovedani: na veliki četrtek, veliki petek, veliko soboto, presv. Rešnj. Telesa dan in božični dan. — Druge veselice, na pr. koncerti, besede, godbe itd., so prepovedane: zadnje tri dni velikega tedna in 24. decembra.

PROSINEC -JANUAR-

Hrv.: Siečanj; češko: Leden; poljsko: Styczen.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Sreda	Novo leto. Obrez. Gosp.	☿
2 Četrtek	Makarij, op.; Martinijan. ☿	☿
3 Petek	Genovefa, dev.; Salvator, sp.	☿
4 Sobota	Tit, škof; Izabela, kraljica.	☿
1 Ko je bil Herod umrl. Mat. 2, 19-23.		
5 Nedelja	V osmini N. L. Ime Jez.	☿
6 Pondelj.	Sv. Trije kralji. Razgl. G.	☿
7 Torek	Valentin, škof; Krišpin, škof.	☿
8 Sreda	Severin, opat; Erhard, škof.	☿
9 Četrtek	Julijan in Bazilisa, muč. ☽	☿
10 Petek	Pavel, pušč.; Agaton, papež.	☿
11 Sobota	Higin, pap. m.; Božidar, op.	☿
2 Dvanajstletni Jezus v templu. Luk. 2, 42-52.		
12 Nedelja	1. po Razgl. Gosp. Ernest.	☿
13 Pondelj.	Veronika, dev.; Bogomir.	☿
14 Torek	Feliks iz Nole; Hilarij, škof.	☿
15 Sreda	Maver, op.; Makarij Vel., p.	☿
16 Četrtek	Marcel, pap.; Ticijan, šk. ☽	☿
17 Petek	Anton, pušč.; Sulpicij, škof.	☿
18 Sobota	Sv. Petra stol v Rimu; Priska.	☿
3 O ženitnini v Kani Galileji. Jan. 2, 1-11.		
19 Nedelja	2. po Razgl. Gosp. Knut.	☿
20 Pondelj.	Fabij. in Boštj.; Majnrad, op.	☿
21 Torek	Neža, devica mučenica.	☿
22 Sreda	Vincencij, Anastazij, muč.	☿
23 Četrtek	Zaroka Mar. Dev.; Emerenc.	☿
24 Petek	Timotej, šk.; Babila, muč. ☾	☿
25 Sobota	Izpreobr. Pavla, ap.; Amand.	☿
4 Jezus ozdravi gobavega. Mat. 8, 1-13.		
26 Nedelja	3. po Razgl. G. Polikarp, šk.	☿
27 Pondelj.	Janez Zlatoust, cerkv. učen.	☿
28 Torek	Karol Vel.; Julij, šk.; Marjeta.	☿
29 Sreda	Frančišek; Sal., šk.; Konstant.	☿
30 Četrtek	Martina, devica; Janez, šk.	☿
31 Petek	Peter Nol., spozn.; Marcela.	☿

Izpremeni lune.

- ☿ Mlaj dne 2. ob 9:24 (dež in sneg).
- ☽ Prvi krajec dne 9. ob 11:55 (mrzlo in veter).
- ☾ ščep dne 16. ob 9:44 (sneg).
- ☾ Zadnji krajec dne 24. ob 5:22 (sneg).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje vodnarja ☿ dne 21. ob 4:21.
- Dan zraste za 1 uro 1 min.
- Dan je dolg 8 ur 26 minut do 9 ur 27 minut.

ZAPISNIK

1. Predsednik	2. Podpredsednik	3. Član	4. Član	5. Član	6. Član	7. Član	8. Član	9. Član	10. Član
11. Član	12. Član	13. Član	14. Član	15. Član	16. Član	17. Član	18. Član	19. Član	20. Član
21. Član	22. Član	23. Član	24. Član	25. Član	26. Član	27. Član	28. Član	29. Član	30. Član
31. Član	32. Član	33. Član	34. Član	35. Član	36. Član	37. Član	38. Član	39. Član	40. Član
41. Član	42. Član	43. Član	44. Član	45. Član	46. Član	47. Član	48. Član	49. Član	50. Član

Mednarodna komisija
 za raziskovanje in
 varovanje svetovne
 dediščine

1. Član

2. Član

3. Član

4. Član

5. Član

6. Član

7. Član

8. Član

9. Član

10. Član

11. Član

12. Član

13. Član

14. Član

15. Član

16. Član

17. Član

18. Član

19. Član

20. Član

21. Član

22. Član

23. Član

24. Član

25. Član

26. Član

27. Član

28. Član

29. Član

30. Član

31. Član

32. Član

33. Član

34. Član

35. Član

36. Član

37. Član

38. Član

39. Član

40. Član

41. Član

42. Član

43. Član

44. Član

45. Član

46. Član

47. Član

48. Član

49. Član

50. Član

SVEČAN FEBRUAR

Hrv.: Veljača; češko: Unor; poljsko: Luty.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Sobota	Ignacij, šk. m.; Efreml, sp.	☉
5 O Gospodovi ladjici. Mat. 8, 23—27.		
2 Nedelja	4. po Razgl. G. Svečnica.	
3 Ponedelj.	Blaž, škof; Oskar, škof.	☉
4 Torek	Veronika, dev.; Andrej, sp.	☉
5 Sreda	Agata, devica mučenica.	☉
6 Četrtek	Doroteja, dev. muč.; Tit, šk.	☉
7 Petek	Romuald, opat; Rihard.	☉
8 Sobota	Janez Mat., spozn.; Juvencij.	☉
6 O dobrem semenu. Mat. 13, 24—30.		
9 Nedelja	5. po Razgl. Gosp. Ciril, šk.	
10 Ponedelj.	Šolastika, dev.; Viljem, pušč.	☉
11 Torek	Prik. D. M. Lurške; Adolf.	☉
12 Sreda	Humbelina, dev.; Evalija, m.	☉
13 Četrtek	Katarina od Riči, devica.	☉
14 Petek	Valentina, muč.; Zojil, spozn.	☉
15 Sobota	Favstin in Jovita, muč.	☉
7 O delavcih v vinogradu. Mat. 20, 1—16.		
16 Nedelja	1. predpepln. Julijana, d.	
17 Ponedelj.	Donat in tov., mučenci.	☉
18 Torek	Simeon, škof; Flavijan, škof.	☉
19 Sreda	Julijan, Konrad, sp.; Viktor.	☉
20 Četrtek	Elevterij, škof, mučenec.	☉
21 Petek	Maksimilijan, šk.; Eleonora.	☉
22 Sobota	Stol sv. Petra v Antijohiji.	☉
8 Prilika o sejavcu in semenu. Luk. 8, 4-15.		
23 Nedelja	2. predpepln. Peter D.	
24 Ponedelj.	Matija, apostol.	☉
25 Torek	Valburga, opat.; Viktorin, m.	☉
26 Sreda	Porfirij, škof; Nestor, škof.	☉
27 Četrtek	Leander, škof; Baldomir, šk.	☉
28 Petek	Roman, opat.; Rajmund, sp.	☉

Izpremeni lune.

- ☉ Mlaj dne 1. ob 127 (mrzlo).
- ☽ Prvi krajec dne 7. ob 7:52 (sneg in dež).
- ☉ ščep dne 15. ob 2:38 (mrzlo).
- ☾ Zadnji kraj. dne 23. ob 2:38 (mrzlo).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje rib (♋) dne 19. ob 5:48.
- Dan zraste za 1 uro 28 min.
- Dan je dolg 9 ur 29 minut do 10 ur 57 min.

SUSEC

MAREC

Hrv.: Ožujak; češko: Brezen; poljsko: Marzec

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1	Sobota	Albin, škof; Hadrijan, pap.
9	Jezus ozdravi slepca. Luk. 18, 31-43.	
2	Nedelja	3. predpepeln. Simplicij.
3	Pondelj.	Kunigunda, ces.; Andrej, m.
4	Torek	Pust. Kazimir, spoznav.
5	Sreda	† Pepelnica. Agapeta, m.
6	Četrtek	Fridolin, Viktorin, Katarina.
7	Petek	Tomaž Akv., c. učenik.
8	Sobota	Janez od Boga; Filemon, m.
10	Hudobni duh skuša Jezusa. Mat. 4, 1-11.	
9	Nedelja	1. postna. Frančiška R.
10	Pondelj.	40 muč.; Kaj in Aleksander.
11	Torek	Heraklij, Cozim, mučenca.
12	Sreda	† Kvatre. Gregor I., pap.
13	Četrtek	Rozina, vdova; Evfrazija, d.
14	Petek	† Kvatre. Matilda, kraljica.
15	Sobota	† Kvatre. Longin, mučenec.
17	Jezus se na gori izpremeni. Mat. 17, 1-9.	
16	Nedelja	2. post. Hilarij i. Tacijan.
17	Pondelj.	Patricij, škof; Jedert, dev.
18	Torek	Ciril Jeruzalemski, škof.
19	Sreda	Jožef, ženin Dev. Marije.
20	Četrtek	Feliks in tov.; Niketas, škof.
21	Petek	Benedikt, op.; Serapijon, m.
22	Sobota	Benvenut, škof.
12	Jezus izžene hudiča iz mutca. Luk. 11, 14-28.	
23	Nedelja	3. postna. Viktorin, muč.
24	Pondelj.	Gabriel, nadangel.
25	Torek	Oznanjenje Mariji Dev.
26	Sreda	Emanuel, muč.; Dizma, spoz.
27	Četrtek	Rupert, škof; Janez Dam.
28	Petek	Janez Kapistran, spoznav.
29	Sobota	Ciril, škof, mučenec.
13	Jezus nasiti 5000 mož. Jan. 6, 1-15.	
30	Nedelja	4. postna (sredp.). Angela.
31	Pondelj.	Modest, šk.; Gvidon, sp.

Izpremeni lune.

- ☾ Mlaj dne 2. ob 12:11 (sneg in dež).
- ☽ Prvi krajec dne 9. ob 11:11 (dež).
- ☾ ščep dne 16. ob 4:41 (lepo).
- ☾ Zadnji krajec dne 24. ob 11:11 (dež).
- ☾ Mlaj dne 31. ob 11:11 (lepo).

Nebesno znamenje.

Solnce stopi v znamenje ovna (♈) dne 21. ob 5:19. Začetek spomladi.
Noč in dan sta enako dolga.
Dan zraste za 1 uro 47 min. Dan je dolg 11 ur 0 min. do 12 ur 47 min.

ZAPISNIK

The Travelling Club

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.

<p>...</p> <p>...</p> <p>...</p> <p>...</p>	<p>...</p> <p>...</p> <p>...</p> <p>...</p>
---	---

MALI TRAVEN APRIL

Hrv.: Travanj; češko: Dubenj; polj.: Kwecien.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Torek	Hugon, škof; Teodora, muč.	☾
2 Sreda	Frančišek Pavl.; Marija Eg.	☾
3 Četrtek	Abundij, škof; Rihard, spoz.	☾
4 Petek	Izidor, šk.; Rozalija, devica.	☾
5 Sobota	Vincencij F., sp.; Irena, dev.	☾
14 Judje hočejo Jez. kamenjati. Jan. 8, 46-59.		
6 Nedelja	5. postna (tiha). Sikst, p.	☾
7 Ponedelj.	Božja glava. Herman. ☽	☾
8 Torek	Albert, škof; Dionizij, muč.	☾
9 Sreda	Marija Kleofa; Demeter, m.	☾
10 Četrtek	Ezekijel, prer.; Mehtilda, d.	☾
11 Petek	Dev. Mar. 7 žal. Leon I., p.	☾
12 Sobota	Zenon, škof muč.	☾
15 Jezusov prihod v Jeruzalem. Mat. 21, 1-19.		
13 Nedelja	6. post. (ov.). Hermenegild.	☾
14 Ponedelj.	Justin, Tiburcij, mučenca.	☾
15 Torek	Helena, kralj.; Anastazija. ☽	☾
16 Sreda	Turibij, škof; Kalist, muč.	☾
17 Četrtek	+ Veliki četrtek. Anicet.	☾
18 Petek	+ Veliki petek. Apolonij.	☾
19 Sobota	+ Velika sobota. Leo IX.	☾
16 Jezus vstane od mrtvih. Mark. 16, 1-7.		
20 Nedelja	Velika noč. Vstaj. Gosp.	☾
21 Ponedelj.	Velikon. pond. Anzelm, šk.	☾
22 Torek	Soter in Kaj, papeža-muč.	☾
23 Sreda	Adalbert (Vojteh), m.-šk. ☾	☾
24 Četrtek	Jurij, muč.; Fidelis, muč.	☾
25 Petek	Marko, evang.; Ermin, m.	☾
26 Sobota	Klet, pap.; Marcellin, pap.	☾
17 Jezus se prikaže ob zaprtih durih. Jan. 20, 19-31.		
27 Nedelja	1. povelik. (bela). Cita, dev.	☾
28 Ponedelj.	Pavel od križa; Vital, muč.	☾
29 Torek	Peter, muč.; Robert, opat.	☾
30 Sreda	Katarina Sij., d.; Marijan. ☽	☾

Izpremeni lune.

- ☽ Prvi krajec dne 7. ob 11:30 (lepo).
- ☾ ščep dne 15. ob 9:25 (spremenljivo).
- ☾ Zadnji krajec dne 23. ob 12:21 (veliko dežja).
- ☽ Mlaj dne 30. ob 6:30 (spremenljivo).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje bika (♉) dne 21. ob 11:00.
- Dan zraste za 1 uro 37 min.
- Dan je dolg 12 ur 50 min. do 14 ur 27 min.

ZAPISNIK

<p>1. ...</p> <p>2. ...</p> <p>3. ...</p>	<p>...</p>
<p>4. ...</p> <p>5. ...</p> <p>6. ...</p>	<p>...</p>
<p>7. ...</p> <p>8. ...</p> <p>9. ...</p>	<p>...</p>
<p>10. ...</p> <p>11. ...</p> <p>12. ...</p>	<p>...</p>
<p>13. ...</p> <p>14. ...</p> <p>15. ...</p>	<p>...</p>
<p>16. ...</p> <p>17. ...</p> <p>18. ...</p>	<p>...</p>
<p>19. ...</p> <p>20. ...</p>	<p>...</p>

VELIKI TRAVEN MAJEN

Hrv.: Svibanj; češko: Kveten; poljsko: Maj.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Četrtek	Filip in Jakob, apostola.	[Icon]
2 Petek	Atanazij, škof; Sekund, m.	
3 Sobota	Najdba sv. križa.	
18	Jezus dobri pastir. Jan. 10, 11-16.	
4 Nedelja	2. povelik. Florijan, muč.	[Icon]
5 Ponedelj.	Pij V., papež; Irenej, škof.	
6 Torek	Janez Ev. pred lat. vrati.	
7 Sreda	Varstvo sv. Jožefa.	
8 Četrtek	Prikazen Mihaela nadangela.	
9 Petek	Gregor Nac., škof; Beat, sp.	
10 Sobota	Antonin, škof; Gordijan, m.	
19	Jezus napove svoj odhod. Jan. 16, 16-22.	
11 Nedelja	3. povelik. Varstva sv. Jož.	[Icon]
12 Ponedelj.	Pankracij, mučenec.	
13 Torek	Servacij, šk.; Glicerija, dev.	
14 Sreda	Bonifacij, mučenec.	
15 Četrtek	Zofija, muč.; Hilarij, sp.	
16 Petek	Janez Nep., muč.; Ubald, šk.	
17 Sobota	Paškal, spozn.; Maksima, d.	
20	Jez. obeča učencem sv. Duha. Jan. 16, 5-14.	
18 Nedelja	4. povelik. Feliks, spozn.	[Icon]
19 Ponedelj.	Celestin, papež; Ivo, spozn.	
20 Torek	Bernardin, spozn.; Bazila, d.	
21 Sreda	Valens, mučenik; Feliks K.	
22 Četrtek	Helena, dev.; Julija, d.	
23 Petek	Deziderij, škof; Andrej Bob.	
24 Sobota	Marija Dev., pom. kristj.	
21	Jezus uči o moči molitve. Jan. 16, 23-30.	
25 Nedelja	5. povelik. Gregor VII., p.	[Icon]
26 Ponedelj.	Filip Neri, sp.; Eleverij.	
27 Torek	Magdalena Pac., dev.	
28 Sreda	Avguštin, šk.; Viljem, op.	
29 Četrtek	Krist. vneboh. Maksim.	
30 Petek	Ferdinand, kr.; Feliks I., p.	
31 Sobota	Angela, d.; Kancijan i. t., m.	

Izpremeni lune.

- ☽ Prvi krajec dne 7. ob 11:30 (lepo).
- ☾ Ščep dne 15. ob 2:30 (lepo).
- ☾ Zadnji krajec dne 22. ob 11:30 (lepo).
- ☾ Mlaj dne 29. ob 2:12 (dež).

Nebesno znamenje.

Solnce stopi v znamenje dvojčkov (♊) dne 28. ob 11:30.
Dan zraste za 1 uro 15 min.
Dan je dolg 14 ur 31 min. do 15 ur 46 min.

ZAPISNIK

Ustanova za ...

Redni broj	Ime i prezime
1	Mihailo Jovanović
2	Mihailo Jovanović
3	Mihailo Jovanović
4	Mihailo Jovanović
5	Mihailo Jovanović
6	Mihailo Jovanović
7	Mihailo Jovanović
8	Mihailo Jovanović
9	Mihailo Jovanović
10	Mihailo Jovanović
11	Mihailo Jovanović
12	Mihailo Jovanović
13	Mihailo Jovanović
14	Mihailo Jovanović
15	Mihailo Jovanović
16	Mihailo Jovanović
17	Mihailo Jovanović
18	Mihailo Jovanović
19	Mihailo Jovanović
20	Mihailo Jovanović
21	Mihailo Jovanović
22	Mihailo Jovanović
23	Mihailo Jovanović
24	Mihailo Jovanović
25	Mihailo Jovanović
26	Mihailo Jovanović
27	Mihailo Jovanović
28	Mihailo Jovanović
29	Mihailo Jovanović
30	Mihailo Jovanović

Ustanova za ...

Zapisnik ...

RODNIK

Hrv.: Lipanj; češko: Červen; poljsko: Czerwiec.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
22	Jezus govori o pričevanju Sv. Duha. Jan. 15, 16—27, 16, 1—4.	
1	Nedelja 6. povelik. Juvencij, muč.	☩
2	Pondelj. Marcelin, muč.; Erazem, šk.	
3	Torek Klotilda, kr.; Oliva, devica.	
4	Sreda Frančišek Kar., sp.; Kvirin.	
5	Četrtek Bonifacij, škof; Valerija. ☩	
6	Petek Norbert, škof; Bertrand.	
7	Sobota Robert, spozn.; Bogomil, op.	
23	Jez. govori o Sv. Duhu in ljub. Jan. 14, 23—31.	
8	Nedelja Binkošti. Prih. Sv. Duha.	☩
9	Pondelj. Bink. pond. Primož i. Felic.	
10	Torek Marjeta, kralj.; Mavrin, muč.	
11	Sreda † Kvatre. Barnaba, apost.	
12	Četrtek Janez Fak., spoz.; Flora, d.	
13	Petek † Kvatre. Anton Pad. ☩	
14	Sobota † Kvatre. Bazilij, škof.	
24	Meni je dana vsa oblast. Mat. 28, 18—20.	
15	Nedelja 1. pob. Sv. Trojica. Vid.	☩
16	Pondelj. Franc Reg., sp.; Beno, šk.	
17	Torek Adolf, škof; Lavra, redovn.	
18	Sreda Feliks in Fortunat, mučen.	
19	Četrtek Sv. Rešnje T. Gerv. i. Prot.	
20	Petek Silverij, papež; Florentina.	
21	Sobota Alojzij (Vekoslav), sp. ☩	
25	Prilika o veliki večerji. Luk. 14, 16—24.	
22	Nedelja 2. pobink. Ahacij, mučenec.	☩
23	Pondelj. Eberhard, škof; Cenon, sp.	
24	Torek Janez Krstnik (roj.). Kres.	
25	Sreda Viljem, opat; Prosper, škof.	
26	Četrtek Janez in Pavel, m.; Vigilij.	
27	Petek Srce Jezusovo. Hema. ☩	
28	Sobota Leon II., p.; Irenej, spoz.	
26	Prilika o izgubljeni ovci. Luk. 15, 1—10.	
29	Nedelja 3. pobink. Peter in Pavel.	☩
30	Pondelj. Spomin sv. Pavla, ap.; Oton.	

Izpremeni lune.

- ☩ Prvi krajec dne 5. ob 1:22 (nalivja).
- ☩ ščep dne 13. ob 5:28 (lepo.)
- ☩ Zadnji krajec dne 21. ob 6:33 (spremenljivo).
- ☩ Mlaj dne 27. ob 9:53 (spremenljivo).

Nebesno znamenje.

- ☩ Sonce stopi v znamenje raka (☉) dne 22. ob 12:54. Začetek poletja.
- Najdaljši dan in najkrajša noč.
- Dan zraste do dne 22. za 17 minut in se zopet skrči do konca meseca za 4 minute.
- Dan je dolg 15 ur 48 min. do 16 ur 01 min.

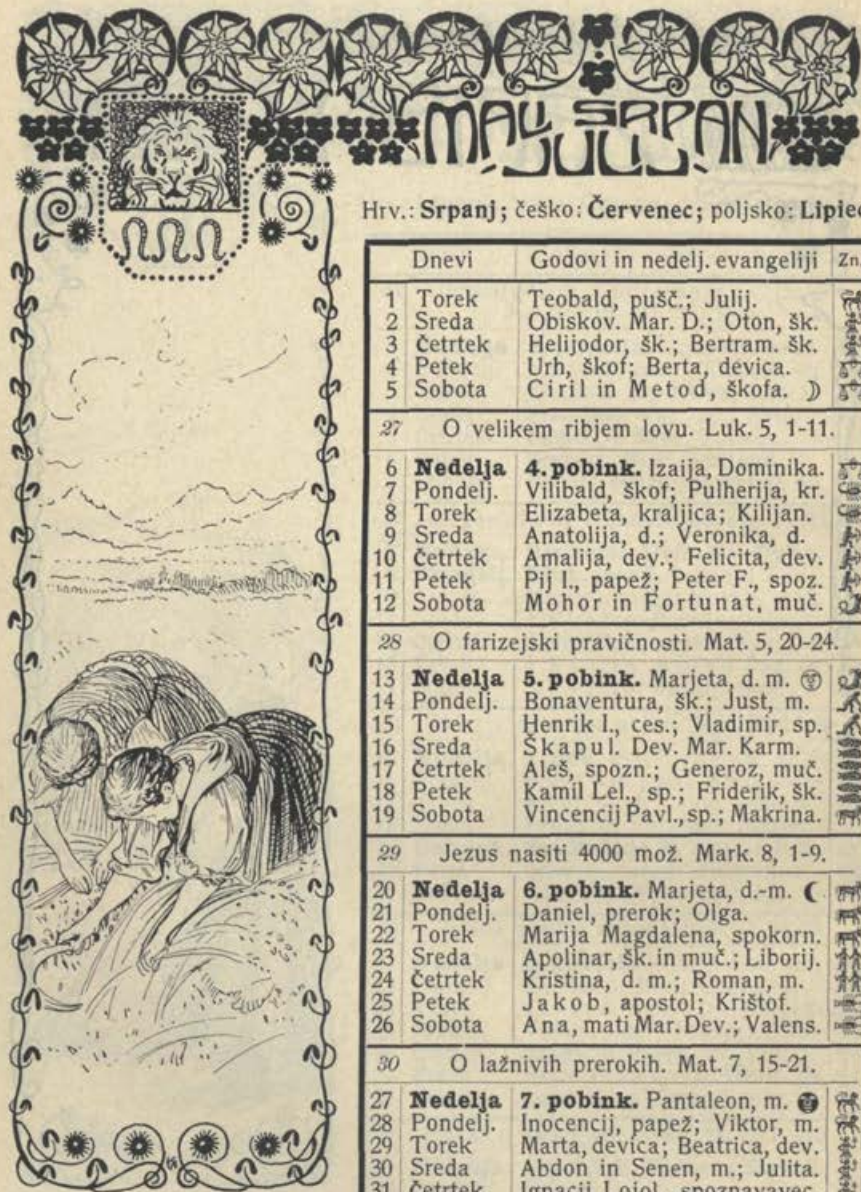

ZAPISNIK

1	Lok	
2	Prost	
3	Čistota	
4	Čistota	
5	Čistota	
6	Čistota	
7	Čistota	
8	Čistota	
9	Čistota	
10	Čistota	
11	Čistota	
12	Čistota	
13	Čistota	
14	Čistota	
15	Čistota	
16	Čistota	
17	Čistota	
18	Čistota	
19	Čistota	
20	Čistota	
21	Čistota	
22	Čistota	
23	Čistota	
24	Čistota	
25	Čistota	
26	Čistota	
27	Čistota	
28	Čistota	
29	Čistota	
30	Čistota	
31	Čistota	
32	Čistota	

<p style="text-align: center;">Zapisnik</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik</p>	<p style="text-align: center;">Zapisnik</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik</p>
---	---

Hrv.: Srpanj; češko: Červenec; poljsko: Lipiec.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Torek	Teobald, pušč.; Julij.	☾
2 Sreda	Obiskov. Mar. D.; Oton, šk.	
3 Četrtek	Helijodor, šk.; Bertram, šk.	
4 Petek	Urh, škof; Berta, devica.	
5 Sobota	Ciril in Metod, škofa. ☽	
27	O velikem ribjem lovu. Luk. 5, 1-11.	
6 Nedelja	4. pobink. Izaija, Dominika.	☽
7 Ponedelj.	Vilibald, škof; Pulherija, kr.	
8 Torek	Elizabeta, kraljica; Kilijan.	
9 Sreda	Anatolija, d.; Veronika, d.	
10 Četrtek	Amalija, dev.; Felicitia, dev.	
11 Petek	Pij I., papež; Peter F., spoz.	
12 Sobota	Mohor in Fortunat, muč.	
28	O farizejski pravičnosti. Mat. 5, 20-24.	
13 Nedelja	5. pobink. Marjeta, d. m. ☽	☽
14 Ponedelj.	Bonaventura, šk.; Just, m.	
15 Torek	Henrik I., ces.; Vladimir, sp.	
16 Sreda	Škapul. Dev. Mar. Karm.	
17 Četrtek	Aleš, spozn.; Generoz, muč.	
18 Petek	Kamil Lel., sp.; Friderik, šk.	
19 Sobota	Vincencij Pavl., sp.; Makrina.	
29	Jezus nasiti 4000 mož. Mark. 8, 1-9.	
20 Nedelja	6. pobink. Marjeta, d.-m. ☾	☽
21 Ponedelj.	Daniel, prerok; Olga.	
22 Torek	Marija Magdalena, spokorn.	
23 Sreda	Apolinar, šk. in muč.; Liborij.	
24 Četrtek	Kristina, d. m.; Roman, m.	
25 Petek	Ja k o b, apostol; Krištof.	
26 Sobota	A n a, mati Mar. Dev.; Valens.	
30	O lažnih prerokih. Mat. 7, 15-21.	
27 Nedelja	7. pobink. Pantaleon, m. ☽	☽
28 Ponedelj.	Inocencij, papež; Viktor, m.	
29 Torek	Marta, devica; Beatrica, dev.	
30 Sreda	Abdon in Senen, m.; Julita.	
31 Četrtek	Ignacij Lojol, spoznavavec.	

Izpremeni lune.

- ☽ Prvi krajec dne 5. ob 12:15 (dež).
- ☽ ščep dne 13. ob 7:2 (spremenljivo).
- ☾ Zadnji krajec dne 20. ob 12:3 (nalivja).
- ☽ Mlaj dne 27. ob 6:21 (spremenljivo).

Nebesno znamenje.

Solnce stopi v znamenje leva (♌) dne 23. ob 12:15. Začetek pasjih dni.
Dan se skrči za 55 minut.
Dan je dolg 16 ur 1 min. do 15 ur 6 min.

ZAPISNIK

<p>1. Kalendar za leto 1919.</p>	
<p>2. ...</p>	
<p>3. ...</p>	
<p>4. ...</p>	
<p>5. ...</p>	
<p>6. ...</p>	
<p>7. ...</p>	
<p>8. ...</p>	
<p>9. ...</p>	
<p>10. ...</p>	
<p>11. ...</p>	
<p>12. ...</p>	
<p>13. ...</p>	
<p>14. ...</p>	
<p>15. ...</p>	
<p>16. ...</p>	
<p>17. ...</p>	
<p>18. ...</p>	
<p>19. ...</p>	
<p>20. ...</p>	
<p>21. ...</p>	
<p>22. ...</p>	

VELIKI SRPAN AUGUST

Hrv.: Kolovoz; češko: Srpen; poljsko: Sierpien.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Petek	Vezi Petra, ap.; Mak. bratje.	☾
2 Sobota	Porcijunkula. Alfonz Lig.	☾
31 O krivičnem hišniku. Luk. 16, 1-9.		
3 Nedelja	8. pobink. N. sv. Štefana.)	☾
4 Ponedelj.	Dominik, spoznavavec.	☾
5 Torek	Marija Dev. snežna; Ožbolt.	☾
6 Sreda	Gospodova izpremenitev.	☾
7 Četrtek	Kajetan, spokornik; Donat.	☾
8 Petek	Cirijak, mučenec.	☾
9 Sobota	Roman, muč.; Afra, mučen.	☾
32 Jezus se joka nad Jeruz. Luk. 19, 41-47.		
10 Nedelja	9. pobink. Lavrencij, m.	☾
11 Ponedelj.	Tiburcij, m.; Suzana, dev. ☾	☾
12 Torek	Klara, devica; Hilarija, muč.	☾
13 Sreda	Hipolit in Kasijan, mučenca.	☾
14 Četrtek	† Evzebij, sp.; Anastazija, d.	☾
15 Petek	Vel. Gosp. Vnebovz. M. D.	☾
16 Sobota	Rok, spozn.; Hijacint, spozn.	☾
33 O farizeju in cestninarju. Luk. 18, 9-14.		
17 Nedelja	10. pobink. Liberat, muč.	☾
18 Ponedelj.	Joahim, o. M. D.; Helena. ☾	☾
19 Torek	Ludovik Toled., šk.; Julij.	☾
20 Sreda	Bernard, opat; Štefan, kralj.	☾
21 Četrtek	Ivana Fr. vd.; Adolf, spozn.	☾
22 Petek	Timotej, muč.; Hipolit, škof.	☾
23 Sobota	Filip Ben., Cahej, spozn.	☾
34 Jezus ozdravi gluhtonemega. Mark. 7, 31-37.		
24 Nedelja	11. pobink. Jernej, apost.	☾
25 Ponedelj.	Ludovik, spoznavavec. ☾	☾
26 Torek	Cefirin I., pap.; Samuel, m.	☾
27 Sreda	Jožef K., spozn.; Natalija.	☾
28 Četrtek	Avguštin, škof; Hermes, m.	☾
29 Petek	Obglav. sv. Janeza Krstnika.	☾
30 Sobota	Roza Lim., dev.; Feliks, m.	☾
35 O usmiljen. Samarijanu. Luk. 10, 23-27.		
31 Nedelja	12. pob. Angelska. Rajm.	☾

Izpremeni lune.

- ☾ Prvi kraj. dne 3. ob 5:31 (spremen.).
- ☾ ščep dne 11. ob 5:32 (spremenljivo).
- ☾ Zadnji krajec dne 18. ob 4:56 (lepo).
- ☾ Mlaj dne 25. ob 4:37 (lepo).

Nebesno znamenje.

- ☾ Solnce stopi v znamenje device (♍) dne 24. ob 6:28. Konec pasjih dni.
- ☾ Dan se skrči za 1 uro 34 minut.
- ☾ Dan je dolg 15 ur 3 min. do 13 ur 29 m.

ZAPISNIK

1. Povelja ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...
 11. ...
 12. ...
 13. ...
 14. ...
 15. ...
 16. ...
 17. ...
 18. ...
 19. ...
 20. ...
 21. ...
 22. ...
 23. ...
 24. ...
 25. ...
 26. ...
 27. ...
 28. ...
 29. ...
 30. ...
 31. ...
 32. ...
 33. ...
 34. ...
 35. ...
 36. ...
 37. ...
 38. ...
 39. ...
 40. ...
 41. ...
 42. ...
 43. ...
 44. ...
 45. ...
 46. ...
 47. ...
 48. ...
 49. ...
 50. ...

1	Povelja ...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...

...
 ...
 ...

KIMAVEC

SEPTEMBER

Hrv.: Rujan; češko: Září; poljsko: Wrzesień.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Ponedelj.	Egid, opat; Verena, dev. m.	♁
2 Torek	Štefan, kralj; Antonin, m.	♃
3 Sreda	Evfemija, Tekla, Doroteja.	♁
4 Četrtek	Rozalija, dev.; Ida, kraljica.	♁
5 Petek	Lavrencij Just, šk.; Viktorin.	♁
6 Sobota	Hermogen, Pelagij, muč.	♁
36 Jezus ozdravi 10 gobavih. Luk. 17, 11-19.		
7 Nedelja	13. pobink. Bronislava, n.	♁
8 Ponedelj.	Mala gosp. Rojstvo M. D.	♁
9 Torek	Korbinijan, šk.; Gorgonij, m.	♁
10 Sreda	Nikolaj Toled., spoznav.	♁
11 Četrtek	Prot in Hijacint, mučenca.	♁
12 Petek	Marijino Ime. Macedonij.	♁
13 Sobota	Notburga, dev.; Virgilij, m.	♁
37 O božji previdnosti. Mat. 6, 24-33.		
14 Nedelja	14. pob. Mar. Im. Pov. križa.	♁
15 Ponedelj.	Nikomed, m.; Evtropija, vd.	♁
16 Torek	Ljudmila, vd.; Kornelij.	♁
17 Sreda	+ Kvatre. Lambert, šk. m.	♁
18 Četrtek	Jožef Kup., sp.; Tomaž.	♁
19 Petek	+ Kvatre. Januarij, muč.	♁
20 Sobota	+ Kvatre. Evstahij, muč.	♁
38 Jezus obudi mladeniča v N. Luk. 7, 11-16.		
21 Nedelja	15. pobink. Matej, apost.	♁
22 Ponedelj.	Mavricij in tov., mučenci.	♁
23 Torek	Tekla, dev. muč.; Lin, pap.	♁
24 Sreda	Marija Dev. reš. ujetnikov.	♁
25 Četrtek	Kleofa, spozn.; Firmin, škof.	♁
26 Petek	Ciprijan in Justina, mučen.	♁
27 Sobota	Kozma in Damijan, muč.	♁
39 Jezus ozdravi vodeničnega. Luk. 14, 1-11.		
28 Nedelja	16. pobink. Vaclav, kralj.	♁
29 Ponedelj.	Mihael, nadangel; Evtihij.	♁
30 Torek	Hieronim, spozn., c. učenik.	♁

Izpremeni lune.

- ♁ Prvi kraj. dne 2. ob 3:22 (spremen.).
- ♁ Ščep dne 10. ob 3:54 (dež).
- ♁ Zadnji kraj. dne 16. ob 3:32 (lepo).
- ♁ Mlaj dne 24. ob 3:54 (dež).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje tehtnice (♎) dne 23. ob 3:35.
- Začet. jeseni. Noč in dan enako dolga.
- Dan se skrči za 1 uro 38 min.
- Dan je dolg 13 ur 25 m. do 11 ur 47 m.

VINOTOK OKTOBER

Hrv.: Listopad; češko: Říjen; polj.: Pazdziernik

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Sreda	Remigij, škof; Areta, muč.	☿
2 Četrtek	Angeli varih. Leodegar. ☽	♃
3 Petek	Kandid, muč.; Evald, muč.	♁
4 Sobota	Frančišek Seraf., sp.; Edwin.	♁
40 O največji zapovedi. Mat. 22, 34—46.		
5 Nedelja	17. pobink. Rožnovenška.	☿
6 Ponedelj.	Bruno, spozn.; Fida, d. m.	♁
7 Torek	Rožni venec. Justina.	♁
8 Sreda	Brigita, vd.; Simeon, spozn.	♁
9 Četrtek	Dionizij, šk m.; Abraham. ☾	♁
10 Petek	Frančišek B., spoznavavec.	♁
11 Sobota	Nikazij, šk.; Firmin, škof.	♁
41 Jezus ozdravi mrtvoudnega. Mat. 9, 1-8.		
12 Nedelja	18. pobink. Maksimilijan.	☿
13 Ponedelj.	Edvard, kr.; Koloman, muč.	♁
14 Torek	Kalist, pap.; Domicijan, šk.	♁
15 Sreda	Terezija, dev.; Brunon, šk.	♁
16 Četrtek	Gal, op.; Maksima, dev. ☾	♁
17 Petek	Hedvika, kralj.; Viktor, škof.	♁
18 Sobota	Luka, evang.; Just, muč.	♁
42 Prilika o kralj. ženitnini. Mat. 22, 1-14.		
19 Nedelja	19. pobink. Peter Alk., sp.	☿
20 Ponedelj.	Janez Kancijan, spoznav.	♁
21 Torek	Uršula, dev.; Hilarijon, opat.	♁
22 Sreda	Kordula, d. m.; Mar. Saloma.	♁
23 Četrtek	Severin, šk.; Janez Kap. ☾	♁
24 Petek	Rafael, nadang.; Kristina.	♁
25 Sobota	Krisant in Krišpin, mučenca.	♁
43 Jezus ozdravi kraljič. sina. Jan. 4, 46-53.		
26 Nedelja	20. pobink. Evarist, p. m.	☿
27 Ponedelj.	Frumencij, škof; Sabina, m.	♁
28 Torek	Simon in Juda, apostola.	♁
29 Sreda	Narcis, škof; Hijacint, muč.	♁
30 Četrtek	Klavdij, muč.; Marcel, muč.	♁
31 Petek	† Volbenk, šk.; Lucija, dev.	♁

Izpremeni lune.

- ☽ Prvi krajec dne 2. ob 9:37 (spremenljivo).
 ☾ ščep dne 9. ob 2:39 (spremenljivo).
 ☾ Zadnji kraj. dne 16. ob 6:5 (sprem.).
 ☽ Mlaj dne 23. ob 8:30 (spremenljivo).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje škorpionja (♏) dne 24. ob 12:21.
 Dan se skrči za 1 uro 42 min.
 Dan je dolg 11 ur 43 m. do 10 ur 01 m.

ZAPISNIK

1	Nabola: God vseh svetov...	
2	Nabola: 21 godnik...	
3	Nabola: 22 godnik...	
4	Nabola: 23 godnik...	
5	Nabola: 24 godnik...	
6	Nabola: 25 godnik...	
7	Nabola: 26 godnik...	
8	Nabola: 27 godnik...	
9	Nabola: 28 godnik...	
10	Nabola: 29 godnik...	
11	Nabola: 30 godnik...	
12	Nabola: 31 godnik...	
13	Nabola: 32 godnik...	
14	Nabola: 33 godnik...	
15	Nabola: 34 godnik...	
16	Nabola: 35 godnik...	
17	Nabola: 36 godnik...	
18	Nabola: 37 godnik...	
19	Nabola: 38 godnik...	
20	Nabola: 39 godnik...	
21	Nabola: 40 godnik...	

<p style="text-align: center;">Ljubljana, dne 1. avgusta 1914.</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik št. 1.</p>	<p style="text-align: center;">Ljubljana, dne 1. avgusta 1914.</p> <p style="text-align: center;">Zapisnik št. 1.</p>
---	---

LISTOPAD NOVEMBER

Hrv.: Studeni; češko in poljsko: Listopad.

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1 Sobota	God vseh svetnikov.	☽ ♀
44	Prilika o kralj. računu. Mat. 18, 23-35.	
2 Nedelja	21. pobink. Just, mučenec.	☽ ♀
3 Ponedelj.	Vseh vernih duš. Viktorin.	
4 Torek	Karol Boromej, šk.; Modesta.	
5 Sreda	Caharija, oče Janeza Krst.	
6 Četrtek	Lenart, opat; Sever, škof.	
7 Petek	Prosdocim, šk.; Engelbert, šk.	
8 Sobota	Bogomir, šk.; Deodat, m.	
45	Dajte cesarju, kar je cesarj. Mat. 22, 15-21.	
9 Nedelja	22. pobink. Božidar, muč.	☽ ♀
10 Ponedelj.	Andrej Avel., spozn.; Trifon.	
11 Torek	Martin, škof; Mena, muč.	
12 Sreda	Martin, pap. muč.; Kunibert.	
13 Četrtek	Stanislav Kostka, spoznav.	
14 Petek	Serapijon, m.; Klementin.	
15 Sobota	Leopold, vojv. sp.; Jedert.	
46	Jezus obudi Jairovo hčer. Mat. 9, 18-26.	
16 Nedelja	23. pobink. Edmund. Otmar.	☽ ♀
17 Ponedelj.	Gregorij, škof; Viktorija, m.	
18 Torek	Odon, opat; Evgen, spozn.	
19 Sreda	Elizabeta, kr.; Poncijan, pap.	
20 Četrtek	Feliks Val., spozn.; Edmund.	
21 Petek	Darov. Mar. Dev.; Kolumban.	
22 Sobota	Cecilija, dev. m.; Maver.	
47	O grozoti razdejanja. Mat. 24, 15-35.	
23 Nedelja	24. pobink. Klemen, pap. m.	☽ ♀
24 Ponedelj.	Janez od križa, sp.; Hrizogon.	
25 Torek	Katarina, dev. mučenica.	
26 Sreda	Konrad, škof; Silvester, op.	
27 Četrtek	Virgil, škof; Ahacij, škof.	
28 Petek	Eberhard, škof; Jakob iz M.	
29 Sobota	Saturnin, muč.; Filomen.	
48	O poslednji sodbi. Luk. 21, 25-33.	
30 Nedelja	1. advent. Andrej, ap.	☽ ♀

Izpremeni lune.

- ☽ Prvi krajec dne 1. ob 2:31 (sneg).
- ☾ ščep dne 8. ob 0:35 (mrzlo).
- ☾ Zadnji krajec dne 14. ob 4:40 (lepo).
- ☽ Mlaj dne 22. ob 4:20 (lepo).
- ☽ Prvi krajec dne 30. ob 5:47 (lepo).

Nebesno znamenje.

- Solnce stopi v znamenje strelca (♏) dne 23. ob 9:25.
- Dan se skrči za 1 uro 16 minut.
- Dan je dolg 9 ur 57 m. do 8 ur 41 m.

ZAPISNIK

1	Prodaja	1000
2	Prodaja	1000
3	Prodaja	1000
4	Prodaja	1000
5	Prodaja	1000
6	Prodaja	1000
7	Prodaja	1000
8	Prodaja	1000
9	Prodaja	1000
10	Prodaja	1000
11	Prodaja	1000
12	Prodaja	1000
13	Prodaja	1000
14	Prodaja	1000
15	Prodaja	1000
16	Prodaja	1000
17	Prodaja	1000
18	Prodaja	1000
19	Prodaja	1000
20	Prodaja	1000
21	Prodaja	1000
22	Prodaja	1000
23	Prodaja	1000
24	Prodaja	1000
25	Prodaja	1000
26	Prodaja	1000
27	Prodaja	1000
28	Prodaja	1000
29	Prodaja	1000
30	Prodaja	1000
31	Prodaja	1000

Medicinsko društvo
 Izdavač: ...
 Tiskara: ...
 Broj: ...

Hrv.: Prosinac; češko: Prosinec; polj.: Grudzien

Dnevi	Godovi in nedelj. evangeliji	Zn.
1	Pondelj. Eligij, škof; Natalija, d. m.	
2	Torek Bibijana, muč.; Pavlina.	
3	Sreda Frančišek Ks., spoz.; Lucij.	
4	Četrtek Barbara, dev. m.; Peter Zlat.	
5	Petek Saba, opat; Krišpin, muč.	
6	Sobota Miklavž (Nikolaj), škof.	
49 Janez Krstnik v ječi. Mat. 11, 2-10.		
7	Nedelja 2. advent. † Ambrozij. ☉	
8	Pondelj. Brezmad. spoč. Mar. Dev.	
9	Torek Peter For., škof; Sirij, škof.	
10	Sreda Lavretanska M. B.; Judit, d.	
11	Četrtek Damaz, papež; Trazon, op.	
12	Petek Sinezij, muč.; Epimah, muč.	
13	Sobota Lucija, dev. muč.; Otilija.	
50 Jan. Krst. pričuje o Kristusu. Jan. 1, 19-28.		
14	Nedelja 3. advent. Spiridion, šk. ☾	
15	Pondelj. Jernej, škof; Kristina, dev.	
16	Torek Evzebij, škof; Adela, dev.	
17	Sreda † Kvatre. Lazar, šk.; Berta.	
18	Četrtek Gracijan, šk.; Vunebald.	
19	Petek † Kvatre. Nemezij, muč.	
20	Sobota † Kvatre. Liberat, muč.	
51 Jan. Krst. poklican v prerok. Luk. 3, 1-9.		
21	Nedelja 4. advent. Tomaž, apost.	
22	Pondelj. Demetriј in Honorat, m. ☉	
23	Torek Viktorija, dev.; Dagobert, kr.	
24	Sreda † Adam in Eva; Irmina, d.	
25	Četrtek Božič. Rojstvo Gospod.	
26	Petek Stefan, muč.; Arhelaj, škof.	
27	Sobota Janez Ev., ap.; Fabiola.	
52 Sim. in Ana oznanujeta Gosp. Luk. 2, 33-40.		
28	Nedelja N. pred Nov. let. Ned. o tr.	
29	Pondelj. Tomaž, škof; Trofin, muč.	
30	Torek David, kr.; Liberij, muč. ☽	
31	Sreda Silvester, pap.; Pavlina, m.	

Izpremeni lune.

- ☉ ščep dne 7. ob 11:3 (mrzlo in veter).
- ☾ Zadnji krajec dne 14. ob 7:2 (sneg).
- ☉ Mlaj dne 22. ob 11:55 (mrzlo, veter).
- ☽ Prvi kraj. dne 30. ob 6:25 (dež, sneg).

Nebesno znamenje.

Solnce stopi v znamenje kozla (♈) dne 22. ob 10:27. Začetek zime. Najkrajši dan in najdaljša noč. Dan se skrči do dne 22. za 20 minut in zopet zraste do konca meseca za 5 minut. Dan je dolg 8 ur 40 min. do 8 ur 25 min.

ZAPISNIK

Deželni patroni.

Na Sp. Avstrijskem: Sv. Leopold (15. novembra).
 Na Gor. Avstrijskem: Sv. Florijan (4. maja).
 Na Češkem: Sv. Janez Nep. (16. maja), sv. Venceslav (28. septembra).
 V Dalmaciji: Sv. Jeronim (30. septembra).
 V Galiciji: Sv. Stanislav (7. maja), sv. Mihael (29. septembra).
 Na Hrvaškem: Sv. Elija (20. julija), sv. Rok (16. avgusta).
 Na Koroškem: Sv. Jožef (19. marca), sv. Egidij (1. septembra).
 Na Kranjskem: Sv. Jožef (19. marca), sv. Mohor in Fortunat (12. julija).
 Na Moravskem: Sv. Ciril in Metod (5. julija).
 Na Ogrskem: Sv. Štefan, kralj (20. avgusta).
 Na Predarlskem: Sv. Gebhard (27. avgusta).
 Na Primorskem: Sv. Jožef (19. marca).
 Na Sedmograškem: Sv. Vladislav (27. junija).
 V Slavoniji: Sv. Janez Krstnik (24. junija).
 Na Šlezkem: Sv. Hedviga (15. oktobra).
 Na Solnograškem: Sv. Rupert (24. decembra).
 Na Štajerskem: Sv. Jožef (19. marca).
 Na Tirolskem: Sv. Jožef (19. marca), sv. Virgilij (26. junija).
 V Trstu in okolici: Sv. Just (2. novembra).

Pomenljivi vremenski dnevi.

Januar:

Sv. Makarij jasen ali meglen,
 naznanja enako jesen.
 Če o sv. Vincenciju solnce sije,
 se v jeseni kruha in vina užije.
 Spreobrnitev Pavla jasno vreme
 obeta sadov lepo breme.

Februar:

Če se Svečnica jasno zdani,
 zima še dolgo trpi.
 Sv. Matija led prebija,
 če ga ni, ga pa naredi.

Marec:

Moča v tihi nedelji,
 se žetve nikar ne veseli.
 Sv. Jožef lep in jasen,
 dobre letine prerok prijazen.
 Če so ob Rupertu lepi dni,
 se seno lahko suši.

April:

O sv. Jurju naj se vrana v setvi skrrije.
 O sv. Jurju še slepe mlade vrane,
 kmetje bodo volje razigrane.

Maj:

Pred Pankracijem naj poletnih ne bo dni,
 da za Ksaverijem slana polj več ne mori.
 Brez dežja Pankrac in Urban,
 dobre trgatve up je dan.

Junij:

Kakor se Medard zdani,
 vreme 40 dni trpi.
 Sv. Vid dežja ne daj,
 da bo lepe žetve kaj!

Julij:

Če Marijinega dne ne bo lepó,
 se dež ves mesec ustavil ne bo.
 O sv. Marjeti naj dežja ne bo,
 ne bi se ga veselil nikdo.

Avgust:

Ob Lovrencu in Jerneju lepih dni
 se vsakdo jeseni lahko veseli.
 Kakršno vreme dá Kasijan,
 bo ostalo še marsikateri dan.

September:

Če Ilij mine lepega dne,
 se lepa jesen upati sme.
 Kakor se je vreme na Gospojnico
 skazalo,
 štiri tedne bo naprej ostalo.

Oktober:

Kakor je sv. Uršula pričela,
 bo zima vsa izpela.
 Sv. Gal deževen ali suh —
 prihodnjega poletja ovaduh.

November:

Sneg sv. Andreja
polju ni kaj prida odeja.

Sv. Martin naj bo suh,
da po zimi raste kruh.

December:

Prvega tedna v adventu mraz
trajal bo ves zimski čas.

Božič zeleni
se za Velikonoč zameni.

Vremenski ključ

s katerim vreme za celo leto naprej vsakdo lahko zvé, ako le vé, kdaj se luna izpremeni, to je: ob kateri uri nastopi prvi krajec ☽, ščep ☽, zadnji krajec ☾ in mlaj ☾. — Ta ključ je napravil veleučeni slavni zvezdoslovec J. W. Heršelj, in dunajska kmetijska družba ga je leta 1839. spoznala za najbolj zanesljivega. Pomeni pa, kadar se luna izpremeni:

Ob uri	Po letu	Po zimi
od 12—2 popoldne	veliko dežja	sneg in dež
od 2—4 popoldne	spremenljivo	lepo in prijetno
od 4—6 popoldne	lepo	lepo
od 6—10 zvečer	lepo ob severu ali zapadu dež ob jugu ali jugozapadu	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 10—12 po noči	lepo	lepo
od 12—2 po noči	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2—4 zjutraj	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4—6 zjutraj	dež	sneg in vihar
od 6—10 dopoldne	spremenljivo	dež ob severozapadniku sneg ob vzhodniku
od 10—12 opoldne	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter

Opomba. Celo leto se razdeli na dva dela, t. j. leto in zimo; za leto velja čas od 15. aprila do 16. oktobra, ostali čas pa velja za zimo. — Da se na ta ključ moremo zanašati bolj, kakor na druge koledarje, o tem smo se prepričali.

Prva pomoč v nezgodah.

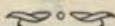
Če je koga **pičila kača**, zaveži ud nad rano proti srcu kolikor mogoče trdno. Rano treba izsesati (ustnice ne smejo biti ranjene); strup naj se izpljune. Bolnik naj se ne boji. Dajte mu močnega čaja ali kave; zelo dober je rum.

Če je koga **popadel pes**, zavij mu ud nad rano kolikor mogoče trdno ter daj na rano obkladek s 3% karbolno kislino.

Če se je kdo **utopil**, položi ga, da na strani leži, potegni mu jezik ven, da se voda more izteči in pripravi ga umetno k dihanju.

Ako se je kdo **zadušil**, če je komu kaj obtičalo v grlu, da se hoče zadušiti, šegetaj ga v grlu, da začne bljuvati. Če se je kdo zadušil v plinu, nesiga na prosto ali v dobro prezračeno sobo. Če se je kdo obesil, prereži vrv in ga previdno snemi. Pripravi mu umetno dihanje.

Če se je kdo **zastropil**, naj pije veliko mlačne vode, ki je z oljem, maslom ali soljo zmešana, tako da začne bruhati. Devaj mu na glavo mrzle obkladke in gorčični obliž na želodec in lidke.

Predmet	V Avstrijo, Ogrsko, Bosno-Herc. ter v Nemčijo in Bolgarijo	V inozemstvo
Pisma	do 20 g 15 h » 40 » 20 » in tako naprej za vsakih 20 g 5 h več	Kakor v avstrijskem prometu. Teža neomejena.
Dopisnice	poštne (uradne) 8 h druge (razglednice) 10 »	10 h 10 »
Tiskovine	a) navadne do 50 g 3 h » 100 » 6 » in tako naprej za vsakih 50 g 3 » b) nujne (je treba označiti z nujnostno znamko) do 50 g . 5 h » 100 » . 8 » in tako naprej za vsakih 50 » . 3 »	Ni dovoljeno
Poslovni (trgovski) papirji	za vsakih 50 g 5 h najmanj pa 25 » Dopustna teža 2 kg. Nefrankirane se ne odpošiljajo.	Kakor v avstrijskem prometu
Vrednostna (denarna) pisma	a) poština kakor za priporočeno pismo enake teže; b) zavarovalnina: v Avstrijo za vsakih 300 K ali del tega 5 h v Ogrsko, Bosno-Hercegovino, Nemčijo 10 h Skupno za eno pismo najmanj 60 »	Poština kot v avstrijskem prometu; zavarovalnina za vsakih 300 frank. = 288 K 15 do 25 v

Blagovni vzorci	za vsakih 50 g 5 h najmanj pa 10 » Dopustna teža 500 g (v Ogrsko 350 g) Nefrankirani se ne odpošiljajo.	
Zavoji (paketi)	V Avstrijo: do 1 kg K — 60 » » 5 » — 80 » » 10 » — 2— » 15 » — 3— » 20 » — 4— b) za vrednost: za vsakih 300 K ali del tega 5 h, najmanj pa 10 h. Nefrankirani zavoji 20 h več.	V Ogrsko, Bosno in Hercegovino: do 5 kg K — 80 » » 10 » — 2— » 15 » — 3— » 20 » — 4— V Nemčijo: do 5 kg 80 h, nad 5 kg do 20 kg različno po deželah. Za vsakih 300 K ali del tega 10 h. Se mora frankirati.
Poštne nakaznice	do 50 K 20 h » 100 » 25 » » 150 » 30 » in tako naprej za vsakih 50 K 5 h do 1000 K.	do 50 K 25 h » 100 » 50 » in tako naprej za vsakih 50 K 25 h do 500 mark = 500 frankov
Poštni nalogi	a) poština kakor za priporočeno pismo enake teže; b) predložina pristojbina 10 h do 1000 K	V veljavi prejeme dežele do 1000 K.
Poštna povzetta	a) poština kakor za enako pošiljatev brez povzetta; b) predložina pristojbina 10 h do 1000 K	V veljavi prejeme dežele do 1000 K. Se morajo frankirati.

I. Kolek za menice.

čez	Do	100 K	— K	10 h
»	100	150	—	» 20
»	150	300	—	» 40
»	300	600	—	» 80
»	600	900	1	» 20
»	900	1.200	1	» 60
»	1.200	1.500	2	» —
»	1.500	1.800	2	» 40
»	1.800	2.400	3	» 20
»	2.400	3.000	4	» —
»	3.000	4.500	6	» —
»	4.500	6.000	8	» —
»	6.000	9.000	12	» —
»	9.000	12.000	16	» —
»	12.000	15.000	20	» —
»	15.000	18.000	24	» —
»	18.000	21.000	28	» —
»	21.000	24.000	32	» —
»	24.000	27.000	36	» —
»	27.000	30.000	40	» —
»	30.000	33.000	44	» —
»	33.000	36.000	48	» —
»	36.000	39.000	52	» —
»	39.000	42.000	56	» —
»	42.000	45.000	60	» —
»	45.000	48.000	64	» —
»	48.000	51.000	68	» —
»	51.000	54.000	72	» —
»	54.000	57.000	76	» —
»	57.000	60.000	80	» —
»	60.000	63.000	84	» —

itd. od vsakih nadaljnjih 3000 K za 4 K več; znesek pod 3000 K računa se za polno vsoto.

II. Kolek za pravna pisma.

čez	Do	40 K	— K	20 h
»	40	80	—	» 40
»	80	120	—	» 60
»	120	200	1	» 60
»	200	400	2	» —
»	400	600	3	» —
»	600	800	4	» —
»	800	1.600	8	» —
»	1.600	2.400	12	» —
»	2.400	3.200	16	» —
»	3.200	4.000	20	» —
»	4.000	4.800	24	» —
»	4.800	6.000	32	» —
»	6.000	7.600	40	» —
»	7.600	9.200	48	» —
»	9.200	10.800	56	» —
»	10.800	12.400	64	» —
»	12.400	14.000	72	» —
»	14.000	15.600	80	» —
»	15.600	17.200	88	» —
»	17.200	18.800	96	» —
»	18.800	20.400	104	» —
»	20.400	22.000	112	» —
»	22.000	23.600	120	» —
»	23.600	25.200	128	» —
»	25.200	26.800	136	» —
»	26.800	28.400	144	» —
»	28.400	29.000	152	» —
»	29.000	30.600	160	» —
»	30.600	32.200	168	» —
»	32.200	33.800	176	» —

itd. od vsakih nadaljnjih 1600 K za 8 K več; znesek pod 1600 K računa se za polno vsoto.

III. Kolek za pogodbe.

čez	Do	20 K	— K	20 h
»	20	40	—	» 40
»	40	60	—	» 60
»	60	100	1	» —
»	100	200	2	» —
»	200	300	3	» —
»	300	400	4	» —
»	400	800	8	» —
»	800	1.200	12	» —
»	1.200	1.600	16	» —
»	1.600	2.000	20	» —
»	2.000	2.400	24	» —
»	2.400	3.200	32	» —
»	3.200	4.000	40	» —
»	4.000	5.600	56	» —
»	5.600	6.400	64	» —
»	6.400	7.200	72	» —
»	7.200	8.000	80	» —
»	8.000	8.800	88	» —
»	8.800	9.600	96	» —
»	9.600	10.400	104	» —
»	10.400	11.200	112	» —
»	11.200	12.000	120	» —
»	12.000	12.800	128	» —
»	12.800	13.600	136	» —
»	13.600	14.400	144	» —
»	14.400	15.200	152	» —
»	15.200	16.000	160	» —
»	16.000	16.800	168	» —
»	16.800	17.600	176	» —

itd. od vsakih nadaljnjih 800 K za 8 K več; znesek pod 800 K računa se za polno vsoto.

Kolek za račune.

Vsi računi morajo biti kolekovani in sicer:

do	20 K	2 h
od 20	» 100	» 10
» 100	» 1000	» 20
čez 1000	»	» 50

za vsako polo. Upoštevati se mora ves znesek. Kolek se mora prilepiti na prvo stran vsake pole in se mora uničiti bodisi s prepisanim čez njegovo dolenje mesto z dnevom, besedilom ali naslovom računa, in sicer tako, da preide besedilo v tekoči vrsti s koleka na papir, ali pa se pretisne na ta način s štempljico.

POZDRAV

MLADEMU CESARJU KARLU.

Iz prsi sovraštvo!
 Iz grobov junaštvo,
 iz jarkov na dan!
 Naj mir bo po zemlji
 ko praznik svečan!
 Več boj nam ne jemlji
 očetov, sinóv,
 požar nam ne pali
 prijaznih domóv!
 Dovolj smo jokali,
 ko ločil sovražnik možá je in ženo,
 ko mamico klical otrok je ihtech,
 ko zemljo, od znoja in solz posvečeno,
 zapuščal je starček, v dnu duše trpeč!

* * *

Zastonj so željé hrepeneče!
 Ustaviti borba se neče! —
 In gledamo v daljo, in vemo, da spet
 borilec se mnog ne povrne,
 da k skalam prikuje brezsrčni ga led,
 da sneg ga za vedno zagrne. —
 Za dragimi žalost iztega roké,
 ko lipa brezlistna vejevje,
 za dragimi klici ihté in jeché
 ko vetri, ki vijejo drevje. — — —
 Veseli slavili veliki bi dan,
 ko Avstriji Ti si, naš cesar zavladal,
 ko ne bi junak za junakom nam padal,
 cvetan kakor Ti in življenja željan!
 Da reši nebó nas dobrotno nadlog,
 kako bi Ti vzklikali: Živi Te Bog! —
 A vendar iz naših domov naj pepela
 vsaj n a d a se danes nam dvigne vesela,
 da zbere pod varstvom se orlovih kril,
 da narod slovenski zasliši:
 »Ker záme krvi si potoke prelil,
 do smrti zvest habsburški hiši,
 ker nisi izgubil poguma, ne nad,
 tvoj cesar ti daje cesarskih nagrad:
 kar duša ti lepega sanja,
 hvaležni vladar ti poklanja!«

Franjo Neubauer.

Naš up.

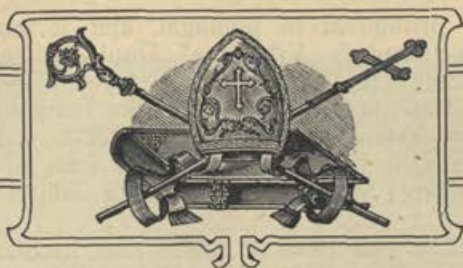
Za god Nj. Veličanstvu cesarici Citi.

Popeva li šumljaje vir,
začaran zvonček li pozvanja?
Se mamica nad dete sklanja,
da v sladki ga zaziblje mir?
Se vrnil slavček je v grmič
od tam, kjer večno solnce sije?
Popeva skrit li rajski ptič
čaróbne, bajne melodije?
Nemiren išče zemski rod,
utrujen siromak posluša,
oko vprašuje mu: »Odkod?«
Srce mu trepetá in duša.
Ko z juga doletele ptice,
znameče nam pomladni čas,
ò mirnih, lepših dneh novice
skrivnóstno zletajo od nas.
Ah, kdaj že nismo čuli speva
mirečega srcé, glavó!
Ob mraku težkega smo dneva
pred grozno tresli se nočjó.
A zdaj pozabljena radóst
in náda pokopana vstaja,
ko davno že izgnani gost
med zemske národe prihaja.
Zapisal Tvoj cesarski drug
nad préstol zlate je besede:
»Dovolj krvi, preveč je tug!
Naj mir človeštvo reši bede!«
Drhtí pač tudi Tvoja bol
od željnega pričakovanja,
čez góro gledaš in čez dol
in slušaš, kje se mir oznanja.
O, vem, da moreš, bi izvila
orožje, ki vihti ga smrt,
s prosečo sólzo omečila
svetá bi trdi srd in črt.
Zato, če prav bridkósti kupa
še vedno rádost nam grení,
pozdravlja narod Te, kí upa,
da sreča boš njegova Ti!

Franjo Neubauer.

1898

1918

Knez in škof

dr. Anton Bonaventura Jeglič.

Ob dvajsetletnici blagoslovljenega škofovanja.

Pod zelenimi vrhovi gorenjskih planin se je porodil dne 29. vel. travna l. 1850. pobožnim starišem v prijaznih Begunjah sin Anton Bonaventura. Nadarjenega dečka je poslal oče l. 1859. v Ljubljano s sveto namero, da stopi kedaj ljubljenec kot mašnik pred oltar. Latinske šole je živahni in nadarjeni mladenič dovršil z izbornim uspehom. Že v zadnjih letih gimnazije je pričel pisateljvati; profesor Marn je dal par šolskih nalog nadarjenega dijaka natisniti in l. 1868. je poslal Družbi sv. Mohorja prvenca javnega književnega delovanja, poučno povest, pod izmišljenim imenom „Dobrčan“. Obhajamo torej tudi 50 letnico njegovega književnega delovanja.

L. 1869. je Ant. Bon. Jeglič stopil v bogoslovje. Zavedal se je, da more kot duhovnik najlepše služiti Bogu in narodu in da ga more duhovniški poklic izmed vseh poklicov najpopolneje osrečiti.

Dne 27. julija 1873 je mladega bogoslovca posvetil škof Vidmar, ki je takoj spoznal, da bo treba ta biser še požlahniti in izbrusiti, če naj pride do popolne veljave. Škof je poslal mladega duhovnika v Avguštinej na Dunaj, kjer je bil leta 1876. promoviran za doktorja bogoslovja. Leto navrh je dr. Jeglič obiskal razna nemška vseučilišča.

Leta 1881. je mladi nadškof Stadler iskal pomočnikov za pastirsko delo v zapuščeni Bosni. Obrnil se je do Jegliča z vprašanjem, ali ne bi hotel priti v Sarajevo za kanonika. Dr. Jeglič je v tem vabilu spoznal glas Pastirja vseh pastirjev, ki išče delavcev za svoj vinograd. Takoj se je odločil in odšel svečana meseca leta 1882. na svoje novo mesto. Prvi hrvatski spis mladega kanonika je bil namenjen listu „Srce Jezusovo“. Kot župni upravitelj je kanonik dr. Jeglič pospeševal z vsemi svojimi odličnimi močmi češčenje Jezusovega srca, prepričan, da mu to češčenje rodi obilo blagoslova za vse drugo dušnopastirsko delo.

Poleg navadnega pastirskega dela je kanonik dr. Jeglič poučeval v zavodu „Hčera božje ljubezni“. Kadarkoli je utegnil, je pa pohitel v zapuščene vasi, kamor ni prišel nobeden duhovnik. Tam je kršče-

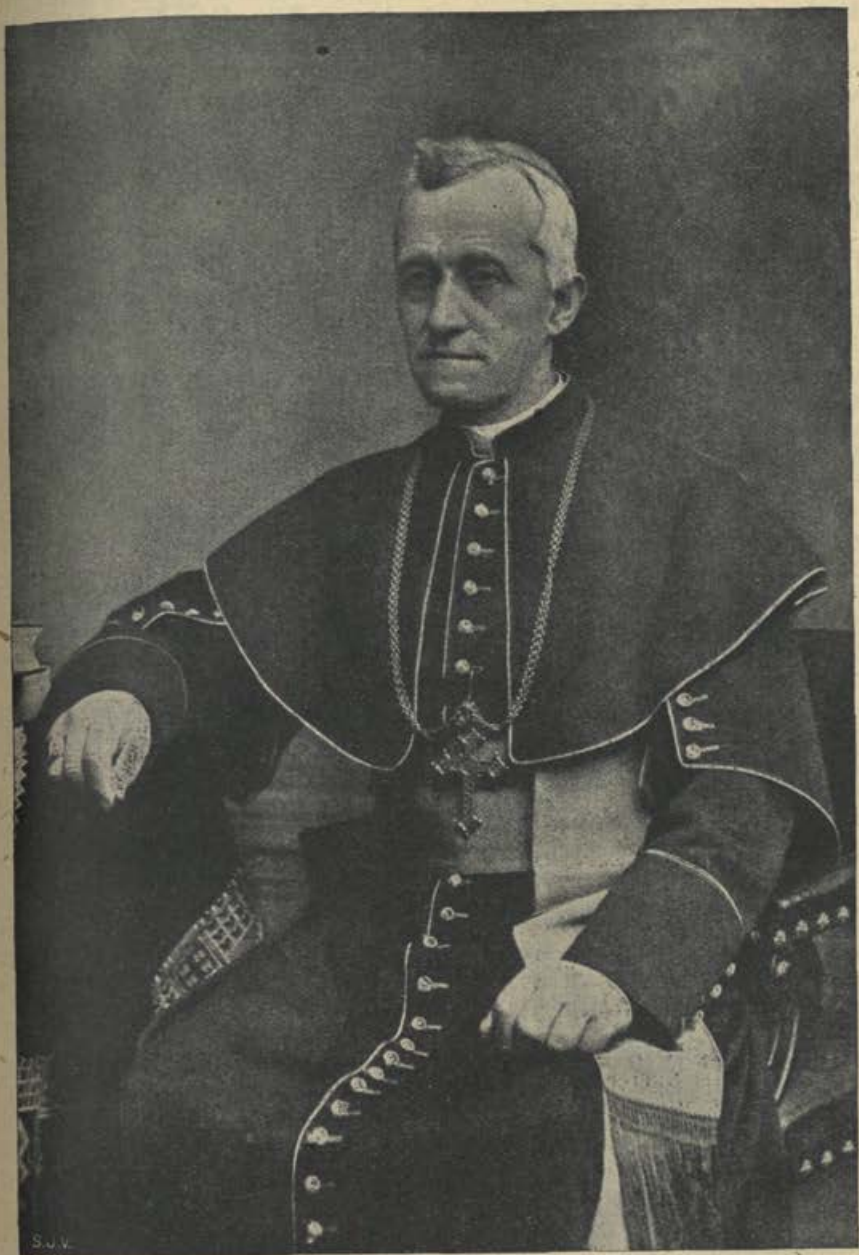
val, spovedoval, pridigoval in pomagal, kjer je mogel. Obenem je bil najmarljivejši sotrudnik „Vrhbosne“. Dopisoval je v list „Balkan“, spisal „Uzgojeslovje“ in „Razmatranja“ (premišljevanja) za sestre redovnice. Leta 1897. je vzornega kanonika imenoval Rim za škofa siunijskega in leto zatem, dne 11. svečana 1898, je bil imenovan za ljubljanskega kneza in škofa. Ko se je kot knez in škof ljubljanski poslavljjal od nadškofa Stadlerja, je nadpastir zaihtel, in zaplakala je vsa cerkev.

Dne 20. vel. trayna 1898 je došel novi nadpastir v Ljubljano. V prvem pastirskem listu je povedal duhovnikom in ljudstvu svojo namero: „S strahom jemljem v roko pastirsko palico prekrasne ljubljanske škofije, da jo vodim v današnjih viharnih časih — vendar v upanju na Sv. Duha, ki nam nastavlja škofe, da vladajo Cerkev božjo. Da pride v mojo škofijo kraljestvo božje, za to bom delal in trpel.“

Bistro oko mladega nadpastirja je takoj spoznalo, kje je treba najprej in največ pastirske skrbi. Preosnoval je „Škofijski list“. Orderbe so začele izhajati v slovenskem jeziku, škof je odloke poljudno razlagal, v pričetku vsakega leta je v njem objavljval velevažne poslanice za duhovnike. Poleg teh poslanic je prinašal list škofove razprave o vodstvu Marijinih družb, o socialnem in političnem gibanju, o cerkvenem gospodarstvu, o skrbi za izseljence, o vzgoji mladine, o katoliških shodih, o izobrazbi duhovnikov. Kakor vsi škofje reformatorji, kakor sv. Karol Boromejski, sv. Frančišek Saleški i. dr., se je mladi nadpastir zavedal pomena kanoničnih vizitacij. „Neizrečeno mučen posel je to, a podlaga cerkvene discipline.“ Blagi nadškof-kardinal Missia je nasledniku posebno na srce polagal Sodaliteto presv. Srca Jezusovega za duhovnike ljubljanske škofije. Polagoma so pristopili tej družbi vsi duhovniki, in škof poroča l. 1903. o sodaliteti: „Mnogo je pripomogla, da so duhovniki združeni v eno celoto enega duha in enega srca, kakor morebiti še nikdar ne poprej.“

Katoliška cerkev je vedno polagala največjo važnost na škofijske sinode — zborovanja duhovnikov pod predsedništvom škofa. Po 125 letih se je v Ljubljani v dneh od 1. do 3. kimavca 1903 zopet vršilo tako zborovanje, na katerem se je zbralo 400 duhovnikov. Iz Rima se je l. 1906. Congregatio Concilii kaj pohvalno izrekla o delovanju škofa dr. Ant. Bon. Jegliča: „V poročilu je marsikaj, kar so eminenca očetje kardinali sprejeli z največjim veseljem. Tu je škofijska sinoda, ki se je vršila s tolikim uspehom in veseljem, da je treba kar misliti na drugo; tu obširno poslopje malega semenišča (zavodi sv. Stanislava), tu izborni bogoslovni pouk v svetem bogoslovju, v lepem zadržanju, v obredih, v socialnih vprašanjih... In to je posebno razveseljivo, da Ti je duhovščina strogo pokorna, da sodeluje s katoliškimi možmi v pobožnih društvih, da vodi društva kmetov in delavcev. Potem se ni čuditi, da se nravnost vedno dviga in da ljudstvo ljubi vero, ki ima vire za svoj obstanek in za svojo rast.“

Novi čas je ves sovražen veri, ves poln zavajljivosti za mladino, kaj čuda potem, da povsod pojemajo duhovniški poklici. Kam pa bi prišla Cerkev, če bi ne bilo več dosti duhovnikov? Zato je bila ena prvih in največjih skrbi škofa dr. Ant. Bon. Jegliča, da razširi malo

Dr. Anton Bonaventura Jeglič
knez in škof ljubljanski.

semenišče in ustanovi svojo katoliško gimnazijo. L. 1898. je knez in škof o tem poročal osebno papežu Leonu XIII. Papež je sklep iz „vsega srca blagoslovil in obečal, da se bo tega dela vsak dan spominjal v molitvah.“ Hudo je bilo, nabrati sredstev za tolik načrt v tako kratkem času. A očitno je bil božji blagoslov nad škofovim delom: nabrala so se sredstva, našli so se požrtvovalni možje, ki so bili volje, prevzeti veliko breme vodstva in poučevanja v novem zavodu. L. 1905. je bilo velikansko poslopje dodelano in v jeseni se je pričel pouk.

Versko življenje je rastlo kakor rožice v pomladi: po vsej škofiji se vrše misijoni, v krščanskih srcih se je čudovito vnela ljubezen do Matere božje. L. 1910. je bilo v škofiji 383 Marijinih družb. Čudovito se je dvignila ljudska izobrazba, čudovito uredilo gospodarsko življenje vsega naroda. Čudoviti so sadovi katoliških shodov! L. 1906. je mogel dr. Krek ob koncu postnih govorov reči: „Za naš narod posebej in za našo deželo v prvi vrsti zahvalimo Boga, da stoji v tem verskem preporodu v prvi vrsti. Zahvalimo za to Boga, zahvalimo pa tudi svojega škofa, ki v tej deželi noč in dan z besedo in delom samo eno kliče: Nazaj k Jezusu!“

Pred svetovno vojsko že je ves slovenski narod z občudovanjem zrl na svojega škofa v Ljubljani. Kaj čuda, da je v bridkih vojnih dneh iskal in našel pri njem moči in tolažbe. Kaj čuda, da je vladika Jeglič vzel v krepke izkušene roke krmilo slovenske ladjice, hoteč obvarovati domovino pretečih skrajnih nevarnosti, ko je s svojim odločnim nastopom pokazal slovenskemu gospodarskemu in političnemu delu pot v bodočnost.

Med tistimi, ki so presvitlemu gospodu knezu in škofu dolžni največ hvaležnosti, stoji v prvi vrsti Družba sv. Mohorja. Presvitli jubilar je Družbi prijatelj ves čas svojega blagoslovljenega pastirovanja in vrh tega je Družbi med mnogimi drugimi spisi posvetil svoje najkrasnejše delo: „Mesija“ — življenje Jezusovo. Naj Bog blagoslovi še naprej apostolsko delo velikega slovenskega škofa!

V. Podgorec.

Ksaver Meško:

Oče — otroci.

Pri našem Očetu sem bil
v goreči molitvi,
pri njega otrokih sem spet —
v krvavi boritvi.

Ljubezen le videl sem tam
in večen mir,
a tukaj sovraštvo le zrem
in besen prepir.

Trpljenja blagoslov.

Kdor boli najgloblje nikdár ni okusil
v zapuščenosti moreče samote,
kdor svoje duše nikoli ni brusil
ob vseh bridkostih krivične sramote,
kdor ni iz trpljenja čaše pil
nikoli do dna,
odkod naj ta bi moči dobil,
da dvigne duhá do višav nebá?!

Zmote in prevare.

Povest. — Spisal dr. M. D.

I.

Milan Drenik je končal na visoki šoli v nemškem Gradcu zadnje leto pravoslovnih študij. Mati njegova Marija bi rada videla, da bi žurno napravil še zadnje izpite in prišel k njej v Ljubljano, da opravi še vojaško leto kakor enoletni prostovoljec. Potem naj bi vstopil takoj v službo. Njen rajnki soprog, c. kr. davkar Matija Drenik, je zapustil pač toliko, da je mogel Milan, edinec, študirati, ali — denar že pojema in skoro poide.

Milan je bil mesec dni doma pri materi na počitnicah. Študiral pa je bore malo. Oddiha se mu je zahotelo. Društva, dijaški sestanki in izleti, vse skupaj ga je motilo, da ni bil dovolj pri knjigah. Prosil je mater, da se vrne v Gradec in si tam vse uredi tako, da mu pojde izpit hitro od rok. Mati je videla, da je doma preveč raztresen in dala dovoljenje. Še mesečno podporo mu je nekaj priboljšala, češ, saj pride skoraj za vedno domov.

Ali motila se je. Pošlje ji pismo: Z izpitom se je spet zakasnil. Nekih knjig ne more dobiti, predno ne pridejo njegovi tovariši s počitnic nazaj. Zamuditi pa noče ničesar! S prvim dnem vinotoka meseca gre odslužit vojaško leto enoletnega prostovoljca k topniškemu polku v Gradcu. Za trdno obeta, da napravi doktorat še v prvih mesecih vojaške službe.

Hudo je bilo materi. Tako se je bila veselila, da bo imela sina že čez zimo doma. Saj itak ni preveč trdnega zdravja. Tako bi ga negovala doma... Tisti denar, ki je moral iti v Gradec, bi ostal doma. — Pa pomagati si ni vedela. Težkega srca mu je pisala: Trdno sem upala, da prideš kmalu domov ko doktor. Lepo bi bilo, prelepo. Pa Bog s Teboj! Bodi srečen in pridi vsaj za Božič domov se pokazat. Ali drugo leto mi nè pojdeš več z doma, da veš. Prehudo bi mi bilo po Tebi.“ — Tako je ostal Milan v Gradcu in postal enoletni prostovoljec. Glede izpitov je izpolnil obét. Sicer ni bil v dveh mesecih doktor, ali še čez Božič se je pridno učil — zvečine ponoči, ker podnevi ni utegnil radi vojaščine — in prve dni v postu je postal doktor pravoslovja.

Za Veliko noč je mati za trdno pričakovala sina, novega doktorja. Tako rada bi se ž njim posvetovala, kako bo z njegovo prihodnostjo. Ali vstopi pri sodišču, mari gre k vladi — tudi odvetnik ali notar postati nè bi bilo napak! Čim preje pride do kruha, tem bolje bi bilo. Ampak priganjala ga ne bo nikamor. Sam naj se odloči. Pa vendar: Eno skrito srčno željo je gojila, ko bi ji to izpolnil... Končanovo Angelico naj bi zasnužil, ko pride do kruha. Od mladih nog se poznata. Skupaj sta se igrala. Ko je še njen rajnki živel in so bili še na kmetih v Smrečju, je bil oče Končan, nadučitelj, njemu najboljši prijatelj. Kolikokrat so se šalili, ko sta se Milan in Angela skupaj igrala: To bo lep par, kaj? Angeličin oče je umrl kmalu za

Milanovim. Preselili so se za Drenikovimi v Ljubljano. Ali ni bilo denarja, da bi se Končanova otroka izšolala. Angelica je končala šolo pri Uršulinkah, potem šla k pošti. Dobila je službo na kmetih. Brat Lojze je moral opustiti misel na gimnazijo. Po dveh razredih, ki jih je prav dobro izvršil, vstopil je pri trgovcu v predmestju za vajenca. Mati Drenikova bi bila rada pomagala, ali Milanovo šolanje je bilo drago. Toda sedaj, ko bodo premagane vse ovire, ko postane Milan sam svoj, sedaj bi želela mati, naj se prijateljske vezi med obema družinicama utrde. Sanjala je o zaroki in ko postane Milan docela sam svoj, o poroki. Prepričana je bila do dna srca, da bi bila ta zveza za Milana najboljša. Denarja bi sicer ne dobil, ali dobil bi za družico brdko, čedno, pridno dekle najblažjega srca, da bi si boljše ne mogel želeli. Angelico si je želela za sinaho. Milan je bil vedno zelo prijazen ž njo, seveda je bila revica Angelica zadnja leta vsled službe redko doma. Mati je ugibala, ali je Milan na to zvezo že kaj mislil. Morda bi ga na rahlo opozorila. Njej, materi, tega gotovo ne bi zameril. Seveda silila bi ga pa prav nič ne! — Ob takih mislih in sanjah dobi mati pismo iz Gradca, da sina tudi za veliko noč ne bo domov. Pisal ji je pristrčno, toda njegovo zadrževanje, da samo radi službenih razmer ne more domov, ji je vzbudilo sum, da nemara nekaj prikriva. Dolgo jo je mučila ta misel. Bala se je, ali ni morda bolan. Pa baš glede tega ji je izrecno pisal, da se počuti ob vednem kretanju pod milim nebom zdravega kakor riba. Ugibala je semtertja, — nazadnje napekla potic, pripravila prekajeno pleče, nekaj klobas, pridejala par kronic in vse skupaj odposlala Milanu v Gradec.

Zahvalil se ji je ganljivo. Ali domov ga še dolgo ni bilo. Meseca vel. srpna, dva dni pred Veliko Gospojnico pa pride čisto nepričakovano v Ljubljano. Njegov polk je odhajal na strelne vaje v Krško. V Ljubljani so spravili konje, topove in vozove z vlaka; odmarširali bodo še le drugi dan. Kako ga je bila mati vesela! Ostal je pri njej do večerje. Zdel se ji je skoraj večji, čez prsa pa gotovo širši. Obraz mu je bil ogorel, črne, mehke brčice so se dobro podajale zagorelemu licu. Na ovratniku sta se svetili po dve zvezdi, — znak, da je bil kakor vojak na svojem mestu.

V svojem vedenju se ji je zdel izpremenjen. Nekam malobeseden je bil. Tožil je, da je od vozarjenja truden. Mati pa si je mislila, da je postal — bolj moški. Saj je postal, odkar ga ni videla, doktor in vojak. Napeljala je govor, da kmalu pride stalno k njej nazaj; kam se obrne? Milan se je čudno nasmehnil: „Mama, najprej naj slečem to le vojaško suknjo, potem še le se ozrem, kako bo najbolje!“ „Ampak v Ljubljano moraš priti na vsak način?“ Glas se ji je tresel, oči so ga zrle proseče. „Domov pridem, seveda — če bom živ in zdrav,“ odgovori Milan, ali oči je povesil. Materi se je zdel odgovor neiskren, negotov. Pomolčala sta oba.

Večerjal je Milan v družbi svojih častnikov in tovarišev. Po večerji — postalo je že precej pozno — je prišel domov. Mati ga je čakala. Kozarec vina mu je ponudila. Milanu se je jezik razvozlal. Hvalil je Gradec, hvalil družbo, v kateri zadnji čas občuje. Ako bi se primerilo, da bi dobil v Gradcu dobro službico, morala bi mamica

k njemu v Gradec priti. Pogledal jo je iskreno, nežno. Mati ga je po kratkem premisleku prijela za roko in dejala: „Petinpetdeset let živim v domovini, osem let že hodim na grob tvojega rajnega očeta; srce mi pravi, da ga naj ne zapustim!“ — Milan je videl, da je materi hudo ob misli, Ljubljano zapustiti in se seliti v neznane ji kraje. Obrnil je govor drugam. Pravil ji je, kako pojde drugi dan nadaljna pot: Do Vidma ob izviru Krke prvi dan, do Dvora drugi dan, za tem v Novo mesto; tam počinejo dva dni. Potem odidejo v Krško. Na povratku čez tri tedne utegne biti v Ljubljani daljši odmor. Pristavil je — in to mu je pač šlo od srca in seglo materi v srce — da mu bode tedaj uteha, ko pojmeta skupaj na sprehod in obiščeta tudi očetov grob.

Drugi dan ob petih zjutraj mu je mati skuhala zajutrek in odšel je.

Nazaj pa se ni vračal čez Ljubljano. Cel polk je odšel po drugi progi na manevre. Mati je to zelo obžalovala. Ravno tisti čas je bila Končanova Angela na dopustu v Ljubljani. Rada bi videla, kako bi se Milan sedaj vedel proti njej.

Manevri so bili končani. Vojaško leto je minulo. Dan na dan je pričakovala mati sina. Pričakala pa je naslednje pismo: „Ljuba mama! Vem, da me željno pričakuješ domov. Saj sem Ti to nedavno obečal. Danes pa Ti moram priznati, da sem bil to obečal, ker se Ti nisem upal povedati resnice. V mojem življenju se je izvršil velik preobrat. Prej sem bil pač mislil, da bom srečen — doma. Prav za prav na kaj drugega nisem mislil. Sveta nisem poznal. Danes sem drugih nazorov. Dom mi je pretesen, prestarokopiten. Meni treba drugih, modernih ljudi. Tu, v tujini sem jih našel.

Kot vojak sem se seznanil na sijajnem vojaškem plesu z rodbino generalmajorja v pokoju pl. Kende. Imajo hčerko Gizelo. Ko sem jo prvič ugledal, dejalo mi je moje srce: Ta gospodična odloči mojo usodo! Še nikdar prej me ni prevzela lepota deklice tako: krasna, prekrasna je! Oh, da bi jo Ti videla! Ta sloka, vitka postava! Kakor zlato se svetijo njeni lasje ob angeljskem obrazku in njene bujne kite. In oči! Če me pogledajo, se mi zdi, da me boža Tvoja roka. Pa kako naobražena je! Govori seveda nemški, francoski, italijanski, malo tudi hrvaški. Oče je rodom s hrvaškega Primorja, gospa pa Nemka iz Gradca.

Pa porečeš, da vidim vse v rožnatih barvah; ali ne mislim, kaj bode z bodočnostjo?

Ali tudi to sem premislil. Predvsem je njena rodbina zelo pe-tična. S te strani ni strahu za bodočnost. Potem pa še to: Ako mi bo sreča mila, da se zaročim z gospodično Gizelo, skrbel bo nema- — ne, gotovo — njen oče, da dobim lepo službo. On ima zveze z visokimi krogi.

Nisem še zaročen, ali po vojaškem letu kanim zaprositi stariše za njeno ročico. Upam, da ne bo zaman!

In to Te lepo prosim: Ne bodi huda, ljuba mamica, če si po-iščem tu kruha — službico. Tu, v velikem mestu, kjer je imenitna družba, kjer so gledišča, razstave, koncerti, kjer polje bujno življenje,

tu mi res ugaja. Pri Vas v Ljubljani bi mi bilo pretesno. Ne ustavljaj se moji sreči: V Gradcu ostanem, postavim si svoj dom. In Ti prideš k nam. Na tihem sem že govoril z Gizelo. Ona je z načrtom zadovoljna. Tudi Tebi bo ugajalo. Pripravimo Ti posebno sobo, ali če hočeš, posebno stanovanje. Oh, kako lepo bode!

Srčno Te prosim, ne bodi huda, da se ne vrnem v vaše mesto. Moje mesto je Gradec ob strani mojega angelja — Gizele. Ne bodi huda, jaz ne morem drugače. Preveč bi izgubil, ako bi odšel od tod, to čutim.

Željno pričakujem odgovora. Trdno upam, da bodeš prišla za menoj. Srčno Te pozdravlja Tvoj vedno hvaležni sin Milan.“

To je bil udarec za rahločutno gospo Marijo Drenikovo. Življenje brez sina se ji je zdelo prazno, pusto. Za njim iti?! Bog ve, kakšne razmere nastopijo. Težko se je vdala v misel, da ga ne bode domov, težko, da njeni načrti splavajo po vodi. Misli, da bo srečen? — Ali se mu res nudi sreča?!

II.

Častniški izpit je napravil Milan z odliko. Ob novem letu je bil imenovan za lajtnanta v rezervi. Že pred Božičem so to zvedeli. Na božični večer so praznovali zaroko Milana z Gizelo. Vstopil je pri finančni prokuraturi v Gradcu, kjer se mu je obetalo posebno lepo službovanje. Pot mu je pripravil generalmajor pl. Kenda. Milan je bil presrečen. Poroko so določili za čas, ko postane Gizela dvajsetletna. Do tedaj Milan napravi zadnji izpit in dobi večjo plačo.

V uradu je bil Milan zelo priljubljen. Njegovo nadarjenost, prikupno vnanjost, lepo obnašanje so hvalili vsi predstojniki. Gmotnih skrbi ni imel, dasi od matere ni hotel več sprejemati mesečne podpore. Plača v uradu je bila v začetku pač majhna. Ali poučeval je manj nadarjene, pa bolj bogate visokošolce in jih pripravljaj za izpite. Šlo mu je izborno.

Od matere je dobival prisrčna pisma. Za praznike mu je še vedno pošiljala potic; skrbna mati te navade ni hotela opustiti. Le to ga je skrbelo, da je mati v pismih vedno resna. Preje, ko je bil še dijak, so bila njena pisma veselejša. To ga je težilo in ni se mu hotelo, da bi se peljal domov k njej. Opravičeval se ji je, da dobi dopusta le štirinajst dni poleti. Tedaj pa so Gizela in njeni stariši na letovišču, od nje pa se ne more ločiti. Ko bode poroka, pa bode prva pot k njej, da ji predstavi svojo miljenko.

Tako sta pretekli dve leti in pol, odkar je bil zadnjič pri materi. Med tem časom se je pridno učil za strokovni izpit. Pa še pred izpitom se je dogodilo nekaj, kar mu je leglo najprej kakor mōra težko na srce. —

Gradec je nemško mesto. Dosti je tam tudi Slovencev, ali večinoma so delavci, mali obrtniki. Nekaj je tudi uradnikov. Pa vsi skupaj izginejo v morju ogromne nemške večine.

Gospa Amalija pl. Kenda je rodom Gradčanka. Njeni sorodniki štejejo med prve kroge meščanstva. Tiste čase se je vršila med Nemci

huda gonja zoper katoliško vero. Kakor vsako velikomestno občinstvo, je tudi graško versko precej mlačno. Tu je bilo tedaj polje za gibanje tistih ljudi, ki iz mržnje do katoliške cerkve vabijo, silijo k prestopu v luteranstvo. Proč od Rimal! so ponavljali za njimi izvestni časniki malone dan na dan. Gospa Amalija je občevala skoraj izključno v takih vodilnih krogih mestne gospode, ki je najbolj kričala „Proč od Rimal!“ Sama je bila vzgojena kakor katoličanka, ali vera ji ni bila več važna reč.

Nekoč, ko se je vršila baš huda časnikarska gonja zoper veleučenege redovnika, češ da vohuni, ker si je napravil v znanstvene namene v svoji celici postajo za brezzični brzovav, je bila gospa pl. Kendova v taki družbi „vodilnih krogov“. Zabavljali so zoper redovnika kar venomer in brez preudarka — akoravno je njegovo nedolžnost po nekakšni preiskavi vlada sama priznala. Ali povod je bil, da so zabavljali in smešili katoličane. Osobito so vzeli na piko nauk, da je katoliški zakon nerazdružljiv. Ločen katoličan se ne sme pod nobenim pogojem vnovič poročiti, dokler živi drugi zakonski. Nekdo izmed navzočne gospode se spomni, da ima gospa pl. Kendova zaročeno hčerko. Vpraša jo, kaj se zgodi, ako bo ta zakon nesrečen. Gospa ga zavrne, da na to ne misli. Priskočijo še drugi klevetniki na pomoč. Ona se brani, da vere njenih starišev ni treba črniti. Posmehujejo se ji: V tem prosvitljenem času smo, pa ima take nazore... Vere so vse enake, pravijo, samo katoliška stavlja zahteve, ki so popolnoma odveč. Kaj treba zakona, ki se nikdar ne sme razdružiti, pa naj bo še tako nesrečen? Zakaj naj ločeni zakonci ostanejo brez novega zakona? Ni to protinaravno? Gospa omahuje, končno deje: Ako bi bil zakon res nesrečen, naj bi se res smel razdružiti, da si more vsak zakonski poiskati novega druga... Sedaj se vsa družba divi bistremu razumu in rabsodnosti gospe generalovke. Njej to laskanje zelo ugaja. Kar rdeča postane veselega razburjenja. Taka hvala je že dolgo ni doletela. Prvi „vodilni krogi“, med njimi mestni očetje, jo hvalijo... Ona pa pristavi, da bo še videla, kako bo z njeno hčerko, ko pride poroka...

Gospa Amalija je pravila o svojih novih nazorih svojemu soprogju Juriju. Bil je skoraj dvajset let starejši od nje. Ljubil je redno življenje in mir. Ako bi ji ugovarjal, ne bi imel doma ljubljenege mirú. Kar mu je gospa razlagala za svoje blago, ga je bore malo zanimalo. Po stari navadi ji je potrdil, da ima nemara prav, on pa se v take stvari ne meša.

Odslej je imela gospa Amalija v krogu svojih znancev in znank véliko besedo. Kar je slišala nekđaj od pročodrimovcev, vse si je prisvojila, vse zagovarjala.

Milan je čul njeno govoričenje, pa zdelo se mu je tako prazno, da se ni ob tem spotikal. Ko pa se je bodoča tašča vedno bolj vnela za svoje nove nauke, postalo mu je to neprijetno, mučno. In omenil je o tem Gizeli. Ona je imela isti vtisk. Prosil jo je, naj vpliva na mater, da naj ne govori vedno in vedno o veri, zakonu in takih stvareh v smislu pročodrimovcev. Gizela je res to povedala materi. Samoljubje gospe Amalije je bilo zadeto. Ostro vpraša hčerko,

od kod ima skrb za to, za kaj naj se ona zanima. Gizela zardi in ji razodene, da sta se i ona i Milan čudila izpremembi, da se sedaj v družbi, pri mizi doma, vsepovsod vedno govori o stvareh, ki niso bile prej nikomur izmed njih mari.

Ko je čula gospa generalovka, da se je Milan drznil njej oponašati, češ, „izpremenila“ se je, je prebledela. Vsesti se je morala „Milan te ščuje proti meni?“ je viknila.

Gizela vsa prestrašena opravičuje Milana in sebe, poljublja materi čelo, roke. Mati se brani ljubeznivosti hčerke.

Drugega dne zjutraj razodene mati Gizeli svoj sklep, da prestopi od katoliške k protestantski cerkvi, pričakuje, da stori isto tudi — Gizela, in sicer iz ozirov na njeno lastno korist. Zakon ne sme biti nerazdružljiv. Pa če jo ima Milan res rad, naj še on prestopi! . . .

Gizelina odgoja je bila posvetno moderna. V inštitutu se je učila predvsem finega obnašanja, tujih jezikov, igre na klavir, petja — na versko vzgojo se ni polagala važnost. Njene tovarišice so bile katoličanke, mnoge protestantovke in dve židinj. Svojo mamo je imela zelo rada. Saj ji je izpolnila vsako željo. Materin načrt, da prestopita k luteranstvu, se ji je zdel sicer čuden in nepotreben; ali če mama prestopi, prestopi i ona, to ji je bilo nekako samo ob sebi umevno. Glede Milana si je mislila: Ako me ima tako rad kakor jaz mater, stori že meni naljubo ta korak. Obečala je mami, da pove Milanu njeno željo. Mati sama pa ji je svetovala, naj ne stori tega prenaljubeno, raje naj počaka ugodne prilike.

Pa prišlo je malo drugače. Prilike zaenkrat še ni bilo. Milan je moral izpit, zadnji za dobro službo, naglo napraviti in odriniti k vojakom. To je bilo baš v pozni jeseni leta 1912, ko je bilo treba vsled napetosti s Srbijo ojačiti v Bosni vojaško silo. Milan je dobil poziv in odrinil kot poročnik v Bosno. Preden se je povrnil v Gradec, je preteklo pet mesecev. Med tem časom sta prestopili gospa in hči pl. Kendova k protestantom. Gospod general je bil sicer odločno zoper to, rekoč, da se to za njegovo rodbino ne spodobi, pa da tudi nobenega vzroka ni za tak korak. Ali soproga in hčerka sta bili že poučeni od pastorja, da jima po postavi prestopa ne more braniti. Nekaj dni se je stari, dobri general jezil, a soproga mu je hitela zatrjevati, da se zgodi prestop edino le za dobrobit otroka, in slednjič je zavladal v rodbini zopet mir. On je ostal katoličan, žena in hčerka sta postali luteranki. Sprva sta hodili kaj pogosto v luteransko cerkev, hvalili obrede, šege itd., kmalu pa sta se i tega naveličali, saj jima preje molitev in božja služba tudi ni bila k srcu prirasla.

Gizela se je nekoliko sramovala pisati Milanu o prestopu. Šele ko se je povrnil, mu je to povedala. Milana je novica nemilo dirnila. Sicer vedro, veselo čelo se mu je potemnilo. Gizela je to opazila takoj. Dejala mu je roko okoli vratu in rekla zavodljivo se smehljaje: „In sedaj me ti več ne maraš, me ne ljubiš?“ — Milan je bil premagan. Burno jo je objel in poljubil.

Bala je bila gotova. Gizela se je naučila v prvem mestnem hotelu izvrstno kuhati. Poroka je bila pred vrati. Milan je bil v službi povišan. Odslej je imel plačo, da bi mogel sam preživljati rodbinico.

Vedel je, da bo njegova malce razvajena ljubljenska potrebovala dosti več, kakor nese njegova plača. Pa saj dobi od doma lepo vsoto za doto.

Na dvajseti rojstni dan Gizelin pride Milan v svatovskem oblačilu čestitat s šopom lepih belih vrtnic. Obadva sta šla pred stariše in prosila, naj jima dovolita poroko.

Stariši so bili mnenja, da naj se poročita na jesen.

Milan in Gizela sta prosila za majnik. Osebito Milan je tako lepo in srčno prosil, da se stariša nista več ustavljala. Zaročenca sta bila presrečna.

Še tisti dan po kosilu ostaneta slučajno gospa in Milan sama pri mizi. Gospa se obrne hitro k Milanu in mu govori s sladkim glasom:

„Kakor bodoča tašča Vas smem gotovo nekaj prositi?“

„Milostiva, kako morete le še vprašati!“ reče Milan začudivši se.

„Prosim Vas za malenkost, ampak to je moja resnična želja: pristopite še Vi kot moderen človek k protestantom! — — Kako?!“ Videla je, da se je Milanu stemnil obraz. „Vam je ta misel neprijetna?“ Pomaknila je stol še bliže. „Kaj pa je vera? Ali ni vseeno, katoliška ali protestantska? Obe sta krščanski in to je slednjič vse!“

Milan je pušil cigareto in se vidno boril, kaj naj odgovori. V tem vstopi Gizela in pravi, da oče prosi oproščenja; vlegel se je malo po kosilu na divan, da se odpočije.

Milan si je mislil, da mu pride Gizela na pomoč. Obrnil se je do nje: „Mama pravi, da bi prestopil še jaz. — Kaj misliš ti, moja ljuba Gizela?“

Gizela in mati se spogledata. Gizela zardi. Mati povzame besedo, razburjena, skoraj jezno. Pikro deje, vsak zlog poudarjajoč: „Dragi moj! Kaj naj Gizela reče? Mi Vam jo damo za soprogo ali pa tudi ne. Tisto veste, da Gizela dobi lahko moža kjer in kadar hoče. Ali mi jo damo radi Vam — ako ste naših misli. Glejte! Tudi za Vas bo bolje, da prestopite. Morda pride v zakonu — vse je mogoče — da bi Vi hoteli zakon razdružiti in drugo ženo poročiti. Kot katoličan tega ne morete, ne smete, kot protestant pa pač. Ali ni torej bolje, kakor jaz pravim?“

Milan prime Gizelo za desnico in oduševljeno reče: „Nikdar, nikoli je ne zapustim, pa naj pride karkoli! To ve Gizela dobro. Zaradi mene gotovo niti ni treba bilo, da je Gizela prestopila...“ Rad bi pogledal Gizeli iskreno v oči, iskal je njenega pogleda, pa Gizela je v zadregi trgala cvetne liste bujno razcvetele rože. Gledala je na padajoče liste, kakor da bi se je ves razgovor niti ne tikal. Materi se ni hotela zameriti. Gospa pa si je prižigala cigareto in se tudi obrnila k oknu. Hotela je pokazati, da nima več ničesar pristaviti. Milanu je postalo mučno. Povzel je vnovič: „Tako hitro je prišlo to vprašanje! Morda bi preje govoril s svojo materjo?“

Tu pa gospa vstane. Puhnila je jezo dim iz ust, napravila obraz, hinavsko se smehljajoč, kakor bi mu hotela povedati nekaj silno veselega, ljubeznivega, in siknila: „Gospod doktor! To storite, to, da! Pišite svoji gospej mami ali pa pojdite kar k njej! Ona naj odloči! Ampak do tedaj pa bodite tako dobri in nikari ne mislite na

poroko z Gizelo. Saj veste, tu imam jaz, mati Gizelina, majhno besedo, pa — odločilno! Z Bogom, gospod Drenik!“

Odvihrala je. Ostala sta sama. Gizela je počela ihteti; Milan jo tolaži, da se mami jeza že pomiri in vse bo dobro. Obeta ji, da ne bo ničesar pisal svoji mami. Le ž njenim očetom bi rad govoril. Ali naj pride še na obisk, ali se kje drugje vidita? Gizela je odmajala: Dokler ne obljubi, da prestopi i on, se mati ne bo vdala; pozna jo dobro.

Milan je poiskal drugi dan gospoda generala. Vedel je že o prepiru med Milanom in bodočo taščo, pa celi stvari ni pripisoval posebne važnosti. Smejal se je, rekoč: „Dobro Vas je vzela v roko!“ — Milan je prosil, da bi general posredoval. Ne! General mu je odgovoril, da si je pridržal prostost, da počne, kar se mu zdi pravo, pa ona tudi. Morda se bo njegova gospa premislila, morda ne. Naj bo kakorkoli. Gizela je še mlada, saj lahko čakata.

Dva tedna je vladala napetost. Milan je preje v svoji sreči pripovedoval neprevidno prijateljem in znancem, da se bliža poročni dan. Sedaj mu je bilo vsako vprašanje, kdaj se poroči, mučno, da se je kar ljudi izogibal.

Domov materi pa ni pisal. Prepričan je bil, da mu mati nikakor ne bi pustila storiti tega, kar bodoča tašča zahteva.

Dijaška leta in vojaščina so ga napravila glede na vero mlačnega. Ali ljubezen do matere, ki je žrtvovala zanj toliko, ki jo je že s tem kruto žalil, da ni poiskal službe v Ljubljani, da ni pri njej ostal — ta mu je težila vest. Že je bil na tem, da se razroči in stori materi ljubav po njenih željah. Tu mu donese poštni sel pisemce od Gizele. Opojni vonj parfima, drobna fina pisava, vse ga je nekako omamljalo. Piše mu, da ni mislila, da jo ima tako malo rad... Ona bi se kar nič ne pomišljala, ko bi od nje zahteval enako — malenkost... Ali se vsled vere izpremeni kaj na njem ali na njej? Nič! Svoji materi naj nikar ničesar ne pravi. Ona tega itak ne razume... V velikem, modernem mestu se živi pač drugače kakor v malih. — Pri grofici X je domača slavnost. Povabljeni so. Rada bi šla ž njim na ta večer. Gotovo bodo celo plesali. In njega ne bo? Ako le hoče, pojdeteta skupaj. Naj ne bo tako — malenkosten. „Pridi k meni, greva k mami, obljubiš ji, že veš kaj, pa bo vse dobro. Tvoja mama pa bo pozneje, ko bo videla, kako sva srečna, s Teboj zadovoljna!“ —

Slepa ljubezen je premagala vse pomisleke. Šel je in — odpadel. Dejal je Gizeli: „In ko bi zahtevala od mene, da podpišem prestop s svojo srčno krvjo, storim tudi to zate, moja ljuba Gizela!“

Čez šest tednov je bila poroka v protestantski cerkvi na cesarja Jožefa trgu. Še časniki so pisali o tej poroki in namigavali, da je bil prekrasni par še pred nedavnim časom — katoliški.

Milan je dobro čutil, da mati prav gotovo zvé, kako se je od-tujil ne samo njej, ampak tudi cerkvi, ki ga je krstila. Pisal ji je istega dne, ko je čital v časnikih o svoji poroki, po dolgem času prvič. „Da ne zveš šele po ovinkih: Da sem dobil svojo Gizelo, ki jo nad vse ljubim, izstopil sem iz katoliške cerkve. Brez moje Gizele mi ni živeti Odpusti, ljuba mama, odpusti svojemu presrečnemu Milanu!“

III.

Leto in dan mine. Milan je imel svojo ženko nad vse rad. Obožaval jo je. Tudi ona je bila navidez srečna. Čas je mineval in Milan še misliti ni utegnil na svojo mamo. Enkrat, za Božič, ji je pisal, kako je srečen, in na prav nežen način je vprašal po zdravju in ali ji česa manjka. Mati mu je vrnila novoletne čestitke in pisala, da je zdrava. Ne potrebuje pa prav ničesar. Ni ga pa več vabila, da jo obišče, kakor preje vsikdar. Zbolelo ga je, a črnil ni o tem nikomur.

Jesen in zima sta prešla med samimi zabavami. Ženki je izpolnil vsako željo in glede na zabave jih je imela obilo. To stane denarja. Ali Milan tega ni čutil. Tudi tašča je trpela mnogo stroškov. Ž njo se ni več nikdar sporekel. Ugovarjal si je, da je zahtevala tisti prestop od njega res zato, ker mu je hotela dobro.

Na spomlad je postala Gizela malo bolna. Njeni živci so bili slabotni. Zdravniki so ji odsvetovali ukvarjati se z gospodinjstvom. Raje naj bi šla za nekaj mesecev na deželo, so rekli.

Gospa generalovka je stvar uredila. Ona in Gizela sta šli na letovišče v kraj, ki je bil le dve železniški postaji nad Gradcem. Milan se je preselil v stanovanje h generalu, ki je ostal doma, ker se ni rad odstranil od svojega navadnega bivališča. Kadarkoli je Milan utegnil, peljal se je tisti dve postaji z železnico ven na deželo.

Tiste dni, ko je stanoval z generalom Jurijem pl. Kendo skupaj, ga je šele do dobra spoznal. Bil je blaga, mehka duša. Leta so ga že precej trla. Vid in sluh sta mu nekoliko opešala. Zato mu je bil mir nad vse. Govorila sta nekoč o tisti pereči zadevi — o prestopu. Milan je čutil, da mu stopa kri v lice, ko mu je rekel stari general: „Veš, dragi Milan, čudno se mi je pa le zdelo, da si tudi ti menjal vero; zelo čudno. Poznam Kranjce! Imajo trde glave, ti si se pa kar — skoro brez vojne vdal. Meni se je zdelo — ne zameri — ponižanje samega sebe. Pa sedajšnji mladi svet je čisto drugače odgojen, kakor smo bili mi!“

Milanu se je zdelo, da bi moral braniti — mater, ki ga je vzgojila, pa je umolknil, ker ni vedel, kaj bi rekel potem v svoje opravičenje. Da bi se pa nasproti tako staremu, izkušenemu gospodu izgovarjal, češ brez Gizele ne bi mogel živeti, se mu je zdelo v tem času vendar malo prevsakdanje.

General in Milan sta bila 28. dan junija oba ves dan na letovišču pri svojih. Vračala sta se skupno z vlakom. Že v vagonu med vožnjo, zvečer proti devetim, jima je povedal sprevodnik, da gre glas o umoru prestolonaslednika Franca Ferdinanda in njegove soproge Zofije. Milan je ugovarjal, češ to bodo prazne marnje, kaj takega ni mogoče, saj so bile priprave za sprejem tako visokih gostov gotovo izvrstne itd. General je majal z glavo in dejal zetu, da se mu stvar ne zdi neverjetna. Valovje političnih strasti je v Bosni silno razburkano. So očitni nasprotniki našega cesarstva, ki se jih moremo ubraniti, so pa tudi skriti nasprotniki, zarotniki, teh pa se ne ubraniš tako lahko.

Na kolodvoru v Gradcu sta zvedela, da je novica pretresljiva resnica. Potrta sta se vozila na stanovanje. Časniki so izdali posebne izdaje. Hrupno kričeč so jih ponujali raznašalci in raznašalke po ulicah. Tudi tak strašen prigodek se izrablja — za dobiček. Milan stopi iz voza in kupi časnike. Doma sta jih natančno prečitala in groza ju je prevzemala. Tako obsežna zarota — pa je nihče ni videl!

Kaj bo sedaj?! Milan je bil mnenja, da bo pač napetost še večja, ali do vojske pač ne pride. Država se boji države, prehude bi bile posledice. General je skomizgnil z ramama, potrepal Milana po rami in dejal: „Jaz sem že predolgo v pokoju, meni ne bo moči, ali ti glej! Deni svoje vojaške stvari lepo v red, zaplesali bodeš!“

Drugi dan je bil praznik. Milan se je peljal popoldne k tašči in ženki. Omenil je, da utegne postati položaj tako resen, da bo treba poseči po pušči in meču. Sklicaval se je na tastovo mnenje. Tašča se je nasmehnila. „Moj dobri mož,“ je dejala, „vidi vse črno. Ugane pa le redko kaj.“ Gizeli pa je legla senca na lepo, malo blede lice. Vprašala je Milana, ali bi moral tudi on iti na vojsko. Potrdil ji je to. Nato vpraša Gizela, koliko časa bi taka vojska trajala. Milan je bil preverjen, kakor največ ljudi, da morjenje dandanes ne more trajati nad pol leta. Gizela je pomislila in dejala počasi: „O Božiču bi bil tedaj konec vojske!“ Milan je osupnil, ker je spoznal, da ima Gizela misli, kako bo — pozimi, ali se bodo mogli zabavati . . . Oponašati ji sicer tega ni hotel, ali dejal je: „Kaj pa, ako ostanem na bojišču, ako zbolim ali me ranijo?“ Gizela je skočila k njemu in mu dejala dlan na usta, češ tako pa ne sme govoriti. Tašča pa ga je skrbno pokarala, naj ne straši Gizele, kaj ne ve, da so njeni živci slabotni!

Četrta sobota po sarajevskem grozodejstvu je prinesla gotovost — o vojski. Mobilizacija! Milan, zvest svojemu cesarju, kakor ves slovenski narod, do mozga, je oblekel radostno svojo vojaško suknjo in se odpravljal. Njegov topniški polk je ležal v Zagrebu, tja mu je bilo oditi.

Pri slovesu od ženke mu je bilo strašno hudo. Spremljali so ga seveda vsi trije, žena, tast in tašča, do vstopa v vlak. Takisto mnogo njegovih prijateljev. Komaj je solze zadrževal. Ali ko je sprevodnik zaklical, da naj vstopijo, se je ohrabril in ljubko, prisrčno pa odločno dejal: „Ljuba Gizela, razhajava se. Ostani mi zdrava in vesela. Nič ne toguj! Kmalu pridem nazaj; če Bog da, kmalu potolčemo oholega sovražnika in potem — potem pa naju ne loči nič več! Na te bom mislil vsak dan, vsak čas!“ Gizela je zaihtela. Burno jo je nase privil in ustni sta se našli v dolgem poljubu. Vse je že klicalo, da naj hitro vstopi; odtrgal se je od žene, poljubil tašči roko, stisnil krepko tASTU desnico in skočil v voz.

Vagoni so bili nabito polni. Ko se je vlak jel pomikati, je množica, ki se je na kolodvoru kar trla glavo ob glavi, urnebesno zaorila v pozdrav odhajajočim junakom. Nastane silno vrvenje, vse maha z robci. Milan se prerije do okna in komaj je še našel z očmi Gizelo. Otrla si je bila solze, očesi sta bili objokani. Solnce je uprlo svoje žarke v njen ljubki, s svetlimi kodri obkroženi obraz. To sliko svoje

mladostno ljubke ženke je vsrkaval v svojo dušo. Zdajci se srečata njuna pogleda; iskro se ji zaleskečejo oči — in že jo je izgubil iz pogleda. Ta lesk oči se mu je vtisnil globoko v srce, v spomin.

Vlaki so vozili počasi. Mnogo so se ustavljali. Milan si je ogledoval sopotnike. Sami mladi častniki okoli njega — vsi resno navdušeni. Eden med njimi mu pravi, da gre njegova pot v Ljubljano. Milan mu je naročil pozdrave za mater. Tovariš mu je rad obečal, da naročilo izvrši.

Drugi dan opoldne je prestopil v Zidanem mostu na hrvatski vlak. Težko mu je bilo. Oziral se je po predobro mu znani progi, vodeči proti Ljubljani. Vest mu je nekaj očitala . . . Zakaj se je od-tujil materi? Je bilo tega res treba? In če me v vojni zadene nesreča, smrt? . . . Ali se ne bi z materjo spravil? — Vest je klujuvala, spomin pa mu privede pred oči sliko ženke Gizele. In tedaj mu razgreje dušo zadnji, sanjavo lepi lesk njenih objokanih oči. Mati ali žena? Mučno mu je postalo, stresel se je in dejal: To so posledice razburjenja, saj grem na vojsko . . .

V Zagrebu se je javil in dobil takoj dela. Komaj mu je preostalo časa, da je napisal pisemce ženki. Hotelo se mu je pisati še materi. Pa odločil se je za trdno, da ji napiše dolgo, dolgo pismo, in zato ga je — odlagal. Še v tistem tednu pa dobi pismo iz Ljubljane. Pisava mu ni znana. Odpre ga — gospa Končanova piše: Njegova mati je zbolela, ko je čula, da se na vojsko pripravljajo. V velikih skrbeh je zanj. Blagoslavlja ga in mu želi vse dobro na pot. Sama ni mogla pisati, ker se ji roke preveč tresejo. Pristavila pa je gospa Končanova, da je njena hči Angela dobila službo v Ljubljani in sedaj stanujeta onidve ž njegovo materjo skupaj. Angela ima baš tisto sobico, iz koje se vidi tako lepo na Grad . . .

Milanu je odleglo v srcu. Mati mu je gotovo odpustila. Tudi mu je dobro delo, da ima mati sedaj stalno družbo pri sebi. Končanovi so dobri ljudje. Angela ima sobico z razgledom na Grad? Ah, to je moja bivša sobica, v kateri sem preživel toliko presrečnih mladostnih dni ob strani svoje ljube matere! . . .

IV.

Kruto je zaplesala smrt svoj ples. Milanova pot je šla z baterijo najprej v Srbijo. Iz Srema so vdarili v dolino Mačve. Srbi so se branili kakor levi. Njihovo topništvo ni za našim zaostajalo. Najraje so streljali na naše tope. Milan je bil vedno v ognju. Njegovi vojaki so bili hrabri, da je smel biti ponosen nanje. Izgub so imeli prav malo do tistih časov, ko se je vojska pomaknila iz Srbije nazaj prek Save.

Bil je mrk, mokroten dan, pravicati gruden, predno sneg ne za-grne trudne zemlje. Milanov stotnik je odšel hudo bolan v zaledje. Pljuča so se mu vnela. Poveljništvo baterije pripade Milanu. Dobi nalog, naj zavre prodiranje oddelka Srbov za našo pehoto. Svoje tope postavi tako imenitno, da ga dolgo sovražnik ne najde. Proti poldnevu pa, ko je pršica prenehala in se je dokaj razsvetlilo, prituli prva

granata v njegovo bližino; kmalu nato druga, tretja. Njegovi topničarji vstrajajo hrabro na mestu. Še urneje streljajo. Milan sam jim daje z opazovališča telefonična navodila. Tu dobi baterija, ki je bila malone obkoljena, povelje, naj se umakne za drugo brdo. Težka naloga! Treba zapustiti varno skrivališče in se pomikati po vidnem svetu, brinjevi pušči. Srbi opazijo kmalu njegovo premikanje in ga silno napadejo. Infanterijske kroglice sikajo nad glavami, granate tulijo, šrapneli pokajo, strojne puške ropotajo. Nekaj mož in konj obleži, pa po desetih minutah najsilnejšega drvenja prispe z vsemi štirimi topovi na odkazani kraj. Komaj se utabore, dobe od strani granate. Srbi so pehoti za petami. Granata trešči nedaleč od Milana v skalna tla. Njega je vrgla na tla, njegovega sluga Štefana, poštenega hrvatskega fanta, zadene odpršen drobec . . . Milan hoče skočiti slugi na pomoč, ali v zaglavju začuti silne bolečine. Sili ga k bljuvanju. Omotica se mu je naredila. Moral je oddati poveljništvo mlajšemu častniku in oditi na obvezovališče. Zdravnik je dognal, da si je Milan ob padcu pretresel možgane. Dal ga je odvesti v vojno bolnišnico. Njegovega sluge ni več, revež je izdahnul na mestu.

Ponoči so mučile Milana hude sanje. A ko se je zbudil na jutro, imel je glavo že dokaj čisto. Čudno se mu je le zdelo, kako topo je prebil včerajšnji dan . . . Zdajci se spomni, da že cel dan ni utegnil misliti na dom, ženko, mater . . . Prosil je strežnico, naj napiše v njegovem imenu dvoji karti, eno soprogi, drugo materi, naj jima razodene, da je sicer v bolnišnici, da pa mu ni zla. V nekaj dneh bo zdrav.

Proti večeru se je ponovil glavobol, pritisk krvi na možgane. Zaspal je težko. Sanjalo se mu je. Zdelo se mu je, da vidi soprogo spet ob slovesu, pa njen pogled je bil srep in oči so se zalesketale v tajnem ognju — ali kali — zelenkasto . . . Prestrašil se je: to ni njen milobni pogled . . .

Strah ga vzbudi. Težke misli mu valove po razburkanih možganih . . . Nekoč je čital o pojavu duše, ki se nevede poslavlja z zadnjim pogledom od sorodnika, prijatelja . . . Niti mislila nista, da utegne biti razstane slovo za vedno. Razideta se. Čez čas dobi na mah sporočilo, oni drugi je — umrl. Sedaj se natančno spomni, kako srep, čuden je bil njegov zadnji pogled in soj poslednjikrat v njega uprtih oči mu več ne izgine iz spomina. — Milanu gre po glavi: Da bi bil pogled ob slovesu z Gizelo zadnji v tem življenju? O Bog! Včeraj je ušel smrti za las. Kos granate bi bil zadel prav tako lahko njega kakor njegovega slugo. Mari ga čaka ista usoda?! In nič več naj ne vidi ljubljene ženske? Spomiña na zadnji pogled žene na kolo-dvoru se ni mogel oprostiti. Vedno češče mu je prihajal na um, po dnevu in v sanjah.

Pisal ji je pridno, skoro vsak dan, včasih obširno, včasih pa le nagle pozdrave na karti . . . Le o smrtnih slutnjah, ki ga težé, ni črhnul.

O Božiču je prišla vest, da je dobil Milan za moški nastop pred sovražnikom od presvitlega cesarja kolajno, znak najvišje pohvale. Vesel je bil te odlike in oni dan, ko mu jo je pripel polkovnik

na prsa, se mu je zdel velik praznik. In o tem vsem je napisal ženki obširno pisemce: k polni sreči mu manjka le — njena navzočnost.

Ozdravel je docela. Teden dni po odlikovanju dobi povelje, naj pojde s svojimi topovi preko Karpatov na rusko bojišče. Dva tedna pretečeta in že je vodil svoje topničarje ob rečici Nidi na Ruskem Poljskem.

Do majnika meseca je bilo življenje dokaj mirno. Živel se je za vojne čase udobno in prehrana je bila izborna. Dolgčas mu ni bilo. Ogovarjal, učil in bodril je svoje hrvatske junake, mnogo čital, pa mnogo pisal ženi, materi, znancom . . . Časa je bilo dovolj, preveč. Vsak dan je odšlo pismo ali vsaj kartica ženi. Ona mu je odgovarjala še precej redno. V nekem pismu mu je razodela, da jo je njegova nezgoda v Srbiji navedla na misel, da se izuri v bolniški postrežbi. Odgovoril ji je, če Bog da in sreča junaška, pride domov čil in zdrav in njene postrežbe ne bo treba . . .

Prišli so tisti dnevi, ko se je naša armada ovenčala z nevenljivo slavo: predrila je pri Gorlicah in pri Tarnovu ob reki Dunajcu ruski obroč in nato gnala ruske čete pred sabo od reke do reke . . . Zmaga za zmago! Urnebesna radost med našimi!

Tam, kjer je stal Milan s svojimi ljudmi prve dni tega slavnega časa, tam se Rusi najprej še niso umaknili. Čakali so sprva, da se sreča obrne k njim. Pa zaman! Peti dan po zmagi pri Gorlicah na jutro javijo prednje straže ob Nidi, da so jo ponoči Rusi popihali, ni jih več. Izginili so iz strelskih jarkov natihoma kakor tatovi in se utaborili dobrih trideset kilometrov za Nido. Naša pehota je že zjutraj udrla za njimi, tik za njo topništvo. Rusi so zastavili vse moči, samo da zadržijo prodiranje naših. Nič ni pomagalo. Še isti dan so se morali umakniti še bolj nazaj. Naši za njimi.

Svet za Nido je silno peskovit. Nimaš kamenčka ure in ure daleč. Sam pesek, pesek in pesek. Vroče je bilo, da se je grlo sušilo. Težko delo je bilo, preskrbovati to armado, drvečo naprej in naprej, z živili in strelivom. Treba je bilo malo počiti.

Proti koncu majnika je bilo. Razvnela se je spet bitka ob celi fronti. Rusi so dobili od nekod nekaj novih čet in so ljuto napadali. Zopet so peli topovi smrtno pesem tisočerim mladim življenjem.

Milan si je izbral ob robu borovega gaja mesto za svoje tope. Sipal je pred ruske strelske jarke granate, da razbije njihove žične ovire, kajti za večer je bil napovedan naskok naših na Ruse, da jih vržejo nazaj proti Visli. Rusi so odgovarjali, pa ne pregosto, tem bolj pa pazili, da dobro zadenejo.

Milan je bil danes ves navdušen. Krasni uspehi naše vojske so ga kar prevzeli. Izpodbujal je svoje ljudi osebno, naj se dobro drže, še danes vržejo Rusa v Vislo.

Opoldne se je hotel odpraviti na drugo krilo svoje baterije. Plazil se je po tleh od enega topa do drugega, da bi ga Rusi ne zapazili. Spotoma je počenil za grmom. Baš je gromenje nekoliko ponehalo. Kar začuje po zraku tuljenje od ruske strani. Kakor stok in ihtenje privrši po zraku in ti strese živce do mozga. Milanu, vajenemu takih glasov, švigne namah po možganih: ta velja meni, name gre . . . Pre-

bledel je. Čutil je, da mu je kri izginila z lica, da so se mu lasje zježili. Toda razuma, hladne krvi ni izgubil. Kakor blisk se je vrgel plosko na tla. Tuljenje prihaja bliže, glasneje . . . Že se čuje sikanje. Nehote pritegne Milan koleno k prsom . . . V prihodnjem hipu . . . tik njega strašen žar in pok . . . in že ni več ne slišal ne videl. Zasula ga je granata, ki je treščila korak pred njim v tla.

Moštvo zapusti jame ob topovih, ne meneč se za sovražnikov ogenj, in priteče svojemu ljubljenu poveljniku na pomoč. Pa kje je? Sprva vidijo le globoko v pesek segajoč lijak. Šele blizu prišedši vidijo, da gleda kos roke iz peska. Grebejo hitro z rokami. Milan leži pod peskom. Sklonijo se k njegovim prsom. Srce bije. Prične globoko sopsti. Izpod leve noge teče curek krvi. Privzdignejo ga. Nezavesten je. Prihite sanitetni vojaki. Dvignejo ga, da ga morejo odnesti. Leva noga omahne na tla. Vojakom je težko pri srcu, da komaj solze pridržavajo. Kaj je z ного? Ali bo moral umreti? Pa sanitetni vojaki ne vedo odgovora. Urno napravijo mehko nosilnico iz borovih vej in nesejo ga nazaj do obvezovališča za borovim gajem.

Še vedno se nič ne zavede. Zdravnik ga oprezno preišče. Leva noga je težko ranjena. Stegenska kost nad kolenom je prebita. Tudi iz ust mu teče redka, krvava slina.

Celo noč se ni zavedel. Na jutro pride rešilni auto in ga odpelje do sanitetnega zavoda. Tu mu napravijo novo obvezo in vbrizgajo pod kožo lekov. Odprl je oči, ali izraz obraza postane trudno-bolesten. Prišel je do zavesti, toda občutil je tudi strašne bolečine. Odslej je vedel, kaj se ž njim godi. Na večer mu povedo, da so Rusi prejšnji dan, ko je bil on od granate zadet, morali bežati nazaj čez Vislo. Navzlic bolečinam, ki so ga obhajale, se mu zaiskre oči: Ni zaman pretil krvi . . . Zdravnik pa mu reče: Sedaj pa trdno upam, da ohranimo življenje junaku.

Drugi dan je dognal zdravnik, da se je stanje poslabšalo. Rana nad kolenom pač ni bila dobro očiščena. Kak drobec peska je ostal v njej. Prisadila se je. Milana je tresla mrzlica navzlic pripekajočemu solncu, da so mu zobje šklepetali. Urno so ga spravili v auto, mlajši zdravnik ga je spremil do večje vojne bolnišnice, kjer je bilo vse urejeno za večje, težje operacije. Štabni zdravnik, v miru profesor na visoki šoli za zdravnike, mu preišče rano. Milan je bil sicer v mrzlični omotici, ali spoznal je resnost obraza zdravnikovega, ki dolgo ni izpregovoril ničesar. Milan je čutil, sedaj se mora zgoditi nekaj silnega, odločilnega. Rana na nogi brez obveze je razširjala že nekakšen duh po gnilobi.

Profesor mu deje, da je njegovo stanje silno opasno. Edina možnost, rešiti mu življenje, je amputacija (odrezanje) noge, ki se mora takoj izvršiti. Proti njegovi volji te operacije ne smejo storiti. Milan je čul in razumel te besede, zašumelo mu je po glavi, da je komaj zbral misli. Napel je vse živce in težko pa hitro je dejal, kakor v bojazni, da trenutek pozneje ne bi mogel več govoriti: „Prosim, amputirajte!“ To je izustil, napravilo se mu je temno pred očmi in zavest ga je zapustila.

V.

Solnce je sijalo toplo v sobo, ko se je Milan vzdramil. Ležal je na hrbtu. Odrpote oči love poglede po neznani mu okolici. Hotel se je okreniti, da se ozre po sobi. V prsih ga je dušilo in ni se mogel premakniti. Mlad vojaški zdravnik in pa vojna strežnica v opravi usmiljenke z rdečim križem na ovratniku prideta k njegovi postelji. Sedaj se vrne Milanu spomin: Operiran je bil in že občuti — da leve noge nima več! Stisnilo mu je srce, napravilo se mu je temno pred očmi. Slišal je še, da je rekel zdravnik strežnici, naj prinese okrepčila. Opojna pijača mu je zmočila osušena usta. Zavest se mu je počasi vrnila.

Zdravnik mu pripoveduje. Operacija je srečno prestana. Nogo so mu morali vzeti od prve tretjine stegna — do tam je že segel prisad. V treh, štirih tednih mu jo še enkrat, najbrže poslednjikrat, „pregledajo“, da spravijo mišičje v red. Potem bo pa konec bolečin in vse bo dobro.

Trpko se nasmehne Milan. Vse dobro — le noge ne bo več! In šine mu po glavi: Kaj poreče ljubljena ženka Gizela, kaj skrbna mamica! Hudo mu je bilo in solze so mu polile ogorela lica.

Slabosti so ga obhajale še nekaj dni. Šesti dan po operaciji šele mu je dodobrega odleglo, da je mogel mirno misliti. Usmiljeno sestro strežnico je izpraševal o vsem, kaj se je ž njim godilo. Pravila mu je in kmalu je spoznal po njenem naglasu, da ni nemškega rodu. Bila je Hrvatica iz Karlovca, sestra Antonija. Odslej sta govorila kakor rojaka med seboj, Milan slovenski, Antonija hrvatski, in dobro sta se razumela.

Vprašal jo je po pismih. Kajti že dva tedna ni imel poročila o svoji ženi. Na zadnje pismo mu je bila poslala karto, potlej pa nič več. Seveda, si je mislil Milan, na moje pismo čaka.

Poleg njegove postelje je ležal mal dečko zalih lic, štiri do pet let imajoč — tudi brez noge. Od kolena doli so mu jo bili vzeli. Sestra Antonija mu je pravila o njem. Tudi dečkov stric je bil v bolnišnici tu, pa je umrl. Naši so tako naglo prodirali za Rusi, da se kmetje niso mogli iz vasi umikati. Naši so vas obstreljevali, ker je bila dobro skrivališče za sovražno pehoto. Dečkova mati in pa njen brat sta bila v sobici svoje borne koč. Oče dečkov sam je služil v ruski pehoti. Tričetr let že ni čula o njem ničesar. Nemara ga že ni več. — Boj se razvije. V strahu in trepetu so se tiščali v kotu ob peči. Mati ima dečka v naročju. Strašno je gromelo in pokalo. Granata prileti in razsuje borno koč. Ležali so v strašnem stanju do večera, ko so se Rusi umaknili. Naši sanitetni vojaki so našli mater že mrtvo, strica in dečka težko ranjena brez zavesti. Preživeča prideta v našo bolnišnico. Stric je umrl kmalu; komaj da so od njega zvedeli ime njegovo in dečkovo. Fantek je ostal živ, žal, odrezati so mu morali desno nogo od kolena. Mlada zdrava kri je prebolela hitro to izpremembo. Dečko je plakal za materjo, za stricem — očeta se ni več dobro spominjal. Zal dečko je bil. Vojni kurat, nameščten v bolnišnici, je imel tako dopadenje nad ubogo siroto, da je sklenil vzeti ga

v svojo domovino na Zgornje Avstrijsko. Navadil se je v vojni nekaj poljščine in se razgovarjal z dečkom tako milo, da se ga je tudi dečko srčno oklenil. Molila sta skupaj za mamo, za očeta, da se povrne, za strica . . . Poljaki so v teh krajih, dasi na Ruskem, vseskozi rimsko-katoliške vere in njihove cerkve pričajo o veliki vernosti ljudstva. — Kurat je popolnoma skrbel za malčka. Ako bo mogoče, mu poišče očeta, ako ne, ostane dečko pri njem, dokler bo hotel.

Vse to je pravila sestra Antonija Milanu. Radoveden je bil že na tega kurata. Še tisti dan proti večeru ga je spoznal. Na prvi mah se mu je prikupil. Razgovarjala sta se dolgo.

Kurat je videl, kako teži Milana misel na ženo in mater. Ponudil se mu je, da ju obvesti zelo previdno. Rdečica je stopila Milanu na obledelo, brezkrvno lice. V vidni zadregi je ponudbo odklonil. V tem je kurat videl iz lista nad zglavjem Milanovega ležišča, da je — protestant. Takoj mu je dejal, da delo usmiljenja stori prav rad vsakomur brez razlike vere.

Milan je čutil potrebo, da razloži kuratu zgodovino svojega verskega prestopa. Skraja malo v zadregi, slednjič prosto odkritosrčno mu je pravil o dobri mamici katoličanki, o ljubljeni ženki luteranki. Prosil ga je, naj piše njegovi materi tolažilno pismo. Ako bi soprogi pisal katoliški duhovnik, utegnilo bi se mu to v njeni rodbini še oponašati.

Kurat je storil, kakor je obečal, in prinesel drugi dan pismo za Milanovo mater, da je prečita. Milan je bil ganjen.

Glede na obvestitev soproge o njegovi nesreči z nogo pa sta se dogovorila, da ga napiše sestra Antonija po narekovanju Milanovem, kakor hitro bo mogoče.

Sestra Antonija je bila pripravljena takoj, Milan pa je prosil odloga. Preveč bi ga še razburilo narekovanje.

A drugi dan je že klical sestro! Prišla je in Milan ji je narekoval obširno pismo, polno ljubezni, polno hrepenenja po dragi ženi. Popisal ji je svojo nezgodo natančno. Tožil ji je, da utegne odslej življenje ob njegovi strani postati drugačno, težje. Četudi zadobi po zatrdilu zdravnikov povsem prejšnje zdravje in četudi mu naredo novo umetno nogo, protezo, da bo mogel hoditi brez bergelj, po ravnem celo brez palice, pa vendar bo treba tuintam upoštevati njegovo pohabljenost. Ali to naj je nikar ne moti. Tem bolj se hoče posvetiti njej, svoji preljubljeni ženici in njeni sreči! Njena pisemca so mu bila in mu bodo vedno tolažba. Zadosti je trpel za domovino, za svojo in njeno čast. Največja tolažba mu bo sedaj misel na njegovo ženko, misel, da pride kmalu k njej in da se ne bodeta več razgovarjala samo pismeno, ampak ustmeno, da ostaneta skupaj in srečna za vselej. Srečna naj bodeta navzlic njegovi telesni nesreči.

Odgovor je prišel od matere kmalu: Vesela je bila, da je še živ, priporoča ga Bogu še nadalje. Zanj je molila in bo molila.

Dober teden pozneje dobi pismo — od tašče: Pomilujeta ga žena in ona. Gizela je vprašala preje pri Rdečem križu po njem, če ni zbolel, ker že dva tedna ni dobila od njega pisma. Ukvarja se vneto s postrežbo bolnikov. V paviljonu za bolne častnike streže prostovoljno vsak drugi dan. Od Rdečega križa je dobila odgovor, da je

Milan težko ranjen in tedaj je zbolela hudo na živcih. Bati se je še hujšega! Ker je že preje večkrat rekla, da ranjencem, ki jim manjkajo udje, ne more streči iz bojazni, da ji živci ne odpovedo službe, so pismo na njo ujeli in ji niso povedali resnice. Vsebine pisma ji niso še smeli prečitati. Tako dober otrok je, pravi tašča, moramo imeti veliko usmiljenje ž njo.

Milan je bil globoko užaljen. Torej niti povedala ji še ni tašča?! Ali je to mar pregreha ali kaj, da je njegova kri močila tujo zemljo, da je izgubil nogo?

Zvečer je govoril s kuratom. Razložil mu je svoje misli, svojo skrb, da tu nekaj ni v redu. Kurat je postal resen. „Dragi moj,“ mu deje resno, „stvar mi ni nič kaj všeč. Žena ni več otrok! Zakaj bi ji ne povedali polne resnice, osobito ako že ve, da si težko ranjen? Ali ji ne bi bila uteha, ako zve, da si živ, brez smrtne nevarnosti, da ti odslej niti ne bo treba več tvegati življenja? ... Meni se zdi pismo tašče neodkritosrčno!“ — „Torej misliš,“ odvrne Milan, „da ve žena že vse?“ — „Hm,“ pravi kurat, „čudno bi bilo, da bi si tvoja soproga ne dala celega pisma prečitati, ali da ga ni sama prebrala.“ — „Torej ti misliš,“ reče Milan vznemirjen, „da mi Gizela namenoma ni odgovorila?“ — „Mogoče je, da se motiva, dragi mi; ali sumljiva je stvar na vsak način!“

Dalje nista govorila. Kurat je videl, da je stopila Milanu na lice rdeča lisa — znak notranjega nemira.

Tisto noč je Milan zelo slabo spal. Sanje so ga trapile. Videl je taščo in ženo v sanjah. Žena je pačila obraz. Klical jo je in napravila mu je pač prijazen obraz, a v očeh ji je lesketal ogenj, ki ni bil prijazen. Tašča ga je merila s sovražnimi pogledi, a hčerki se je smejala in jo z roko vabila k sebi. To mu je delo hudo. Na kolenih hoče prositi taščo, naj mu Gizele ne odvaža. Pa zavede se, da levega kolena ni več. — Zastokal je in se zbudil, čelo mu je rosilo pot.

Drugi dan je prosil zdravnika, da sme pisati v postelji sam pismo. Ker je obečal, da bo kratko, dobil je dovoljenje.

Pisal je pismo zopet ženi. Bilo je kakor s srčno krvjo pisan krik po ljubezni. Spominjal jo je, kakšne boje je prestal radi te ljubezni, prisegal ji, da je njegovo srce za večno le njeno, da hrepeni po blaženem trenutku, ko ju sreča privede spet skupaj. To se zgodi kmalu. Najdalje v treh tednih bo prvič vstal. Mesec potem ga pošljejo na Dunaj. Tam dobi umetno nogo. Za mesec dni dalje se nauči hoditi brez bergelj, če možno brez palice. Torej še pol leta ne preteče in srečno bodeta živela skupaj, samo drug za drugega ...

Pismo je odšlo ali odgovora dolgo ni bilo. Pisal je vnovič, jo prosil, naj pride vendar na Dunaj obiskat ga. Prihodnji teden ga pošljejo tja.

Na to pismo je dobil odgovor. Žena mu je pisala sama ali ne iz Gradca, ampak iz Temešvara na Ogrskem. Dejala mu je, da se je njeno zdravje vsled skrbi njene matere in pomoči zdravnika specialista za živčne bolezni zboljšalo. Sedaj zopet streže bolnikom na živčnem oddelku bolnišnice. To ji je velika, da, edina tolažba, da pozabi na svojo rodbinsko nesrečo. Prosi ga, naj ji pusti časa, dolgo časa, da

se more prilagoditi novi usodi, da preskusi svoje živce, ali bi mogla biti še kos življenju ob njegovi strani . . .

Milan je čital in čital: Ali bere prav?! Svoje živce preskusi, srca pa ne vpraša? Ali je to mogoče, ta trda beseda sedaj, ko je ranjen, pohabljen, ne po svoji krivdi, ampak na bojišču; sedaj, ko je pripomogel kolikor toliko tudi on h krasnemu uspehu, k zmagi nad Rusi, sedaj govori o preskušnji, ali ji bo mogoče ob njegovi strani — ob strani moža brez ene noge — živeti?! In zdajci mu pride spoznanje: To je sad prestopa k luteranski⁹ veri, ki daje možnost razdružitve zakona, to je praktična posledica iz njega izsiljene izneverbe veri in materi! S srčno krvjo bi bil tisti čas podpisal listino o prestopu, — ona pa . . . ? Pa ni hotel svojemu spoznanju verjeti, preglušiti je hotel očitajočo vest in si govoril: Ona, Gizela, ni taka, ne. To so vse spletke tašče in njenega zaveznika, tistega zdravnika . . . Gizela ga je ljubila, kakor on njo, ona ga bo še ljubila, ona je v zmoti glede na samo sebe, varala ga pa ni in ga ne bo.

Vsedel se je in napisal dolgo pismo generalu, svojemu tastu. Prosil je, naj mu reši uganko. Ne more verjeti, da bi se mu Gizela izneverila — baš radi nesreče z ного.

General mu je kmalu odgovoril. Predvsem mu je čestital. V časnikih je čital, da je Milan postal nadporočnik in pa da je dobil novo visoko odlikovanje za hrabrost pred sovražnikom. Dotlej je bila pisava generalova gladka in lahka. Odtod beseda staremu, dobremu možu ni tekla rada iz peresa. O Gizeli mu poroča. Zvedela je, kakšna strašna nezgoda je zadela njega, Milana. Hudo se je prestrašila. Ali sedaj stoji, žal, precej pod vplivom nekega vojaškega zdravnika dr. Neumanna, ki jo je zdravil na živcih. Bil je žid, pa se je dal še za dijaških let krstiti za protestanta. Govoriti zna lepo in sladko, priliznjen človek je. Ta ji je dejal, da za njene živce tak zakon z bolnim soprogom ni, to bi bil živ grob. Gizela se je sprva jezila radi takega besedičenja. A sedaj se kaže, da je že bolj njegovih misli. Pripravlja se celo, da pojde stalno za dr. Neumannom v Temešvar, kamor je bil ta prestavljen. Branila sta ji oba, on in tašča, a Gizela je rekla, da je sedaj stara dovolj, da sama odloči o svoji usodi. Tašča jo bode spremljala, kajti Gizela še ni zdrava, češ same je ne smejo pustiti. Njemu samemu, generalu, je cela stvar silno mučna. On, star vojak, ne razume, kako bi se mogla njegova hči izneveriti le za hip Milanu, baš sedaj, ko je krv prelil za domovje. Pa ženske so ženske. Kdo jih razume? — Milanu želi od srca, da vse izteče zanj dobro.

Milana je dušilo v grlu, skoro bi zaplakal. Odprl se mu je grob njegove ljubezni. Odslej ni več pisal ne ženi, ne tašči, ne tastu, samo še materi. Pisal ji je, da mu je usoda prizadejala strašen udarec: Njegovo telesno pohabljenje naj bi bilo povod, da se mu odtuji soproga, ki jo je ljubil in jo še ljubi iz celega srca. Žrtva zmote, svoje lastne zmote utegne postati, to je strašno. Le nerad bi preživel popoln poraz svoje ljubezni . . . Mari naj bi ga bila granata ubila, naj bi bil grob zagrnil ne samo njegovo ljubezen, ampak tudi njega samega . . .

Materin odgovor je bil miren, tolažiljen; nobenega očitka, toda namignila mu je: Svoj dušni mir si vrni, k meni pridi, naju ne razloči nihče.

Pismo je pokazal kuratu. Molče mu poda roko: „Taka mati, to njeno srce te še vzravna, njo slušaj, ne obupaj, dušni mir si vrni!“

D drugega mu ni rekel, a Milan ga je razumel. Pa njegovo lice se mu je krčilo, oklenil se je zadnje bilke: Majhen žarek upanja mu zažari. Kaj pa se je zgodilo doslej tako strašnega, obupnega, je pre-mišljajal v noči brez spanca. Ona — žena — mu piše, da hoče pre-boleti udarec, zadan ji od usode. To je naravno. Ona si predstavlja stvar preresno, morda iz usmiljenja do njega koleba neodločna, ne vedoč, kje je resnica in ljubezen, kje neiskrenost, slepa strast... Z živo besedo, s plamtečo ljubeznijo ji stopi pred oči; uvidela bo svojo zmoto. Premisliti, preudariti, potrpeti treba. Doslej še ni nič izgubljenega! K materi pojde seveda ob prvi priliki. Ali dokler se z ženo osebno ne snideta, ni še pravega povoda, da stori korak, kakor si ga misli mati.

Rana na nogi se je tudi po drugi operaciji mišičja dobro celila. V prsih se je dokaj popravil. Prišel je na Dunaj. Napravili so mu umetno nogo, takozvano protezo.

Bil je več nego pol leta na Dunaju v veliki bolnišnici za take, ki so izgubili kakšen telesni ud. Milan se je uril v hoji z umetno nogo z vso vnemo. Vedno in vedno ga je vodila misel, nikomur raz-zodeta, pa tem živahnejša in globokejša: Vse se še obrne na dobro, da le stopi zdrav in krepak pred ženo.

Za novo leto je pisal pismo tastu in tašči skupaj, priložil pa pisemce za ženo: kratko, prisrčno ji napoveduje, da skoro popolnoma okreva. Dobil je od žene kratek, mrzel odgovor: Vse dobro mu želi. O njenih načrtih, namerah — ničesar.

Predno naj bi se odpeljal iz Dunaja v Opatijo na jadransko obal za nekaj mesecev, da si okrepi telo v milem zraku in uredi pljuča, prosil je ženo, naj ga pričakuje. V Gradcu se je ustavil v hotelu. Drugi dan je poiskal najpreje generala, pa zvedel: Tašča in Gizela sta se odpeljali takoj po novem letu v Budapešto, kamor se je preselil doktor Neumann. Poklicali so ga na visoko šolo za učitelja, tako izvrsten zdravnik je nekda...

Milan se je razgovarjal z generalom dolgo in mnogo. Zvedel je od njega, da sedaj tudi tašča gori za dr. Neumanna, najraje bi ga imela že za zeta. On ni za to! Milan je pokazal svoje junaštvo na bojnem polju, telesna hiba sama ob sebi ne pomeni nobene izpre-membe za zakon, saj je le časten spomin hrabrosti. Dr. Neumann je in ostane žid, pa naj se je dal krstiti za protestanta; Bog ve, kaj namerava... General ga ne mara... Toda kaj pomaga njegov ugovor: Če prej ne, ko postane Gizela štiriindvajset let stara, mogla bi poro-čiti Neumanna brez njegovega privoljenja. Milanovo pismo, da pride v Gradec, je bil poslal Gizeli v Budapešto. Odgovorila mu je, da ob strani z Milanom ne more več živeti, ker se ji njegova rana na nogi — studi. Pomiluje ga, želi mu vso srečo, to pa čuti: Ž njim bi postala sedaj gotovo nesrečna.

Ko je Milan to slišal, ni hotel še nadalje razpravljati o nezvesti ženi. In ko ga je tast vprašal, ali bi bil za prostovoljno razporoko, je pritrnil. Srce mu je postalo gluho, topo, želelo si je mira, konca dvomov in upanja.

VI.

Skozi Ljubljano se je vozil Milan po noči. Ni se še oglasil — pri materi. Pisal ji je iz Opatije, da pride k njej stoprav, ko uredi razmere z ženo do cela.

Prvič je bil v Opatiji. Kako neizmerno dobro mu je del krepak, vonjiv in čist zrak ob morski obali. Uro za uro je presedel na klopici tik morja in gledal, kako se penijo razburkani valovi butajoč ob kršne skale. Kdaj bo konec boja med valovi in skalami? Danes morda poneha, ali jutri se vname s podvojeno silo! Kdo zmaga? Ali ni njegovo srce tudi razburkano morje — in kam buta? Ali ne čuti, kako se dviga zoper srčne valove — skalovje življenja, kakor je v resnici, ne kakor bi moralo biti? Po čem naj bi srce še nadalje krvavelo v tem praznem boju? Da, res — po čem?

Spominja se svoje žene nezveste in trpko se nasmehnè. Vse je končano in le njegov ponos mu ne dá, da bi sam zahteval — razporoko. To ni odgovarjalo njegovim nazorom o zakonu.

Dva tedna po prihodu v Opatijo ga obišče odvetnik iz Reke. Izkazal se mu je za zastopnika Gizele s potrebnimi listinami in pooblastili. Prinesel je seboj načrt za razporočno pogodbo. Otrok ni iz zakona, znatnega imetja Milan ni imel, njegovo perilo, obleko, knjige naj spravijo kjer koli. Šla sta k notarju, pogodba je bila naglo prepisana in podpisana. Notar je napravil akt po predpisih postave. Ker se je glasil, da se zakonca iz proste volje razporočita, ni nobenega dvoma, da dovoli pristojno sodišče v Gradcu, kjer sta bivala nazadnje kakor zakonca, razporoko. Ob koncu reče Milan: „Vidita gospoda, to je konec sreče, konec modernega zakona, ker me je to-le zadelo!“ in pokazal je na svojo umetno nogo. Notar ga je pomiloval iskreno, odvetniku pa je postalo mučno, pobral je svoje papirje in se naglo poslovil. —

V dveh mesecih se je Milan popolnoma popravil. Pljuča so se mu utrdila in dobil je v lice zdravo barvo, ki ni nič več spominjala na vse to, kar je prebil na bojišču, v bolnišnicah in v srcu. Med tem časom je pridno dopisoval z materjo, s prijateljem kuratom, ki je vršil v tem času svoj ljudomili posel na Krasu. Tudi generalu, bivšemu tastu — razporoka je bila že davno dovoljena, saj sta bila oba zakonca protestanta — je pisal tu in tam in on mu je vedno lepo odgovoril. Iz njegovih pisem je doznal, da se Gizela skoro poroči z doktorjem Neumannom . . .

Po končanem dopustu v Opatiji moral je v Zagreb k svojemu vojaškemu kadru. Vozil se je preko Ljubljane. Izstopil je v hotelu. Obiskal je svojega starega prijatelja, bivšega sošolca, ki je bil v frančiškanskem samostanu. Ta mu je pota uglasil in preklical je svoj prestop iz katoliške vere. Šele nato gre k materi. Kako ga je bila vesela! Objemala ga je, pa kar besede ni mogla spregovoriti. Jokala je solze radosti. Po dolgih hudih časih ga je spet videla. Njegova vnanjost se je seveda izpremenila. Umetna noga je ovirala njegovo gibčnost. Ali prepričala se je že po kratkem času, da je ostal Milan v srcu kakor je bil, preden je prišel v nesrečo.

Za par dni se je preselila Angela k sosedovim, da je mogel Milan stanovati spet v svoji nekdanjšnji študentovski sobici. Gospej Končanovi in Angeli je bila legla velika tôga na srce: Sin Lojze, ki je bil ponovno odlikovan za hrabrost, je od zadnje velike laške ofenzive pogrešan. Šest mesecev je že, odkar ne vedo ničesar o njem. Bog znaj, ali še živi! Milan ju je tolažil, navajal znane mu slučaje, ko so se oglašali ujetniki še po letih, kamo li mesecih!

Zvečer so dolgo skupaj sedeli. Milan sam je nekoč napeljal govorico na svojo razporoko. Tako lahko mu je bilo danes o tem govoriti. Kakor težke sanje se mu je zdel pretekli čas. Mati Milanova reče: „Tega ne razumem, kako se more soproga odvrniti od soproga, ker je v vojni dobil hibo, pa naj bo še tako strašna. Pa me,“ obrnila se je do Končanove gospe, „me smo stare ženice, naju po tem nihče ne vpraša . . . Pa ti, mlada kri, Angela, kaj pa ti praviš: Ali bi ti pustila moža, ki si ga vzela iz ljubezni, ako bi izgubil nogo ali roko, ali oboje?“ Angeli so se temne lepe oči zaiskrile in odgovorila je hitro, pa s poudarkom: „Nikdar!“ Nehote je pogledala na Milana, njiju oči so se srečale in Angela je globoko zardela, sama ne vedoč, zakaj. Milanu se je v srcu nekaj zganilo . . .

Drugi dan je moral oditi naprej. V Zagrebu so ga seveda spoznali za invalida, ali obdržati ga hočejo pri kadru do konca vojske za inštrukcijskega oficirja. Takih častnikov, kakor je nadporočnik Milan Drenik, mu je rekel polkovnik, ne moremo pogrešati, čeprav ga več ne moremo poslati na bojišče.

Čas je potekal, vojske pa le ni bilo ne konca ne kraja. Milan je služil in se že veselil na dopust. Hotel ga je prebiti vsega pri materi. Končanova gospa je zbolela. Usoda njenega sina ji ni dala miru. Angela je dobila daljši dopust, da ji streže.

Na Gizelo ni dosti mislil. Niti srečati je ne bi hotel. Zato je še čas! „Spet sem katoličan,“ je razmišljal; „sam sem si volil svojo vero iz prepričanja, iz dušne potrebe. Ne smem se več poročiti, kakor ona . . . Morda se srečava čez deset, dvajset let . . . Tedaj bo pač uvidela, kakšno kruto krivico mi je storila. Drugega pa tudi nočem, nego da to uvidi! . . . Naj bo srečna z drugim, če z mano ni več mogla biti!“

Meseci minejo. Spet je jesen. Oblaki vise nad Zagrebom, kakor bi hoteli braniti jutru, da razlije svojo luč po mestu. Milan hiti v kavarno k zajutreku. Danes bi prišel rad kmalu v vojašnico. Natakari se podviza. H kavi mu prinese nekaj najnovejših časnikov. Prvi list, ki pride Milanu v roke, je slučajno iz Gradca. Zanimajo ga pred vsem novice z bojišča. Zadovoljno jih prečita in hitro prelista časnik. Na predzadnji strani čita pol strani obsegajoče naznanilo smrti: Skoraj bi omedlel, srce mu preneha za mah biti, a kmalu mu utriplje tem močnejše. Še enkrat čita: Umrla je Gizela Neumann, roj. pl. Kenda v Gradcu nanagloma. Mrtvaški list pravi izrecno: nanagloma! Podpis tasta, tašče, vse se ujema . . . Ni več dvoma . . . Ona, Gizela, ni več med živimi. Na mah mu je stopila Gizela pred oči kakor živa in v duhu sta se spet srečala z očmi: Zadnji pogled ob slovesu je bil to . . . a danes se mu je zdel turoben, kakor proseč . . .

Odpravil se je in brzojavil tastu sožalje. Da bi se odpeljal k pogrebu, o tem ni moglo biti govora. Sniti se morda z doktorjem Neumannom?! Ne!

Kmalu je dobil od tasta zahvalo za sožalje in pa poročilo. Zakon z dr. Neumannom ni bil baš posebno srečen. Mati Gizelina, ki se je preselila k mlademu paru v Budapešto, se je vrnila čez mesec dni nazaj. Zet je zahteval, da prepusti Gizela upravo svojega premoženja njemu, češ da prepotratno živi... Gizela je bila užaljena. Prišlo je do prepira, ali slednjič se je vdala in dr. Neumann je dosegel, kar je hotel. Nekaj časa je bil mir. Še pol leta ne preteče od poroke, pa dobi Gizela neko pismo v roke, ki namiguje, da ji njen mož ni docela zvest... Strahoma ga mu je pokazala, naj ji razprši dvome... On pa jo je prostaško razžalil... Tega ni mogla več prenašati. Odpeljala se je k starišem v Gradec brez njegove vednosti. Strašen živčni napad je dobila. Zvečer je vzela zdravila, ki ga ji je zapisal ob takih napadih dr. Neumann: veronal. Kako je to prišlo, da ga je več vzela, kakor bi smela, se ne ve. Ali drugo jutro je niso mogli več prebuditi.

Milan se je peljal pred dopustom v Gradec. Na Gizelin grob je položil lastnoročno velik venec rdečih rož. Tast in tašča sta ga sprejela prijazno, poslovlilo je bilo prisrčno. Ob slovesu se je hotelo tašči, da bi mu nekaj povedala, ali ni se mogla premagati. Samo plakala je. On ji je hladno poljubil roko in odšel.

Vrnil se je v Ljubljano, da preživi doma svoj dopust. Mati je videla, da mu je postalo lice še resnejše. Skrbno ga vpraša, ali mu ni dobro. Priznal ji je: Še enkrat se mu je odprla srčna rana. Videl je, občutil je živo, da je bila tudi uboga Gizela v zmoti, da ga ni varala; prevara je prihajala od druge strani.

* * *

Pa ko je prišel predzadnji dan, predno je odšel nazaj v Zagreb, bil je spet vesel in vedrega lica. Po kosilu, ko sta ostala z materjo sama pri mizi, jo prosi, naj pripravi za večer kaj boljšega. „Za slovo?“ vpraša mati in že ji sili solza v oko. „Za slovo tudi, ali še nekaj, mamica. Angela mi je bila že od mladih nog draga prijateljica. Od tistega trenutka, ko mi je nehote zatrdila, da bi moža nikdar ne zapustila, pa naj ga zadene še taka telesna hiba, od tedaj vem, da mi bo najblažja družica. Ovire, da sklenem nov zakon, danes ni več... Kaj praviš ti mamica k temu?“ „Jaz?“ reče mati presenečena, „jaz sem zadovoljna, a kaj poreče Angela?“ „Ona? Danes zjutraj sem jo vprašal in se ji razodel. Ona — me ljubi!“

Zvečer je bila skromna pa ljubka zaroka. Poroka pa bo, ko mine leto žalovanja za Gizelo, nesrečno žrtev zmot in prevar.

Kmetijsko gospodarstvo v bodočnosti.

Vojska nas je izučila, kako nam je potreben vsakdanji kruh. Marsikaj lahko pogreša človek, brez kruha pa ne more biti. Zato nas je tudi šele vojska učila spoznavati pomen kmetijskega gospodarstva, vojska nam je dala nauk, da nam je v prvi vrsti treba skrbeti, kako poživimo, povzdignemo in okrepimo kmetijsko delo, kako zopet izkopljemo iz grude napol zasuti plug in kako ga naj po vojski z božjim blagoslovom vodimo po brazdah svoje domovine.

Svetovna vojska je predolgo trpela. Še med gromom topov je moral svet razmotrivati o sredstvih, s katerimi si naj pridobimo iz zemlje več kruha. Ta razmotrivanja učenjakov so dovedla do jasnih načrtov, katere hočemo čitateljem tu s kratkimi besedami podati.

1. Več pouka! Kmetijski pouk v Avstriji je za poukom v drugih državah daleč zaostal, ne toliko v svoji kakovosti, kakor v splošni dostopnosti. Naši izvedenci niso zaostajali za izvedenci drugih držav, a vse premalo imamo kmetiških šol in med ljudstvo pouk ni prodril. Premalo imamo zimskih šol, premalo kurzov, premalo potovalnih učiteljev, in ljudsko šolstvo se še ni zavedlo, da ima nalogo, pečati se s temelji gospodarstva. Zlasti Slovenci smo v tem oziru pravi reveži.

2. Kmetijsko knjigovodstvo. Naš kmet še vse premalo razume, kako mu je treba — računati. Kaj je predrago, kaj poceni? Kdo izmed naših kmetov pa ve, kaj ga stane liter mleka, kaj ga stane vol, kaj krava, ki ju vzredi, kaj ga stane seno, rž, pšenica, oves, kaj ga stane žival na paši in kaj, ako jo krmi v hlevu, kaj mu nese umetni gnoj, ki ga navozi na polje? Le kmet, ki računa, bo spoznal, kje se godi škoda, kje je dobiček, in bo mogel gospodarstvo tako urediti, da bo gospodaril z uspehom.

3. Zadrugištvo. Mnogo že imamo zadrug, posojilnic in gospodarskih društev. A kmetje zadrugne misli še ne razumejo popolnoma. Pridružilo se je zadrugam mnogo gospodarjev, a premnogo jih je še, ki mislijo, da jim zadrug treba ni. Ne vedo, da pridejo do stanovskega zastopstva le po tej poti. Domovina se brani z armadami, posamezni stanovi pa s stanovskimi organizacijami, t. j. z zadrugištvom. Ako bi se bili pred vojsko vsi poljedelci združili v zadruge in se te strnile v zadrugne zveze, bi nam med vojsko ne bilo treba vzdihovati pod uradnimi vojnimi centralami. Zadrugne zveze bi svoj posel vodile proizvajalcem, kmetom, kakor tudi odjemalcem, vojaštvu in meščanstvu, na večjo korist.

4. Okrepitev in poglobitev gospodarstva. Kmetje morajo skrbeti, kako se dobro obdelujejo mala polja, ne pa kako naj vzamemo pod plug obsežne poljane, ki jih ne moremo dosti pognojiti. Bodočnost zahteva, da gospodarstvo okrepimo in ne trošimo sil. Avstrija je bolj kakor n. pr. Nemčija izpostavljena vremenskim nezgodam, proti katerim se mora rastlina sama braniti. Brani pa se le močna, to je z dobro gnojitvijo vzgojena rastlina. Na dobrem polju suša in slana ne škodujeta tako, kakor na slabem.

5. Nove tovarne za kmetijske potrebščine. Kmetijstva ne moremo uspešno dvigniti, ako nimamo zadosti umetnih gnojil, dosti orodja, strojev, dosti krmil. Inozemstvo bo svoje zaloge po vojski potrebovalo tako nujno kakor mi ter jih nam ali sploh ne bo dalo, ali pa le proti zelo visokim cenam. Učenjaki pa pravijo, da ni nobenega vzroka, da bi Avstrija ne mogla sama zase poskrbeti. Apneni dušik, soliter in druga dušikova gnojila se lahko proizvajajo doma. Zadrugi denarni zavodi in zadrugne zveze naj s kapitalom, ki ga imajo, postavijo potrebne tovarne, seveda s pomočjo države. Torej proizvajanje gnojil, olajšanje v dovažanju raznih surovin, poraba odpadkov, kakor kosti in mestnega gnoja!

6. Potrebna krmila. Proizvajanje potrebnih krmil je posebnega pomena. Med vojsko so začeli nabirati bukove oreške, ki dajejo dobro olje, in ostanki so dobre tropine. Začeli so zbirati odpadke usnja, sušiti krompirjevo pirovino, pripravljati les, da bi postal poraben za krmljenje, začeli so tudi zbirati kri, ki so jo prej čestokrat kar izlivali v greznice.

7. Olajšanje prometa. Vsakdo ve, da je kmetijski pridelek takoj manj vreden, ako leži več kilometrov od železnice oddaljen. Cenejše je žito, zelo poceni ali včasih skoraj brez vrednosti les, ki je daleč od železnice. Poglobitev gospodarstva zahteva tudi pomnoženih prometnih sredstev. Slovenske in hrvatske dežele pa so se pred vojsko v prometnem oziru neodpustljivo zanemarjale.

8. Nova razdelitev polj. Kjer biva kmet v strnjenih vaseh, leže njegova polja čestokrat kakor karte pri igri: vse zmešano. Umni gospodarji pa so začeli ugibati, koliko se zamudi časa, ako je eno polje tu, drugo pol ure vstran, kako trpi polje marljivega gospodarja, če mu veter vedno zopet nosi v setev plevel s polja zanikarnega soseda. Zato so začele države siliti gospodarje, da se naj polja nanovo tako razdele, da ima vsakdo svoje vkup. V Nemčiji se je ta preureditev, „komasacija“ jo imenujejo, že precej izvršila, pri nas pa je še vse pri starem.

9. Gojitev boljšega semena. Lepša krava daje lepše tele, lepša kobilica lepše žrebe, to menda že vsakdo ve. Isto velja pa tudi za rastlino, in to menda že tudi vsi spoznavajo, da je treba boljšega semena, če hočemo obilnejšo žetev. Ko je čas setve, pač povprašujemo, kje bi se dobilo lepše rži, pšenice itd. za seme. Včasih je dobimo, včasih tudi ne. Gospodarji so vzorna semena tudi naročevali iz drugih dežel. Enkrat so imeli kaj uspeha, drugikrat so bili opeharjeni. Prava pot pa je druga: Treba je, da kolikor mogoče mnogo kmetovalcev začne pod vodstvom kmetijskih ali ljudskošolskih učiteljev vzgajati boljše seme. Ob žetvi naj se nabira na polju najlepše klasje, s semenom tega klasja naj se obseje poseben prostor in tako nadaljuje leto za letom. Le tako pridemo na široki podlagi z malimi stroški do semenskega blaga, ki gospodarja ne bo varalo, ker je zrastle na domačih tleh. Kmetijske organizacije naj potem še zase delajo svoje poizkuse v večjem obsegu.

10. Več skrbi za živinorejo! Prènoviti živinorejo je teže, kakor prenoviti pridelovanje žita. Žito se v enoletni žetvi pomnoži desetkrat, govedo ima v letu le eno tele. Dandanes se kmetijskim družbam in kulturnim svetom očita, da preveč gledajo na obliko živali in na pravilne barve; naj bi bolj gledali na korist, ki jo žival daje, vse drugo je le igrača.

11. Skrb za travnike. Živinoreja zahteva najprej dosti krme. Da dobimo to, treba pravilno obdelovati travnike. Kakšni pa so naši pašniki, kakšne planine, kaj se je že storilo za izboljšanje travnikov? Ali že znamo izbirati trave po njihovi vrednosti? Vse še raste, kakor je rastle, in čaka spoznanja in dela. Tu je ključ do boljše živinoreje.

12. Sadite več krompirja in pese ter sejte stročnino, tako pravijo strokovnjaki. Ti pridelki delajo svet rodovitnejši in ga pripravljajo za uspešno drugo setev, potem pa dajejo mnogo krme za živino in nabirajo dušik za poznejšo rodovitnost.

13. Živalske in rastlinske bolezni. Živalske bolezni nam uničujejo vsako leto ogromne vrednosti. Bolezni goveje živine, bolezni svinj! Rija na pšenici, bolezni krompirja in dr. Znanost naj se s temi stvarmi temeljiteje peča kakor doslej in z znanostjo naj gre roko v roki tudi kmet, šola pa naj mu pomaga.

Da se uspešno zatre nevarna bolezen, je včasih treba uničiti bolno žival. Drugod kar zakoljejo vsako govedo, ki na pr. oboli za kugo na parkljih. Tu mora pomagati država, da posameznega gospodarja ne zadene prehud udarec. Ponekod delajo miši grozno škodo, drugod, kakor na Koroškem, majnikovi hrošči, ki so postali nesreča za deželo. Nastopanje proti tem škodljivcem mora urediti država. A če tudi ta nič ne ukrene, naj storijo občine, šole svojo dolžnost.

14. Kdo naj vse to poskrbi? Navadno se nam odgovori na to prevažno vprašanje: „Poljedelsko ministrstvo!“ Da, ali to je odvisno od drugih ministrstev, od državnega zbora in od politike sploh. Potem pa je pospeševanje poljedelstva sploh le stvar deželnih zborov in deželne avtonomije. Zato mislijo strokovnjaki, da mora preureditev naše uprave napraviti red tudi tukaj. Najprej bi bilo treba združiti vse kmetijske organizacije, zadruga in društva v kmetijsko stanovsko zastopstvo.

V. Podgorec.

Dr. Jos. Lovrenčič:

Binkoštno jutro.

Nebo rdi ko mlado lice nad gorami,
škrjanec, zgodnji pevec, v zraku žvrgoli,
v življenje prerajeno vse se drami
in jutra mladega se veseli.

Zorane vseokoli v polji so že njive,
iz črne zemlje setev — zelen up — brsti,
vse drevje v cvetju, v njem čebele žive,
a v črešnjah rdeč se sad smeji.

Binkoštno lepo jutro sredi maja,
vesel obhaja ga sam sveti Duh
in blagoslavlja vse od kraja,
da zemlja bo rodila kruh.

Žalostna pesem.

V rebri breza zeleni, oj zeleni,
v nizki hiši tam pod njo
dekle mladó se žalosti, oj žalosti.

Breza v rebri, breza v rebri
je dočakala pomlad,
deklíci pa ni povrníl
se več fantič mlad! —

Beneška.

Cel teden, cel teden
trtíce sem vil,
je prišla nedelja,
solzíce sem pil.

Spregrenek je pelin,
še bolj so solzé,
ki sem jih točil
zavoljo čečé.

Pa zdaj sem pomislil
in sklenil takó:
nič več ne bom jokal
za svojo čečó.

Trtíce gor v latu
bom pridno sadil
in vsako nedeljo
bom vinčece pil!

Anton Janežič.

Ob petdesetletnici njegove smrti. Spisal dr. Ivan Grafenauer.

Prihodnjo jesen, 18. kimavca 1919, bo preteklo pol stoletja, odkar je zatisnil Anton Janežič svoje oči k večnemu počitku; sadove njegovega neutrudljivega in potrpežljivega dela pa uživamo mi še danes in uživali ga bodo še pozni slovenski rodovi. Zato se radi in hvaležni spominjamo dela in truda njegovega, saj je on tisti, ki je začel staviti poslopje nove književnosti in kulture naše in s tem tudi današnje naše izobrazbe in našega narodnega življenja. Kajti še vse velike misli in ideje, ki so nas Slovence zbudile k narodni zavesti in nam kazale pot do boljše bodočnosti, so oznanjali najprvo naši pesniki, pripovedniki in pisatelji, da so postale last vsega našega naroda in razširile potem svojo moč tudi v narodnem zunanjem, političnem življenju; tako ideje enakovrednosti in enakopravnosti narodov, ideja skupnosti vseh Slovencev, tako tudi ideja bratstva troedinega jugoslovanskega naroda, iz katere je v trpljenju vojske z elementarno silo buknila deklaracijska zahteva, da naj se združijo vsi Jugoslovani avstro-ogrske monarhije v svoji lastni samostojni državi pod habsburškim žezlom. Posebno hvaležno pa se morajo spominjati Janežiča Mohorjani, saj je bil eden izmed ustanoviteljev Mohorjeve družbe in bil je on tudi tisti, ki je v prvih časih morda največ storil, da je začela družba rasti in se razcvitati in nositi sadov slovenskemu narodu, ki ga je Janežič ljubil iz vsega srca in ki mu je posvetil vse svoje moči.

Janežičeva zibel je tekla v Lešah, majhnem selu šentjakobske župnije v Rožu, kjer se je rodil dne 19. grudna 1828. Rodna vas, stoječa na majhni višoki planoti nad Št. Jakobom, gleda s svojimi prijaznimi sadnimi vrtovi, njivami in senožetmi na eno najlepših pokrajin slovenske Koroške. Kakor na dlani leži pred njo ves Zvrhnji Rož od Strmca do Homburškega gradu, obrobjen na severni strani z zelenimi pobočji Osojskih Tur in Turije, posejane z lepimi seli z belimi cerkvicami, na jugu z raztrganimi strminami Karavank; skoz rodovitno dolino pa se vije mimo sočnih njiv in travnikov, mimo belih vasi in temnih gozdov široka, zelenkasta Drava. Na jugu se dviga skoro tik nad vasjo položen grič Deber z gozdom na pobočju, s senožetmi in travniki na temenu, obrobjen na severu s potočičem Belšo, ki se izpod Graščence vije mimo Leš, na jugu pa pretrgan z globoko zarezano grapo Bistrice, ki deroče šumi in koplje izpod Področčice; čez njo pa se spenja danes visoki in dolgi železniški most, po katerem sopiha vlak iz Celovca proti Področčici in karavanškemu predoru. Vsa ta pokrajinska lepota je napolnila dečkovo srce s tople ljubeznijo do domačih krajev in do domače, slovenske naše zemlje.

Oče njegov, Valentin Janežič, je bil premožen kmet na eni izmed najstarejših kmetij v Lešah, skrben in razumen gospodar, ki je pazno skrbel za vzgojo svojih sedmerih otrok; tri sinove izmed peterih

je dal v višje šole, med njimi tudi prvorojenca Antona. Tudi mati, Marija, rojena Mikula, je znala brati in pisati; rada je prebiral slovenske knjige in budila ljubezen do rodnega jezika tudi pri svoji deci. Da so zašle redke slovenske knjige tistega časa med ljudi, zato je skrbel rodoljubni profesor Matija Ahacelj-Kobentar, prijatelj in pomočnik Slomškov v Celovcu, ki je bil doma v isti župniji, v Gorenčah, in je o počitnicah redno bival v svojem domačem kraju ter učil rojake umnega gospodarstva; pomagali pa so mu tudi duhovni pastirji šentjakovski.

Tudi s šolo so bili šentjakobčani na boljšem nego večina drugih župnij na Koroškem. Učitelj Ožbalt Wuzella, hkrati organist in cerkvenec, ni tolkel samo nemščine in gonil samo „einmaleins“, kakor drugi učitelji njegovega časa, poskrbel je, da je imela skromen kotiček v njegovi šoli tudi slovenščina kot materin jezik. Ta učitelj je uvedel tudi Antona Janežiča v skrivnosti čitanja, pisanja in računstva, nato pa ga je peljal oče v jeseni l. 1838. v Celovec v nemško šolo. Dve leti pozneje je stopil Anton v gimnazijo. Slovenščini tačas v njej ni bilo mesta, in dasi je bila okolica celovška na severu in jugu, vzhodu in zapadu takrat še vsa slovenska in je segal slovenski živelj celo v predmestja in v mesto samo, je vladala v šoli samo nemščina. Vendar pa se je začelo tudi že v Celovcu svitati. Anton Martin Slomšek, poznejši lavantinski knez in škof, je začel l. 1822. že kot bogoslovec (1821—1825) na ravnateljstvo prošnje poučevati tovariše bogoslovce v slovenskem jeziku. Ko se je vrnil leta 1829. kot spiritual zopet v celovško semenišče, ki je bilo tedaj skupno za krško in lavantinsko škofijo, je nadaljeval to svoje delo še z večjo vnemo. Razen tega pa je osnoval „slovensko slovstveno družbo“, ki se je shajala v stanovanju profesorja Matija Ahaclja; uredil je v Ahacljevem stanovanju tudi slovenski učni tečaj za uradnike in jim dajal po ministerialnem dovoljenju tudi pravnoveljavna spričevala o znanju slovenskega jezika. Tudi po Slomškovem odhodu v Vuzenico (1838) to delo ni čisto umrlo. Janežič se je po zgledu svojega sožupljana profesorja Ahaclja sam zase pridno učil slovenščine, prebiral „Novice“ in drugo, kar je dobil slovenskega v roke. Posebno pa ga je vnmal za slovenščino Ziljan Matija Majar, ki je bival kot stolni kaplan v Celovcu (1843—1848).

Ko je privršal pomladi leta 1848. nad trhli absolutizem Metternichove Avstrije vihar revolucije in ko je zaplapolala na razvalinah samovoljnosti in zatiranja zastava svobode in bratstva narodov, žal da le za malo časa, je bil Anton Janežič v drugem letniku modroslovnih šol (liceja), kar odgovarja današnjemu osmemu gimnazijskemu razredu. Ker licej po tedanjih postavah ni pripadal srednji šoli, ampak vseučilišču, se je Janežič kot visokošolec tudi dejansko udeleževal političnega življenja slovenskega naroda v tej „pomladi narodov“. Izvolili so ga kot enega najbolj delavnih in zavednih celovških Slovencev tudi v odbor na novo ustanovljenega „Slovenskega društva“ v Celovcu.

Novo, sveže gibanje slovanskih narodov v Avstriji je imelo tudi ta uspeh, da so se jeseni ob pričetku novega šolskega leta odprla

tudi slovanskim jezikom vrata v srednjo šolo; po dve uri na teden naj bi se poučevali slovenski dijaki tudi v slovenskem jeziku. V Celovcu se je javil za učitelja slovenščine na gimnaziji še ne dvajsetletni Anton Janežič, ki je bil pravkar dovršil licej, in ministrstvo je njegovi želji ugodilo. Učencev se je oglasilo precejšnje število; učil je v več tečajih 92 učencev skupno pet ur na teden — brezplačno, razen tega pa je ustanovil tudi slovenski učni tečaj za uradnike in pravnike. Kruh si je služil tudi s prevajanjem uradnih razglasov, nekaj časa (1850—1853) tudi z urejevanjem slovenskega deželnega zakonika za koroško kronovino.

Anton Janežič.

Leta 1849. so se preosnovale avstrijske gimnazije, ki so jim tačas priklopili tudi dotedanja dva modroslovska letnika, in hkrati so zahtevali za gimnazijske profesorje prave vseučiliške izobrazbe. To je bilo za Janežiča prav neprijetno, kajti po dotedanjih predpisih bi bil že z dovršenim licejem lahko postal pravi profesor, samo ako bi bil pokazal, da je zmožen učitelj. Zdaj pa bi bil moral pustiti priljubljeno poučevanje slovenščine in oditi na vseučilišče; a za to se ni mogel tako hitro odločiti. Ko so pa ustanovili v Celovcu realko, je sklenil, da se pripravi za profesorja slovenščine in nemščine na realki in pomladi l. 1851. se je vpisal na dunajskem vseučilišču; za pol leta je šel tudi na Dunaj in poslušal z velikim

zanimanjem predavanja učenega slovanskega jezikoslovca Franca Miklošiča; potem pa se je učil in pripravljaj za izpite v Celovcu. L. 1853. je postal namestni realčni učitelj za slovenščino, nemščino, zemljepis in zgodovino; ko pa je leta 1855. napravil na vseučilišču poslednji izpit, so ga imenovali na realki za pravega profesorja slovenščine in nemščine; učil pa je do l. 1866. tudi še slovenščino na gimnaziji. Jeseni l. 1855. se je tudi oženil.

Ker učitelji slovenščine tačas, ko je pričel Janežič svoje učiteljsko delovanje, nobene prave učne knjige niso imeli v rokah, se je Janežič z vso vnemo lotil, da napiše potrebnih učnih pripomočkov. Napisal je najprej (1849) učno knjigo slovenščine za Nemce, ki jo je potreboval v šoli in za svoje uradniške učence: „Kurzer, leichtfablicher Unterricht in der slovenischen Sprache“, v poznejših izdajah: „Slovenisches Sprach- und Lesebuch für die unteren Klassen der Gymnasien und Realschulen“. Knjiga je doživela celo vrsto izdaj, drugo za drugo. Precej nato je začel sestavljati „Ročni slovar slovenskega in nemškega jezika“; že naslednje leto (1850) je izšel nemško-slovenski del, eno leto pozneje pa slovensko-nemški. V popravljenih in pomnoženih izdajah Mohorjeve družbe je to še danes najboljši priročni besednjak slovenskega jezika. Tema pripomočkoma je dodal Janežič l. 1854. še „Slovensko berilo za Nemce“.

Razen slovarja pa so bile vse te knjige namenjene vendarle v prvi vrsti za Nemce, ki so se hoteli naučiti slovenskega jezika. A pokazala se je nujna potreba, da se napiše za slovenske dijake posebna, popolnejša, slovenski pisana slovnica. Janežič se je lotil tudi tega dela in l. 1854. je izšla njegova izvrstna „Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva in z malim cirilskim in glagolskim berilom za Slovence“. S to knjigo in s slovarjem je Janežič pripravil pot popolnoma enotnemu slovenskemu pismenemu jeziku za vse Slovence, posebno še, ko je prihodnje izdaje, zlasti drugo, popolnoma predelal in opilil na podlagi slavnih Miklošičevih jezikoslovnih spisov in v dogovoru z najboljšimi slovenskimi jezikoslovci in poznavavci slovenskega jezika. Ta knjiga je doživela deset izdaj — pozneje jo je prirejal dr. Jakob Sket — in je služila skoz celih 62 let slovenskemu pouku na naših srednjih šolah. Janežič pa je sodeloval tudi pri Slovenskih berilih za nižje gimnazije, ki jih je izdal v štirih zvezkih dr. Jan. Bleiweis (1850 do 1854), dočim jih je za višje razrede oskrbel Miklošič (1853—1865). Ker pa so bila Bleiweisova in Miklošičeva berila za celovške razmere preobširna, je napisal Janežič za svoje učence posebne čitanke: „Cvetnik, berilo za slovensko mladino“ v dveh zvezkih (1865, 1867) je bil namenjen nižjim razredom, „Cvetnik slovenske slovesnosti, berilo za višje gimnazije in realke“ (1868) pa je bila antologija s poukom o poeziji za višje razrede. Iz teh Janežičevih beril so vzrasle poznejše „Čitanke“ dr. Jak. Sketa za nižje razrede, prav posebno pa one za peti in šesti razred srednjih šol.

S temi svojimi knjigami je Janežič omogočil dober in uspešen pouk slovenščine; a to mu ni bilo dovolj. Ako smo hoteli Slovenci

kot enakopravni in enakovredni stopiti v družbo izobraženih evropskih narodov, nam je bilo treba, da vzraste in vzcve tudi naša znanost in književnost; za to pa je bilo pred l. 1848. še prav malo pogojev. Imeli smo sicer velikega pesnika, s katerim bi se ponašali tudi mogočni narodi, ko bi ga smeli šteti za svojega, doktorja Franceta Prešerna, pesnika „Krstja pri Savici“, a pripovedna in dramatična umetnost naša je poskušala jedva šele prve korake, znanstvene književnosti je bilo toliko kot nič in ni kazalo, da bi se hotelo obrniti kmalu na bolje, saj nismo imeli nobenega časopisa, ki bi bil gojil leposlovje in znanost. Edini list, ki smo ga imeli, „Novice“, je bil namenjen skoro samo gospodarskemu pouku. Leto 1848. nam je prineslo potem celo vrsto novih časnikov; dobili smo političnih, nabožnih, poljudnih listov, celo list za otroke. A „Slovenska Čbela“, ki so jo ustanovili v Celju za leposlovje in znanost, je izhajala jedva tri mesece in že je morala prenehati.

Tedaj pa se je lotil dela edenindvajsetletni Anton Janežič. Ni mogel preboleti misli, da bi Slovenci ne zmogli leposlovnega lista. Že štirinajst dni po smrti „Čbele“ so prinesli slovenski listi vest, da bo Janežič izdajal nov leposlovni list, in res: 1. julija 1850, tri mesece po prenehanju celjske „Čbele“, je začela izhajati v Celovcu prenovljena „Slovenska Bčela“ Janežičeva. Da bi dobil dobrih pripovednih spisov, je razpisal Janežič darili za najboljšo izvirno povest iz jugoslovanske zgodovine in za najboljšo zgodovinsko pesem. Zgodilo se je v našem slovstvu to zdaj prvič.

Pri listu so sodelovale najboljše mlade moči, kar smo jih Slovenci tačas premogli: Fran Levstik, Matija Valjavec, Miroslav Vilhar, Simon Jenko, Janez Trdina, Luka Svetec, Matija Majar i. dr. Vendar pa je imel list težko stališče. Treba je bilo delati vse šele od kraja, pripovedno književnost pa, ki jo je hotel Janežič prav posebno gojiti, je bilo treba ustvariti šele iz nič. Da bi si vzgojil novih moči, je Janežič spodbujal dijake, da so se vadili v pesništvu in pisateljevanju in izdajali v ta namen za svoj ožji krog posebne pisane časopise, ki so jih nazivali „Slavija“, tako v Celovcu, v Ljubljani, v Celju. V spodbudo je najboljše spise iz njih priobčeval tudi v „Bčeli“. Pa tudi ostali sotrudniki so bili skoro sami mladi ljudje, ki so se šele učili in iskali pravih potov; tudi pismeni jezik naš tačas še ni bil dovolj utrjen. Ni čuda torej, da je bila „Bčela“ še vse detinsko nezrela, da je bil jezik na eni strani preveč provincijalen, na drugi strani zopet preveč staroslovenski in ilirski, premalo enoten. Vendar pa je zdravi, veseli idealizem, ki je dihal iz vsake vrstice, v zvezi z iskreno, gorko ljubeznijo do slovenščine in slovenskega slovstva, ki je govoril iz vsake številke, bodril in navduševal mladino, da se je učila in urila in se pripravljala za poznejše delo tudi potem, ko je po svobodnem vzletu osemindvajsetega leta zopet zavladal nemški, Slovanom sovražni centralizem in absolutizem in je morala tudi „Bčela“ v teh neugodnih razmerah vsled pomanjkanja naročnikov sredi l. 1853. prenehati. Janežič je poskusil sicer že prihodnje leto z novim listom, ki je bil po vsebini in po jeziku že dosti boljši od „Bčele“, z „Glasnikom slovenskega slovstva“, pa razmere

so bile močnejše od njega: list je obtičal že pri sami prvi številki. Treba je bilo čakati boljših časov.

Ni jih bilo treba čakati predolgo. Že l. 1857. se je oglasil zopet vseobčen klic po slovenskem leposlovnem listu, in Janežič se je kljub slabim dotedanjim izkušnjam odločil, da tej želji ustreže. Srčno in srečno je nastopil novi list „Slovenski Glasnik“ l. 1858. svojo pot. Bil je v primeri z „Bčelo“ to, kar je krepak mladenič proti slabotnemu detetu. Pesniki in pisatelji, ki so bili nastopili v „Bčeli“ kot začetniki, kakor Levstik, Jenko, Valjavec, Cegnar, so bili med tem dozoreli, pridružile so se tudi nove, nadarjene mlade moči, zlasti pripovedniki kakor Fran Erjavec, Valentin Mandelc, Valentin Zarnik i. dr.; največja pridobitev pa je bil mladi klasični ljudski pripovednik Josip Jurčič. Vsled tega se je začela razživljati in cveteti posebno pripovedna književnost. „Glasnik“ je prinesel Slovencem prve slovenske novele in povesti, ki so ohranile trajno vrednost do danes. Pa tudi druge stroke so bile dobre, zlasti potopisje, naravoslovje in jezikoslovje. Kljub skromnim sredstvom, ki jih je imel list, je Janežič mladim in revnim pisateljem njihove spise tudi plačeval (kar drugod tačas še ni bila navada) in jim na ta način lajšal študije in omogočil, da so napredovali v umetnosti.

Ker je bil „Glasnik“ premajhen, da bi mogel prinašati obširnejše spise — večja izvirna slovenska dela in prevode vzornih svetovnih pisateljev — je začel Janežič poleg „Glasnika“ izdajati tudi „Cvetje iz domačih in tujih logov“ (1861—1868). Ta zbirka, ki obsega dvaindvajset večjih in manjših knjig, je prinesla prvi slovenski roman, Jurčičevega „Desetega brata“, številne poskuse večjih pripovednih pesnitev, več pesemskih zbirk in prve slovenske prevode večjih klasičnih del svetovnega slovstva, med njimi tudi staroklasičnih (grških in latinskih) pesnikov, kot: Schiller: Marija Stuart, Viljem Tell; Silvio Pellico: Tomaž Mor; Vergilij: Georgikon; Ksenofont: Spomini na Sokrata; Sofoklej: Ajant. Izmed slovanskih slovstev je prineslo „Cvetje“: Slovo o polku Igorjevem, Lermontova pripovedno pesnitev Izmael-Bej, Božene Němceve Babičko, Čajkovskega Kirdžali i. dr. S temi deli je vzgojil Janežič v slovenski mladini razumevanje za leposlovje in ljubezen do književnosti, ki je nosila pozneje obilnega sadu.

Janežič pa je mislil ne samo na izobražence in na izobraženo mladino, ki jim je bila namenjena „Slovenska Bčela“ in pravtako „Slovenski Glasnik“ in „Cvetje“, ampak tudi na preprosto ljudstvo, ki je zelo pogrešalo dobrih slovenskih knjig. Jeseni leta 1850. se je oglasil v „Novicah“ dr. Jož. Šubic s pozivom, naj ustanovimo po zgledu drugih Slovanov tudi Slovenci „Slovensko Matico“, ki bi z obrestmi nabranega kapitala (= matice) izdajala cenene slovenske knjige. A Ljubljanci-zaspanci, katerim je veljal v prvi vrsti ta poziv, se niso genili. Oglasil pa se je ob novem letu 1850. Anton Janežič v „Slovenski Bčeli“. Videl je, da bi se med siromašnimi Slovenci le težko nabralo toliko denarja, da bi se s samimi obrestmi te glavnice dalo kaj prida početi, zato je predlagal, naj bi se ustanovilo društvo, ki bi omogočilo izdajanje knjig z rednimi letnimi doneski. Škof Anton

Martin Slomšek, ki je že l. 1845. hotel ustanoviti tako društvo, a mu vlada iz strahu pred — panslavizmom tega ni dovolila, je povabil nato za Veliko noč rodoljubnega mestnega kaplana Andreja Einspielerja k sebi v Št. Andrež v lavantinski dolini, kjer sta se dogovarjala tudi o tem načrtu. Še isto leto sta Janežič in Einspieler izvršila potrebne priprave in za leta 1852. je poslalo „Mohorjevo društvo“ prve knjige v svet. Duša tega društva (poznejše „družbe“) pa je bil Janežič, ki je od prvega početka do poslednjega leta pred svojo smrtjo kot tajnik brezplačno vodil društveno književno delo.

A po kratkem času napredka je začelo društvo hirati. Janežič in Einspieler sta spoznala, da zato, ker je bilo v odboru preveč „slavnih“ mož iz vseh slovenskih pokrajin, premalo pa delavcev v Celovcu; nadalje ker je bilo nabiranje članov premalo urejeno — nabirali so se samo po škofijskih poverjenikih —, najbolj pa zato, ker je bila letnina previsoka, vsled česar v društvu skoro nič ni bilo kmetov. Zato sta Janežič in Einspieler društvo l. 1860. preosnovala v cerkveno bratovščino, „družbo“. Nabiranje članov sta uredila prav nadrobno po župnijah, udnino pa so znižali od treh na en sam goldinar; vendar pa sta omogočila tudi nabiranje glavnice, ker je bilo zdaj mogoče pristopiti „družbi“ kot dosmrten ud z doneskom 15 gld. Za odbornike se je določilo, da morajo bivati vsi v Celovcu, vsled česar so obilno delo laže porazdelili. In res je začela zdaj „Mohorjeva družba“ kar nepričakovano uspevati. Dočim je bilo l. 1852. samo 785, l. 1859. celo samo še 263 udov, jih je bilo l. 1860. že 1116, l. 1870. pa, eno leto po Janežičevi smrti, 16.175 in je rastle skoro nepretrgoma (najvišje število letos: okoli 93.000). Napredek ni bil samo zunanji, tudi duševno je bila „družba“ vse bolj čila od „društva“. L. 1860. je začela izdajati družba poleg drugih knjig redoma „Koledarček“ (pozneje „Koledar“) in „Večernice“; oboje je urejeval neutrudljivi Janežič. In kako je znal pridobivati zmožnih pisateljev, da so pisali za ljudstvo! Kako je znal navduševati in podpirati idealni in nesebični mož! Ni čuda, da se je ljudstvo s toliko ljubeznijo oprijelo in vzljubilo zlasti pripovedno književnost, ki je bila najboljše vabilo za razširjanje družbe. Jurčičevega „Jurija Kozjaka“ in „Grad Rojinje“, Erjavčevo „Hudo brezno“, Ciglerjevo „Deteljico“ in „Kortonico“ in druge povesti so ljudje pomnili in pripovedovali še leta in leta.

Pri tem neprestanem delu, ki ga je vsega opravljal v prostih urah poleg svojih profesorskih poslov, ni čuda, da je začelo pešati Janežičevo že od nekdanj bolj šibko zdravje; lotila se ga je sušica. Razen tega ga je zadel leta 1868. še posebno težek udarec. Vsled nasprotovanja ljubljanskih okostenelih slovstvenih krogov je moral sredi leta ustaviti „Slovenski Glasnik“ in ž njim je prenehalo tudi „Cvetje“. A prav tedaj, v večerni zarji svojega življenja, se je pokazal ta veliki duh v slabotnem, že smrti zapisanem telesu v vsej svoji lepoti in velikosti, ko je na razvalinah svojega življenjskega dela začel polagati temelje, na katere se je zgradilo potem poslopje nove književnosti slovenske. Snoval je nove načrte in delal. „Slovenski Glasnik“ naj bi se pod uredništvom mladih moči, Stritarja in Jurčiča,

zopet poživil, in sicer kot strogo literaren list, četudi pod drugim imenom; zraven je hotel sam osnovati leposloven in poučen list za preprosto ljudstvo in za doraščajočo mladino. Matica Slovenska pa naj bi vzela pod svoje okrilje znanost in osnovala nov znanstven list. Prvi, ki je izvršil svojo nalogo, je bil zopet že na smrt bolni Janežič; ustanovil je poljudni leposlovni in poučni list „Besednik“ (1869); ustanovitve Stritarjevega „Zvona“, ki je začel izhajati l. 1870. na Dunaju, pa ni več dočkal, pravtako malo tudi uresničenja tretjega podjetja, ki je sanjal o njem: znanstvenega časopisa. Umrli je 18. kima vca 1869, šele štirideset let star. Pokopali so ga v št. Rupertu pri Celovcu. V kratkem teku svojega življenja je dovršil ogromno delo za slovenski jezik, za naše slovstvo in naš narod, eden največjih organizatorjev našega prosvetnega dela, delaven kakor mravlja, kakor jagnje potrpežljiv, čista, blaga duša. Kar je rekel Stritar o Prešernu na koncu svoje slavne razprave v izdaji Prešernovih „Pesmi“ l. 1866., lahko rečemo tudi mi o Janežiču: Ko bi se sklicali narodi pred sodnji stol, naj se izkažejo, kako so gospodarili z izročeni mi talenti, kako se je vsak po svoje udeležil vesoljne človeške omike: smela bi se slovenska Koroška, pastorka slovenskih pokrajin, brez strahu pokazati s tem, kar je storil za slovensko prosveto Anton Janežič.

Mi pa, ki se ga spominjamo ob petdesetletnici njegove smrti in uživamo sadove njegovega dela, mi si pokličimo v srce in spomin besede, ki jih je govoril veliki pesnik S. Gregorčič ob smrti prijatelja, pisatelja in učenjaka Fr. Erjavca:

Pomnik postavimo mu tak,
Da slednji skuša biti mu enak.

Ksaver Meško:

Pogovor.

Prijatelj:

Sovražnik te zopet ljuto napal je,
s peresom ti rane boleče zadal je?

Jaz:

Sovražnik? Kaj? Saj sovražnikov ni!
Kdor najbolj preišče srce mi, obisti,
v resnici mi ta le največ koristi:
spoznavati mnogo slabost me uči,
srce in dušo najbolj mi čisti —
prijatelj mi je, tako drag kakor ti!

Kamniška koča.

K petindvajsetletnici Slovenskega planinskega društva.

Spisal Janko Mlakar.

Triindvajsetega svečana l. 1918. je praznovalo Slovensko planinsko društvo (S. P. D.) petindvajsetletnico svojega delovanja. Obhajanje tega častnega jubileja je bilo popolnoma skromno, da, še celo preveč skromno. S. P. D. je pač upoštevalo razmere, v katerih živimo. V Stepičevi gostilni v Spodnji Šiški je bila sklicana odborova seja, h kateri so bili povabljeni tudi gospodje, ki so stali S. P. D. takorekoč ob zibeli. Širša javnost je o tem slavlju vedela prav malo, ali celo nič. Zato so nekateri udeleženci po pravici zahtevali, naj S. P. D. sebi primerno praznuje petindvajsetletnico svojega obstoja, kakor hitro nastopijo ugodnejše razmere. Odbor je tej zahtevi ugodil in obljubil, da bo storil vse, kar je v njegovi moči, da se bo pozneje slavnost v velikem obsegu vršila. In tako je tudi prav. Zakaj društvo, ki je toliko storilo v petindvajsetih letih svojega obstoja, kakor S. P. D., mora vsej slovenski javnosti povedati: „Tako sem, toliko sem delalo in toliko sem doseglo.“

S. P. D. si je stavilo za svoj cilj, da pribori Slovencem njihove planine, jih ohrani v slovenski posesti, vzbuja v slovenskih srcih ljubezen do gorá in čut za njihovo lepoto, da omogočuje in olajšuje potovanje po planinah z gradnjo potov in zavetišč, sploh: da skrbi za ugodje hribolazcev.

Ako pogledamo in premotrmo petindvajsetletno delovanje S. P. D., moramo priznati, da je društvo res neumorno delovalo z vsemi močmi, zasledovalo svoj cilj in ga zato tudi doseglo.

Kdo je pač pred dobrim četrt stoletjem mislil na gore in hodil po njih? Priprosto ljudstvo se je zvesto ravnalo po pregovoru dvomljive vrednosti: „Gora ni nora, nor je, kdor gre gor.“ Lovci, gonjači, pastirji in planšarji, to so bili skoraj edini domači hribolazci, seveda le po poklicu. Tudi slovensko razumništvo je gledalo raje ob polni mizi gore z njihovega podnožja. Dijaki so veseli čas počitnic ubijali pri taroku ali marjašu kje za kako mejo, ali pa v zaduhlih gostilniških sobah, mesto da bi šli v prosto planinsko naravo si krepit pljuča in vedrit duha. Tisti pa, katere je gnala radovednost v tujino, so se držali najraje prašnih cesarskih cest in se skrbno izogibali vsakega količkaj strmega griča.

Zato je bil hribolazec v naših krajih redka prikazen. Ako bi bil šel kdo pred kakimi tridesetimi leti v Ljubljani po Mestnem trgu v hribolaški opravi z derezami, vrvo in cepinom, imel bi bil mnogo radovednih gledalcev. Prav lahko bi se mu bilo pripetilo, da bi bil stopil k njemu mož postave in reda ter mu rekel: „Priatelj, vi ste se zmotili v datumu, danes ni dan za pustne šeme. Sploh je tudi strogo prepovedano, vznemirjati miroljubno prebivalstvo.“

Prave bele vrane so bili med Slovenci tisti, ki so hodili kaj više, kakor na Šmarno goro ali na Jošta.

Pač so obiskovali hribolazci naše lepe gore in občudovali njihovo krasoto; toda bili so večinoma tujci — Nemci. Najžalostneje je bilo pa to, da se je nemški hribolazec čutil na naših planinah neomejenega gospodarja. Hodil je po potih, nadelanih od nemškega planinskega društva, in počival v nemških kočah. Gore, po katerih je lazil, je smatral za nemško posest. In če se je hribolazec iz nemškega cesarstva čutil v naših gorah domačega, kakor na domačih tleh, mu ni mogel nihče zameriti te zmote. Zakaj nikjer ni našel slovenskega napisa, ki bi ga bil podučil, da hodi po slovenskih gorah.

Ravno nasprotno: slovenski hribolazec se je čutil tujca na domačih tleh; hoditi je moral po nemških potih in prositi gostoljubnosti v nemških kočah.

In danes? Danes je pač vse drugače.* Slovenec sedaj ljubi svoje gore, dobil je smisel za njihovo krasoto.

Bilo je ob otvoritvi Triglavskega doma. Ob sedmih zjutraj sem prišel na Mali Triglav. Tu me pozdravi stara kmetska ženica, ki je iskala za veliko skalo zavetja pred vetrom. Bilo je namreč precej vetrovno in mrzlo septembrovo jutro.

„Kaj pa delate tukaj, kaj ne greste na vrh?“

„Gospod, rada bi, pa ne morem. V mojih letih — sedem križev imam na hrbtu — moram biti zadovoljna, da sem prilezla na Malega. Fant je pa šel naprej in mislim, da je že gori. — To vam pa rečem, gospod, lepo je tukaj, silno lepo. Sedaj pa razumem, zakaj hodite tako radi po gorah.“

Tako je govorila ženica, dasi je bilo mrzlo in je bril hud veter.

* Mislim na razmere v mirnih časih.

Mimo Kamniške kočje sta jo pribrisala širokih, urnih korakov. Bila sta še jako mlada, petošolca. Prišla sta z Ojstrice čez Planjavo.

„Kaj se ne bočeta nič ustavila v koči?“

„Oprostite, gospod profesor, ne utegneva. Mudi se nama, ker morava še nocoj priti pod Hudi prask. Tam prenočiva, jutri pa greva že ob zori na Mrzlo goro.“

In fanta sta odhitela naprej, da jima je kar kamenje odletavalo izpod težkih okovank. Hitela sta veselih src, kakor bi ju bila tam gori v pečevju pod Hudim praskom čakala vesela gostija, godba in mehka postelja, ne pa trdo ležišče pod neizmernim nebeškim oblokom, tema in mraz.

Kadilnikova kočja vrh Golice.

Dà, v slovenskih srcih, mladih in starih, se je ukresala iskra, in zaplamtel je ogenj ljubezni do gorá.

Slovenski hribolazec se pa tudi čuti gospodarja na svojih tleh. Lepe vijugaste steze po košatih gozdih in zelenih planinah, železni klini na strmih stenah, v trdo skalo vsekana pota, vse to je delo slovenske roke. In ko prispeš utrujen in znojen v skalnate pustinje ali na snežena polja, sprejme te slovenska kočja pod svojo gostoljubno streho. Doma si med domačini.

Tujec pa, ki pride na naše planine, vé dobro, da je pustil za seboj svoje domače mejnike. Pota, napisi, kočje, vse mu kliče glasno: „To so slovenska tla, slovenska zemlja, slovenske gore. Ne pozabi, da si tukaj tujec; a če tudi tujec, vendar-le dobrodošel gost.“

Ta velikanski razvoj v planinstvu na Slovenskem je pa izvršilo Slovensko planinsko društvo in sicer v razmerno kratkem času petindvajsetih let.

Visoko gori na Stolu v Karavankah je bilo spočeto to vrlo društvo. „Dne 23. julija 1892. l. so prilezli mladi narodni hribolazci, Josip Hauptman, Ivan Korenčan in Anton Škof, nabiraje planik, vsak z druge strani na visoko pečino. Krasno vreme, prelep razgled in mičen šopek planik so razveseljevali mlada srca. Počivaje na trdi skali so ugibali, kako da je po vseh slovenskih hribih, kamorkoli jih vodi pot, videti le tuje delo. Tuja roka zaznamuje pota, postavlja koče in napravlja na slovenskih tleh le nemške napise in kažipote. Vzdravimo se! so rekli mladeniči, podali si roke, pobratili se ter za trdno sklenili, da ne nehajo preje, dokler se ne ustanovi slovensko planinsko društvo.“*

Ti navdušeni slovenski hribolazci so držali besedo. Neumorno so nabirali somišljenikov in dne 27. februarja l. 1893. so že stali ob zibelki novorojenega Slovenskega planinskega društva. Malo dete ni povzročilo posebne pozornosti v slovenski javnosti, in tudi tujcem, ki so se bili udomačili v naših gorah, se ni zdelo prav nič nevarno. Toda nepričakovano hitro se je razvilo v krepkega, podjetnega mladeniča. Rojaki so se začeli zanj zanimati in ga spoštovati, nasprotniki so pa sčasoma spoznali v njem nevarnega tekmeča.

Čudovito hitro se je S. P. D. razživljalo. V Ljubljani ustanovljeno društvo je kmalu postalo „Osrednje društvo“, drugod so pa začele rasti podružnice kakor gobe po dežju. Leta 1914. je imelo S. P. D. že 24 podružnic in 2847 članov. Seme je bilo majhno, da rabim sveto-pisemski zgled, a iz tega semena je zrastle drevo, ki razprostira svoje veje čez vse slovenske pokrajine.

Res, začetek je bil skromen. Neumorno pridni markacijski odsek S. P. D. je zaznamoval pot na Rožnik, v Šiško, na Golovec, stezo iz Radoljice na Bled in razne druge bližnjice. Nasprotniki so se posmehovali, češ da se ni treba bati takega tekmeča, ki zaznamuje široke aleje. Toda veselili so se prezgodaj. Kajti „pleskarji“ so se s svojimi piskrčki in čopiči začeli pomikati vedno više in više. Kmalu si našel po vseh naših planinah sledove delovanja S. P. D. v podobi popravljenih in na novo zaznamenovanih stezâ, napisov in novih nadelanih potov. In že v drugem letu svojega obstoja si je postavilo jedva rojeno društvo na lepi planini pod vrhom Črne prsti prvo kočo, ki jo je imenovalo po svojem predsedniku Orožnu.

Kako lep je pogled izpred Orožnove koče na Triglavsko pogorje! Ni čuda, da se je v srcih slovenskih planincev porodila želja, postaviti si lasten dom v triglavskem kraljestvu, da ne bi bilo treba slovenskemu hribolazcu delati nadleže pod tujo streho v Dežmanovi koči. Ta želja je kmalu postalo dejanje. Dve leti po otvoritvi Orožnove koče je že stala na Kredarici Triglavska koča. Sicer je S. P. D. zgradilo že leto poprej na Velem polju Vodnikovo kočo. A mnogim hribolazcem se je zdelo od tod na Triglav malo predaleč, med tem

* Prvo letno poročilo S. P. D.

ko je s Kredarice do temena „snežnikov kranjskih siv'ga poglavarja“ le dober skok.

S Triglavsko kočo se je, rekel bi, prebil led. Osrednje društvo je začelo graditi kočo za kočo, in podružnice so v tem oziru pridno posnemale svojega očeta.

V Vratih je skoro čez noč zrasla iz tal mala Aljaževa koča, ki je pa kmalu postala pretesna, tako se je množilo število obiskovalcev te najkрасnejše slovenske doline. Kadirnikova koča se je usedla Golici prav vrh glave. Kranjskogorci so si postavili lep dom na Vršiču. Žal, da so mu vojni plazovi precej prerahljali kosti in obisti. Tudi Radoljičani so si postavili mično kočo na Begunjsčici, da bi se jim ne bilo treba sramovati pred svojimi vnetimi sosedi.

Aljažev stolp na Triglavu.

Kranjska podružnica si je postavila lep spomenik v Prešernovi koči na Malem stolu. Ker Kamničani niso hoteli biti zadnji med Gorenjci, zgradili so na sedlu med Brano in Planjavo precej prostorno planinsko stavbo.

Izredno marljiva v gradnji koč je pa Savinjska podružnica. Skoraj na vseh važnih postojankah v Savinjskih planinah je postavila svoja zavetišča. Na Okrešlju je zgradila lep, udoben Frischaufov dom, ki je tudi kaj pripraven za daljše bivanje. Pot na Ojstrico lajšate Kocbekova koča na Molički planini in Lučka koča na Koritih nad Lučami. Na strmi skali nad Robanovim kotom pa gleda mična jubilejska kapelica na zelene doline lepe Štajerske. O neumornem delovanju Savinjske podružnice pričajo tudi Gornjegrajska koča na Me-

nini, Mozirska koča na Golčki planini, Hausenbichlerjeva koča na Mrzlici in Boška koča na Boču.

Kako se Čehi zanimajo za naše gore in za naše planinstvo, nam priča krasna češka koča, ki jo je zgradila češka podružnica na Ravneh, na lepi trati pod sivimi stenami Grintavca in Kočne.

A tudi zeleno Pohorje ni ostalo zapuščeno. Na prostrani planoti poleg prijazne cerkvice sv. Areha so postavili vrli Podravci lepo Ruško kočo. Ker ta ni več zadostovala mnogoštevilnim pohorskim romarjem, zgradili so poleg nje ob robu košatega gozda udobno vilo „Planinko“. Naši vrli akademiki so si pa postavili sicer skromen, a nič manj prijazen dom v Koritnici prav pred obličjem mrkega Jalovca.

Naj omenim še kočo na Poreznu, delo vrle Cerkljanske podružnice, Pirnatovo kočo na Javorniku in Jurkovo kočo na Liscu.

Sprva je S. P. D. gradilo planinska zavetišča, ki so bila res v pravem pomenu „koče“. Nudile so hribolazcu boljše ali slabše ležišče in skromno postrežbo. Društvo je stalo na stališču, da naj ostane v dolini, kdor se ne more ločiti od mehke postelje, izbranih jedil in sladkih pijač. Polagoma je pa začelo prevladovati mnenje, naj se gore store pristopne tudi širšemu občinstvu, ki hoče zložno in brez večjih težav uživati naravne krasote. Zato je postavilo Osrednje društvo v Vratih lep Aljažev dom. Žal, da je stal samo nekaj let. V hudi zimi l. 1908./9. je postal žrtev plazú, ki je prigrmel z Rogice. Toda društveni odbor ni obupal. Preteklo je komaj dve leti, in že je stal novi, zidani Aljažev dom na vzvišenem, pred plazovi varnem mestu.

Tudi za triglavske romarje je Osrednje društvo poskrbelo. Z velikimi stroški je povečalo staro Triglavsko kočo, in tako stoji sedaj na Kredarici ličen planinski hotel, „Triglavski dom“. Za „dolinolazce“ je Osrednje društvo vzelo v najem Bistriško kočo v Kamniški Bistrici in jo, kolikor je bilo mogoče, preuredilo, ob Bohinjskem jezeru je pa kupilo hotel „Zlatorog“. Tudi nekatere druge koče je preskrbelo s posebnimi sobicami za hribolazce, ki niso prijatelji skupnih ležišč zaradi smrčanja in drugih podobnih „prijetnosti“.

Veliko zaslug si je Slovensko planinsko društvo pridobilo tudi z nadelavanjem planinskih potov. Koledar mi je odmeril premalo prostora, da bi mogel navesti in kratko opisati vsa pota in vse steze, ki jih je zgradilo S. P. D. Le težko najdeš v naših planinah umetno, z žico in klini zavarovano pot, ki bi na njej ne opazil table z napisom: „Pot zgradilo Slovensko planinsko društvo“.

Kako so se ponašali pred kakimi petindvajsetimi leti tisti, ki so bili tako drzni, da so prilezli na Triglav, in tako srečni, da so se vrnili zdravih udov!

„Gori moraš po kolenih, doli po zadnji oplati, čez sedlo pa jež,“ tako so pravili ti junaki in milostno privolili, da so jih poslušalci občudovali. No, Osrednje društvo in župnik Aljaž sta si segla v roke, in Triglav je postal krotak. Oče Požganec so ga nabodli s klini, povezali z žicami in pokrili z Aljaževim stolpom, tako da pride danes vsak gori, kdor ima le zdrave noge in dobra pljuča.

Aljažu so potem nekateri hribolazci očitali, češ da je pokvaril Triglav, ker mu je vzel vse nevarnosti in težave. Vrli gospod jim je

Vodnikova koča.

pa rekel: „Kdor noče hoditi po poti, naj pa gre poleg nje. Tu bo našel še dovolj nevarnosti in težav.“

Slovensko planinsko društvo je zgradilo povsod do svojih koč in domov lepe steze, oziroma popravilo že obstoječe. Ravno tako je tudi poskrbelo za dobre in najkrajše zveze med posameznimi planinskimi zgradbami.

Društvo še ni obhajalo desetletnice svojega delovanja, in že je vsak hribolazec, ki je prišel v naše planine, takoj spoznal, da hodi po slovenskih tleh. Tujec je postal tam gost, kjer je bil poprej — gospodar.

Slovensko planinsko društvo si šteje v dolžnost, da odpira širšemu krogu hribolazcev tudi gore, na katere so poprej pohajali samo posamezniki. Lepa julijska trojica, Jalovec, Razor in Suhi plaz so bili dolgo časa privilegij nekaternikov, ki so hodili nanje oboroženi z vrvjo, derezami in cepinom.

Osrednji odbor je pa vzdignil Trentarje in ti so šli nad nje z železom in jeklom. Izpeljali so smela, a dobro zavarovana pota na vrhove in lepe prehode, tako da se vsak količkaj vajen in previden hribolazec lahko odpravi nanje.

Kdor hoče videti, kaj je storilo S. P. D. za varnost hribolazcev, naj gre iz Trente preko Korit in Mlinarice na Razor, iz plazovja Srednjega Dolka na Škrlatico, preko Ožebnika na Jalovec, čez Škrbinico v Koritnico, čez Komar na Triglav in po Tominškovi poti v Vrata, s Kamniškega sedla na Planjavo in od tod preko Škarij in

Ojstrice v Kocbekovo kočo, ali pa čez Kotličce na Tursko goro in potem skozi Turski žleb na Okrešelj, od tod pa zopet nazaj na Kamniško sedlo. Ravno tako drzno in varno so nadelane poti na Skuto, na Grintavec z Mlinarskega sedla in na Konja s Presedljeja.

Toda, naj bo dovolj o kočah in potih. Z njimi olajšuje S. P. D. hribolazcu pohajanje po gorah, z njimi je pa tudi priborilo Slovencem planine, v katerih je že tujec neomejeno gospodoval. Le tuintam opaziš še kak samonemški napis kot zgodovinsko ostalino iz minulih časov.

Slovensko planinsko društvo je tudi drugače poskrbelo, da se je planinstvo med nami ukoreninilo in razširilo. Prirejalo je poučna predavanja, skupne izlete, razstave planinskih slik priznanih amaterskih fotografov; zlasti je pa v tem oziru storilo veliko s tem, da je izdajalo svoje glasilo „Planinski Vestnik“. L. 1914. je izšel njegov dvajseti letnik. Kako je bil ta zadnjih šest let z lepimi slikami okrašeni list priljubljen, se je pokazalo zlasti potem, ko je nehal izhajati. Od vseh strani so prihajala na Osrednji odbor vprašanja, zakaj ne izhaja več, in pozivi, naj začne zopet izhajati. Žal, da je v sedanjih razmerah za S. P. D. najbolje, če „Vestnik“ — molči.

Slovensko planinsko društvo je torej storilo toliko za razvoj planinstva med Slovenci in za narodno obrambo, da je lahko ponosno na svoje petindvajsetletno delovanje. V tem času svojega obstoja si je pa pridobilo tudi toliko naklonjenosti, da gleda brez strahu v prihodnost. Po vojski ga čaka ogromno delo, ki bo združeno z velikimi stroški. Toda Slovensko planinsko društvo se tega dela ne boji, ker je prepričano, da bo našlo v našem narodu vsestranske podpore.

Prešernova koča na Malem Stolu.

† Dr. Janez Evangelist Krek.

Napisal Ivan Doleneč.

Kraljevski mrtvaški sprevod se je vil dne 13. oktobra 1917 po ljubljanskih ulicah. V knezoškofijski palači v Ljubljani, kamor so bili prepeljali truplo iz Šent Janža, so dvignili kovinasto krsto, težko obloženo s cvetjem, jo blagoslovili v stolnici in položili na voz. Dolga vrsta vencev in zastav je spremljala pokojnika na zadnji poti; zastopana so bila društva iz vseh krajev jugoslovanske domovine brez razlike strank in stanu. Enako pisano je bila sestavljena množica, ki je šla pred in za krsto. Vsak, kdor je le mogel, se je udeležil pogreba. Zastopani so bili tudi Čehi po predsedniku Češkega svaza Fr. Staněku, Hrvati in Srbi po poslancih: dr. Čingriji, dr. Dulibiću in dr. Vukotiču. Tiha žalost je kraljevala med pogrebci; saj je vsak, kdor je pokojnika poznal, čutil, da je s smrtjo dr. Krekovo postalo njegovo lastno življenje revnejše. Ob smrti velikih mož nas obide žalost, tudi če jih nismo poznali; cenimo njihov pomen za ves narod in tako čutimo izgubo tudi sami kot del celote, ki jo je zadel udarec. Ob Krekovi smrti se je družila v večini pogrebcev obojna žalost.

Kraljevski pogreb — in vendar je ležal v krsti mož, ki je umrl v revščini, brez denarja, mož, ki je zamogel imenovati svojo lastnino samo obleko, ki jo je nosil na sebi, svoje knjige in skromno opravo svojega stanovanja, mož, ki v celem svojem življenju ni bil niti enkrat res lepo oblečen in ki niti skozi en mesec nikdar ni imel v žepu več denarja, kot ga je potreboval od danes do jutri. A z zakladi svojega duha in svojega srca je kraljeval med nami, kakor še nikdo pred njim; za njim smo šli kot za kraljem v življenju, po njegovih potih hočemo hoditi po njegovi smrti; ubogali smo ga kot kralja in ljubili kot očeta ...

K pogrebu sem se pripeljal z edinim gorenjskim vlakom, ki je takrat vozil, nekoliko prepozno; čakal sem sprevoda pri pokojnikovem stanovanju. Prvi pogrebci, ki sem jih zagledal, ko sem se približal sprevodu, so bile delavke tobačne tovarne, ki so s sklonjenimi glavami molile rožni venec. Da nisem trdno sklenil, da krotim solze, bi se ne bil mogel premagati, ko sem jih videl, kako so šle za pogrebom očetovim.

Žalostne žene, vsi smo šli za pogrebom očetovim, tudi tisti, ki so bili ostali to popoldne pri svojem delu vsled silnih prometnih težkoč. Črna vest o Krekovi smrti je bila preletela na mah vso domovino in glave so klonile in se zamislile, kamor je prispela. Obstal je kmet pri delu, se spomnil ljubeznivih besed, s katerimi je povpraševal doktor po njegovih razmerah, in pristrčnega smeha, ki je spremljal Krekovo govorjenje. Spomnil se je njegovih govorov na shodih, ki so mu odpirali nov svet, doslej popolnoma neznan, vlivali v duha jasnost, veselje, upanje, samozavest. „To je bil človek za kmeta! Takega še ni bilo. Škoda zanj.“

Marsikaki kmetski materi je privabila tužna vest solzo v oko

„Doktor so imeli srce za moje težave. Vedeli so, kaj prestane kmetska mati, in pomagali, kjer so mogli. Pa kako radi so imeli otroke!“

S silo se je upiral delavec, da ga niso premogle temne misli. „Kdo se je zmenil za nas, pred Krekom tako, kot bi bilo treba! Ustanovil nam je društvo, da sem varen za slučaj bolezni in smrti. Kolika dobrota je bil za nas konsum v tej vojni! Težko je bilo, poklicati ga v življenje, težje, ohraniti ga, ko so ga napadale otroške bolezni. Pa je hodil doktor nedeljo za nedeljo med nas, vzpodbujal in svetoval, pomagal iskati novih moči za vodstvo konsuma. Sedaj ga pa imamo, sebi v ponos in korist! Pa koliko mi je pomagal, da sem ohranil živo vero svojih staršev tudi v novih razmerah! Vsem mogočim zmotam bi bil postal dostopen, da me ni vodil Krek. Kaj bo sedaj? Bog bo pomagal — nadaljeval bom, česar sem se bil naučil pri našem očetu!“

V strelskem jarku je našla vest bivšega Orla, člana izobraževalnega društva; od naporov in skrbi ter nečloveškega trpljenja mrko lice je za hip zasijalo; misel na dobroto, ljubezen, srečo, nedolžno veselje, navdušenje za vse dobro in lepo je napolnila izmučeno srce, da je občutilo še bridkeje svojo zapuščenost, osamelost in grozoto razdejanja.

Črna vest pa je frfotala okrog in ni ga bilo Slovenca, ki bi mu bila prizanesla. Saj nikdar še nismo imeli moža, ki bi ga bilo poznalo iz osebnega občevanja tako ogromno število naših ljudi. Kolikokrat je prepotoval našo domovino in zapustil v sleherni vasi vrsto prijateljev od pastirja do župnika!

Temni ptič je potrkal na okna pri Krekovih prijateljih po vsem jugoslovanskem svetu: „Mož, ki ti je začrtal pot k svobodi, ki je bil izkušen vodnik in čigar preteklost ti je pričala, da od tega, kar spozna za neobhodno potrebno, ne odneha nikdar, je umrl. Ti si se zapisal v njegove vrste, sprejel njegov načrt za svojega. Težje naloge te čakajo sedaj! Glej, da te ne bo treba biti sram, ko se snideta s Krekom po smrti!“

Naš oče je umrl. Skoro četrto stoletja je rabil vse velikanske zaklade svojega duha za nas; osrečiti nas je hotel na tem in onem svetu; napraviti je hotel iz nas izobražen in premožen narod, ki pa nikdar ne pozabi, da ni sreče in pravega blagostanja na svetu brez Boga. V ta namen je delal neprestano; storil je toliko, da vsestranskemu možu niso mogli slediti na vseh potih dela niti oni, ki so živeli z njim skupaj. Začrtal nam je pot za naš razvoj v prihodnosti, pot, ki jo bodo tudi zanamci pripoznavali za pravo. Zato so čutili njegovi prijatelji takoj po smrti, da je njihova sveta dolžnost do naroda, da ohranijo Kreka zanamcem in seveda v prvi vrsti samim sebi. Odbor Mohorjeve družbe je sklenil še pred pogrebom dr. Krekovim, da izide v prihodnjih letih posebna knjiga o našem največjem možu. V Ljubljani se je ustanovilo društvo „Dr. Janez Ev. Krek“, ki bo ohranilo hišo, kjer je dr. Krek stanoval, kot Krekov muzej, zbralo in izdalo vse njegove spise, njegova pisma in sploh vse, kar se tiče našega veleuma.

Cela knjiga nam bo torej slikala v vseh podrobnostih Krekovo

življenje in delovanje. A tudi letos Koledar ne more iti molče mimo dr. Krekove smrti. Ne samo radi tega, ker je ime dr. Krekovo tako tesno spojeno z Mohorjevo družbo. Saj je od leta 1900. pisal mesto

Dr. Janez Evangelist Krek.

Risal A. Benedik.

umrlega dr. Fr. Lampeta Mohorjanom Zgodbe sv. pisma. Marsikomu so tudi v spominu še njegove povesti v Koledarju (l. 1898. „Za brata“, l. 1900. „Božji blagoslov“). Mohorjeva družba je objavila prvi spis,

ki je izšel izpod Krekovega peresa: povestico „Stara mati“ v „Slov. Večernicah“ l. 1887. Dr. Krek je bil skozi četrto stoletja, zlasti pa v zadnjih mesecih svojega življenja tako velikanskega pomena ne samo za Slovence, ampak za vse Jugoslovane, da si ne moremo dovoljkrat predočiti njegovega dela in njegovih ciljev. Bolj kot kdaj poprej jih moramo poznati sedaj, ko se dela zgodovina pred našimi očmi in se odloča vprašanje o bodočnosti Jugoslovanov.

„Njegovemu spominu so pisane te vrstice. Narekava mi jih globoko spoštovanje do tega izrednega moža in iskrena želja, naj bi njegov svetli zgled ne umrl ž njim.“ (Dr. Krek: „Bercetovemu očetu na grob.“ Matija Šmid, po domače Berce, je bil dolga leta župan in cerkveni ključar v Selcih, oče sedanjega selškega župana.)

Dr. Krekovo življenje. Njegova mati.

Minula bodo še leta, preden bomo Krekovo življenje poznali tako natančno, da bomo razumeli ves njegov razvoj in vse njegovo delo. Povpraševati bo treba pri pokojnikovih prijateljih, ki so ga poznali kot dečka in mladeniča. Pisec teh vrstic se je seznanil s Krekom šele l. 1904., ko je bil pokojnik v štiridesetem letu življenja, torej ob času, ko je bil Krek središče vsega dela v stranki, delo pa seveda tudi središče Krekovim razgovorom.

Rojen je bil dne 27. novembra 1865 pri Sv. Gregorju nad Sodražico. Njegov oče Valentin je bil učitelj, doma iz Selc nad Škofjo Loko. Stari oče Evangelistov je bil tkalec. Pokojnik je pripovedoval, da je v daljnem sorodstvu z umrlim vseučiliškim profesorjem slavistike dr. Gregorjem Krekom iz javorske župnije nad Poljanami in da je njegov rod od tam prišel v selško dolino. Mati je bila iz zelo ugledne rodovine v Sodražici. Dvojna kri je bila v Janezu Evangelistu: utrjena, samozavestna in pogumna gorenjska ter šegava, dovtipna ribniška. O očetu ne vem drugega, kot da je učil prostovoljno tudi odrasle ljudi pri Sv. Gregorju brati. Ž njim se je sin selil v Komendo. Tu je oče umrl l. 1875. in zapustil petero otrok, med katerimi je bil devetletni Janez najstarejši. Mati je imela pokojnino v znesku devetih goldinarjev na mesec. Preselila se je na dom pokojnikov v Selcih in imela tam v „Štoku“ majhno trgovino do svoje smrti l. 1903.; umrla je za kapjó, prav kakor tudi sin, ki je bil po zunanosti podobna matere. Tudi po svoji notranjosti. Mati Evangelistova zasluži, da se je spomnimo malo obširneje. Glavne poteze njenega značaja so bile izredna ljubezen do revežev, srčna pobožnost in veliko veselje do branja. V njeni hiši so bili berači iz selške okolice kar doma. Shajali so se pri njej „Panani Janez“, „Cvetek“, „Nora baba“ in drugi berači, ki jih je poznal takrat vsak otrok. Ona ni revežu dala samo daru uboge vdove; povprašala ga je po njegovih težavah in mu bila ne samo podpornica, ampak tudi prijateljica. Dobra beseda pa gre po pesnikovih besedah bolj v slast od kruha in vode. Pri njej so shranjevali berači svoje malhe. Če je prišel k njej lačen revež, mu je šla kuhat kaj jedi tudi sredi popoldneva. In če je opoldne kaj ostalo, je pazila na cesto, kdaj pride mimo berač, da mu postreže. Zato so jo reveži dobro poznali; tudi ob dveh po polnoči je potrkal

še njen berač na okno: „Mamka, odprite!“ Pa ga je prenočila. Kdor je videl Krekovo zadnjo igro „Ob vojski“, mu je gotovo ostala v spominu podoba beračice Maruše, vdane v božjo voljo brez najmanjše nezadovoljnosti, dovtipne, pobožne in socialno misleče. Maruša ve, da za človeka, ki je žalosten, dà, obupan, ni boljše tolažbe kot so dela ljubezni do bližnjega. Žena, ki je izgubila v vojni vse, kar ji je bilo najdražje: moža in edinega sinčka, se vda divji žalosti; Maruša jo pregovori, da sprejme za svoje troje revnih sirot brez očeta in matere; in glej, blazni obup se umakne vdani žalosti; nad zapuščeno vdovo rosi blagoslov Tistega, ki je rekel: „Karkoli ste storili komu izmed najmanjših, ste meni storili.“ Tu vidimo vpliv dobrosrčne matere na Krekovo mišljenje, vidimo pa tudi vzrok, zakaj je bil Krek skoro vso dobo svojega javnega delovanja tako iz srca vesel.

Pri Krekovi materi se niso shajali samo berači, ampak skoro vsa Selca, v poznejših časih tudi obiskovalci doktorja iz drugih krajev. Če je prišla ženska z daljnih hribov v Selca in hotela prenočiti, je šla h Krekovi materi. Tam prenočišče ni nič stalo. Dostikrat je spalo po 10 tujih žensk pod streho starega „Štoka“. Krekova mati jim je kuhala drugo jutro zajtrk in tudi kosilo. Razyila se je torej nekaka brezalkoholna gostilna za ženske. Krekova mati je pekla vsak teden najmanj enkrat kruh za svoje „goste“. Kava in štruca belega kruha je veljalo skupaj 10 krajcarjev.

Krekova mati je ohranila ves čas zvesto svoje domače ribniško narečje. Zelo rada je hodila v cerkev. „Mati, kaj pa vendar delate toliko časa v cerkvi?“ so jo vpraševali otroci. „Ko imam pa toliko opraviti notri.“ Prav mnogo je brala. Navadne povesti za ljudstvo so se ji zdele preveč preproste. Brala je Stritarja, Jurčiča, Prešerna, Sienkiewiczzeve romane, znani roman „Ben Hur“ itd. Enkrat se je v Loki ob priliki porcijunkulskih odpustkov seznanila s Prešernovo sestro. To jo je zelo veselilo in mnogokrat je pripovedovala o njej.

Kmetske gospodinje so se ji zelo smilile. „Ko bi mi kdo hotel podariti grunt, da ga moram obdelovati, ga tožim na krvav pečat.“ Naj mi bo kar tu dovoljeno, navesti odstavek iz Krekovih spisov o trpljenju kmetskih mater, iz katerega uvidimo, da je sin mislil enako kot mati. „Ko bi bilo tako, kakor ni, in kakor bi moralo biti, kakor je tudi bilo, preden se je začelo preseljevanje s kmetov, bi morala biti kmetska mati za hišo, gospodinjstvo, vrt in predvsem seveda za otroke. Prva njena dolžnost je materina. Na polje bi jo vodila pot le tupatam, ko bi utegnila, za nadzorstvo in vodstvo plevic in žanjic, koscev in oračev. Zdaj je vse preobrnjeno. Hlev ji je na glavi in še vse poljsko delo. Kako se more tu brigati za vzgojo otrok, ki nanje pride pri tem vedno manj časa, manj nego za pujsse in teličke? Kako je s kuho, s snago doma? Kje naj se mlade deklice nauče šivanja in sploh domačega gospodinjskega dela, ko je mati sama dekla brez miru in počitka! Ves svet se je uprl suženjstvu in ga iztrebil; za obratne delavce je določeno, koliko časa smejo delati; posebne postave so za otroke in ženske v tovarnah. Kmetske žene pa nihče ne vidi. Največja trpinka je med vsemi, ki delajo, prava sužnja, ki nima ne dovolj spanja, ne počitka, ne postrežbe. Delo jo

goni od ranega jutra pozno v noč, dokler ne omaga. Strašno žalostno je, kako hira pri tem zdravje naših kmetijskih žen in mater, in koliko jih v krepkih letih pobere smrt.“ („Domoljub“ 1914, št. 18, v članku „Pod polovico (48:43 %)“, kjer razmišlja pisatelj o dejstvu, da je ljudi, ki se pečajo s poljedelstvom, v naši državni polovici že manj nego drugih.)

To so nekatere poteze iz značaja Krekove matere. Dostavimo naj še to, da mati ni sina nikdar hvalila in ne pustila, da bi ga kdo hvalil v njeni navzočnosti. Krek se je izrazil nekoč prijatelju, da mu izmed vseh ljudi imponira samo njegova mati. Da se je Janez že v mladosti dobro seznanil z revščino, je že iz tega jasno. Zato se je v celem življenju lotil dela najrajši vedno tam, kjer je bila potreba največja; bogatina, ki je iskal le bogastva brez ozira na druge in ki ni imel srca za reveže, je imel hudo na piki. A vrnimo se k pripovedovanju o njegovi mladosti!

Četrty razred ljudske šole je dovršil v Škofji Loki. Šolsko vodstvo hrani še „Zlate bukve“ s seznamkom vseh odličnjakov. Krek je bil izmed 18 odličnjakov po redu drugi. En sam dogodek sem ga slišal pripovedovati iz tega časa, a je vreden, da ga omenimo. „Po zimi sem bil v nedeljo pri maši v šentjakovski cerkvi. Imel sem strgane čevlje, mraz je bil pa hud. Pa sem prestopal z noge na nogo. Gospodinja me je dala zato klečat, ko sem prišel domov. Zdelo se mi je to taka krivica, da nisem hotel vstati, ko je rekla, da je dovolj. Če bi me ne bila sama dvignila,“ je pristavil šaljivo, „ne vem, kaj bi bilo z menoj. Bržkone bi še do današnjega dne tam klečal.“

Gimnazijo je dovršil v Ljubljani. Ker je bil tako nenavadno nadarjen, se mu ni bilo treba dosti učiti. Sam je rekel, da se je pričel zares učiti šele na Dunaju, ko je delal doktorat. V matematiki mu je včasih šlo tudi malo trdo. Pač pa je na gimnaziji silno mnogo bral. Bil je na glasu izvrstnega deklamatorja. Poslušajmo, kaj pripoveduje o njem pisec knjige „Vzori in boji“ (na str. 51.), ki je bil tri leta za njim v šolah:

„Petošolec Jan. Krek je bil začel izdajati dijaški list »Lipico«. Pisal je sam in hektografiral. Pesmi so bile vse njegove, povesti pa je pisal neki drug petošolec. Številka je stala 4 kr. Pri nas so list mnogi kupili, jaz tudi. A škoda, izšla je samo prva številka. Neki g. profesor je list zasačil pri učencu, ki ga je čital v šoli. Naznanil je g. ravnatelju, in vse je padlo v vodo. List je bil prav zanimiv. Na prvi strani je bila pesem, potem povest, dalje spis o slovanski vzajemnosti. (Slednje je posebno zanimivo za Kreka! Op. pis.) Tisti Krek uživa velik ugled med součenci. Slovenske in nemške naloge dela izmed vseh najbolje. Ko je bil v tretji šoli, je moral pri nemščini vpričo g. profesorja Heinricha svojo nalogo čitati; ko jo je prečital, mu je dejal g. profesor: »Sie werden einmal als Redner glänzen«. (Vi boste še nekoč blesteli kot govornik.) Domačo nalogo narediti, slovensko ali nemško, je njemu toliko, kakor kakšnemu drugemu eno žemljo pojesti. Pravijo, da dostikrat v nalogah ravno nasprotno trdi tistemu, kar je profesor hotel; pa vendar piše za „odlično“. Kdor sam ne zna naloge narediti, se nanj obrne; za majhno nagrado jih dela.“

O tej stvari mi je poročal tudi Krekov sošolec g. župnik Matija Slak na Brdu pri Lukovici. Pravi, da je Krek delal naloge po sledečem tarifu: za „zadostno“ po 2 krajcarja, za „povoljno“ po 4 krajcarje itd. Dalje piše g. župnik: „Prof. Wiesthaler je zato izvedel in ga prijel v šoli: »Krek, slišal sem, da Vi delate drugim naloge po 20 krajcarjev.« Krek mu pa odgovori: »Gospod profesor, ko bi jaz delal naloge po 20 krajcarjev, bi bil že bogat.«

Kot gimnazijec si je služil tudi denar s poučevanjem. Sošolci pripovedujejo, da je bil z obleko navadno bolj slabo preskrbljen; enako dostikrat tudi s hrano. Še na višji gimnaziji je nosil „cajgasto“ obleko.

Naučil se je pa na gimnaziji, deloma pozneje na Dunaju, poleg vseh slovanskih jezikov tudi laščine, francosčine in angleščine. („Naša Moč“ z dne 16. novembra 1917; glej tudi „Društveni Koledarček“ 1905, stran 41.)

Po maturi l. 1884. je vstopil v ljubljansko semenišče. Nameraval je sicer prvotno študirati slavistiko, a je zlasti po posvetovanju z nekdanjim selškim župnikom g. Vincencem Majerjem opustil ta načrt. „V »lemenatu«, tam sem bil popolnoma preskrbljen in — nisem več stradal. Nikdar nisem umeval, zakaj da je ta ali oni tovariš zabavljajl čez hrano, saj je bila tako dobra, gosposka!... Nagajal sem rad »modrim« svojim tovarišem. Rajni prelat dr. Kulavic, takratni ravnatelj ljubljanskega semenišča, me je imel zelo rad, dasi mu je moja živahnost dala večkrat povod, da me je pogrjal. Moj »cilinder« ni bil kdosi gavedi kako lep. Rajnik je to zapazil, ko smo se vračali z izprehoda domov. Prišel je v sobo k meni. Jezil se je nad mojim cilindrom, ga vzel v roko in ga metal sem in tja, pa mi pripovedoval, kar sem sam vedel, da ni čisto nič lep. Mirno sem ga pobral, rekoč: »Zdaj je pa še grši.« Dr. Kulavic ni mogel več ohraniti svoje »direktorske« resnosti; pričel se je smejati, segel v žep, mi dal bankovec in rekel: »Nate, pa si kupite nov cilinder.« To značilno dogodbico pripoveduje o njem „Naša Moč“ z dne 26. oktobra 1917. Tudi drugih anekdot, kakšen šaljivec je bil Krek v semenišču, kroži še mnogo med njegovimi sošolci, n. pr. da je bil Krek hud tobakar in je pušil pipo. Nekoč prosi ravnatelja dr. Kulavica, naj mu dovoli, da gre po važnem opravku, ki ga ne mara natančneje označiti, sam iz semenišča v mesto. Ravnatelj pripomni, da je vendar običajno, da bogoslovec pove namen svoje poti. „Pipo grem kupit.“ „No, to pa vendar lahko opravi hlapec, Vam ni treba samim hoditi.“ „Pozna se, da niste tobakar.“ S temi besedami je dokazal Krek svojemu ravnatelju, da mora brezpogojno sam iti kupit novo pipo.

Nekateri tovariši so bili mnenja, da je v Kreku premalo resnosti. Pa ni bilo tako. Krek je le natančno ločil, kje je resnost potrebna, kje se pa lahko nasmeja in našali z dna srca. Znal je delati, znal se pa tudi pošteno odpočiti in razvedriti; takrat je kresal dovtype, da je moral vsakdo pozabiti na vse križe in težave. Z ničnostnimi stvarmi si ni delal nikdar preglavic. Zelo zanimiva je zgodba o njegovih novih maši, ki jo je bral (ne pel) dne 23. julija 1888. Zadnje leto v semenišču sta stanovala s prijateljem Matijo Slakom v isti sobi.

Da bi bila med njima vsaka needinost nemogoča, sta se domenila, da v spornih vprašanjih odloča med njima krajcar. Vrgla bosta krajcar kvišku in ta bo pokazal, čigava volja bo obveljala. Novo mašo sta hotela imeti prav na tihem, tako da bi drug drugemu stregla. Nikomur nista hotela povedati, kje jo bosta imela. Odločila sta se bila za Brezje, kjer do takrat ni bilo še nikdar nove maše. Nazadnje sta stvar morala vseeno sporočiti župniku v Mošnjah, kamor je spadala takratna stara cerkva na Brezjah. Ta je bil prav vesel; želel je, naj bo ena maša peta. Kdo bo pel novo mašo? Krajcar je odločil za g. Slaka, ki je torej pristopil prvi k oltarju. Tedaj vpraša gosp. župnik Majer, kdo bo pridigal? Odgovor se je glasil, da ni nikdo naprošen za pridigarja. To pa se je zdelo g. Majerju že preveč preprostosti in je rekel: „Pridiga pa mora biti; če ne govori drugi, bom pa jaz.“ In je šel po prvi maši na prižnico in je govoril. Nato je pristopil k oltarju Krek in daroval tiho mašo. Cerkev je bila polna romarjev; med njimi je bil tudi sedanji tržaški škof ekscelenca dr. Karlin. Krek in njegov tovariš sta bila vedno mnenja, da bi v slučaju, da bi praznovala še enkrat novo mašo, napravila stvar prav tako preprosto. „Nimam je sploh prav nič tiste slavnostne žile, ki se napne ob slavnostnih sporedih in sprevodih, govorih in belo oblečenih deklicah,“ piše Krek o samem sebi. Zahajal je na slavnosti le, če niso bile v nikaki zvezi z njegovo osebo.

Krekova želja je bila, postati župnik na samotni gorski župniji Sv. Lenarta nad Selci. A takratni knezoškof dr. Missia je sklenil, da pošlje Kreka v Avguštinaj na Dunaj in ga da izobraziti za profesorja v semenišču. Krek se je branil, a ni nič pomagalo; hvala Bogu, moramo reči. Na Dunaju je študiral krščansko-socialno gibanje pod Vogelsangovim in pozneje Luegerjevimi vodstvom in boj proti vladajoči židovsko-liberalni večini in socialni demokraciji. Sadove tega opazovanja vidimo v povesti „Iz nove dobe“ v Dom in svetu l. 1893. O stvari beri knjigo „Ob 50letnici dr. Janeza Ev. Kreka“, iz katere so povzeti tudi mnogi drugi podatki v tem spisu.

L. 1892. se je vrnil 27letni doktor z Dunaja; njegovo študiranje je bilo končano, zaeno pa je minula s tem lepša polovica njegovega življenja. Njegov sošolec in rojak g. župnik Anton Pfajfar v Dražgošah nad Selci ve veliko pripovedovati, kako lepa je bila ta doba v Krekovem življenju. Bil je vedno šaljivec, da mu ga ni bilo para. V počitnicah ga ni bilo po cel teden domov. S Pfajfarjem sta jo mahnila okrog. Brez načrta! In kamor sta prišla, so ju bili ljudje veseli. Saj je v Kreku vse žarelo božanskih dovtipov! Eno pa ve povedati o njem g. župnik: Nikdar, tudi v gimnazijskih letih ne, ni bilo od njega slišati nespodobne besede. Materi seveda to sinovo življenje ni bilo všeč in marsikako debato sta izvojevala med seboj. Krek jo je iskreno ljubil; še kot možu v starosti nad 40 let, v bojih utrjeni korenini, so prišle solze v oči ob besedah: „Tamle počivajo moja mati.“ Nikdar ni namreč govoril o njej drugače kot da jo je onikal. V nastopnih 25 letih ni bilo za šalo več toliko časa; tudi če je prišel na počitnice, je le pisal in pisal, pripoveduje g. Pfajfar. Če bi hoteli leta do dovršitve študij imenovati leta veselja, bi morali nastopnih

25 let imenovati leta dela, zadnja dobra štiri leta pa še posebe leta trpljenja.

Po povratku z Dunaja je bil nekaj mesecev kaplan v Ribnici, nato stolni vikar v Ljubljani. „Na prvi službi v Ribnici je že prvo nedeljo imel shod obrtnikov. Odslej so se vrstili taki sestanki po vrsti skoro vsako nedeljo. V Ljubljani je vsako nedeljo zbiral obrtnike, vsak večer pa je v delavskem društvu imel razgovor o vseh javnih vprašanjih.“ („Ob 50 letnici“ str. 83.) L. 1895. je postal profesor v ljubljanskem semenišču. Za državnega poslanca je bil izvoljen prvič l. 1897. Ni se počutil pri tem poslu posebno dobro. Videl je, kako težko je ustvariti na Dunaju kaj za nas koristnega, koliko časa ubije človek in s kako majhnim uspehom. Avstrijski državni zbor porabi vse najboljše moči med poslanci in ministri v narodnostnih sporih, ki imajo svoj izvor v mnogojezičnosti države. Zato je želel dr. Krek priti nazaj v domovino in je l. 1900. odločno odklonil, da bi se dal še voliti v državni zbor. Kako so ga cenili tudi nasprotniki, razvidimo iz priznanja, ki mu ga je dal ob odstopu „Slov. Narod“ z besedami, da je „Krek mož poštenjak, nesebičen, požrtvovalen in resnično prepričan o tistih idejah, ki jih zastopa“. Krek je delal sedaj do l. 1907. v domovini kot profesor bogoslovja; na vse svoje učence je napravil globokoučeni, zraven pa otroškopreprosti mož največji vtis.

Svoj prosti čas je preživel, kadar seveda ni bil po shodih in poučnih tečajih, na domu v Selcih, po materini smrti pa skozi dobrih 10 let na Prtovču, 1014 m visoko ležeči gorski vasici nad Železniki v Selški dolini. V Selcih ga ni več trpelo; ostal je sicer tupatam tudi po več dni v selškem župnišču in imel v Selškem domu, ki je sezidan na prostoru nekdanjega „štoka“, svojo sobico; a bržkone ga je v Selcih vse spominjalo preveč na mater, zato se je vedno vračal nazaj k Mežnarjevim na Prtovč in tu živel večinoma ob preprosti kmetijski hrani. Ko je začel huje bolehati, je moral naporno hojo na Prtovč bolj in bolj opuščati. Mudil se je navadno na oddihu pri sošolcu g. župniku Pfajfarju v Dražgošah ali pa g. župniku Slaku na Brdu pri Lukovici.

L. 1902. je bil izvoljen v deželni zbor, l. 1907. zopet v državni zbor. Državni in deželni poslanec je ostal do svoje smrti, kot profesor bogoslovja pa se je dal ob času, ko se je pričenal razdor v S. L. S., upokojiti. Prvi, ki je trpel gmotno vsled našega domačega razpora, je bil dr. Krek sam; prosil je za vpokojitev sam iz raznih razlogov, ki ne spadajo v tesni okvir letošnjega spisa o Kreku.

Dr. Krek je bil telesno korenjak prve vrste, tako da je težko našel junaka, ki bi ga ne bil vrgel ob tla. Brez jeklenega zdravja bi tudi ne bil mogel delati tako neprestano, tako naporno, da mu skoro ni najti primere. Saj vemo, da tistemu, ki mu Bog da trd kruh, da tudi dobre zobe, kot pravi pregovor. Zadnja štiri leta svojega življenja pa je tožil večkrat o bolehnosti, od leta 1913. naprej. Preveč strasten kadilec se je zastrupil z nikotinom. Zlo se je precej izboljšalo, ker je kajenje zelo omejil. A kmalu so se pričela na njem kazati znamenja, da se ga loteva ista bolezen, ki je spravila v grob njegovo mater: poapnjenje žil. K telesni bolehnosti so se pridružile

še duševne bolečine. Od l. 1913. pa do svoje smrti je pil skoro neprestano iz grenke čaše trpljenja; najprej je bil predmet lažnjivim napadom dunajske dame v nasprotnem časopisju, ki so blatili duhovniško čast moža, ki je bil in bo dika slovenske duhovščine. Kmalu po izbruhu svetovne vojske se je pričelo obrekovanje moža v lastni stranki. V obeh bojih se je boril dr. Krek viteški in trpel vdano mučeniški. Ni vračal milega za drago. Imel je tolažbo, da je vztrajal zvesto pri njem krog prijateljev, ki se je od dne do dne večal. Tako je živel tiho, skromno življenje v Ljubljani kot ravnatelj Gospodarske zveze in neumorno skrbel, da bi prišlo v Ljubljano kaj živil in da bi imeli Ljubljančani kaj jesti. Koliko lačnih sirot je v tej dobi kot predsednik Gospodarske zveze nasitil, o tem bi vedeli povedati nekateri dobrodelni zavodi v Ljubljani. Kadar pa ga je bolezen tlačila prehudo, se je peljal zdravit v kopališče Podjebrad na Češkem; zraven je seveda študiral razpoloženje pri tem bratskem narodu in delal načrte za skupno delo.

Ko se je koncem maja 1917 zopet sestal državni zbor, je dr. Krek oživel na novo. Bil je zopet ves v svojem elementu. Posrečilo se mu je, združiti vse slovenske, hrvaške in srbske poslance v dunajskem državnem zboru za takozvano majniško deklaracijo, podano v seji dne 30. maja 1917, kjer zahtevamo Jugoslovani svojo lastno državo v okviru habsburške monarhije. Kateri razlogi so pripravili dr. Kreka do tega, da je spoznal lastno državo kot edino podlago, na kateri je za nas mogoč zdrav razvoj, o tem na drugem mestu. Ko je šel koncem julija 1917 državni zbor na počitnice, je segel dr. Krek po popotni palici, prepotoval hrvaške dežele in širil svojo misel o državi združenih Slovencev, Hrvatov in Srbov. Svoje bolehnosti ni upošteval. Ko je prišel s potovanja v Prago na Dunaj, ga je obiskal prijatelj v prostorih Jugoslovanskega kluba. Doktor je bil ves bolan. Počival je na divanu in govoril svojemu obiskovalcu oporoko: „Vi, ki ste seme izkrvavelega naroda, mislite le eno: Kako boste združeni vse svoje moči, vse svoje zmožnosti, vso svojo ljubezen in vse svoje srce posvečali naši jugoslovanski državi, za njen procvit, kulturo in blagostanje!“ Kar naenkrat vpraša: „Kaj menite, koliko bi jaz mogel koristiti naši državi s svojo smrtjo?“ Iz teh besed vidimo, da je svojo smrt slutil in da je še pri tem mislil na svoje cilje, na našo lastno državo.

Preden je nastopil zadnje potovanje v Dalmacijo, je bil nekaj dni pri župniku Slaku na Brdu. Tam je kot večkrat preje tudi topot listal po francoskih in angleških klasikih in si to in ono stvar izpisal. Hudo bolan, si je izpisal iz Gautiera eno mesto o smrti v izvirniku, eno mesto pa je celo prevedel. Tam stoji med drugim: „Od nas do groba je komaj ped...“

S potovanja po Hrvaškem je prišel k svojemu ljubemu prijatelju g. župniku Bajcu v Št. Janžu na Dolenjskem ves bolan. Vendar na smrt ni mislil nihče. Popoldne 8. oktobra se je razgovarjal še živahno s prijateljema poslancema Gostinčarjem in dr. Pogačnikom. Po večerji se je hotel poslanec dr. Pogačnik posloviti od Kreka v njegovi spalnici, da ga ne bi motil pozneje, ko odhaja na vlak. Našel ga je le-

žečega mrtvega na tleh. Naša domovina je zaplakala nad izgubo svojega največjega sina . . .

Dr. Krekovo delo.

Ni lahka naloga, govoriti o delu moža, ki je bil po svojem duhu za desetletja pred večino izmed nas in čigar delo je tako obširno, tako vsestransko, da najdemo takih primerov zelo malo v svetovni zgodovini. Veliko dela bo še, preden bomo imeli zbrano vse gradivo, ki se tiče dr. Krekovega dela med nami. Pisec teh vrstic ne namerava naštevati vseh del, ki jih je pokojnik napisal, stotin predavanj in govorov, ki jih je imel v državnem in deželnem zboru ter križem naše jugoslovanske domovine, ne vseh društev, ki jih je pokojnik ustanovil, ne ogromnega števila knjig, ki jih je preštudiral, da je mogel seznaniti nas s tem, kar je našel notri za naše razmere porabnega. Omejiti se hočemo nato, da skušamo odgovoriti na vprašanje: Kaj je hotel doseči pri nas dr. Krek s svojim neumornim delom skozi četrto stoletja?

Odgovor nato se glasi vsakdanje, a vendar ne moremo izraziti točneje cilja, ki ga je zasledoval dr. Krek, kot če rečemo: Dr. Krek je hotel, da postane njegov narod srečen. Kajne, pojem „srečen“ je pa preveč nedoločen, da bi se bralci zadovoljili s tem odgovorom. Za srečo potrebuje človek notranje zadovoljnosti, ki je pa zopet kolikor toliko odvisna od gmotnih razmer, od družbe, v kateri živimo, in še od raznih drugih činiteljev. Dr. Krek je hotel osrečiti svoj narod v dušnem in telesnem oziru, ali da govorim drugače: na tem in onem svetu. Ker je podlaga sreči vera v Boga, zato pričenjamo z dr. Krekovim delom na verskem polju.

a) Dr. Krekovo delo na verskem polju.

Če hočemo razumeti, zakaj je dr. Krek delal med nami tako, kot je, moramo upoštevati v prvi vrsti dejstvo, da je bil naš veleum globoko veren. Veroval je, da čuva nad nami Bog, ki dobro plačuje in hudo kaznuje, veroval, da nas je Dobrotljivi ustvaril za srečo, da jo dosežemo na tem in onem svetu, če sledimo mirno klicu vesti. Bog je naš oče; če delamo po njegovi volji, se nam ni bati ničesar, njegov blagoslov bo rosil na nas. Odtod tisti mir brez nervoznosti, ki je spremljal pokojnika na njegovih dostikrat tako vihnih potih. V prelepi obliki je dal sam večkrat izraza svoji vernosti. Birmancu Stanku Z. je napisal kot boter v molitvenik med drugim tele besede:

„Ljudje smo betežni in slabi.
Močni pa smo v veri v Boga,
zaupanje Vanj nas krepča,
molitev poguma nam da.“

Beri njegove spise! Ali misliš, da bi bil prevzel na pr. pisanje Zgodb sv. pisma, če bi ne bil sam prepričan o resničnosti krščanstva? Morebiti se bo bralcu zdelo nepotrebno, da to stvar sploh povdarjamo pri duhovniku. Storili smo to iz dveh razlogov. Vse, kar si je mogoče izmisliti, so očitali dr. Kreku v njegovem življenju, med

drugim tudi to — v poslednjih letih življenja — da ni bil čisto pravoveren, pravi katoličan. Tu se moremo le čuditi, kako more to trditi kdo, ki je Kreka poznal osebno ali pa vsaj bral njegove spise!

Drugi razlog, da to stvar povdarjamo, je pa ta, ker — kot smo omenili — presojava Krekovo delo pravilno le tedaj, če upoštevamo, da je imel pred očmi dušni in telesni blagor naroda. Njegovo delo kot politika ga je vodilo navadno po potih, da je delal za izboljšanje gmotnega položaja naših ljudi. A pokojnik je vedel le predobro: Svet napreduje; časi, ko so visoki gospodje vse komandirali, ljudje pa samo ubogali in ostali skozi stoletja skoro na enaki stopnji izobrazbe, so za vedno minuli. Izobrazba gre naglih korakov med ljudi. Štanovi se združujejo, da si izboljšajo svoj položaj. Če katoličani ne bodo razumeli duha časa, bo zbral delavce okoli sebe nasprotnik, preplaval njihove hiše s svojimi tiskovinami in delavec bo kmalu imel za vero samo še mržnjo in predsodke. Enako bo povsodi! Demokracija gre na dan, ljudje so dobili skoro po celi Evropi pravico, da se sami vladajo po svojih poslancih. Izobraženstvo je po večini veri nenaklonjeno; če se katoličani — v prvi vrsti duhovniki — ne zganejo pravočasno, se bodo ljudje vzgajali po drugih preko duhovščine in proti duhovščini. Dr. Krek ni pri tem mislil morebiti na to, da bo trpel ugled in blagostanje duhovnikov, pač pa na naravno resnico, da versko življenje mora hirati, če izgubi ljudstvo zaupanje do duhovniškega stanu v celoti.

Vera je bila dr. Kreku osebno nekaj nad vse dragocenega. Beri igro „Ob vojski“ in videl boš, kako se je vse mišljenje doktorjevo sukalo okrog ene misli: Marija bo pomagala! Njegova vera ni obstajala samo v besedah; kazal jo je zlasti v dejanju. Vedno je pazil na to, da ne bi dajal pohujšanja ne kot duhovnik in ne kot politik, ne radi lastnega ugleda, ampak zato, da ne bi trpela vsled tega vera v srcu bližnjega. Ker je bil sam ves srečen prav radi tega, ker je veroval v večno Pravico in Ljubezen, je deloval tako skrbno, da, tako nežno nato, da bi ohranil ta temelj sreče svojemu narodu. Ko so blatili krivično njegovo življenje, ga je bolelo najbolj to, da se dela javno pohujšanje. Krekovo nezasluženo trpljenje je obrnil Bog tako, da je izginilo nezaupanje do njega tudi v onih, ki so celo življenje v svojem časopisju slišali o Kreku skoro izključno slabe stvari. Iz tega, da je dr. Krek predlagal, naj se izpremeni ime takratne Katoliške narodne stranke v S. L. S., so nekateri sklepali, da mu ime „katoliški“ ni ljubo. Baš narobe je res! Poslušajmo njega samega, kako razlaga to reč prijatelju: „Prijatelj, meni je katoličanstvo sveta reč; nad vse. Politika, to veste, pa ni lepa reč. Grobo je to delo, odurno, v zvezi s korupcijo, ki jo moramo preprečevati, zabranjevati, omejevati; toda popolnoma teh reči skoraj ne moremo onemogočiti. Politiko delajo ljudje. Najsi bodo še tako dobri, reciva, tudi plemeniti: ljudje so. Vse človeške slabosti padejo za to na sveto, vzvišeno katoliško Resnico, ki je edina; ničesar ni katoličanstvo krivo; a na takih človeških slabostih temelje potem vsi napadi na Cerkev, ki je prevzvišena, da bi mogla nositi odgovornost za slabosti ljudi.“ („Naša Moč“, 2. nov. 1917.) Naj omenim pri tej priliki še to, da je

dne 31. julija 1912 novomašnikom na Sv. Joštu svetoval, naj puste na prižnici politiko čisto pri miru. Cerkev ne sme odbijati nikogar. Politično naj dela duhovnik izven cerkve.

Pribijemo še tole: Vse, kar se je o Kreku govorilo zlasti l. 1913. takega, da se ni strinjalo z njegovo duhovniško častjo, je neresnično. Izmed ljudi, ki tisto stvar poznajo od bliže, ga dandanes menda ni več nikogar, ki bi o tem tudi le dvomil.

Izmed Krekovih posameznih del na verskem polju naj omenim le dovršitev Zgodb sv. pisma in njegovo delo v ljubljanskem semenišču za vzgojo naše duhovščine; slednje je lepo popisal njegov učenec Komlanec v knjigi „Ob 50 letnici“. Ta pravi o dr. Kreku, da se je njegov obraz ves izpremenil in zadobil posebno mil, ljubezniv izraz, kadar je govoril o dveh stvareh, ki sta bili središče njegovega mišljenja: o našem Gospodu in o zapuščenem ljudstvu. „Značilno je bilo, ko smo se enkrat oklenili Krekovih osnovnih vzorov, nas je tudi med sabo zvezala vez neke čiste duševne ljubezni. Mi smo bili zadnji letnik, ki ga je učil nekaj mesecev ta oče našega zapostavljenega rodu. Toda v naših pogovorih je živel vsa štiri leta“ (str. 64).

b) Delo za gmotni napredek našega naroda.

Krekova ljubezen do dela.

Gora Svetega Jošta, kolikokrat je pohitel Krek nate, kolikokrat užival lepoto naše zemlje, ki ne leži menda nikjer tako lepo pred teboj kot če jo gledaš s Svetega Jošta! Kolikokrat je zbral dr. Krek tu okrog sebe četo dijakov, Slovencev in Hrvatov, in se razgovarjal z njimi ter jih učil, kakor ni znal nihče drugi!

Dne 31. januarja 1912 so bili zbrani okrog njega novomašniki ljubljanske škofije. Eden je imel kratek nagovor na tovariše, ki naj uvede nadaljnji razgovor. Rekel jim je, naj gredo med ljudstvo kot očetje. Za to besedo je poprijel dr. Krek: „To je bil pravi izraz! Kot očetje! Duhovniki nimamo družine. Živimo dostikrat silno osamljeni, raztreseni po samotnih farah. Oboje ima za posledico, da so nekateri gospodje, sicer zlate duše, nekoliko okorni. Kaj naj nadomesti duhovniku rodbino? Cela fara! Poznam župnike, ki jim je oko polno skrbi, če se bliža huda ura, ki se vesele in žaloste s svojimi farani kot očetje. Očetovsko razmerje do faranov in študiranje ohranita duhovnika prožnega.“ Kaj pa je očetu težje, kakor to, če vidi, da njegova družina strada? To pa je videl dr. Krek pri delavcih in večkrat tudi pri kmetih. Iz lastne izkušnje je poznal lakoto. Zato je klical: Delo naj bo bolje plačano! Ne samo delo z rokami, tudi duševno delo! Delavec, združi se, da boš v zvezi z drugimi lahko dosegel zvišanje zaslužka! Varčuj! Zavaruj se za starost! Obrtnik, združuj se, da se boš izobrazil bolje v svoji obrti, uporabljaj moderne stroje, dobival ceneje surovine, ki jih rabiš pri svoji obrti, kupoval ceneje življenjske potrebščine! Kmet, skrbi za to, da ti bo obdelovanje zemlje donajalo večjih dohodkov! Morebiti bi se dalo na tvojem posestvu to ali ono preurediti, da boš z enakim ali celo manjšim delom dosegel iste ali

celo večje uspehe ko dosedaj. Poglej malo okoli, ali sosedje po drugih deželah gospodarijo enako kakor ti! Ni vse zate, kar vidiš drugod, a marsikaka reč bi bila tudi zate dobra. Saj veš, da vsi ljudje vse vedo. Izobražuj se!

Vsem stanovom pa je klical Evangelist: Ne tratite denarja za pijačo, ne uničujte si telesnih in duševnih sil z alkoholom! Prihranjena krona je prav toliko vredna kot novo zaslužena.

Pri nas je revščine veliko preveč. Iz revščine se rode razna zla: nemoralnost, bolezen, malodušnost, neizobraženost. „Neumnost in ubožnost sta sestri,“ pravi Prešeren. Reven narod bo težko imel dovolj samozavesti, da si izvojuje samostojnost. V boju je treba prestatati hude čase, človek mora biti tudi v položaju, da lahko mirno reče zatiralcu: „Mi lahko čakamo!“

Ne priporočam ti, narod — tako je premišljal Krek — skrbi za posvetni mamon zato, da bi postal ti suženj svojega premoženja, ampak zato, da si boš s časnimi zakladi pridobil prijateljev v večnosti! Da zamoreš telesu in duhu dati to, kar jima gre, zato rabiš gotovo stopinjo blagostanja. In tebi, delavec, manjka tega; pa tudi ti, kmet, živiš navadno tako slabo, da ti hira rod vsled če ne nezadostne, pa vsaj neprimerne in slabo pripravljene hrane! In če hočeš dati sina v šolo, moraš dostikrat beračiti in mu ne moreš oskrbeti vseh sredstev, da bi se izobrazil res kar najbolje!

Dr. Krek je uvidel, kot uvidimo vsi: V primeri z drugimi narodi smo Slovenci reveži. Naš rod je priden, a malo jih pride do resničnega blagostanja. In še tisti bogastva dostikrat ne znajo drugače porabiti kot v svoje in svoje rodbine uničenje. „Šparovc cerovca najde. Če je oče zbral nekaj premoženja, rodi gotovo tudi dva sina, da mu ga zapravita,“ je predaval Finžgar. Iz revščine se rodi slaba prehrana, bolehnost, neizobraženost itd. Narod, ki hoče živeti življenje, vredno človeka, se mora dvigniti v gmotnem oziru.

Vse mogoče je poskušal dr. Krek na tem polju. Osnoval je pri nas Rajfajzovke, ki se nahajajo po njegovi zaslugi že skoro v vsaki župniji. Ljudje dobe v stiski po ceni kredit; imajo blizu priložnost, da nalagajo prihranke plodonosno. On, ki ni imel nikdar vinarja v hranilnici, je umel dobro, kaj pomeni hranilna knjižica za posla, za otroka, za mladeniča in mladenko. Delavcem in kmetom je osnoval konsumna društva, kjer naj bi dobivali blago ceneje. In koder so bili in so zraven pošteni in zmožni ljudje, so tudi taka društva blagoslov za člane. Opozarjam n. pr. na I. delavsko konsumno društvo v Ljubljani: V dobi, ko je bil dr. Krek deželni poslanec, se je sklenilo — dostikrat na njegov predlog — vse polno zakonov, ki imajo namen, dvigniti blagostanje na kmetih. Kupovala se je plemenska živina po deželah z naprednejšo živinorejo, zidali so se vzorni hlevi in svinjaki, prirejale razstave goveje živine, izboljševala pota in pašniki, delali vodovodi; nastavil se je poseben sadjarski učitelj itd.

Krek je poznal kmeta, ki je po svoji naravi previden, da se loti nove stvari le, če je o njeni primernosti prepričan. Zato je nasvetoval sredečo pot, zanetiti v kmetu iskro stremljenja po neprestanem napredku: V vasi naj se ustanovi mlekarna. Kmet vidi sedaj, koliko

dohodkov mu daje mleko. Čim več mleka, tem več denarja! Začne premišljevat, kako bi imele krave več mleka. Kupi različnih močnih krmil. Dan na dan lahko preračunava, ali se mu to izplača ali ne. Briga se za izboljšanje travnikov, za izboljšanje živinske pasme, popravlja hlev; nauči se ceniti vrednost gnojnice in umetnih gnojil. Pri vsaki stvari pa lahko preračuna, ali se mu izplača ali ne. S tem je postavljen temelj zdravemu napredku kmetijstva.

Marsikaka dobra stvar se je vsled krivde ljudi, ki so jo vršili, tudi ponesrečila; ta krivda ne zadene stvari same, češ da je slaba sama po sebi, ampak dotične osebe. Takim ljudem, ki zaradi posamezne slabe izpeljave obsojajo stvar samo, odgovarja Krek: „Motijo se tisti, ki zaradi tega, če kak konsum propade, če kaka zadruga opeša, to gibanje obsojajo. Tudi otrok umrje mnogo kmalu po rojstvu, toda zavoljo tega ne bo nihče trdil, naj se zakon odpravi in človeški rod zatre.“ (Finžgar v „Dom in Svetu“ 1917, str. 308.)

Pri svojem delu se Krek ni omejil samo na Slovence, tudi ne samo na avstrijske Slovane, ampak je šel tudi med beneške Slovence v Italiji. V št. Lenartu na Beneškem je govoril velikonočni pondeljek mnogobrojnim možem o gospodarskem združevanju. Predavanje se je vršilo v šolski sobi z dovoljenjem županstva. „Čujem, da jim je bilo všeč in da kmalu začne prva Rafajznovka, ki sem jih prav posebno priporočal, svoje poslovanje. Vzorna, požrtovalna duhovščina skrbi edina za tamošnje zapuščeno ljudstvo. Zadrugištvu požene brez dvojbe ž njeno pomočjo tudi glede na živinorejo, mlekarstvo, sadjarstvo krepke korenine v beneški Sloveniji.“ („Domoljub“, 21. apr. 1910.) Nato so Kreka napadali laški listi. „Edini, ki je pri Sv. Lenartu s strupenimi dopisi poizkušal nahujskati javnost proti začetemu gospodarskemu delu, ni Lah, ni kak karabinier, kak uradnik, marveč domačin Slovenec, ki si je z oderuštvo v kratkem času pridobil ogromno premoženje. On kriči po listih, da se mora v laškem državnem zboru v Rimu interpelirati, kako je mogoče dovoliti, da avstrijski poslanec na Laškem v šoli govori . . . Stara povest! Domačin oderuh je ljudstvu bolj nasproten, nego pošten tujec. To smo izkušali doma; to se je pokazalo tudi na Laškem. Oderuhom boj je prva in poglavitna narodna dolžnost.“

Veliko delo Krekovo na tem polju je ustanovitev „Jugoslovanske strokovne zveze“ za delavce. Delavci plačujejo tedenske prispevke, da so zavarovani za slučaj bolezni in smrti.

Po njegovi iniciativi se je ustanovila Zadrugiška šola v Ljubljani. Kako napreden človek je bil Krek, kako se je trudil, postaviti glede na izobrazbo Slovence v sredo izobraženih narodov, kaže dejstvo, da je bila ta šola prva te vrste v celi Avstriji in poleg enake šole v Darmstadtu druga v Evropi sploh. („Ob 50 letnici“ str. 77.)

Prav posebno skrb je posvetil dr. Krek izobrazbi našega ženstva. Vedel je, da gospodinja pri hiši tri ogle podpira. „Narod, ki ima gospodarsko izobražene žene, nikoli ne bo propadel.“ Pri izobrazbi ženstva je odločil važno nalogo našim učiteljicam. Slišali smo v začetku tega odstavka, kaj je svetoval duhovnikom, da si vsaj malo nadomeste družinsko življenje. Učiteljica na deželi v tem oziru ni

dosti na boljem kot duhovnik. Dr. Krek je videl učiteljico-trpinko in jo popolnoma razumel, zraven pa tudi poiskal, kaj naj ji olajša položaj in osrečuje njo in druge. Gleda naj, da ne bo stala izven ljudi, ampak sredi med njimi. Pripravi sebi veselje s tem, da osrečuješ druge! Na mladeniškem tečaju v Škofji Loki je priporočal učiteljicam, naj se nauče vsega, česar rabijo kmetska dekleta in gospodinje, in naj tvorijo nekako središče, okrog katerega se bodo zbirala dekleta. „Če bi se učile, recimo v počitnicah, na kaki gospodinjski šoli vrtnarije, mlekarstva, perutninarstva itd., vsakokrat nekaj, koliko bi jim to poleg užitka prineslo koristi! Če bi se učiteljica tako vmislila v potrebe ljudstva in se mu približala, pa mu obenem tudi kazala dejansko pot do napredka, kako visoko spoštovanje in ljubezen bi si stekla pri našem ljudstvu!“ Nič si ne prikivamo, da tlačijo naš učiteljski stan v prvi vrsti gmotne težave; veliko preslabo je plačan. Vemo pa tudi, da učiteljica na deželi nikakor nima vsega, če ima primerno plačo. Pot, ki jo je pokazal Krek, ni lahka, a lepa. Učiteljica, ki hodi po njej, je srečnejša v šoli, ker se njen pouk po takem delu izven šole silno oplodi, in srečnejša je tudi v vasi.

Naj omenim na tem mestu, da je imel dr. Krek veliko spoštovanje pred trpljenjem ženske. „Kdor pozna razmere, kdor jih je študiral, mi bo potrdil, da so večkrat večje žrtve matere v naših hribovskih krajih, kot so žrtve samostanske device... in kako je z delavsko ženo?... Naj bi naša organizacija vzbudila in gojila zavest, da ni (delavska žena po velikih mestih) sužnja! Ravnotako je z ženo samico, z učiteljico, s poštarico itd. na deželi. Čuti se osamljena revica, nima pokoja, življenje ji mine mehansko.“ In na drugem mestu pravi: „Ženska je trpinka in pred njo mora vsak človek od nas v spoštovanju kloniti glavo. Ni to nevarno, da se v romanih piše o ljubezni, da se gorko opeva v pesmih, ne — to je nevarno in pogubno, da se o njej piše brez resnobe. Naša sedanja literatura je poniževanje ženskega spola.“ („Slovenec“, 31. julija 1908.)

Krekova misel so gospodinjski tečaji, ki so se vršili po mnogih krajih in ki jih razen Nižje Avstrijske ne prireja dosedaj še nobena druga avstrijska dežela; dekleta se izobrazijo notri zlasti v kuhanju, šivanju in skrbi za zdravje. Po njegovem nasvetu se je ustanovila tudi prva gospodinjska šola pri nas.

Nekaj čisto izvirnega, prav Krekovskega je Gospodarska šola v Ljubljani, ustanovljena l. 1913. Krek je vedel, koliko reči potrebuje kmetijski gospodar in bodoči občinski odbornik, ki mu jih ne da nobena šola. Gospodarska šola je namenjena doraščajočim sinovom boljših posestnikov. Seznanja jih z modernim načinom kmetovanja, kmetijskim knjigovodstvom, nalogami občine, s pravnimi določbami, ki jih mora poznati kmet itd. Krek ni delal po nikakem vzorcu. Sklical je znane mu učitelje in pravnike ter z njimi skupno sestavil učni načrt. Med vojsko je šola seveda morala prenehati.

Krek je vedel, da so vsi bogati narodi zabogатели po trgovini. Zato je delal nato, da se je ustanovila v Ljubljani dveletna Slovenska trgovska šola, ki je doslej Slovenci še nismo imeli. Mar-

sikak gojenec te šole je prišel do dosti boljšega kruha, nego bi ga mu bilo daljše in dražje šolanje na kakem drugem zavodu.

Če prideš v Ljubljano z Gorenjskega ali po Južni železnici, te ob vstopu v mesto na Dunajski cesti pozdravita dva spomenika Krekovega dela za gospodarsko povzdigo našega naroda: poslopji Zadružne zveze in Gospodarske zveze. Obe podjetji imata milijonski promet na leto. Gospodarska zveza si je pridobila med vojno lepo premoženje in dr. Krek je že sanjal o časih, ko bodo ladje Gospodarske zveze vozile po našem morju blago naši domovini... Kmalu nato dospeš do Obrtno-pospeševalnega urada, ustanovljenega l. 1911.

Naj bo dosti naštevanja! Če hočeš vedeti več, beri knjižico „Dejanja govore“ ali pa Krekov govor v deželnem zboru dne 7. februarja 1912!

Ko sedaj končujemo poročilo o skrbi Krekovi za gmotni napredek našega naroda, ne smemo pozabiti njegove delavnosti, da, ljubezni do dela. Pregovor pravi: Pri vsakem siromaštvu je pol lenobe. Preveč ne smemo sicer stiskati besedice „vsakem“, a eno je gotovo: posameznike in narode privede do boljše bodočnosti samo delo. Ne samo za izboljšanje gmotnih razmer, za vse, kar želimo Jugoslovani doseči, velja to, kar je naročil Krek Finžgarju: „Ljudstvu je treba dopovedati, da s pričakovanjem kralja Matjaža ni nič. Kdor misli, da bo z odprtimi usti in križemrokami pričakal dobrot od zgoraj, se moti. Želi bomo mi na jugu samo to, kar si bomo z zavihanimi rokavi sami pridelali in priborili.“ („Dom in Svet“ 1917, str. 308.)

Dela pokojnik ni cenil samo kot vir blagostanja, kar bi vsaj delo imelo biti. (Žalibog živimo v takih razmerah, da človek živi lahko tudi od obresti denarja, to se pravi, od dela dotičnih, ki imajo njegov kapital izposojen. Kapitalistom, ki žive brez dela, je Krek srčno želel dohodke kar mogoče postriči in je delal na to, da bi bila obrestna mera pri posojilih kar najnižja.) Cenil je delo še bolj kot našega vzgojitelja. Delo vzgaja človeka: vzame mu čas za malopridnosti, katerih začetek je lenoba, vadi ga dan za dnem v samozatajevanju in požrtvovalnosti; iz samozatajevanja se rodi ponižnost, podlaga vsem krepostim, prijaznost, spravljivost, pa tudi odločnost. Priden človek ni dostopen vsaki neumnosti, ki mu jo hočejo vcepiti razni osrečevalci, ker mu delavno življenje utrjuje zavest, da je treba na svetu vse z delom zaslužiti. Priden narod bo imel tudi veliko bolj zdrave politične razmere nego vladajo ondi, kjer se trgajo za politično veljavo častihlepni lahkokruharji; priden človek že instinktivno loči človeka, v katerem je vsebina, od drugega, v katerem so le besede.

Poslušajmo, kako se je izrazil Krek o delu! Takole je pisal „Domoljubu“ ob njegovi petindvajsetletnici: „Življenje mi je delavnik. In takrat sem najbolj zadovoljen sam s seboj, ko docela utrujen od dela padem, kjer že bodi, v sladek sen, da se mi vrnejo izrabljene telesne sile. Takrat pa najmanj, ko zasledim kos komodnosti, ali senco lenobe v svojem življenju.“

Krekovo življenje je bilo res delavnik, delavnik najhujše vrste. Veliko dni je, da je nastopil po trikrat, dà, štirikrat kot govornik v različnih krajih. Zraven pa je nič manj ko na govorniškem odru storil pred govorom in po njem z zasebnimi razgovori. Koliko noči se je prevozil na vozu in po železnici! „Zame bi bilo veliko lažje, če bi pisal poučne knjige in članke, mesto da živim takole cigansko življenje: nikjer postanka, danes tu, jutri tam. A moje mnenje je to: Človek naj dela za ljudi, med katerimi živi! Živa beseda vpliva sicer za manje časa, a takrat veliko močnejše kot pisana. Pa brez neprestanega osebnega stika z ljudmi tudi nikdo ne more ljudem vsak čas svetovati.“ Tako je pravil prijatelju župniku Pfajfarju.

Ljubljanskemu katoliškemu društvu rokodelskih pomočnikov je posvetil ob 50letnici pesem, slavospev na delo, ki je že uglasbena:

„Dokler kaj žarkov zlato bo solnce
zemljici hčerki v krilo trosilo,
roki človeški in rokodelcem
v čast bo svetilo.“

c) Za ljudsko izobrazbo.

Ko smo pregledovali Krekovo delo za gmotni napredek našega naroda, smo večkrat videli, da se to delo ni dalo ločiti od dela za ljudsko izobrazbo, kakor se tudi delo na verskem polju ne da ločiti od njegovega dela na drugih poljih. Krekovo delo je pač vsestransko, tvori veliko celoto. Videli bomo v naslednjih odstavkih, da je tudi njegovo politično delo, kamor spada tudi delo za Jugoslavijo, samo naravna posledica dela na drugih poljih.

Če pa vendar obravnavamo delo za izobrazbo v posebnem odstavku, nas sili k temu pojem izobrazbe same. Krek je bil nanihč daleč oddaljen od tega, da bi cenil samo tisto izobrazbo, ki nam pomaga delati denar in služiti kruh, da se tako izrazim; ta del izobrazbe hočemo imenovati gospodarsko izobrazbo. Človek ne obstoji samo iz telesa in ne živi le od kruha; lačen človek, revež misli sicer, kadar ga tarejo le prehude skrbi za ljubi kruhek, da bi mu ne manjkalo ničesar, če bi imel le dosti jesti in piti in obleke. A tudi med ljudmi, ki niti brati ne znajo, jih najdeš le malo, ki bi ne čutili potrebe — četudi se je morda tako izrazito ne zavedajo — po duševni hrani. Dr. Krek je bil brezdvomno najbolj izobražen Slovenec svoje dobe. Koliko je prečital gospodarskih in političnih del, koliko bogoslovnih in znanstvenih iz drugih panog! A pri tem ni pozabil ne na izobrazbo srca in tudi ne na zabavo. Bil je sam pesnik in leposloven pisatelj ter je bral tudi sredi najhujšega drugačnega dela vedno tudi leposlovne stvari. Kako je na pr. bral z veseljem kralja pesnikov Šekspira, kako je užival globokost ruskih pisateljev! Kakor je bil on na eni strani mož vede, pravi znanstvenik, tako je bil tudi ljubitelj lepote v umetnosti. Kot filozof je pa cenil tudi take vede, ki ne nesejo nikakega gmotnega dobička, ki nam pa odpirajo umevanje dogodkov na svetu, pomagajo se vglobiti v samega sebe in bližnjega, pojasnjujejo naše stališče na svetu proti ljudem

in Bogu, utešujejo našo žejo po znanju. Ta drugi del izobrazbe imenujmo duševno izobrazbo. Obojni izobrazbi je ustanavljal Krek izobraževalna društva, s katerimi je sedaj preprežena naša domovina že precej, ki se pa morajo ustanoviti povsodi, koder jih še ni. O pomenu duševne izobrazbe naj govori Krek sam! V članku „Ženske v Zedinjenih državah“ v „Domoljubovi“ prilogi za gospodinje je napisal v številki z dne 20. februarja 1913 sledeče:

„Opozoriti moram na to, da je življenje na kmetih v Ameriki drugačno kakor pri nas, zato ker tam pravzaprav ni vasi v našem smislu, marveč so samo bolj posamezne kmetije. Ljudje na kmetih se torej čutijo mnogo bolj osamele kakor pri nas in vsled tega imajo mesta tem večjo privlačno silo nanje. Žensk na kmetih v Ameriki se vsled tega rada polašča otožnost, ki rodi raznovrstne bolezni na čutnicah (živcih) in večkrat celo umske bolezni. Pravijo, da je $\frac{3}{4}$ žensk v ameriških norišnicah s kmetov. Ta reč je tudi za nas silno važna, ker nas uči, da moramo, če hočemo ohraniti svoj kmetski stan, življenje na kmetih napraviti prijetno in izkušati, da imajo ljudje, ki tam prebivajo, tudi svojemu srcu in čustvovanju primerno razvedrilo. Veliki pomen naših izobraževalnih društev in sploh razvitega društvenega življenja se v tem le še jasneje kaže. Zlasti velja ta potreba za žensko, ki je rahločutnejša in ki ima po svoji naravi mečje živce. Zapuščenost in osamelost vpliva na žensko še veliko huje nego na moškega. Otožnost, ki se lahko razvije v neko nevoljo nad vsem, postane lahko vir hudim boleznim.“

Ne samo s stališča izobraževalnega društva so zanimive te besede. Kažejo nam tudi, kako je klical Krek: Več veselja! Ne boste ga dobili med nami, ki bi bil prinesel v družbo, v kateri se je gibal, več srčnega veselja ko Krek. Pa to le mimogrede!

Na mladeniškem tečaju v Škofji Loki v juliju 1908 je govoril tudi o pomenu dramatičnih predstav in že organizacije same za duševno izobrazbo. O prvih je rekel posebe z ozirom na ženske: „Omeniti moram tudi dramatične predstave. Najsi bodo diletantske, vendar kako zelo se žena izobrazí, če se za igro pripravlja! Gojimo dramatiko, ne toliko za zabavo gledalcem, temveč v korist igralcem. Vse občutke prav uprizoriti, vmisliti se v tuje mišljenje, čustva drugih nase prenesti, to je umetnost, to vzbudi in krepi v človeku čut za lepoto, kar je neizmerneга vzgojevalnega pomena... Spretnost, ki se rabi pri uprizarjanju vlog, se bo tudi drugod pokazala.“ („Slovenec,“ 31. julija 1908.)

Izobrazujočo moč organizacije je označil takole: „Vedno se čuje klic: Izobrazimo narod! Toda pomnimo, da je že organizacija sama na sebi izobraževalna! Vtiski včerašnjega nastopa telovadskih čet, slavnostno razpoloženje, zavest skupnosti itd. — nebroj učinkov in čustev, ki se ne dajo meriti ne tehtati; vse to duha čudovito oplodi in razvija. Čudim se, ko pomislim, kako silno je organizacija naše ljudi izpremenila, prerodila.“ (Istotam.)

V izobraževalnih društvih je Krek neštetokrat predaval, govoril ob otvoritvi društvenih domov, pisal za podeželske odre igre. Vsa posamezna društva pa je imel včlanjena v Slovenski krščanski

socialni zvezi, ki je dajala pobudo in navodila; Krek ji je bil ustanovitelj in do svoje smrti predsednik.

Mož vede je napisal nebroj znanstvenih člankov za „Katoliški Obzornik“, „Čas“, „Narodnega gospodarja“ in druge liste. Izobrazbi delavstva in izobražencev je namenjen njegov „Socializem“, kmetско vprašanje obdeluje v „Črnih bukvah kmetškega stanu“ in deloma tudi v „Starostnem zavarovanju kmetškega ljudstva“. Izmed množice slovstvenih del Krekovih omenjamo tu njegove uvodnike v „Domoljubu“. Nešteto bralcev — pisec teh vrstic tudi — jih je pričakovalo željno teden za tednom. Koliko je pisatelj dostikrat moral študirati, da je napisal gospodarski članek kot uvodnik „Domoljubov“! Treba jih bo zbrati in izdati. Kaj podobnega se ne napiše vsak dan; primerjati se jim dajo najbolj gospodarski članki, ki jih je pisal Š. v „Jugoslovanu“.

S tem, da smo se dotaknili Krekovih uvodnikov v „Domoljubu“, pa posegamo ne samo v prejšnji odstavek nazaj, ampak že tudi v nastopnjega.

d) Krekovo politično delo. Jugoslovanska deklaracija.

Kakor pravi Prešeren, da vse pesmi njegovega sonetnega venca izvirajo iz ljubezni ene, tako so tudi vsa dela Krekova izhajala iz ene misli: osrečiti svoj narod, in so se medsebojno dopolnjevala. Hotel je dvigniti svoj narod, kakor smo videli, v verskem, gmotnem in umskem oziru. Kako to doseči? Za širjenje svojih misli rabi časopisja, rabi pomočnikov, potrebuje zaupanja ljudstva, da ga posluša in bere njegove stvari, rabi podpore od strani občine, dežele in države. Da pa doseže zlasti zadnje, rabi politične moči. Krek je bil kraljevska narava, rojen vladar; prav tako pa tudi že po naravi demokrat. Kake gosposčine ni bilo na njem nikdar v celem življenju. Preprosto se je oblačil, preprosto živel, najraje občeval z delavskimi stanovi. Hotel je, da ima v državi, v deželi in v občini ljudstvo moč v rokah, ne pa malo število višjih gospodov, bogatinov in plemičev. Kako se je boril za splošno in enako volilno pravico v državni zbor!

O pomenu demokracije se je izrazil tako-le: „Nekateri nam zamerijo, da se vežemo z Radićevo stranko na Hrvaškem. Ti popolnoma prezirajo značaj naše stranke in načela, ki se jih drži. Za nas je neizpodbojno, da ima samo demokracija prihodnost. Demokratično načelo na krščanskem in na protikrščanskem temelju se bosta borili za zmago. Radićeva stranka je edina ljudska stranka na Hrvaškem. Ali naj jo tisti, kateri ljubijo Cerkev in religijo (vero), tišče v nasprotno plat, ali naj njeno zdravo ljudsko gibanje prekvasio z živim krščanstvom? That is the question! (To je vprašanje!) Mi smo za drugo!“ Tu vidimo, kako je bil Krek tudi v politiki prost ozkosrčnosti in je porabil vsako priliko, da zabrani, da bi kako zdravo ljudsko teženje za napredkom ne prišlo v nasprotje z vero. Razumemo pa tudi, zakaj je Krek pričakoval velike bodočnosti za socialno demokracijo in se zlasti potom osebnega občevanja z njenimi voditelji trudil, da bi dosegel, da bi pustili socialni demokrati nespametni boj proti veri in ostali pri skrbi za gmotni blagor delavstva.

Vedel pa je, da s tem, da ljudstvo dobi nove pravice, prevzame tudi nove dolžnosti. Vsak človek je dolžan, zanimati se za javnost. „Neizobraženemu človeku dati pravice je prav tako, kot če bi kdo podaril davškemu beraču skioptikon.“ (Davča je gorska vas koncem selške doline ob primorski meji.) Zato je Krek na svojih shodih res ljudstvo izobraževal. Ker je bil do dna duše prepričan o potrebnosti svojega dela, je udaril tudi po nasprotniku, ki je njegovim načrtom nasprotoval. Zavedal se je, da naš narod brez tesne zveze z duhovščino ne more napredovati ne v verskem ne v umskem oziru. V duhovnikih je imel svoje prve in najvneteješe sotrudnike. Živel je z vsemi svojimi sodelavci kot brat, bil ponosen nanje in se postavil kot lev zanje, če so jih napadali. Še bolj pa za ljudstvo, ki je šlo za njim! Pritisk od nasprotne strani je bil hud; kdor se je prišteval pristašem katoliškega gibanja, je moral računati s tem, da ga bodo smatrali v najboljšem slučaju za duševnega revčka. „Slovenskega katoliškega kmeta je pehalo vse, kar je imelo moč, ob stran in zaničevalo njegove zastopnike v deželnem zboru. Slovenski duhovnik je bil kakor gobavec, ki ga nečejo med ljudi, kakor pregnanec v lastni domovini.“ (Dr. Krek v „Domoljubu“ dne 12. junija 1913.) Dr. Krek je skrbel, da se bodo njegovi pristaši v umevanju dnevnih vprašanj in v politični izobrazbi lahko kosali z nasprotniki. Sam brez strahu in prost ozirov na napade, je gojil pogum in samozavest tudi v svojih pristaših. Koliko je on delal za povzdigo našega časopisja, koliko člankov je spisal za naše liste, ne bomo dognali popolnoma nikdar. Tudi sam je rekel, da bi ne mogel več spoznati svojih člankov za 20 let nazaj. Pisal je skoro vedno zastonj, kot tudi ni hotel sprejeti nikake nagrade za svoje delo v Zadružni in Gospodarski zvezi.

Da je S. L. S. prišla na Kranjskem v večino, je gotovo v prvi vrsti zasluga duhovščine, ki je agitirala in opravljala podrobno delo; vendar pa smelo trdimo, da bi se to ne bilo zgodilo nikdar brez dr. Kreka. Globoko izobraženi mož je napravil iz malo upoštevane strančice moderno visoko stoječo stranko na katoliških načelih, kakršne nima noben drug narod v Avstriji.

Kako je Krek delal? To nam lepo opisuje v članku „Ob pogrebu“ („Slovenec“, 14. marca 1910), ko opisuje Luegerjevo delo. S prav neznatnimi izpremembami velja vse o Kreku. „Dr. Lueger si je priboril svoje mesto v boju proti vladajoči gospodi, proti vladi in plemstvu, kapitalu in uradništvu. Zvesto pa mu je ostalo ljudstvo, ki je nanje zaupal in ki je ž njim pričel v najobupnejših razmerah svoj veliki boj. Liberalni listi pišejo, da je šel ta boj za dunajsko županstvo. Luegerjevo delo hočejo spraviti z osebno častihlepnostjo v zvezo. Preneumno! Ko je pričel svoj veliki boj, je bil takorekoč sam in niti v sanjah ni domneval, da bi bilo mogoče, doseči v tako kratkem času toliko uspehov. Šel je pa vanj, ker je bil potreben; tvegati je vse, svojo celo osebnost, gmotne ozire, lagodno življenje, zdravje: v službi zanemarjenega, zaničevanega ljudstva . . . Ni vprašal: Kje bom dobil inteligence, kje denarja, kje kak list? Šel je med ljudstvo in vnemal, učil, vzgajal . . . in ob njegovem delu so se pokazali izmed ljudstva samega talentje, sposobni za sodelovanje in

pomoč, in prišli so naposled tudi izobraženci... Nergači so razkrivali jetra in obisti raznim osebam v njegovi stranki (dr. Krek hoče reči, da so jih osebno napadali, vlačili njihove slabosti na dan); tudi mnogo njegovih besed so pulili in mrcvarili. Ljudje božji: ne gre za osebe in njihove pomanjkljivosti, nego za duha in smer. Vsa človeška dela so nepopolna in treba jih je vedno popravljati. Tam, kjer je duh pravi in smer dobra, skoči vmes!..."

Rekli smo, da je bil dr. Krek rojen vladar. Zato mu je bilo sodelovanje v politiki nekaj, h čemur ga je silila že narava. Kako ponosen je bil na to, da ima svoj volilni okraj! (Imel je pri državnoborskih volitvah l. 1911. brez izjeme v vseh občinah svojega kamniškega volilnega okraja večino.) „Tam-le je moj okraj!“ je pokazal večkrat s Prtovča. „Živio!“ In se mu je odkril. Če je utegnil, je prirejal po dva, po tri shode na dan. „Šel sem nalašč enkrat na dva shoda, da bi videl, ali bo Krek povedal obakrat isto. In lej ga: oba govora sta bila popolnoma različna! V nobeni stvari se ni ponavljal.“ Tako mi je pravil njegov volilec. L. 1911. je šel od vasi do vasi, od hiše do hiše. „Ves teden sem ležal v naročju svojega volilca,“ je pravil ves zadovoljen ob povratku. Držal sem se tisti večer menda bolj pusto. „Vam nečesa manjka; jaz vem: Vam manjka volilca!“ Kot da na svetu spada k sreči tudi to, da ima človek svojega volilca! Peljali smo se z avtomobilom iz Ljubljane v Krašnjo. Na poti me vpraša tam nekje blizu mostu čez Savo: „Ali niste sedajle nič čutili, da bi Vas bilo nekaj pretreslo, elektriziralo?“ „Zakaj?“ „Mejo mojega volilnega okraja smo prestopili.“

Pa kako je govoril na shodih! Pripravljal se sicer ni po lastnem zatrjevanju skoro nikdar; kdor je videl, kako je bil od jutra do večera zaposlen po družbi, ve, da bi bilo to navadno tudi nemogoče. Pa je kar prekipeval misli, ki so mu rinile na dan! Po čelu in licih so mu tekle debele potne kaplje. „Mene lep shodek kar pozdravi,“ je rekel, ko je šel dostikrat na shod prehlajen in s katarom, pa pozabil v ognju zgovornosti na vse. Kako je bil govornik že po naravi, kaže sledeče njegovo pripovedovanje: „To noč se mi je sanjalo, da sem bil v Nemčiji obsojen na smrt. Preden bi me obglavili, sem hotel imeti še — nagovor na ljudstvo.“

„Čez kakih 20 let bo pri nas najlepše življenje,“ je rekel l. 1906. „Želel bi biti sedaj preprost vojak v naši armadi,“ je izjavil, ko je prišla l. 1907. stranka do večine v deželi. Besede so značilne. Nikdar ni šel za častmi; nikakega odlikovanja od zgoraj ni prejel celo življenje; od papeža mu je bilo odlikovanje ponujeno, a je rekel, da on takih reči ne potrebuje. Pač pa se je dal voliti za častnega člana v naših društvih in je rad nosil s ponosom društveni trak „Danice“ in „Zarje“ kot njun častni član. Njemu je šlo za njegove ideje, ne za osebo, najmanj pa za denar. Zato tudi nismo mogli dela dr. Krovega pričeti z njegovim političnim delovanjem, ker je bilo to le sredstvo, da bi dosegel namen. Dr. Krek je bil v prvi vrsti kulturni delavec in šele v drugi vrsti politik, v kolikor je to zahtevalo njegovo delovanje na drugih poljih. „Politično delo, ki ni obenem tudi kulturno, je šušmarstvo.“ (Iz oklica „Slov. Socijalne Maticе“.) L. 1900.

je prvič popustil državni zbor in se posvetil podrobnemu delu doma; isto jo nameraval še po zimi l. 1916/17. „Jaz bom pustil politiko in porabil ostanek življenja zato, da spišem knjige o stvareh, ki bi jih moral pri nas vedeti vsak človek; pa tečaje in predavanja bom prirejal.“ Tako je govoril na poti iz šentjakobskega prosvetnega društva v Ljubljani, kjer je imel kljub bofehnosti vsak pondeljek socialni tečaj za ženske s temo: Ženski poklici. Dostikrat je prišel naravnost iz Gospodarske zveze truden in brez večerje. Vendar pa mu je bilo koncem življenja, nekaj mesecev pred smrtjo, prisojeno, da je izvršil dejanje, ki ga bo zanje blagroval naš rod, dokler bo obstajal: združil je vse jugoslovanske poslance na Dunaju za majniško deklaracijo, za zahtevo, da se združijo vse jugoslovanske dežele v Avstro-Ogrski v samostojno državo pod okriljem habsburške monarhije.

e) Krek kot Jugoslovan.

To-le znači ti Slovana,
da je vedno jak in blag.
Zvéstim vrača on zvestôbo,
izdajalcem srd in smrt.
Črti vraga, njega zlobô,
ljubi srca čút odprt.

Tako je opisal Gregorčič Slovana in tak je bil Krek „dušom, tjelom“. Z vsemi Slovani je govoril v njih materinem jeziku. Kako razveseljivo je to vplivalo na druge narode, kaže sledeči primer: Ob Krekovi smrti so češki socialni demokrati izjavili svoje sožalje in notri izrecno povdarili, da so govorili s pokojnikom vedno v svojem materinem jeziku. Navduševal je dijake, naj se uče slovanskih jezikov. Sam je učil dijake poljski („Mentor“ 1917/18). Po njegovi zaslugi se je otvoril v Ljubljani tečaj za bolgarščino. Že kot petošolec je pisal o slovanski vzajemnosti: držimo skupaj, Slovani! Posebno mnogo pa je storil za zблиžanje Slovencev in Hrvatov. V Zadružni in Gospodarski zvezi je imel včlanjene tudi zadruga iz Istre in Dalmacije. Zato je imenoval njune občne zборе „jugoslovanska parlamenta“. Gojil je osebni stik s Hrvati. Ti so zahajali k njemu v Ljubljano, na Sveti Jošt, na Prtovč. On je vodil njihove tečaje na Svetem Joštu in v Zagrebu. S hrvaškimi tovariši iz državnega zbora je zahajal na občne zборе „Danice“ na Dunaju. Iskal je stika tudi s Srbi. Navdušil jih je prav tako kakor Hrvate. O tem je pravil sledečo zgodbico na vprašanje, ali ga niso Srbi kot katoliškega duhovnika gledali po strani. „Predaval sem v Slavoniji o zadružništvu. Pa dvigne roko korenjaški Srb in zakliče: »Živio naš véliki pop dr. Krek!« Predavam dalje. Možak povzdigne še ênkrat glas: »Još jedan put živio naš véliki pop dr. Krek!«“

Naj se združimo Jugoslovani v eno državo, to misel je razlagal že davno preje po shodih in predavanjih. Razvijal je pri tem sledeče misli: Od Triglava pa do Črnega morja biva en narod, ki ima najlepše pogoje za razvoj: dovolj rodovitne zemlje in morje. Nikjer ne moreš reči: Tu se neha Slovenec in pričinja Hrvat, tu se neha Srb in pričinja Bolgar. Dandanes je razbit na več držav, ki si med seboj nasprotujejo.

Da si isti narod med seboj nasprotuje, je nenaravno in se mora predruščiti ter se tudi bo predruščilo. Vprašanje nastane: Ali bodo

prebivalci balkanskih držav videli svoj vzor v življenju avstrijskih Jugoslovanov in težili k nam — ali pa bodo avstrijski Jugoslovani videli boljše razmere, ugodnejše pogoje za razvoj v balkanskih državah. V interesu naše države je, da se odloči za prvo. „Naša država ne more naprej, če ne dobi zaupanja pri balkanskih narodih. Kaj naj pa šodi Srb, kaj naj misli Bolgar o naši državi, ko sliši, kaj se godi Hrvatom! Madjarska nasilnost zanaša naravnost sovrašтво do Avstrije pri vseh naših sosedih in to je, kar nas najbolj peče... Ko se stere madjarska nadvlada, v kar trdno zaupamo, da se bo zgodilo, se oddahne cela naša država in šele potem bo mogoče misliti na pravičen in vsem narodom pravičen razvoj avstrijskega cesarstva.“ („Domoljub“, 1912, str. 81 in 82.) Državniki naj pač vedo, da se muhe love na med, ne pa na jesih. L. 1866. so po nesrečni vojski s Prusi beneški Slovenci imeli pravico, sami izbrati, kam hočejo. „Pri splošnem ljudskem glasovanju sta se zglasila dva glaso-va za Avstrijo, vsi drugi za Italijo. Avstrijska vlada je v dobrem polstoletju svojega gospodstva dobila cela dva privrženca.“ („Domoljub“, 21. aprila 1910.) Vsak avstrijski patriot mora želeeti, da bi se iz te zgodbe avstrijske vlade veliko naučile, v njih lastno korist. Postane naj Avstrija privlačna sila za balkanske države in naj živi ž njimi vsaj v prijateljstvu. Kako to doseže? Avstrijski Jugoslovani so nadarjen narod; temu narodu naj da možnost razvoja — in v okrilju velike države s staro kulturo se razvije Jugoslovan lahko veliko bolj ko na pr. Srbi v svoji mladi, novi državi — in kmalu bodo živeli Jugoslovani tako življenje, da se bodo hodili Balkanci k njim učiti, ne pa njih nevoljo podkurjat. Tega pa naša država ne bo dosegla, dokler ima del Jugoslovanov pod nemško, del pod madžarsko vlado. Tujega jerobstva so ponosni sinovi Slave siti! Da naj nam lastno državo, tako da bo monarhija obstojala iz Avstrije, Ogrske in Jugoslavije. Razume se, da bodo skušali vsi narodi v Avstriji se osamosvojiti in napraviti iz Avstrije zvezno (federativno) državo.

Jugoslavija bo zaeno močen jez proti Italiji, ki računa tudi z našo nezadovoljnostjo. Na shodu v Kamniku dne 7. novembra 1909 je govoril dr. Krek o teh stvareh. „Z gotovostjo se lahko reče: Kakor hitro bo Lah videl, da nastopijo nevarni časi, in če bo pripravljen, bo nastopil z vojsko proti nam... Nujno potrebno je, da se združi Jugoslovan samostojno, seveda pod žezlom avstrijske dinastije.“ Prvo se je že zgodilo, drugo se še bo, ker se mora! „Ob pametni politiki se ne bo potrebovalo toliko desetletij za pravično preosnovo naše države, kolikor stoletij je bilo treba, da je dobila proti svoji natori madjarsko-nemško tvrdo.“ (Dr. Krek v „Slovcu“ dne 14. marca 1910.)

V Selcih je govoril nekaj let pred vojno v izobraževalnem društvu tako-le: Leta se že trudim v državnem zboru, a kake uspehe morem pokazati? Delo v parlamentu je v meni utrdilo eno zavest: Avstrija taka kot je sedaj ne more obstati! V državnem zboru je nemogoče delati. Poglejte, kaj smo napravili v našem deželnem zboru in kako hitro! Gori pa nobena reč ne gre naprej! Nobene enotnosti ni, vsak vleče na svojo stran, nazadnje pa iz vsega skupaj nič ni. Vlade in

poslanci porabijo skoro vso moč in ves čas z reševanjem narodnih vprašanj, ki jih druge države niti nimajo in ki bi jih tudi pri nas ne bilo, če bi ne imeli narodov prve in narodov druge vrste. Druge države rešujejo gospodarska vprašanja, zidajo železnice, pridobivajo kolonije, bogatijo, stavijo šole — mi se pa pričakamo za sodnika v Trutnovem. Moramo zaostati za drugimi, če gre tako naprej. Brez-uspešni trudi na Dunaju so mi neomajno utrdili prepričanje: Mi moramo dobiti trializem! V našem interesu in v interesu Avstrije in cesarja! „Kdor vse skupaj preišlja, mora priti do zaključka, da kdor nasprotuje naši združitvi, je sovražnik cesarjev, države.“ (Na shodu v Kamniku dne 7. novembra 1909.)

Prišla je svetovna vojna. Ne maramo pisati za cenzorja, zato rečemo samo: Česar se je Krek naučil že pred leti, do tega smo prišli med vojsko vsi avstrijski Jugoslovani. Spomladi l. 1917. pred sklicanjem parlamenta je bil dr. Krek zaeno z dr. Koroščem, prof. Spinčičem in dr. Šusteršičem v avdienci pri cesarju. Porabil je to priliko, da je seznanil cesarja osebno z našo željo po samostojni jugoslovanski državi. Ta dogodek je imel v lepem spominu in je pripovedoval v ožjem krogu, kako mu je ugajala cesarjeva duševna čilost in neprisiljena, naravna ljubeznivost. Ob otvoritvi parlamenta so se naši poslanci brez razlike strank s hrvaškimi in srbskimi združili v en klub in podali ob otvoritvi parlamenta dne 30. maja 1917 sledečo deklaracijo (izjavo):

„Podpisani poslanci, ki so združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava, naj se vse zemlje monarhije, v katerih bivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lorenske dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospodstva tujcev in ki bodi zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve enotnega naroda bodo zastavili vse svoje sile.“ (Slede podpisi.)

Slovenci imamo svoj cilj . . . Izjavili smo se zanj po svojih poslancih, po svojih voditeljih doma, po društvih, po našem ženstvu.

Dr. Krek je doživel plamen, ki ga je zanetila njegova misel po slovanskem jugu. Hudo je trpel v zadnjih dveh letih svojega življenja. Doživel je to, kar doživi marsikak oče: nehvaležnost otrok. Prenašal jo je moško. „Vem, kaj mi je potrebno. Le eno: velik kos potrpežljivosti. Lahko bi govoril. A beseda ne prinese take zmage, kakor jo prinese potrpežljivost.“ („Ilustrirani Glasnik“, 30. maja 1918.) Zmaga je bila večja nego jo je Krek sam pričakoval. Naš domači razpor je odprl oči vsemu slovanskemu jugu in pridobil Kreku zaupanje ljudi, ki bi ga drugače ne bil imel nikdar. Postal je središče slovenskega naroda, kar je zaslužil s svojim delom, razpršil predsodke proti sebi in svoji stvari, videl je pred smrtjo svoj narod zedinjen, pripravljen, da prične novo, lepše življenje. Njegova duša pa je v trpljenju dozorela, da gleda Pravico in Ljubezen iz obličja v obličje.

Naj končam z besedami, s katerimi se je poslovil dr. Krek od Bercetovega očeta:

„Sv. Peter (patron selške fare) daleč vidi, njemu je znano, koliko solz je obrisal revežem in siromakom njegov zvesti sin, koliko vdovam je izkazal pomoč, koliko svetov in tolažbe je razlil v potrta srca. Zdaj, ko je omahnilo vrlo truplo, mu je gotovo prišel naproti in ga popeljal domov! Nam, ki smo poznali ... očeta, se pa toži za njim.“

Nekaj potez iz Krekovega značaja.

Povzemimo sedaj ob koncu glavne lastnosti, ki se nam zrcalijo iz Krekovega življenja in delovanja! Tu moramo poleg vernosti, podlage njegovemu značaju, o kateri smo že govorili obširneje, poudariti v prvi vrsti njegovo nesebičnost. Bil je profesor, dolgo časa državni poslanec, spisal je nebroj stvari, od katerih so bila nekatera dela tudi honorirana (plačana), na pr. Zgodbe sv. pisma, pa je imel toliko, kot če bi zaslužil 20 krajcarjev na dan, kakor se je sam izrazil. Še manj je imel! Imel je namreč skozi dolga leta dolgove v taki višini, da jih tisti, ki ima po 20 krajcarjev na dan, ne more niti napraviti, ker mu nikdo ne posodi toliko denarja. Zadolžil se je čisto preprosto: Enkrat ta, drugič drugi ga je prosil, naj mu jamči za posojilo; doktor je podpisal. Pa je prišlo od posojilnice pismo: Dolžnik ne plačuje, alo, porok plačaj! Doktor in Bog vesta, koliko stotakov je šlo na ta način. Enkrat sem bil tudi priča, da je doktor prišel domov in mu je sestra izročila precej denarja, češ: „To je prinesel danes neki mož, je rekel, da si ti enkrat moral zanj plačati.“ Krek se je čudil in norčeval, a ni mogel skriti ganjenosti nad poštenostjo dotičnika. V vsakem oziru je stal med nami čist. „Kadar začne človek iti za denarjem in častmi, je že izgubil zmožnost, biti voditelj,“ je rekel prijatelju Pfajfarju ob času boja v lastni stranki. Nasprotnik mu ni mogel očitati ne želje po denarju, ne po časti, ne nepravilnosti v zasebnem življenju. Zato ga je dičil tudi tak pogum. Če je spoznal kako stvar za pravo, jo je storil brez ozira nato, kake posledice bo imelo to za njegovo osebo. Misлил si je: Bog mi po moji vesti ukazuje, naj storim to; on svojega služabnika ne bo pustil na cedilu. „Začeti je treba, to je vsa skrivnost,“ je odgovoril na vprašanje, kako izvesti dekliško organizacijo. („Slovenec“, 31. julija 1908.) Kako globoka resnica leži v stvkih, ki jih je zapisal v „Domoljubu“ z dne 23. septembra 1909: „Kadar se pokaže, da je kaka reč neobhodno potrebna, mora biti tudi mogoča. Takrat se politik ne sme ustrašiti nobenih težav. Junaško naprej, velja ob takem slučaju. Morda ne doseže sam, kar je nameraval, morda pade, a brez dvojbe odrobi nekaj skal, da je tistim, kateri gredo za njim, lažja pot in da oni tembolj gotovo pridejo do cilja. Če pa zmaga, je z enim junaškim naskokom dosegel več, nego bi se s takoimenovano previdnostjo doseglo v dvajsetih letih.“

Med osnovne lastnosti Krekovega značaja moramo šteti njegovo ljubezen do bližnjega in iz nje izviraajočo ljubeznivost v občevanju.

Iz njegovih navodil novomašnikom in učiteljicam razvidimo, da je videl v delu za bližnjega vir božjega blagoslova za dotičnega, ki dela. On ni ustvarjal organizacij gospodarskega ali izobraževalnega značaja samo vsled njihovega pomena za gmotni in duševni napredek,

ampak tudi radi tega, ker se v organizaciji navadijo ljudje, da delajo drug za drugega. S tem ubijajo v sebi sebičnost, goje zmožnost, živeti kot člani večje družbe, si krepe versko in narodno zavest, se uče na eni strani discipline, na drugi strani pa kot odborniki in predsedniki vladati večjo družbo — in da imamo ljudi, ki znajo ubogati in vladati, je predpogoj samovladanja, svobode — in s tem kličejo nase in na naš narod božjega blagoslova. Prijatelj, sedaj nama je jasno, zakaj je Krek tako glasno in tolikokrat klical: Združevanje, organizacija! V organizaciji se ljudje tudi ugladijo v občevanju. Nobeno mnenje ni tako napačno kot če bi kdo mislil, da je bil preprosto oblečeni, na kmetih živeči Krek neroden v občevanju! Znal je govoriti z vsakim človekom tako, da je dotični koj videl: On razume moj položaj! Gromovnik na shodih, lev v branitvi vere in ljudstva, pa je bil krotek in ponižen, uljuden, ako ni imel posebnega namena pri tem, da je koga zgrabil s trdo roko. Imel je „osebni magnetizem“, privlačno silo do drugih, da so se radi oglašali pri njem in radi delali z njim skupno. Brez družbe ga nisi videl skoro nikdar. On se je pa tudi z vsakim razgovarjal tako, kot bi mu bila zadeva dotičnika posebno na srcu. Nič se mu ni poznalo, da govori s tisoči. Če te je srečal čez več mesecev, je še natanko vedel, kaj ti je ležalo na srcu. Za vsakega je imel čas, tako da se človek le čudi, kdaj je ta človek mogel prebrati take kupe knjig, kdaj je mogel napisati del za majhno biblioteko (knjižnico)?!

Zmogel je to le radi tega, ker je bil telesno korenjak in je rabil zase tako malo časa. „Vodmatske hiše za delavce so me stale mnogo noči brez spanja. Večkrat sem bil že blizu tega, da bi bil obsojen in bi sedel dalje časa. Vsega tega bi jaz ne bil prenesel, če bi ne bil iz take rodovine, da je moj stari oče še s 70 leti plesal!“ Ko je obhajal l. 1908 dvajsetletnico mašniškega posvečenja, je rekel o svojih tovariših v prijetni zavesti svoje moči: „Moji sošolci iz lemenata so že postarani; jim že gre čez poldne! Pri meni pa je ura še deset!“ Velikost njegovega trpljenja in dela v zadnjih dobrih štirih letih življenja sodimo najpravilneje po tem, da se je kazalec njegove ure pomikal kar vidno proti polnoči...

Končam. Popolne slike o Kreku ne morem dati in tudi ni moja naloga. Te vrstice naj bodo kot predhodnik knjigi, ki jo izda kar mogoče kmalu Mohorjeva družba. Eno sem čutil med pisanjem: Kako premalo se je še pisalo o Krekovem življenju in delu. Srčno hvaležen sem vsem, katerih spise in obvestila sem mogel uporabljati pri sestavi teh vrstic. Oglase naj se pa še drugi, bodisi v knjigi ali časopisu, bodisi da pošljejo svoje prispevke društvu „Dr. J. E. Krek“ v Ljubljani ali pa piscu teh vrstic v Sopotnico pri Škofji Loki. Še enkrat naglašam in iskreno prosim: Vsak, prav vsak, ki ve kaj zanimivega o Kreku, naj stvar napiše in izroči javnosti v tej ali oni obliki! Saj „kdor bo tako srečen, da bo pisal o dobi dr. Kreka, bo seznanjal ljudi z najlepšo dobo slovenske zgodovine“. („Ob 50letnici“ str. 64.)

Franjo Neubauer:

Pismo.

Belo pismo sem pisala
dolge, dolge dneve tri.
Prvi dan sem prejkála,
listič bil napisan ni.

Spet sem drugi dan pisala,
da me duša vsa boli.
Lista nisem dokončala,
ker za bol besede ni.

Ko sem tretji dan pisala,
vran mi črni prileti:
»Vojska ga je pokopala,
pisma več mu treba ni!«

Ksaver Meško:

Na cesti.

Stopinje sem motril dnes v cestnem prahu
in sem se vprašal: »Kdo je hodil tod?«
Ko zrem stopinje, rad bi razumel
popotnika vso skrivno zgodovino:
Od kod in kam da ga je vedel pot?
Je li vesel, brezskrben mimo šel?
Morda z bridkostjo v srcu, v temnem strahu?
Pokoncu glavo? Ali le ves mrk,
pripognjen k tlom, kot truden suženj gre,
ki komaj ga nesó bolné noge.

In kam je šel po daljni beli cesti?
Morda od doma v žalostno tujino?
Morda le za dobičkom kam na trg?
Morda z lahkó nogó v obisk k nevesti?
Morda k pogrebu? V ječo? —

Vedi Bog!

Morda, ki bral boš kdaj te tihe pesmi,
obraz ob njih in duša se ti zréšni:
»Kak bil življenja mu je pot, kam smer?«

Težaven bil mi pot je mnogoter,
vesel kateri — žalosten stoteri,
korak brezskrben — dolg dan poln skrbi!

A vsi, vsi so mi nevdržno šli
skoz vrsto radosti, skrbi, nadlog,
v kraj pozabljenja, v groba tiho noč...

Umej še to, ki bereš me nekoč:
Kamkoli duh in noga pot ti meri,
naj ti lehak je, težek dneva hod,
prav v isto noč i tvoj konča se pot...

Cesar Karel (na levi strani) na italijanski fronti; 1 sedaj odslovljeni feldmaršal Conrad, 2 general Arz.

Svetovni dogodki.

Lansko leto je govoril „Koledar“ o svetovnih dogodkih širom sveta in ni toliko poročal o vojski kakor prejšnji dve leti. Letos imamo pa namen govoriti o vojski še manj in jo omeniti le v toliko, da imamo zvezo s prvimi leti in da izvemo, kako so se dogodki razvijali naprej. Namesto tega bomo pogledali nekoliko v notranje življenje Avstrije v preteklem polstoletju, pogledali bomo v njen razvoj, kako je sililo ljudstvo kvišku in hotelo prostosti, kako so mu mogotci to prostost jemali in zabranjevali. A vsaka reč ima svoj konec, tudi gospodstvo plemstva; ljudstvo si ne da več narekovati, njegovi zastopniki mu izvojujejo pravico za pravico. In naše mnenje je, da je ravno sedANJI čas oni, ki bo dal ljudstvu popolno prostost in vse pravice in bo pomedel z zadnjimi ostanki temnih prejšnjih časov.

Pogledati bomo morali natančno v svojo ožjo domovino, v Jugoslavijo, vedeti nam je, kaj je Jugoslavija in kaj hoče. Dokazati moramo, da ima vse pogoje za življenje, da lahko uspeva in procvita samaobsebi, brez tuje pomoči, da bo ona tista močna hrbtenica, ki bo tvorila glavno oporno silo združene habsburške Avstrije. Postavili ji bomo lep slavolok, za napis naj bo pa znamenita „majniška izjava.“

Svet se je vojske temeljito naveličal in vse kriči po miru. Zato se spominjamo tudi prvoboriteljev za doseg miru, papeža Benedikta, cesarja Karla, naše duhovščine, na čelu ji veliki naš škof Anton Bonaventura Jeglič. In pa onega duševnega velikana, ki je vse velike ideje na Slovenskem zamislil, ki je bil naš voditelj in je gledal daleč daleč preko navadnega obzorja v bodočnost, ljubljenega našega Evangelista Kreka. Kakor nas spomin na smrt največjega Slovenca vselej pretrese, vendar vidimo, da je ravno njegov odhod v večnost Slovence še bolj približal, njegovega duha so spoznali in strnili so se v vrste, nepregledne vrste borilcev za prostost domovine.

Avstrija v preteklem polstoletju.

Ob smrti rajnega cesarja Franca Jožefa je imel pač vsak od nas svoje posebne misli. Kako drugače smo si predstavljali to smrt! Če umre mož, starejši nego večina ljudi, vladar, ki mu je bilo usojeno dalje vladati, kakor nam poroča zgodovina o kateremkoli drugem, tedaj, smo si mislili, bo sočutje vsega sveta spremljalo starčka v grob, spoštovanje mu bo sledilo in priznanje. Smrt njegova naj bi bila vreden zaključek življenja, kojega namen je bil ohraniti svetu mir. To bi bilo tudi popolnoma v duhu tega vladarja, ki je raje videl, če ga je svet spoštoval kakor če se ga je bal. Prišlo je drugače kakor smo si mislili, ob njegovi smrti sta vladali na svetu sovraštvo in besnost, narodi so bili sredi največjega klanja. Ta nesreča divja še danes naprej, ugonablja in tepta najbolj cvetoče življenje Evrope, uničuje duše in preprega vse človeško čutenje. V tem morju krvi in solzâ je poginilo in utonilo vse, kar se imenuje človeška skupnost in kar se rodi iz nje; nihče in naj si bo še tako visok, ni danes več splošen mejnik. Šel je na oni svet, skoro neopažen, svet se je tresel dalje v svojih temeljih, človeštvo je trepetalo do dna pred grozo, ki jo je samo rodilo.

S silo se moramo otresti vojske, če hočemo spoznati pomen časa, ki je utonil v večnosti. Neizmerna sedanja vojska nam je premaknila vsa nekdanja merila in le s težavo se zopet zamislimo v mirnejše prejšnje čase. To pa moramo, ker nam je treba spoznati tek zgodovine in vpliv nekdanjosti na sedanost. Preteklo polstoletje — oziroma še malo več — obsega dobo, ko je izginila stara zgodovina in se je s silo pojavila nova doba, neizmerno bogata v nastajanju in potekanju novih dogodkov. Čas okoli l. 1850. zbuja v nas le zgodovinske spomine, današnji čas si pa svoje postave šele ustvarja. Kaj vse je Evropa preživela v tej kratki dobi, kak razvoj na vseh poljih razvijanja človeške moči!

Naš umrli cesar je bil večkrat središče teh dogodkov, njegov delež je njegova in Avstrije zgodovina. Sicer so vladarji ob silovitosti današnjega življenja večkrat le priče dogajanja in njihovo sodelovanje se pozna le v časovnem potekanju dogodkov, akoravno se navidezno vrši vse v njihovem imenu in z njihovo voljo. Vendar pa ta resnica ne izbriše vtiska, da je umrli cesar več doživel in skusil kakor kate-

rikoli sedaj živečih. Njegovo življenje je tako prepojeno s političnimi dogodki preteklih dni, da teh ne moremo omenjati, ne da bi se spomnili tudi njega in njegovega vpliva. Ni čuda; v skupini dveh držav in tolikih narodov je moč vladarja veliko bolj čutiljiva kakor v enotnih državah, in če središče vse te moči izgine, nastane velika vrzel. Kajti tako dolgo vladanje ima družilno moč in rodi čut stalnosti in trajnosti, ki ga je ravno v naši raztrgani državi tako treba. Ves ta pretekli čas je imel veliko mračnih dni in solnce zgodovinskih uspehov nam je sijalo le malokdaj. A v vladarju, ki je vse neprijetnosti preživel in jih izročil pozabljajoči preteklosti, se je spojila sedanost in prihodnost s preteklostjo. Starost je nabirala cesarju ugled, ki se tako rad družil z dolgim življenjem.

Travnik v Gorici.

Ravna pa ni bila pot, ki jo je hodila v zadnji preteklosti avstrijska politika. Začela se je z bojem za prednost v Nemčiji in Italiji, končala se je s svetovno vojsko; v prvih dneh vidimo enotno državo, potem pa iskanje možnosti, kako bi mogle nasprotujoče si narodnosti živeti v miru. Menja se absolutizem s temeljnimi državnimi zakoni in odpravo ustave, enkrat gre vlada s cerkvijo, enkrat proti njej, večinoma veje nemški duh, včasih tudi kaka druga sapica, divje valovanje, gori in doli. Sredstva se menjajo, namen mora ostati isti: državna moč se mora prilagoditi vsakratnim razmeram, mora iz menjajočega se gibanja iskati vedno novih točk opore. Tako vso zgodovino zadnjih let lahko razumemo; razumemo poskuse, ohraniti moč armade, uradništva in cerkve kot edinih sredstev

za podlago samovlade; razumemo, da so razne razrede v človeški družbi udinjali vladi, dali meščanom malo več pravic in jih navezali na potrebe velesile; razumemo pa tudi zadnji sicer kratki čas, voljno pritrditev k uvedbi splošne volivne pravice: državna moč se je skušala približati spremembi v razdelitvi stanovske moči. Kar se nam zdi pomanjkanje smotrenega delovanja, ni nič drugega nego dejstvo, da mora vladar živeti z narodom in njegovim razvojem, da je v njegovem teku, da se ne more odtegniti njegovemu vplivu in mu mora slediti, vedoma ali nevedoma. Razvoj gospodarskega življenja določa razdelitev moči med stanovi in narodi. Razne ustave in vlade so samo izraz resnične moči, posameznik za to ni odgovoren; tudi najmočnejšemu se ta izraz usili — kljub vsemu — kot neodklonljiva potreba, kot usoda, ki ji ne moremo uiti.

Seveda ima pa v državi s tako različnimi in pravičnimi sovražnimi razredi in narodi, kakor je naša, vladar nekako sodstvo med njimi, njegova osebnost vpliva kolikor toliko na razvoj javnega življenja. Velikokrat je odvisno ravno od njegove razsodnosti, če se vrši ta razvoj — določen po gospodarskem življenju — hitro ali počasi, mirno ali siloma, neopaženo z reformami ali viharno z vidnimi preobrati. Sposobnost vladarja obstoji v tem, da to kar je potrebno pravočasno spozna in se mu ne ustavlja. Le malokdaj pa izvemo, koliko je pripisati naravnost vplivu vladarja, koliko pa vodilnim državnikom, kajti življenje vladarja je zavito v temo. O umrlem cesarju vemo dosedaj le to, da je zgodovinskimi potrebnostim mirno sledil, jih sicer ni prehitel, a se jim tudi ni ustavljal, če je videl, da mora biti tako. Lahko rečemo, da današnji ustroj človeške družbe, ki nam bo prinesel boljšo bodočnost, v njem ni imel nasprotnika.

Okoli, ki gleda nazaj, vidi v življenju pokojnega cesarja dva mejnika: revolucijsko leto 1848., ki je spremenilo notranji ustroj evropske družbe, in pa svetovno vojsko, ki bo pa zopet sedanjo družbo predruščila. Takrat je revolucija zrušila staro gospodstvo in gospodarstvo plemičev, odpravili so roboto, desetino, stanovsko sodstvo: z eno besedo, meščanska družba se je oprostila vseh spon, ki so ji branile razvoj. V prvih letih cesarjevega vladanja so dali postave, na katerih temelji današnje kmetijstvo, kmečka posestva so postala prosta, vsako delo je dobilo svoj zaslužek. Na tej podlagi se je razvil od takrat do danes moderni kapitalizem. Ves razvoj veleindustrije, veletrgovine, današnjega prometa, boj med kapitalom in rokodelstvom, skratka, vsi silni pojavi sedanjega kapitalizma so se porodili v preteklem dobrem polstoletju. Življenjski večer cesarjev je videl kapitalizem v najbujnejšem cvetenju, ob njegovi smrti smo videli in doživeli velikanski poraz tega kapitalizma, vsaj kar se tiče njegovega vpliva na vojsko, kajti kapitalizem jo je povzročil, brez njega bi bila nemogoča. To je poraz. Umrli cesar je šel skozi vse posamezne pojave novega gospodarstva, njegovo dobo bomo vsaj v okviru naše države lahko imenovali dobo dviganja kapitalizma.

Politični razvoj.

Pred polstoletjem so imeli samo Nemci in Italijani meščansko omiko, Poljaki in Madjari stanovsko-plemiško, vsi drugi nič; Slovenci, Hrvatossrbi, Rumuni, Čehi, Slovaki, Rusini so bili izključno le kmečki narodi, brez plemstva in meščanstva, brez književnosti, brez samostojne politične volje. Imenujejo nas „narode brez zgodovine“, ker smatrajo za zgodovino samo rojstvo in smrt vladarjev in pa kako bitko ter izmišljotine ministrov, ne pa notranjega življenja. V resnici je pa okoli l. 1850. tudi to spalo, vsaj pri nas. Od tedaj do danes so se pa „narodi brez zgodovine“ zbudili, ločili so se socialno, nastalo je narodno slovstvo, stopati so začeli v politično življenje.

Solkanski železniški most.

Okoli l. 1850. je vso državo — z Ogrsko vred — vladala ena sama volja z Dunaja, naša država je bila popolnoma absolutistična. Hrbtenica te absolutistične vlade je bilo uradništvo z vsemi svojimi napakami. Ta zgradba je letā 1867. razpadla v dva dela, nastal je dualizem: na eni strani Avstrija z nadvlado Nemcev, na drugi strani Ogrsko-Hrvaška z nadvlado Madjarov. Ker pa v novi zgradbi zadovoljno živita samo dva naroda in bi tudi drugi radi kaj imeli od življenja, zato tudi ta ustroj ni stalen. Zdi se nam, da v teh dveh novih hišah sedita dva debela gospodarja, ki samo uživata, drugi pa morajo donašati, snažiti, odpirati vrata. Da niso zadovoljni, to povedo javno po svojih zastopnikih v zbornicah, kajti novi čas nam je prinesel tudi parlament. Na Angleškem so ga imeli že

okoli l. 1300., mi pa prvega šele l. 1848. Začetkoma so pa smeli voliti v parlament samo nekateri, potem je šlo vedno naprej, leta 1907. so uvedli splošno volivno pravico, vedno bolj dobivajo širše množice moč v javnem življenju. To moč bodo morale uporabiti predvsem v boju proti kapitalizmu; ta je ravno sedaj pokazal, da je popolnoma nezmožen ohraniti človeštvu najdražje, kar ima: mir in s tem nemoten razvoj na vseh poljih kulture.

Ves ta ogromni razvoj se pa ni izvršil v ravnem, nemotenem poteku. Ves čas od l. 1848. do danes se je način vladanja kaj hitro menjaval. Začel se je, kakor smo že omenili, z moderniziranim uradniškim absolutizmom, kojemu je bil na čelu knez Schwarzenberg. Meščanski nazori so pa vendar imeli velik vpliv v njem. Kübeck je hotel zopet vpeljati razmere, kakršne so bile pred revolucijskim letom 1848, a ni šlo. Za časa Goluhovskega, Schmerlinga in Belcredija sta se borili dve naziranji za nadvlado: eno je hotelo vpeljati zvezo narodov — federalizem —, a na podlagi starih stanovskih predprav, s težiščem v deželnih zborih, drugo je bilo pa za uradniški ali kakor pravimo birokratični absolutizem pod nemškimi vodstvom. Poraz proti Prusom l. 1866. in pa nagodba z Ogrsko leta 1867. sta pomagala v Avstriji meščanstvu do veljave. Takozvano „meščansko ministrstvo“ je bila prva avstrijska parlamentarna vlada — kajti sedaj Ogrsko-Hrvaške ne moremo več upoštevati. Cesar pa z njim ni bil nič zadovoljen, bilo mu je preveč prostomiselnó; več reči samo zato ni bilo sklenjenih, ker je cesar nasprotoval, tako n. pr. postava o zakonu in pa o samostanih. Navada in tudi umevno je pa, da sestavimo vlado iz večine parlamenta; zato je ministrstvo dve leti nemoteno vršilo svojo nalogo. Potem je bilo pa cesarju le odveč in rekel je: „Ne morem več lagati svojim narodom.“ Na krmilo pride leta 1870. ministrstvo Hohenwart, opirajoče se na plemstvo, duhovščino in na Slovane, eno onih redkih ministrstev, ki so bila Slovanom naklonjena in pravična. Ker pa ni moglo premagati nasprotstva nemško-liberalnega meščanstva in je bilo proti nagodbi z Ogrsko in proti približanju Nemčiji, je bilo naenkrat odpuščeno. Čez noč, nepričakovano so morali ministri iti.

Četudi je cesar ravno malo preje rekel, da nikdar več ne bo poveril vladnih poslov meščanskemu ministrstvu, so ga vendar pregovorili in ministrstvo Auersperga je bilo izključno meščansko-liberalno-nemško. Pokopala ga je šele gospodarska kriza 1873. leta, nadalje odpor liberalcev proti zasedenju Bosne in Hercegovine in pa ker je na Nemškem pokazal Bismarck liberalizmu hrbet. Vajeti vlade vzame v roke grof Taaffe, opira se na duhovščino vseh narodov, na češke in poljske plemiče ter na Slovane sploh. Vsi ti skupaj tvorijo takozvani „železni obroč“. Vsled prijateljstva s cesarjem — saj sta se tikala — se je Taaffe rad imenoval „cesarski minister“. Noben minister v Avstriji ni toliko časa vodil vladnih poslov kakor on, od l. 1879. do l. 1893. Veliko dobrega je napravil, vpeljal je bolniško zavarovanje in zavarovanje proti nezgodam, varstvo delavstva, n. pr. enajsturno dnevno delo tudi za moške, kar je imela takrat samo še Švica. Že se je pripravljaj, da bo napravil nekaj prav velikega, pa

so se vsi nasprotniki ljudskih pravic združili in moral se je umakniti. Hotel je namreč pomladiti državni zbor z novim volivnim redom: vsak tisti naj bi imel pravico voliti, kdor mora biti vojak. Volivna pravica je bila takrat še zelo omejena. Združili so se proti Taaffeju liberalci in plemiči, nemška duhovščina in Poljaki. Volivni načrt je bil pokopan, Taaffe je šel.

Zveza teh tako različnih strank pa ni držala dolgo. Zvezo imenujemo z drugo besedo koalicijo in zato se takrat vladajoče Windischgrätzovo ministrstvo imenuje koalicijsko. Že tri leta po Taaffejevem odstopu se je moralo umakniti grofu Badeniju. V tistih časih se začno v Avstriji oni divji narodnostni boji, ki še do danes niso ponehali; nasprotno, vsak dan so hujši. Badenijev načrt je bil tisti, kakor ga je imel Taaffe: opiral se je na plemiče, duhovščino in Slovane. Da bi pridobil Čeha, je izdal one znane jezikovne naredbe, ki so bile Slovanom pravične. S tem je zelo razburil Nemce, na Dunaju so bili velikanski nemiri, policija je vdrla v državno zbornico, na cesti so pa demonstrirali delavci in dijaki. Cesar pride ravno na Dunaj in Badenija odpusti. Vendar je pa Badeni odprl vrata parlamenta širšim slojem, nasledniki so šli dalje in so leta 1907. vpekljali splošno in enako volivno pravico. En glas je toliko vreden kot drugi. Prej so volili volivne može in ti šele poslanca, sedaj pa volimo poslanca kar naravnost, brez vsakega posredovanja.

Kdor bere zgodovino, bo glede na stranke v parlamentu v letih 1860 do 1897 vedno bral o „desnici“ in „levici“. Desnica je obstojala iz plemičev, duhovščine, Staročehov, Poljakov, Slovencev itd., levica pa iz onih veleposestnikov, ki so bili za nadmoč nemštva, iz liberalnonemškega meščanstva in uradništva. To so bile glavne stranke, druge so se jim priklopile, kakor je pač kazalo. Narodnostni viharji so pa razbili ti dve veliki zgodovinski skupščini. Nemški nacionalizem je prisilil duhovščino alpskih dežel, da je opustila svojo zvezo s Poljaki in Čehi, Staročeha so izpodrinile in nadomestile mlajše, bolj narodne stranke, celo pri Poljakih ni več tako, kakor je bilo. Tako je razpadla desnica. Na levici so si pa dedščino prejšnjega liberalnonemškega meščanstva razdelili krščanski socialci in nemški nacionalci. Onih velikih skupin, ki so se skoro štirideset let borile za moč in vlado, ni več. V novejšem času se stranke vedno bolj strnejo v celote, glasilo časa na eni strani je boj raznih narodnosti proti Nemcem, na drugi pa boj revnih in zatiranih — boj proletarcev — proti kapitalizmu. Sedanja vojska bo tudi izid tega notranjega boja pospešila, zmagale bodo narodnosti in proletariati. To pa spada že v drug odstavek, v odstavek o socialnem ali družabnem razvoju.

Socialni razvoj.

Socius se pravi tovariš, družabnik, drug. Socialno je to, kar ima opraviti s človeško družbo in njenimi stanovi, z razmerjem teh stanov drug do drugega. Socialno vprašanje je vprašanje, kako bi to razmerje uredili, pomagali slabšim in naredili vse srečne. To je

seveda najtežje vprašanje, kar jih je sploh, kajti kdor kaj ima, bo težko dal in prepustil drugemu. Socialno vprašanje je mogoče rešiti le s trdnim, neprestanim in smotrenim delom slabših proti močnejšim. Najboljše glave vseh časov in narodov so se pečale z njim, nekaterim se je posrečilo vpeljati med raznimi stanovi prav srečno razmerje.

Recimo, starim Egipčanom, ki so imeli vse potrebščine shranjene v skupnih magacinih in so se zalagali od tam. Natančno je bilo določeno, koliko dobi ta, koliko ta. Tudi Solon je pravice in dolžnosti prav dobro razdelil; uvrstil je po premoženju državljane v več razredov in je rekel: ti imaš več premoženja, imej za to več pravic, a

Metalci plamenov ob Soči.

v zameno tudi več dolžnosti. In kar je bilo najlepše pri njem, je bila takozvana zamenjava. Od premožnih meščanov je zahteval namreč res zelo veliko, cele ladje so morali opremiti in moštvo plačati. Če je torej kak bogataš godrnjal in ni hotel vsprejeti določenega mu bremena, je pa Solon rekel: Dobro, pa zamenjaj svoje premoženje, svoje pravice in dolžnosti s kakim drugim ubožnejšim meščanom iz kakega drugega nižjega razreda. Pa nam zgodovina nič ne poroča, da bi bil kdo zamenjal. Dobro sta mislila tudi brata Grakha, Livius Drusus, Katilina itd.

Prav izvrstno in pravzaprav za ves svet vzorno je bilo pa rešeno socialno vprašanje v državi Inka v Južni Ameriki, takrat ko so prišli Španci tja. Na čelu države je bil Inka, potomec solnca, njegova

je bila vsa zemlja, zasebnega posestva ni imel nihče. Uživati so pa smeli kralj in njegovi sorodniki samo eno tretjino sveta, druga tretjina je pripadala solncu oziroma duhovščini, tretja pa ljudstvu. Navidezno se nam razdelitev ne zdi pravična, a vedeti moramo, da je Inki kot potomcu solnca in pa duhovščini kot solnca služabnici pripadel ves svet, ki ga solnce najprvo in najzadnje obsije, torej vse gore. Teh pa ni mogoče obdelati in zato je bila zadnja iz same rodovitne zemlje obstoječa tretjina brezprimerno več vredna kakor obe prvi skupaj. Iz te zadnje tretjine je dobil vsak družinski poglavar vsako leto določenega toliko sveta, kolikor ga je smel zahtevati po številu rodbinskih glav. Če se je število zmanjšalo ali zvišalo, se je zmanjšal ali zvišal tudi njemu pripadajoči delež. Začeli so pa obdelovati polje po nekem prazniku, kjer je Inka na svetem polju prvi prijel za delo. Delali so vsi skupaj in sicer je prišel na vrsto najprvo svet solnca, potem oni, ki je bil določen za bolnike, vdove in sirote, za uradnike in armado. Ko je bilo to končano, je šla vsaka rodbina na svoj delež, a če dela ni zmogla, so morali pomagati drugi. Nazadnje šele je prišel na vrsto svet kraljev. Delali so pa prav pošteno, na gorskih pobočjih so napravili umetne terase, gnojili so in namakali itd. Celó ona znana tovarna in za tiste kraje tako važna živina — lame — ni bila last posameznih oseb, temveč last celote; lame so oddajali kakor jih je kdo potreboval pri delu, o praznikih so jih nekaj zaklali, meso je kralj po enakih delih razdelil med ljudstvo; strigli so jih vsi obenem, volne je dobil vsak po potrebi. Tudi vse drugo delo je bilo skupno, rokodelstvo, rudarstvo, stavba javnih poslopij, ceste, mostovi itd. Pa je bil tudi dobiček skupen. Lenobo so smatrali za zločin, do petdesetega leta je moral delati vsak, za starost mu ni bilo treba skrbeti. Nekaj je bilo pač pri tem tudi slabega, vsi so bili vedno enaki in talentirani niso mogli kvišku. Oni delež, ki je odpadel državi, so shranili v magacinih (žito, obleko in drugo), in je služil za potrebščine armade v vojski, za čas splošnega pomanjkanja, slabe žetve itd.

Takih poskusov rešiti socialno vprašanje nam našteva zgodovina več; najbolj se ž njim pečajo sedaj v Rusiji, kjer si hočejo ves svet nanovo razdeliti. Tudi mi bomo morali začeti to študirati in gledati v bodočnost, kajti zahteve časa se ne bodo ustavile na mejah naše države, prišle bodo k nam. Zato nam je pa treba vsaj površno vedeti, kako so si osvajali pravice in prostost življenja razni stanovi tudi pri nas. Ker pred l. 1848. o pravicah ljudstva sploh govora ni, nam je treba pregledati le kratko dobo. A ta doba obsega vse življenje Avstrijca, preje niti živel ni. Pogled v preteklost nam sveti v bodočnost.

Kakšna razlika med takrat in sedaj že nazunaj. Navadni državljan je potoval pred polstoletjem s pošto, gospoda pa v kočijah, ki so jih spremljali jezdecí. Če je kdo hotel telegrafirati, je moral poslati jezdeca na kraj namena, to je bil takratni brzojav. Razun „cesarskih cest“, ki jih je začel zidati Karol VI. in jih je dokončal Josip II., so bile vse ceste navadna pota brez trdne podlage. Kakor sta se železnica in brzojav šele začenjala, tako je bil tudi parni kotel takrat še nekak čudež. Tovaren na deželi ni bilo nič, nekaj so jih zgradili le v predmestjih večjih mest, večina Avstrijcev kaj takega še sploh ni

videla. Na deželi je sodil še graščak sam, ni bilo še današnjih okrajnih glavarstev, ne sodnij, ne davkarij in ne zemljiških knjig. Občinskih zastopov si zaman iskal. Veliki Dunaj je bil tedaj še majhna trdnjava, vsa v oglih; kjer se danes razprostirajo nepregledne vrste hiš, so bili takrat še vinogradi in med njimi kaka vasica. Kdor je hotel potovati iz Ljubljane v Celovec ali pa tudi še bliže, je moral imeti potni list. Tako je bilo tedaj pri nas; in v onih dneh je zboroval v Kromerizu na Moravskem prvi avstrijski parlament, da dvigne zastarelo državo iz njene otrplosti in ji položi temelj za boljši razvoj. Na Dunaju je bilo nekaj dvornih in državnih uradov, ministrstva nobenega. Vse dvorne in državne posle je vodil dvorni in državni kancelar knez Metternih. Visoki prelati, visoko plemstvo in pa peščica visokih uradnikov je bilo vse, kar se je imenovalo politika.

Gospodarski preobrat se je začel z odpravo prejšnje stanovske ustave, ko so bili stanovi — plemiči, višja duhovščina — vse, vsi drugi pa nič. Pot nam je pokazala francoska revolucija iz leta 1789. Odpravili so vsako odvisnost od prejšnjih gospodarjev, roboto, desetino, sodstvo, sploh vse, kar je spominjalo na staro sužnost. Določili so, koliko odškodnine dobi dosedanji gospodar, kako pride kmet do samostojnega posestva. S tem je bil kmet prost. Ker so odpravili dotedanjo dedno gosposko, je bilo treba nove državne; vpeljali so okrajna sodišča, kamor se je ljudstvo lahko obračalo, namesto birača je prišel orožnik, namesto da bi nosil žito in drugo v skladnice grajščaka, je plačeval od takrat naprej kmet davke v denarju, pri davčnih uradih. Prosta posest je nadomestila staro naturalno gospodarstvo — v tem plačujemo vse s pridelki narave — z denarnim gospodarstvom, zemljiška knjiga je odprla pot kreditu.

Preosnova meščanskega gospodarskega življenja je prišla pozneje. Leto 1859. nam je prineslo obrtni red; preje smo imeli še srednjeveške cehe ali bratovščine, obrtni red pa zagotovi vsakemu popolno prostost obrti. Če se je hotel do takrat kdo povspeti iz ozkih meja rokodelstva in proizvajati kako stvar v velikem, je moral imeti za to posebno cesarsko dovoljenje ali pa dovoljenje deželnih stanov; sedaj tega ni bilo več treba, vsak se je lahko razširjal po svojih zmožnostih in svojem kapitalu. L. 1863. so izšli zakoni o trgovini, omogočili so ustanovitev akcijskih družb, združenje kapitala sploh. S tem je bil meščan prost. Kapitalistično gospodarstvo se je lahko razvijalo brez vseh ovir.

Novosti prvih dveh desetletij te nove dobe so ustvarile popolno drugačno Avstrijo. Hitro so gradili železnice in postavljali brzojavne droge, ustanovili so družbo za plovbo po Donavi in njenih dotokih, tovarna za tovarno je klila iz tal, trgovski promet se je gostil in širil. O tem več v posebnem odstavku. Vpliv vsega tega se je na deželi zelo poznal, graščaki so delali sedaj za trg, kmet-robotnik je bil samostojen posestnik, ki je gospodaril z denarjem. Avstrijska družba se je v dvajsetih letih popolnoma spremenila, prelevila se je iz stanovske v kmečko in meščansko-kapitalistično, zastopniki starih plemiških rodovin so postali upravni svetniki bank in akcijskih družb. Večkrat pozabimo na ves ta preobrat, ker preveč mislimo na politično zaostalost in revščino tistih let.

Ker je bil pa kapitalizem pri nas še mlad in se ni znal primerno razvijati ter delati po razumu, je prišel gospodarski polom leta 1873., oni polom, ki še danes ni pozabljen. Dolgotrajna gospodarska oslabeledost je tiščala vso družbo za vrat, mali kmet in mali meščan nista bila nove prostosti nič kaj vesela. Prostost kredita in pa zemljiška knjiga sta kmeta zadolžila; prostost obrti je odprla rokodelcu tekmovanje s tovarnami, ker pa to ni mogoče, se je tudi rokodelec zadolžil, če se je sploh mogel. Veleposestniki so pri velikem polomu zgubili vse, denar in papir, zatekli so se zopet nazaj k staremu načinu kmetovanja. Kakor v zboru so vsi skupaj prekli-

Razstreljeni del Vojsčice, za Komnom.

njevali kapitalizem, ta ples okoli zlatega teleta, vsak si je želel nazaj dobre čase skromnih prednikov. To tarnanje je trajalo od l. 1873. do l. 1890. in še dalje, vse državne in gospodarske postave so se morale ozirati na spremenjeni položaj.

S prvim dvigom kapitalizma se je pojavil tudi stan, do tedaj v Avstriji malo poznan, stan delavcev, delavski proletariat. Prvič je mogočno dvignil svoj glas v letih 1867 do 1870; priboril si je prostost shodov in združevanja. Socialno vprašanje ni hotelo več molčati, če tudi je neki minister rekel, da ne pride čez meje Avstrije. Na postavnih tleh, na katerih sta si ravnokar izvojevala prostost kmet in meščan, je tudi delavski stan zahteval svojih pravic. Dolgo dolgo zastoj! V letih po polomu je vzrastla industrija kaj počasi, potem pa je rastle stalno in se širila na vse strani in zopet je vtisnila gospodarstvu svoje znake. Zadnjih petindvajset let, čas od l. 1890. do

1914., res lahko imenujemo industrijsko dobo Avstrije; sicer industrija še ni prva, a je vendar gonilna in odločilna moč razvoja.

Ta doba pokliče delavstvo zopet na bojišče, njegov klic se glasi: preosnova volivne pravice. Začne se velik boj, konec njegov nam je že znan: splošna in enaka volivna pravica. Značilno za našega umrlega cesarja je dejstvo, da v tem izredno hudem in trdovratnem boju delavstva ni blatil, kakor so ga vladarji drugod, temveč da je posredoval med nasprotujočimi si stanovi in tako omogočil delavstvu prosto pot v bodočnost. To je bilo nepričakovano, presenetljivo, če pomislimo, da je bil cesar v mladosti učenec Metternichov, onega moža, ki ničesar ni bolj sovražil kakor voljo in prostost ljudstva.

Gospodarski razvoj.

Leto 1848. loči Stáro Avstrijo od Nove Avstrije; današnja država je v vseh ozirih nekaj drugega kakor ona pred l. 1848., predvsem v gospodarskem oziru.

Druga polovica 19. stoletja je doba narodne misli, proti kateri je zlasti v zadnjem času nastopil drug pojav: boj nižjih za gospodarski obstoj. Posebno pri nas sta ti dve misli zelo v ospredju; pridruži se jima še ožji boj Avstrije z Ogrsko, ki se sila vroče bije te dni. Da v državi neprestanih pogodb napredek ne more biti tak kakor bi si ga želeli, je očitno; in če smo kljub temu dosegli znatno višino, je vzrok temu zdrava, še zelo neporabljena moč avstrijskih narodov, večkrat pa tudi zares dobra volja rajnega cesarja, ki se pravim koristnim preuredbam ni nikdar upiral. Po kratkem ustavnem življenju v začetku Fran Josipove vladé nastopi sicer absolutizem, a novi čas ga ne more prebaviti; zopet pridemo do ustave, ki postaja čimdalje bolj demokratična in doseže svoj višek v splošni volivni pravici l. 1907. Mnogo prej vezane narodove sile je tedaj proste, brez nje bi bil vsak napredek nemogoč.

Kmet postane šele l. 1848. prost, državljan. To, kar ima, je zares njegovo. Morebiti je prostost delitve še prevelika. Pomagajo mu na razne načine, ustanavljajo mu poljedelske, sadjerejske in vinarske šole, nastavljajo potovalne učitelje, omogočujejo ustanovitev gospodarskih zvez itd. Vse to je le mogoče, odkar je kmet prost. Za združništvo si je pridobil posebno veliko zaslug znani Raiffeisen. Zadruga ali nakupujejo (umetna gnojila, semena, krmila itd.), ali pa prodajajo (žito, živalske produkte), ali služijo kot posredovalke kredita, ali pa omogočijo skupni obrat (mlekarne itd.). Sedaj je v Avstriji nad 8300 kreditnih ter okoli 7500 produktivnih ter razdeljevalnih zadrug; združene so v 25 zvezah in te zopet v Splošni zvezi — brez ozira na narodnost. Država je začela skrbeti za gozdarstvo (že 1852), je uredila uporabo vodâ, pomagala pri preuredbi vinogradov itd.

Prebivalstvo.

Ker je postal kmet prost in z njim vred polagoma vsi drugi, je bilo veliko lažje ustanoviti si lastno ognjišče ko prej, število prebivalstva je v drugi polovici stoletja zelo narastlo; tako pridemo k prvim sta-

tističnim podatkom. L. 1850. je štela Avstrija 17,535.000 ljudi, Ogrska s Hrvaško 13,192.000, l. 1910. pa 28,574.000 in 20,840.000; prva je pomnožila svoje prebivalstvo za 63 %, druga za 58; v Bosni-Hercegovini je pa samo od 1879 do 1910 narastlo prebivalstvo za 63 %, sedaj štejemo tam približno dva milijona ljudi. Pomnoženje prebivalstva opazimo zlasti pri gostosti: v Avstriji l. 1850. 59 ljudi na km^2 , l. 1910. pa 95, na Ogrsko-Hrvaškem 41 in 64, v Bosni-Hercegovini l. 1879. samo 23, sedaj že nad 37. Vsa monarhija je štela l. 1850. — brez Bosne in Hercegovine — samo 49 ljudi na km^2 , sedaj jih je 79,1, z Bosno pa 76.

Žalostna točka preteklega polstoletja je pa izseljevanje. Kadar se doma zmanjša možnost prehrane, si poiščemo drugih krajev. Par številc nam bo razjasnilo vso to bedo, ki postaja v zadnjih desetletjih vedno večja. V letih 1871—1880 se je izselilo iz naše države letno poprečno 10.000 ljudi, 1881—1900 40 do 45.000, 1901 že 136.000, 1906 313.000, 1907 386.000, l. 1908. zaradi neugodnih razmer v Ameriki sicer samo 100.000, a 1909—1912 zopet vsako leto povprečno 250.000 do 310.000, od teh približno polovica iz Ogrske. V desetletju 1881 do 1890 je izgubila monarhija vsled izseljevanja 429.000 ljudi, 1891—1900 650.000, 1901—1910 pa 2,444.000, v tridesetih letih torej 3,523.000. Če se jih je vrnilo en milijon, ostane še vedno izguba dveh in pol milijona. Izseljevanje je v zadnjem času večje, naravni prirastek prebivalstva pa manjši, torej gre razmerje narazen, namesto da bi šlo vsaj vstric. V zadnjem času pa pride k onim 250.000 itd. še najmanj 400.000 sezijskih delavcev — večinoma v Nemčijo —; računati moramo torej z vsakoletno izgubo 600 do 700.000 delavskih moči v najboljših letih, podjetnih in pridnih. Sezijski delavci prinesejo po 8- do 9mesečnem delu samo po 250 do 350 kron prihrankov domu. Primerjamo Nemčijo z letnimi 20 do 30.000 izseljenci, pogledamo Češko in ne vidimo skoro nobenega — torej je rezultat jasen: Iz gospodarsko zaostalih pokrajin, ki ne morejo prebivalstva prehraniti, je izseljevanje največje. Mi Slovenci smo v tem oziru zelo na slabem. Nauk za bodočnost: Zboljšanje gospodarskih razmer, povzdiga kulture, v to dosego pa združenje vsega domačega kapitala.

Kmetijstvo.

Prebivalstvo, kakor omenjeno, ni več tako kot je bilo ono ob začetku vladanja umrlega monarha. Veliko se je bilo naučilo, visoko se je povspelo, vzroke smo navedli. Mimogrede, predno gremo dalje, samo to-le dejstvo: L. 1850. si lahko na prste seštel one, ki so znali čitati in pisati, l. 1910. je bilo analfabetov v Avstriji samo še 165 od tisoč, na Ogrskem 330. V Bosni je še vedno slabo, a se hitro boljša. Da se gospodarstvo in izobrazba medsebojno podpirata in izpopolnjujeta, ni treba govoriti; prim. Nemčijo ali zopet ravno našo Avstrijo v raznih časih! Samo od l. 1860. do 1910. je narastla številka obdelanega sveta v Avstriji za 12 %, sedaj ga je 10,6 milijonov *ha*, na Ogrskem pa celó za 35 %, sedaj 13,5 milijonov *ha*. Umevno je to tudi radi tega, ker število kmečkega prebivalstva absolutno narašča — relativno gre zaradi industrializiranja nazaj; l. 1869. je bilo pri nas od

1000 ljudi še 672 kmečkega stanu, sedaj niti polovica ne več, samo 480. A boljše izkoriščanje zemlje je pa le posledica večje gospodarske samostojnosti in izobrazbe; primer: v petletju 1870—1875 so pridelali na Ogrskem na *ha* samo 6·4 meterskih stotov pšenice, v Avstriji ne dosti več, sedaj jih pridelajo na Ogrskem 13, v Avstriji 15, torej nad 100% prirastka, rži sedaj 12 in skoro 15, ječmena 14 in 16, ovsa 12 in skoro 12 itd. Res velik napredek, ki nam kaže še lepo bodočnost (prim. Nemčijo s 23 in Norveško s 17 stoti pšenice na *ha* pri mnogo slabši kakovosti zemlje, ali pa našo Češko: 22 stotov pšenice, 19 rži in 23 ječmena, nasproti pa Kranjsko s 7·3 stota pšenice in 6·2 rži, Štajersko 11 in 10 itd.) Veliko bo še treba delati! Drug primer, ki spada pravzaprav v odstavek industrija, nam kaže razvoj pridobivanja sladkorja iz sladkorne pese: L. 1854/55 niti 3 milijone stotov, 1890/91 že skoro 70, sedaj pa letno med 100 in 171. Dočim smo l. 1854. krili z domačim sladkorjem samo tretjino lastne uporabe, sedaj brezprimerno več izvažamo kot pa porabimo doma (vojsko seveda izločimo).

Zanimiva je razdelitev. V Avstriji imajo mali in srednji kmetje — torej posestniki 2 do 20 *ha* — približno 45% svetá. Velika pa so nasprotstva. V Galiciji živi tretjina vsega avstrijskega kmečkega prebivalstva, tam je dve petini vseh kmetij, a 80% kmetij nima več kot 5 *ha*; okoli 5000 veleposestnikov ima pa 2.800.000 *ha*, torej eden povprečno 560 *ha*! Velikansko nasprotje med veleposestvom in kmečkim proletariatom! Na Češkem imajo manjši kmetje že več sveta, n. pr. 2 do 100 *ha* 65%, a tudi veleposestvo je izredno močno: 215 oseb ima nad 11% vse površine, knez Schwarzenberg sam 3·4%. Tudi na Moravskem in v Šleziji prevladuje srednji kmet z 2 do 100 *ha*, 64 in 62%. Še bolj v alpskih deželah, 67 do 84%. Potem se prične pa parceliranje, zlasti na Krasu. Na Ogrskem ima 4000 veleposestnikov nad 31% vsega sveta, 10.000 srednjih od 57·5 do 115 *ha* 19%, vsi drugi s posestvom 2·8 do 57·5 *ha* pa nekako polovico.

Kmetijstvo prinaša v monarhiji sedaj letno 5000—7000 milijonov kron dohodkov, od teh samo poljedestvo polovico; dohodki bi se pa dali zvišati še najmanj za četrtno. Pšenice pridelamo sedaj 5·5% od vse pšenice na svetu ali nad 6 milijonov ton,* koruze 4·6% ozir. približno 5 mil. ton, rži 9% ali nad 4 mil. ton, ovsa 9 ozir. 3·5, ječmena 6 ozir. nad 3, krompirja 15% ali skoro 20 mil. ton, hmelja 16 ali 10.000 ton, sladkorne pese 20%¹, lanu sicer 7% ali 60.000 ton, a ga nimamo dosti, po vojski ga bo več; konoplje 13% ali 90.000 ton, tobaka 5% ali približno 70.000 ton itd. Splošno lahko rečemo: Ogrska s Hrvaško proizvaja tri- do štirikrat toliko pšenice in 8- do 12krat toliko koruze kot naša polovica, a še enkrat manj rži, tudi manj ječmena in ovsa. Glede produkcije zadnjih let smo pri pšenici na petem mestu med državami sveta, pri rži in ječmenu na tretjem, pri ovsu na šestem, pri koruzi pa menda ne več na drugem, prehitela nas je Argentina (prva je seveda Unija, ki je daleč pred nami).

* Pripomniti moramo, da meri monarhija $\frac{1}{2}$ % suhe zemeljske površine in da ima 3·2% vsega prebivalstva na zemlji.

Vinska letina se menjava med 7 do 16 milijonov *hl*, povprečno 9, 4%; veliko se je že storilo na tem polju, dosti dela nas še čaka. Na Nemškem dobijo na *ha* za 900 kron vina, v Avstriji za 500, na Ogrskem za 250. V svetovnem pridelovanju smo na četrtem mestu.

Kljub napredovanju kmetijstva in večjemu prostoru njiv ima pa naša monarhija še vedno dosti gozda; v naši polovici je pokritega z njim nad 30% vsega sveta, na Ogrskem in Hrvaškem nad 25, v Bosni in Hercegovini pa nad polovico. Zato je pa tudi naša država med glavnimi izvažalci lesa na svetu; vsako leto ga prodamo za približno 250 milijonov kron. Vse postave za povzdigo gozdarstva temeljijo na patentu od 3. decembra leta 1852., torej izza prvih let vlade umrlega cesarja.

Okoli 25% sveta je v monarhiji travnikov in pašnikov, za 17 kranjskih dežel. Umevno je torej, da mora biti živinoreja na dosti visoki stopnji. Veliko se je storilo za njo, izdali so razne odredbe, tičoč se živinskih bolezni, sejmov, ogledovanja živine itd. Vendar živinoreja ni še tako razvita kot bi bila lahko. Par primer: Nemčija meri 540.000 *km*², Avstro-Ogrska z Bosno in Hercegovino 676.000, Nemčija je veliko bolj industrialna kot naša država, in kljub temu ima 4.500.000 konj, mi 4.400.000, t. j. 5% od vseh na svetu (na Nemškem 68 na 1000 ljudi, pri nas 86); Nemti imajo nad 20 milijonov goveje živine (305), mi niti 18 = 4% (pač pa 340 na 1000 ljudi); oblagodarjeni pa smo z ovci, skoro 13 milijonov = 2,5% (250), na Nemškem jih je malo manj nego 6 milijonov (88); daleko nas pa prekaša sosednja država glede prašičev, skoro 22 milijonov (332), pri nas 14 in pol = 7% (282). Vznemirja nas pa to, da je imela naša avstrijska polovica l. 1880. skoro ravno toliko goveje živine kot l. 1910., takrat 8.584.000, sedaj 9.161.000, takrat 388 na 1000 prebivalcev, sedaj pa samo še 321. Od l. 1900. je nazadovalo celó absolutno število, našli so namreč tedaj 9.511.000 glav goveda. Še to-le moramo pomisliti: Danska šteje na 1000 *ha* 614 glav goveje živine, Belgija 727, Nemčija samo še 395, Avstrija 324, Ogrska pa samo 229. Leta 1903. smo izvozili skoro 300.000 glav goveda v vrednosti 110 milijonov kron, l. 1913. pa samo še 55.000, vrednost vsled višjih cen pač še 30 milijonov. Vzrok iščejo v višokih cenah za klajo, povzročenih po carinski politiki. Konj smo pred vojsko desetkrat več prodali nego kupili. Perotnine (približno 80 milijonov kosov) jako veliko prodamo, jajc tudi, za 50 do 80 milij. kron več kakor jih kupimo. Ribištvu donaša letno samo približno 10 milijonov kron, za ravno toliko moramo pa še kupiti.

Rudarstvo.

V letih 1865 do 1878 je bila naša trgovska politika liberalna, to se pravi za prost uvoz in izvoz. Takrat smo prešli polagoma k moderni produkciji velikega obsega. Nastale so naše glavne industrije, železna in tekstilna. Za njihov razvoj je bilo pa v prvi vrsti treba pomnožiti dobavo premoga in železa ter uvoz bombaža, volne itd. Ker ima Avstrija prvih dveh dosti, so šli z veliko vnemo na delo in uspehi so bili veliki. Država je za časa vlade umrlega cesarja večkrat

posegla s postavami vmes, n. pr. leta 1854. in 1901.; prva postava se tiče kopanja rudnin, druga pa se ozira zlasti na delavstvo. Pa so pripravljene že nove postave.

Dočim je l. 1867. prineslo vse rudarstvo nekako 120 milijonov kron, je znašala vrednost vse produkcije v zadnjem času letno 600 do 650 milijonov, l. 1912. celó 750, torej prirastek 525 %! Razmerje med Avstrijo in Ogrsko je bilo leta 1867. približno 68 : 32, sedaj je pa 76 : 24. Prirastek Avstrije gre zlasti na rovaš sudetskih dežel — železo in premog. Rudarjev je v monarhiji okroglo 5·5 % prebivalstva.

L. 1849., torej ob začetku vladanja Franca Jožefa, so nakopali črnega in rjavega premoga v vsej državi komaj slabih 800.000 ton, sedaj pa okroglo 50 milijonov ton na leto, to je nad 4 % svetovne produkcije, torej več kot petdesetkratna tedanja dobava.* Razmerje med množino črnega in rjavega premoga je nekako 3 : 7, glede vrednosti pa 5 : 7. Vendar je pa uporaba tako narastla, da sicer lahko rjavi premog izvažamo, črnega pa moramo uvažati; primanjkljaj znaša okoli 80 do 100 milijonov kron na leto.

Surovega železa smo dobili okoli l. 1850 približno 100.000 ton, sedaj pa okroglo dva milijona ton (3 % svetovne produkcije), prirastek torej 1900 %!

Živega srebra imamo dosti, 600 ton na leto, t. j. 15 % svetovne produkcije, grafita 50.000 ton (50 %) itd.; zlata, srebra, bakra pa ni veliko, odstotki so le majhni. Omeniti pa moramo še dvoje: sol in petrolej. Tolikrat smo slišali med vojsko izraze bojazni, da bi zmanjkalo tega ali onega. Bati se ni prav nič, seveda pa prometna sredstva ne morejo vsega zmagovati in zato blago zaostaja. Nevarnost je obstojala le v začetku vojske za petrolej, takrat ko so Rusi stali v Karpatih in so se bili polastili petrolejskih jam pri Borislavu, Tustanovicah itd. Soli (3·1 % svet. produkcije) dobivamo v Avstriji na leto približno 400.000 ton, na Ogrskem pa nad 200.000. Primerjaj produkcijo s prebivalstvom: 600 milijonov kilogramov soli in nekaj nad 50 milijonov ljudi. Zanimivo je tudi primerjati prebivalstvo s produkcijo pšenice, rži itd., kar je prav lahko, saj smo vse številke priobčili.

Kako raste uporaba na vseh koncih in krajih že v par letih, nam kaže ta-le tabela:

	Pšenica	rž	ječmen	koruza	sladkor	sol	premog	železo
1900	97·6 kg	43·6	38·6	84·1	7·3	12·8	802	33
1912	126·8 „	80·5	66·7	87·6	13—	14·8	1104	53·4

Leta 1900. je porabil vsak prebivalec cele naše države — torej Avstrije, Ogrsko-Hrvaške ter Bosne-Hercegovine — nekako 98 kg pšenice, l. 1912. že 127, sladkorja skoro še enkrat več itd. Ker so cene rastle in smo vendar več porabili, vidimo, kako se nam je že začelo bolje goditi.

* Seveda se ne moremo kosati z glavnimi svetovnimi proizvajalci: Amerika 450 milijonov ton, Anglija leta 1912. 264, Nemčija 255, a smo pri srednjih vendarle prvi, pred Francijo, Rusijo in Belgijo. — Tona je 1000 kg teže.

Petroleja imamo kakor rečeno dosti, letno 1'6 do več kot dva milijona ton. Do zadnjih časov smo bili s svojimi 5 % na tretjem mestu, seveda daleč za Unijo in Rusijo (63 in 22 %). Prišle so pa druge države, n. pr. Mehika, in naši odstotki gredo nazaj. Že l. 1853. je Ignacij Lukasievič opozarjal na uporabljivost petroleja, l. 1860. so ustanovili „Prvo dunajsko petrolejsko rafinerijo“, a potem se iz raznih vzrokov nismo več dosti brigali, Amerika je pa oni ugodni čas do l. 1878. prav dobro izkoristila. Leta 1878. je proizvajala Galicija šele 600 ton, v letih 1906—1910 povprečno 1,500.000 ton, 1909 celó nad dva milijona. Kak napredek! Na vsakega od nas pride letno 30 do 40 *kg* surovega petroleja. Seveda ga moramo izčistiti, veliko ga od-

Na Krnu.

pade itd. L. 1913. je pokuril vsak avstro-ogrski državlján 6 *kg* petroleja, skupno 310.000 ton. Ker so pa samo avstrijske čistilnice proizvajale 180.000 za domačo uporabo in še 480.000 ton za izvoz, vidimo, da ga je res dosti. Manjka samo prometnih sredstev, pa vojska ga veliko vzame: bencin za avtomobile in aeroplane itd.

Prezreti ne smemo še nečesa drugega: belega premoga, to je vodnih sil. To spada tudi v našo razpravo, ker se pojavljajo začetki uporabe še za vlade pokojnega cesarja. Premoga imamo še za stoletja, vendar se v zadnjih časih vedno bolj oziramo na bodoče nadomestilo, na vodo. Izračunili so, da ima monarhija na razpolago 4 do 5 milijonov konjskih sil v vodni moči, od teh alpske dežele

približno dva milijona. Uporabljenih jih je pa v Avstriji samo okrog 350.000, večinoma v Alpah, namreč 300.000; to je pa samo 15% vseh uporabljivih, 85% jih še ostane neporabljenih. Če bo šlo z izrabljanjem tako naprej kot gre sedaj, bomo dosegli prvi milijon v 60ih letih. Primerjaj Švico, ki ima poldrugi milijon vodnih sil, a jih že sedaj 25% uporablja. Med vojsko je vsled pomanjkanja premoga sklenila Švica še veliko večjo uporabo „belega premoga“.

Obrt, industrija.

Dočim so v srednjem veku gospodovale cehe, je moderni čas čim dalje bolj zahteval prostost obrti. Mi smo jo vpeljali 20. decembra 1859; seveda je marsikaj omejeno. Država se je zavzela za delavce: otroci pod 14 leti n. pr. ne smejo delati v tovarnah, za odrastle je določenih kvečjemu enajst ur na dan, vpeljana je prosta nedelja itd. L. 1880. so pri nas v Avstriji vpeljali za industrialno delavstvo obligatorično bolniško zavarovanje, že leta 1887. pa zavarovanje proti nezgodam. Ustanovili so razne obrtne zadruge, obrtna društva, prirejali razstave, na Dunaju je obrtni muzej itd., vse to za časa vladanja pokojnega cesarja. Seveda so se pa porodile tudi senčne strani obrtnega razvoja, n. pr. karteli.

Stare industrijske panoge so se v drugi polovici 19. stoletja nanovo oživile, nastale pa so tudi nove. Največji napredek nam kaže desetletje 1860—1870; tovarne so rastle kakor gobe po dežju. Ker so premalo pazili, je prišla velika kriza l. 1873.; ohranila so se samo trdna podjetja. Pozneje so zopet pričeli, a bolj oprezno, zato je pa tudi napredek trden. Marsikaka obrt je bila preje rokodelska — leta 1848. smo imeli še 48 parnih strojev s 792 konjskimi silami —, sedaj pa je skoro izključno tovarniška in zato tudi proizvodnje večje. Stroji so seveda vsi drugačni kakor takrat: En plavž je proizvajal okoli l. 1848. približno 600 do 900 ton železa, sedaj pa približno 33.000 ton. Na 1000 ton narejenega surovega železa je prišlo l. 1864. še 67 delavcev, sedaj pa šest. Kako industrializacija napreduje, kaže n. pr. to-le: L. 1902. so našli v Avstriji 12.000 tovarov, l. 1911. pa nad 16.000, prirastek torej 33%, v enem desetletju!* L. 1910. so izplačali delavcem 1890 milijonov kron, za 57% več kakor leta 1902. Škoda, da iz prejšnjih let nimamo zanesljivih podatkov. Industrijskega prebivalstva je sedaj v Avstriji približno 23%, ima pa tudi nekako četrtnino vseh državnozborskih mandatov.

Ogrska industrija ni bogve kaj, vendar je sedaj vse nekaj drugega kakor preje. Vlada jo je od l. 1880. negovala na vse načine, n. pr.: petnajstletno davčno oproščenje, dovažanje potrebnega gradiva na lastne stroške, razlaščenje v prid tovarnam itd. Od l. 1881—1895 je nastalo tako 435 tovarov; 1899—1909 so z vladno pomočjo ustanovili 181 novih obratov, 156 pa so jih razširili. Najbolj je skrbela vlada za tekstilno industrijo, koji sami pripada 66% novih podjetij. Splošno je izdala vlada v prospeh industrije 225 mil. kron, ne glede na podarjeni svet in na davčno izgubo. L. 1857. je bilo na Ogrskem

* V primeri z inozemstvom kajpak ne smemo biti preveč ponosni, saj ima samo Novi Jork 38.000 tovarov.

še 410.000 ljudi, ki so se pečali z obrtjo, l. 1906. pa 1,202.000, prirastek torej 193% v petdesetih letih. Seveda je pa število obrtnega delavstva še vedno majhno v primeri s kmetiskim, nekako 15:66. Zato je pa tudi industrijska bilanca še zelo pasivna; l. 1910/11 n. pr. je znašal uvoz izdelkov in polizdelkov (predivo itd.) 1556 milij. kron, izvoz pa 828 mil. kron, primanjkljaj torej 728. Največje važnosti je mlinarska obrt, skoro čisto nič pa ni razvita ogrska tekstilna industrija, vse tovrstno blago morajo uvažati iz Avstrije, približno za 600 milijonov kron na leto.

Prvi pogoj industrije so domače surovine, premog, vodna moč itd.; ko so ljudje na industrijo že navajeni, se je držé, tudi če domači pridelki ne pridejo več v poštev. Kupimo torej surovine, jih predelamo in prodamo. Ker je pa surovin v Avstriji še premalo, jih moramo še uvažati, uvoz je torej večji kot izvoz. Tudi polfabrikatov moramo več uvažati kot izvažati, pri fabrikatih je pa izvoz že dosti večji, znak napredovanja industrije.

Najvažnejša je v Avstriji tekstilna industrija, ki preskrbuje domače in ogrsko prebivalstvo ter izvažá še na tuje. Seveda si moramo snov za izdelke večinoma kupiti, tako lan, volno, predvsem pa bombaž. Tekstilno industrijo so gojili že v srednjem veku, takrat je bilo pa še domačega blaga dosti. Veleindustrija zahteva pa večjih množin; pred vojsko (1913) je kupila monarhija za 42 milijonov kron lanú, za 153 mil. volne, za 62 mil. svile, za 340 mil. bombaža itd. Z zadnjim so pričeli že za časa Leopolda I., sedaj je v tekstilni industriji prvi; glede števila vreten in uporabe bombaža smo v svetovni produkciji na 7. oziroma na 8. mestu. Tudi kar se tiče kakovosti, je ta industrija zelo visoka. Napredovanje za vlade Franca Josipa nam kažejo te-le številke: L. 1848. smo importirali bombaža 238.000 meterskih stotov, 1913 pa približno 2,100.000, skoro za 800% več! Vreten so našli l. sept. 1913 4,941.000, samo proti letu 1905 prirastek za 45%.

Svilena industrija je pa okoli l. 1850. bolj cvetela kot pozneje; l. 1855. je zaposlila še 12.000 delavcev, leta 1870. samo še 8300, potem pa še manj. Vzrok je iskati v konkurenci glavnih proizvajalcev (Kitajska, Japonska, Italija), ki delajo lahko dosti bolj poceni kot mi. Ko so pa začetkom sedanjega stoletja vpeljali pri nas po francoskem zgledu premije, gre zopet na bolje. Sedaj je v Avstriji 10 predilnic za svilo. Skupna produkcija svilenih izdelkov s približno 100 milij. kron nas postavi na sedmo mesto na svetovnem trgu.

Češka steklarska obrt je bila stoletja prva na svetu. V prvi polovici 19. stoletja je nekoliko nazadovala, a „od l. 1850. dalje se je začela nova doba procvitanja, pravi preporod, ki traja še kar naprej.“ Naše steklo gre še danes po vsem svetu, znamka: „Napravljeno v Avstriji“ ga povsod priporoči. Šele po l. 1850. so začeli kuriti s premogom mesto z lesom, šele potem so mogla nastati velika moderna podjetja.

Glede sladkorne industrije smo nekaj že omenili; pridenimo še: 1845/46 smo imeli 53 tovarn, ki so predelale 661.000 meterskih stotov pese, par let pozneje (1848) jih imamo 70. Rekli smo

že, da smo krili v onih letih (1854/55) samo tretjino uporabe, obsegajoče pol milijona met. stotov, z domačim izdelkom; vse drugo smo morali uvažati in doma predelati. Po l. 1860. pa smo se čimdalje bolj oprijeli pridelovanja pese, l. 1864. smo pričeli že z majhnim izvozom, pokrivši z lastnim izdelkom domačo uporabo. In tako je šlo naprej: danes je sladkor z lesom vred glavni naš izvozni produkt (l. 1913. n. pr. smo ga prodali za skoro 300 mil. kron). Na svetovnem trgu smo v tej stroki takoj za Nemčijo, šele v zadnjih letih nas je včasih prekosila tudi Rusija. Vsega skupaj smo prodali od l. 1864. do vključno l. 1913. za šest milijard kron sladkorja. Tovaren je sedaj nad 200, so pa seveda vse kaj drugega kakor one l. 1846.

Pivovaren je vedno manj, a so čimdalje večje, veleindustrija je tukaj malo obrt že zelo izpodrinila. Sedaj smo za Unijo, Nemčijo in Veliko Britanijo glede produkcije piva na četrtem mestu = 750 ‰ (25 mil. hl proti 75, 70 in 60); okoli l. 1850. je znašala produkcija približno 5 mil. hl, torej napredek 400 ‰. Po kakovosti je naše pivo večinoma na prvem mestu, sladje in hmelj sta pri nas znano najboljša; prvega prodamo vsako leto za 60 do 70 mil. kron, piva pa za približno 20 mil. kron več prodamo kot ga kupimo. — Glede špirta in žganja smo na četrtem mestu, produkcija na leto približno 2.700.000 hl (Rusija 5 mil. hl, Nemčija 4, Unija 3).

Z izdelovanjem papirja se je pečalo l. 1841. samo 20 tovaren, sedaj jih je nad 150. Od l. 1860. naprej so začeli izrabljati nove iznajdbe; uspeh se je kmalu pokazal, samo od l. 1878. do 1907. se je množina papirja, celuloze itd. potrojila, od 1907 do 1913 pa zopet pomnožila za 20 ‰; l. 1913. je znašala desetinpole milijona meterskih stotov.

Kemična industrija je pravzaprav hčerka zadnjih desetletij — v velikem obsegu namreč —, usnjarska obrt je okoli l. 1850. bila še kar domača, tovarne vidimo šele 1860—1870, elektrotehnike čas pred 1848 še ne pozna, plinaren prej še niso imeli, petroleja skoro niso poznali, vse to je šele proizvod naših časov.

Zelo važna je železna industrija; velikansk napredek napram 1850, a ker so napredovale tudi druge države, moramo kupiti železnine še vedno za približno 60 mil. kron (1912); za ravno toliko smo l. 1912. prodali kovinskih izdelkov, železnine pa za približno 50 mil. kron. Strojev pa moramo še dosti več kupiti nego jih prodamo, l. 1912. n. pr. 190 proti 50 mil. kron. Preje so alpske dežele proizvajale več železa, sedaj ga pa sudetske; kajti odkar namesto oglja uporabljajo za kurjavo koks, morejo sudetske dežele vsled bližine črnega premoga bolj poceni proizvajati kot alpske; te imajo sicer dosti lesa, pa nič črnega premoga. Uporaba rjavega premoga je mogoča v tej industriji šele po fabrikaciji posebnih peči, ki so jih začeli uporabljati na Gornjem Štajerskem od l. 1859. naprej. Tudi drugi poizkusi v železni industriji so se izvršili tedaj v naši monarhiji; že leta 1835. so začeli z izdelovanjem takozvanega puddling-jekla, od l. 1852. dalje že bolj pogosto; pri nas so začeli tudi prve poizkuse z wolframovim jeklom (1854) itd.

Lesni izdelki so si priborili svetovno ime, l. 1912. smo jih prodali za 86 milijonov, kupili pa samo za 37 mil.; zlasti prodajamo fino hišno opravo, posebno dunajske izdelke iz upognjenega lesa itd.

Napredek v industriji se kaže pa v pretečenem polstoletju tudi povsod drugod; vsega tukaj ne moremo navajati. Sedaj smo glede industrije v Evropi na petem mestu.

Trgovina.

Naša monarhija je do zadnjih časov lahko preživljala sama sebe, pred vojsko pa je že uvažala. Uvoz mora pa nastati tudi sicer, ker vsaka država proizvaja kaj drugega in se mora izvršiti zamenjava;

Pogled na Krn po zimi.

to velja posebno za pokrajine z različnim podnebjem, različno kulturno stopnjo itd. Nerodovitna Norveška n. pr. mora uvažati žito, sama ga ima komaj za 200 dni, Anglija ga ima samo za 150 dni. Ker se vrši sedaj na morju boj za žito, naj mimogrede omenimo, da je Nemčija tik pred vojsko na lastnih tleh proizvajala žita za deset mesecev, samo za dva meseca ga je morala uvažati. Vzrok: visoka kultura; kljub gostemu prebivalstvu in primeroma manj rodovitni zemlji vendar toliko.

V zameno za to, kar dobimo od zunaj, izvažamo industrijske izdelke ali pa surovine, ki jih drugod ni. Zunanja trgovina se da iz-

raziti v številkah, notranja pa težje. Zelo ugodna v trgovskem oziru je lega monarhije med industrijskim severozahodom ter poljedelskim vzhodom in jugovzhodom; isto razmerje vlada pa v monarhiji sami, prim. sudetsko industrijo in ogrsko poljedelstvo. Pred Francem Jožefom je bila med Ogrsko in Avstrijo še carina, prvi naš trgovski minister Bruck jo je pa l. 1850. odpravil, zato je cela država napram inozemstvu carinska enota. Za vlade cesarja Fr. Jos. smo sklenili z raznimi državami trgovske pogodbe, najprvo 1853 z nemško carinsko zvezo, nato z Anglijo, Francijo in Italijo, 1865 do 1867. V onih letih je tok časa meril na prosto trgovino, a neugodna druga pogodba z Anglijo l. 1869., kriza l. 1873. i. dr. so ojačile glas po obrambi trgovine, ki je dobil svoj izraz v avtonomnem carinskem tarifu l. 1878.; ta štiti razne panoge s carinami, večjimi in manjšimi. Zelo zanimivo je slediti vzrokom, zakaj tukaj manj, tam več, zakaj je ta pogodba ugodna, ona ne itd.

V teh letih je postajal izvoz žita manjši, naraščal pa je uvoz surovin (bombaža, volne, kož, surovega železa), ravnotako uvoz polfabrikatov (usnja, barvil i. dr.). Zmanjšal se je uvoz tekstilnih izdelkov iz Nemčije.

Prva trgovska zbornica je nastala na Dunaju l. 1848., minister Bruck je ustanovil l. 1850. še druge, l. 1868. so jim določili delokrog. Sedaj jih je samo v Avstriji 29.

Razlikujemo pa specialno in generalno trgovino; prva pomeni uvoz za lastne potrebe in izvoz lastne produkcije, pri drugi pripišemo še številke za tranzit; v izkazu za našo državo mislimo le na specialno. Glede zunanje trgovine smo sedaj na osmem mestu med državami sveta (3,2% svetovne trgovine); odštevši Belgijo in Nizozemsko — veliko tranzita — smo na šestem mestu; pred nami so: Anglija, Unija, Nemčija, Francija in Rusija.

Prirastek je v pretečenih desetletjih velikansko, sorazmeren dviganju v drugih panogah. L. 1830. je bilježila naša zunanja trgovina 384 mil. kron (uvoz in izvoz), l. 1847. 480 mil. (uvoz 256, izvoz 224) — seveda se je gibalo takrat vse še v jako ozkih mejah —, 1850 že skoro 700, okoli 1860 približno 1 milijardo, 1870 že 1800 milijonov itd., 1913 pa šest milijard in pol (6496,2 mil. kron), prirastek od 1850 do 1913 približno 830%, 1830 do 1913 pa 1600%! Z drugimi besedami: L. 1830. je kupil in prodal vsak Avstrijec ozir. Oger ali Hrvat za 13 kron v zunanji trgovini, leta 1913. pa za več kot 120 kron, prirastek približno 800%!

Prejšnja leta je bila naša zunanja trgovina zelo aktivna — to se pravi: izvoz je bil večji kot uvoz —, sedaj ne več; vendar je l. 1913. primanjkljaj manjši nego l. 1912. L. 1880. je znašal aktivum še 125 mil. kron, 1900: 246, 1906: 39, 1907 se preobrne in izkaže se že primanjkljaj ali pasivum s 45 mil.; 1906 znaša primanjkljaj že 434, 1912: 743,2, 1913 pa 521,2 (uvoz 3508,7, izvoz 2987,5). V odstotkih vidimo ta-le prirastek:

	Uvoz	Izvoz	Skupna zunanja trgovina
1900—1913:	113 %	54 %	79 %
1880—1913:	186 %	121 %	152 %

Neugodna bilanca ima pa več opravičil. N. pr. ima manjši prirastek izvoza vzrok tudi v vedno naraščajoči domači uporabi, ravno zato pa tudi večji uvoz.

Na prvem mestu je pri uvozu in izvozu z velikimi odstotki Nemčija, l. 1912. n. pr. 39·6 in 44·4 %; Vel. Britanija je druga, a daleč zadaj, 6·9 in 9·5, Unija ima 9·8 in 2·3, Rusija 6·4 in 3·3, Britska Indija 5·6 (bombaž, riž) in 2·3, Italija 4·6 in 8·7 itd.; še Turčija in Balkanci: Rumunija 2·9 in 4·9, Turčija 2·1 in 4·8, Srbija 1·2 in 1·6, Bolgarija 0·4 in 1·7, Grška 0·6 in 0·9 %. Iz prekmorskih dežel smo dobili v zadnjih petih letih približno 26 % uvoza, izvoz tja je znašal v istem času 11·4 %; ti odstotki so bili prej dosti manjši, znamenje, da stopamo čimdalje bolj na svetovni trg. V drugih državah so seveda razmere ugodnejše, mi imamo jako nerodno obal itd.; za Nemško n. pr. se je vršilo pred vojsko približno 70 % vsega blagovnega prometa po morju.

Rekli smo že, da je Bruck odpravil carino med obema državnima polovicama. V onih časih (okoli 1850) je bila trgovina med Avstrijo in Ogrsko še zelo majhna, približno 200 milijonov kron, sedaj pa znaša približno tri milijarde. Je pa velika razlika: Avstrija ni tako navezana na Ogrsko kakor ona na nas. L. 1910. n. pr. smo dobili iz Ogrske 34 % vsega uvoza in poslali tja 39 % našega izvoza, to se pravi: od celokupne avstrijske trgovine pride na Ogrsko dobra tretjina. Nasprotno pa gredo približno tri četrtine ogrske trgovine v Avstrijo ali pa pridejo od tam, l. 1910. na primer je šlo 77 % izvoza v Avstrijo in je prišlo 75 % uvoza iz Avstrije. Nekako devet desetih našega izvoza na Ogrsko je industrialnih izdelkov, pred vsem tekstilnih; ogrski izvoz k nam pa obsega večinoma žito, živino, slanino, jajca itd., sploh živila. Par številk iz zadnjih let:

	Izvoz iz Ogrske v Avstrijo	Uvoz na Ogrsko iz Avstrije		
	v milijonih kron			
1900	922	885	Za nas	— 37
1906/10 (povpr. vsako leto)	1190	1271	" "	+ 81
1911	1378	1532	" "	+ 154
1912	1458	1584	" "	+ 126
1913	1382	1483	" "	+ 101

Od l. 1900 do 1913 je ogrski izvoz zrastel za približno 50 %, naš pa skoro za 68 %. Številke nam kažejo veliko našo prednost. Preobrat se je izvršil l. 1905.; takrat smo bili na dobrem za petnajst milijonov, l. 1904. pa na slabšem za devetnajst.

Predaleč bi zašli, če bi govorili še o Bosni in Hercegovini. Njena trgovinska bilanca je še pasivna, vendar pa že precej visoka; l. 1912. n. pr. je znašal uvoz 175, izvoz pa 130 milijonov kron.

Promet.

Vsled tako narastle trgovine so morala sama po sebi narasti tudi prometna sredstva, oziroma so tako veliko trgovino šele omogočila. Služijo pa prometu ceste, železnice, ladje itd. O cestah za-

četkom vladanja našega umrlega cesarja nimamo zadostnih podatkov; sedaj je voznih cest v Avstriji približno 35.000 *km*, skoro 12 *km* na 100 *km*², na Ogrsko-Hrvaškem pa približno 15.000, torej niti 5 na 100 *km*². Velika razlika! Vseh uporabnih cest je pa v Avstriji približno 120.000 *km*, to je 40 na 100 *km*², na Ogrskem pa približno 100.000 *km* = 30 *km* na 100 *km*².

Tudi promet po vodnih cestah je sedaj precej izdaten. Že leta 1830. so ustanovili „Avstro-ogrsko donavsko parobrodno družbo“, koje ladje vsebujejo 800.000 ton. V poštev pride tudi „Južnonemška donavska parobrodna družba“, dalje še posebna ogrska družba, več družb za plovbo po Labi itd. Uporabnih vodnih cest (z raznimi prekopi vred) je sedaj okoli 12.000 *km*, a za parniški promet jih služi samo tretjina, v Avstriji sami samo šestina, 1330 *km* od 7860 *km*. Zanimiva je razlika med Dunajem in Berlinom. Blagovni promet Dunaja po vodi je samo 10% vsega blagovnega prometa, v Berlinu pa do zadnjih let približno 50%, kljub večjemu številu železnic.

Vodne ceste v notranjosti pa pridejo v poštev le pod gotovimi pogoji. Tehniki so določili vsaj pol metra globine, 4 *m* širine, zmožnost nositi 10 ton po 1000 *kg*, krivine ne smejo imeti manj kakor 30. *m* notranjega polmera, voda ne sme biti deroča in ne sme prenašati preveč proda. Več ko ima dežela pridelkov in izdelkov, bolj si bo želela cenenih vodnih cest.

Veliko večjega pomena za promet kakor ceste so pa železnice. V zgodovini avstrijskih železnic razlikujemo štiri dobe: 1. Doba prvih začetkov, 1823—1841. 2. Prva doba državnih železnic, 1841—1854. 3. Doba koncesij, 1854—1880. 4. Druga doba državnih železnic, od l. 1880. naprej. Na železnico, seveda še brez para, so začeli pri nas misliti že l. 1817. A prvo progo, od Budjevic do sedla Kerschbaum, so dovršili šele l. 1830., podaljšali so jo do Linca l. 1832. Vožnja od Budjevic do Linca je trajala 14 ur, dolžina proge je pa 131 *km*. Prvo lokomotivo so zgradili l. 1840. Prvi parni stroj sploh pa l. 1825.

Še pred nastopom vlade umrlega cesarja nastane Cesarja Ferdinanda Severna železnica (1835—1847). Sledi Južna železnica in sicer v treh odsekih: Mürzzuschlag—Ljubljana 1842—1848, čez Semernik 1859—1854, Ljubljana—Trst 1857. Prvi del pa zopet trikrat: progo do Gradca so otvorili leta 1844., Gradec—Celje leta 1846., Celje—Ljubljana pa 1848.

Dokler so otvarjali železnice premišljeno po načrtu, je bilo še vse dobro. A ko so po l. 1867. začeli z živahnejšim delom in sicer prehitro, so se kmalu začeli kazati znaki krize. Državna oblast ni imela nobenega ugleda, vse je bilo prepuščeno zasebnikom. Nobenega enotnega načrta, nobene dobre kakovosti, samo hitrost izvršitve. Isto smo videli v trgovini sploh. L. 1873. nastopi kakor drugod splošna kriza. „Z letom 1873. se začne brezdvomno najžalostnejše poglavje avstrijske železniške zgodovine.“ Ker z zasebnimi podjetji ni šlo, je prišla država, od l. 1880. naprej. Kmalu je bilo bolje. Leta 1882. so ustanovili državnoželezniški svet, l. 1884. glavno ravnateljstvo, l. 1896. pa železniško ministrstvo.

Kratka slika postanka železnic v preteklem polstoletju je ta-le:

	Skupna dolžina železnic	Od teh državne ózir. v državni upravi	
1850	1.357 <i>km</i>	833 <i>km</i>	60 %
1860	2.927 "	13 "	0.43 %
1870	6.112 "	13 "	0.21 %
1880	11.429 "	1.910 "	17 %
1890	15.273 "	6.660 "	44 %
1900	19.229 "	11.059 "	58 %

Leta 1910. je pa dolžina državnih železnic narastla že na 85 % vseh prog in razmerje se vedno bolj izpreminja v korist državi. Na Ogrskem so že približno tri četrtine v državni upravi, začeli so s podržavljenjem l. 1876. V Bosni-Hercegovini je pa skoro vse v upravi dežele.

Vseh železnic v monarhiji je bilo začetkom vojske okoli 48.000 *km* (25.000 pri nas, 21.000 na Ogrsko-Hrvaškem, 2000 v Bosni-Hercegovini). Z drugimi besedami: okoli 7 *km* na 100 *km*² (v Avstriji nad osem, Ogrsko-Hrvaško šestinpol, Bosna-Hercegovina 4). Seveda se ne moremo primerjati z drugimi državami (n. pr. Belgija 30, Švica 13, Nemčija 12), a pri nas so vse druge razmere. Napredek je velikanski: v Avstriji n. pr. se je od 1850—1914 povečalo železniško omrežje skoro za 1700 %. Zanimivi so tudi računi, koliko železniških kilometrov je prišlo tedaj na toliko in toliko prebivalcev, koliko sedaj itd. To se da vse izračunati iz podatkov te razprave.

Glavne dohodke daje blagovni promet, približno 70 %; dohodki na kilometer v Avstriji okoli 41.000 kron na leto, na Ogrsko-Hrvaškem 22.000, obrestovanje pri nas 3.4 % (leta 1913. 3.53 %), na Ogrsko-Hrvaškem 3.7 kljub manjšim dohodkom. Pri nas so gorski kraji, tam pa ravni, zato so pri nas stroški naprave toliko večji, zato manjši dohodki.

Povemo naj še par letnic za otvoritev nekaterih prog v naših slovenskih in bližnjih krajih: Pragersko—Budimpešta 1860, Nabrežina—Krmín 1860, Zidani most—Zagreb 1862, Celovec—Glandorf 1869, Trbiž—Ljubljana 1870, Maribor—Franzensfeste 1871, Št. Peter—Reka 1873, Amstetten—Trbiž 1873, Zagreb—Reka 1874, Divača—Pulj in Kanfanar—Rovinj 1876, Trbiž—Pontabelj 1879, Trst—Herpelje 1887, Ljubljana—Novomesto 1894, Celovec—Gorica (skozi Karavanke) 1906, Turska železnica 1909.

Velikega pomena kot prometno sredstvo je pošta. Poštnih uradov je bilo pred vojsko okoli 16.600 (Avstrija 9800, Ogrsko-Hrvaško 6600, Bosna-Hercegovina 200; v Avstriji je prišel en urad na 30 *km*² in 2920 ljudi, na Ogrsko-Hrvaškem 50 in 3160, v Bosni-Hercegovini pa 255 in 9500). Poštnih pošiljatev je letno nad tri milijarde, od teh v Avstriji okoli dve. Samo v Avstriji se je pisemski promet od 1881 do 1914 popetóril, število brzojavov pa se je v tem času več kot potrojilo, sedaj okoli 25 milijonov. Brzojavnih žic je bilo pred vojsko okoli 80.000 *km* (49.000 + 27.500 + 3500).

Promet po morju.

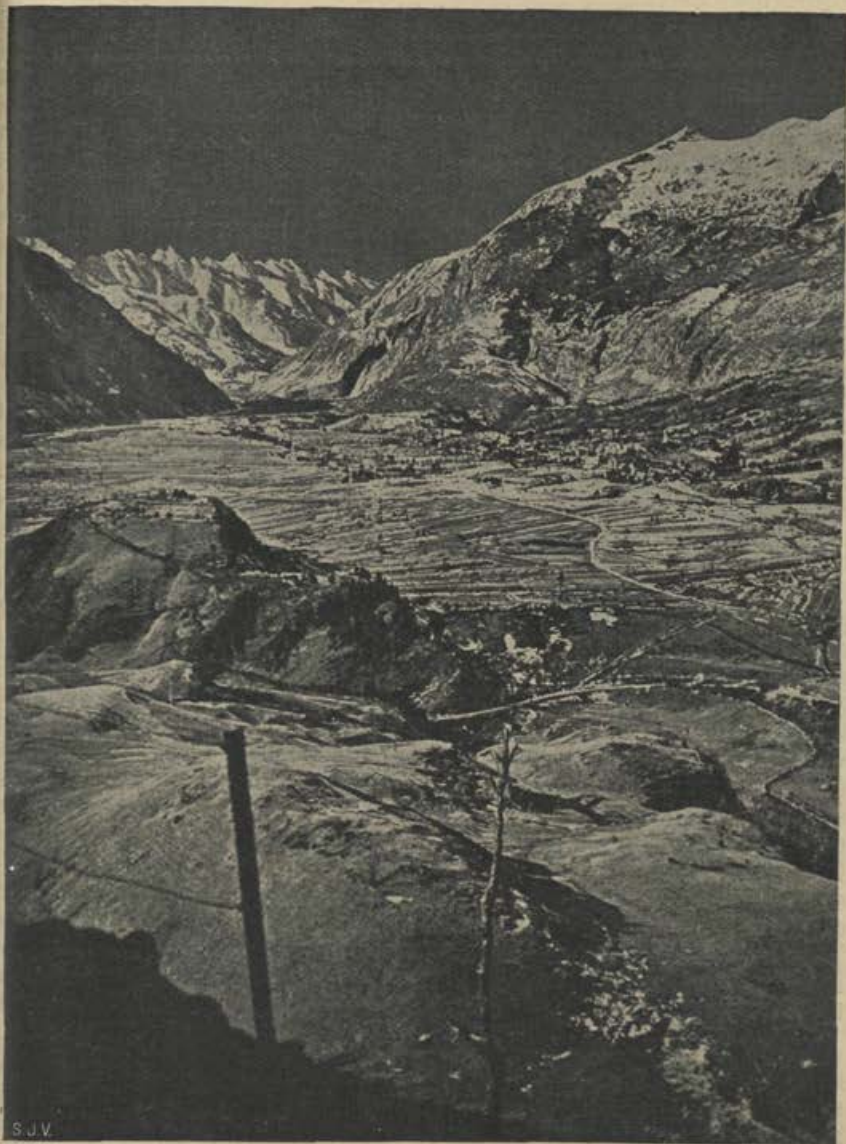
Samo petina naših mejâ — 2000 *km* — pride na morje, in vendar je ta petina tako izredno važna. Morska obala je edina točka, kjer lahko prosto dihamo; povsod drugod nam neprijetni sosedi tudi v mirnih časih lahko nagajajo, samo ob morju ne, tam smo v zvezi z vsem svetom. O pomenu morja v vseh ozirih priobčimo v naši razpravi drug odstavek pri pregledu jugoslovanskih dežel. Dali smo ga zato tja, da imamo skupen pregled naše domovine; dobro pa je, če ga takoj preberemo, potem nas bodo sledeče vrstice bolj zanimale.

Pomena morja pa včasih niso znali pravilno ceniti. Leta 1382. n. pr. smo dobili Trst, a do vladanja Karola VI. in Marije Terezije ni imel nobenega pomena. Karolu VI. se je zbistrilo oko za pomorsko trgovino na Španskem, kjer je bil nekoliko časa kralj. Uvidel je, da novodobna država brez brodovja in trgovine ni nič. Zato se je zelo zanimal za Trst in Reko in ju je l. 1719. proglasil za prosti pristanišči. Preje pa tega že zato nihče ni mogel napraviti, ker so bile Benetke gospodar Adrijanskega morja. Šele ko so Benetke propadle, je postala Adrija prosta, in to se je v dobi Karola VI. zelo poznalo. Prosto pristanišče se pravi, da sme vsaka ladja brez carine priti in oditi. Omenjeni vladar je gradil ceste, n. pr. čez Ljubelj, klical je trgovce od vseh strani, dajal domačinom razne prednosti, n. pr. oproščenje od vojaške službe itd. Trgovina je začela cveteti, zlasti z žitom in bombažem. Trst se je dvigal, prebivalstvo je rastlo. Marija Terezija je očetovo delo nadaljevala, in za časa njene vlade je imel Trst več ladijske vsebine in več prometa kakor pa Hamburg ali Genova.

Francoske vojske so Trstu zelo škodovala, zlasti ko je Napoleon prepovedal vsako trgovino z Angleško, ki je bila takrat neomejena vladarica morja. Promet Trsta se je skrčil za devet desetin. Po dunajskem kongresu je bilo kmalu zopet bolje, trgovski čut je bil v Trstu še vedno doma, in l. 1830. šteje Trst že 60.000 prebivalcev. Nam že znani trgovec Bruck, pozneje trgovski in finančni minister, ustanovi l. 1836. pomorsko trgovsko družbo „Avstrijski Lloyd“, ki se kmalu polasti večine prometa z bližnjim vzhodom. Tako prihajamo do naših časov.

O prvih letih preteklega polstoletja ne moremo o naši trgovini in o pomorskem prometu povedati nič posebno dobrega; razvoj Trsta je nekoliko prenehal. Zakrivili so to deloma tržaški posestniki ladij, ker se je takrat jadreniška plovba pretvarjala v parniško in se niso pravočasno prilagodili novim prometnim oblikam. Še bolj krivo je bilo pa to, da so bili pristanišče zanemarili in ni bilo čisto nič pripravljeno za moderni promet. Razumljivo je pa, saj so bile takrat naše tudi še Benetke in se je bilo treba ozirati tudi nanje. Potem pa sploh trgovska in carinska politika ni bila prava.

In vendar ima Trst tako ugodno lego, saj se zajeda morje tam najgloblje v trup Evrope in morska vožnja je tako poceni; Aleksandriji je n. pr. Trst za 143 morskih milj — milja je 1852 *m* — bližji kakor Genova, Suesu za 130, Odesi za 115; vidimo torej, da je od vseh večjih sredozemskih pristanišč pomaknjen najbolj proti vzhodu, torej v kljub dolgi pa ceneni morski vožnji vendar najbližji vzhodnim deželam.

S.J.V.

Pogled na Bovec.

Že po naravi je določena Trstu velika važnost za gotove dežele in za posebne predmete; ti so zlasti oni, ki vsled svoje vrednosti prenesejo tudi večje tarife ali pa taki, ki se lahko skvarijo ter morajo torej hitro po železnici naprej. Potem pa tudi za osebni promet, ki je posebno navezan na hitrost. Ozemlje, iz katerega gre blago do

morja, oziroma do pristanišča, imenujemo zaledje onega pristanišča. Zaledje Trsta se je zelo menjavalo. Splošno je šlo na zahodu do studencev Drave, na severu do Češkega, na vzhodu celo na Ogrsko. Ko so pa Ogri l. 1867. postali prosti, je Trst to zaledje izgubil, dobila ga je Reka. Vsaka železnica zaledje kolikor toliko razširi. Prva je bila južna, dograjena do Trsta l. 1857. Ker pa pristanišče ni bilo pripravljeno, nam to ni dosti koristilo, in pripravljeno tudi ni bilo l. 1869., ko so otvorili Sueški prekop. Sicer so naprave „starega pristanišča“ po otvoritvi južne železnice nekoliko razširili, vendar pa nikakor niso zadostovale spremenjenim oblikam prometa.

Treba je bilo torej misliti na novo delo; izvršili so ga v treh odstavkih in dali Trstu popolnoma moderno in vsem potrebam ustrezajoče pristanišče. Od l. 1868. do 1883. so zgradili po načrtu francoskega inženirja Pascala in po vzoru francoskega pristanišča Marseille s stroški 29 milijonov kron takozvano „novo pristanišče“. A že takoj po izvršitvi je bilo premajhno in preozko, velike ladje se zlasti po zimi ob burji na omejenem prostoru niso mogle gibati. Zato so od leta 1887 do 1893 z desetmilijonskimi stroški delali in popravljali naprej. Pa je bilo še vse premalo, ker je promet le prehitro naraščal. In zopet so napravili nove načrte, l. 1901., sedaj pa v čisto drugačnem, neprimerno večjem obsega kakor preje. Stroške so proračunili na 50 milijonov, seveda brez železniških tirov, skladišč, dvigalnikov itd. S temi napravami vred so stroški narastli na skoro sto milijonov. Pred vojsko so bila dela skoro dovršena, vojska je zvršitev nekoliko zavrla. Pa imamo sedaj tudi pristanišče, ki se lahko kosa z vsakim drugim v vsem Sredozemskem morju; prekosil je Trst v tem oziru tudi že Genova, ki je bila dosedaj prva. In moral je dobiti Trst tak pristan, ker promet narašča v ogromni meri, l. 1909. so otvorili tursko-bohinjsko progo, mislijo pa že na nove zveze. Imenovali so novi pristan južno od Sv. Andreja po umrlem cesarju Fran Josipovo pristanišče. Ker je bilo treba dosti materijala za zasipanje morja, so vozili pesek in grušč od izliva Soče sem, so ga torej tam odstranili in napravili tako zopet prostor za drugo pristanišče pri Tržiču. Velikanski so novi moli Fran-Josipovega pristana, 500 metrov sta dolga dva lomilca valov, 1600 m pa tretji, ves zasuti prostor meri nad 55 hektarov, dolžina obrežnih cest znaša nad 14 kilometrov itd.

Moderno pristanišče pa zahteva seveda tudi drugih naprav, tako skladišč, dvigalnikov itd. Z vsem tem je sedaj Trst dobro preskrbljen; samo v „novem pristanišču“ je sedaj poleg 21 skladišč 18 novih zgradb za spravlanje blaga, takozvanih hangarjev. Ob molih je dosti tirov in premikajočih se dvigalnikov, za skladanje žita imajo cilindrične shrambe, ki jim pravimo elevatorji. V Fran-Josipovem pristanu so napravili dve velikanski zgradbi, katerih vsaka ima prostora za blago največje ladje. Druge bodo še naredili.

Za dvigalnike in elevatorje so nam bila zgled druga pristanišča. Dvigalnik je stroj z dvema rokama; ena je trdna, druga pa kroži naokoli, se dviga in pada, polaga blago na tla in ga dviga. Največji tak dvigalnik je v Hamburgu; šele v veliki višini se odcepi ena roka

od druge in kroži naokoli v krogu, kojega premer je 294 metrov, polumer 147 metrov. V oddalji 345 m od stojala dvigne še 250.000 kg, v oddalji 53 m pa vedno še 110.000 kg. Recimo, da dvigne človek od tal povprečno 100 kg, opravi torej ta dvigalnik z mehničnim zavrtom delo 2500 in 1100 ljudi, a on ne dviga samo, temveč tudi prenaša. — Ali pa elevatorji! Ob Gornjem jezeru v Severni Ameriki imajo elevator, ki sprejme lahko 190 milijonov kilogramov žita, je 150 m dolg in 50 m visok. Priprave so tako velikanske, da lahko izložijo vanj v šestih minutah trideset ton, torej tri navadne vagonne. Recimo, da ima navaden vlak 50 vagonov, v vsakem vagonu 10 ton, ima potem elevator prostora skoraj za 400 vlakov. Napravili bodo pa tam blizu elevator, ki bo še šestkrat večji, torej za 2400 navadnih vlakov!

Neprijetno je za Trst, da se takoj za mestom dviga Kras 300 do 500 m visoko in ga morajo premagati železnice v velikih strmih ovinkih, potem tudi to, da je nadaljnje zaledje gorato in so torej tarife že zaradi tega zelo visoki. Vrhtega prvo zaledje ni bogato, dalo se bo šele izboljšati, ko bo nastala z uporabo vodnih sil večja industrija. Drugo zaledje je malo boljše, vendar je še premalo industrijskih izdelkov, le les in žito, stvari torej, ki zahtevajo visoke tarife in niso prikladne za železnico. Vendar se bo dalo vse napraviti, saj je pa drugo ugodno za Trst.

Ker je torej lega Trsta tako izredno ugodna in pripravna, tudi ni čuda, da se je promet tako hitro dvignil, zlasti v zadnjih letih. Od l. 1803 do 1887 n. pr. je narasel za 1'4 milijona ton (tona je 2'83 kubičnih metrov), od 1887 do 1905 pa za 1'6, torej v triinosemdesetih letih manj kakor pozneje v osemnajstih. Od l. 1880 do 1889 je prišlo v Trst po morju in pa šlo iz Trsta tudi po morju na leto nad dvanajst milijonov centov blaga v vrednosti 660 milijonov kron, l. 1900. že 19 milijonov centov in za 713 milijonov kron, l. 1913. pa 35 in 1800, torej v zadnjem letu pred vojsko trikrat toliko blaga in pa skoro trikratna vrednost kakor pa trideset let preje! L. 1870. je prišlo v Trst 8054 ladij z vsebino 960.000 ton, l. 1880. pa 7208 in 1,112.000, l. 1890. 7873 in 1,471.000, l. 1900. 8465 in 2,159.000, l. 1913. pa 1423 in 5,480.000! Napredek od l. 1870. do 1913. torej za 470 %!

Avstrijski težki top pri Bovcu.

L. 1870. je imela vsaka ladja prostora za 120 ton, l. 1913. pa skoro za 400 ton, toliko so se tudi ladje povečale. Samo od l. 1912. do l. 1913. je narastlo število ton za 20 %, teža prodanega in kupljenega blaga pa za 14 %. Škoda le, da je uvoz dosti večji kakor izvoz, prihajajoče ladje nimajo blaga za nazaj in so zato tarifi zopet večji.

V Trstu je vse polno parobrodskih družb. Lloyda smo že omenili. Sedaj ima okoli 70 parnikov s približno 300.000 tonami vsebine. Vozil je pred vojsko predvsem v vzhodne dele Sredozemskega morja in v Egipt, pa tudi v Indijo, na Kitajsko in Japonsko ter v Južno Ameriko. L. 1913. je izplačal $7\frac{1}{2}$ odstotne obresti. Prepeljal je pred vojsko na leto okoli 400.000 potnikov. Za promet z Ameriko, zlasti Severno, so ustanovili l. 1903. družbo Austro-Americana; vrednost njenega brodovja se je od ustanovitve do l. 1913. zvišala od poldruegega na trideset milijonov kron, blagovni promet od 230.000 na več kot en milijon ton — Lloydov je znašal leta 1913. poldrugi milijon ton —. Oceanskih parnikov ima Austro-Americana okoli 40 z vsebino okoli 150.000 ton. Prevzela je tudi prevoz izseljencev, ki so ga imele preje le tuje družbe, saj je šel povečini čez Bremen, Hamburg ali Le Havre. L. 1904. je prepeljala samo 4224 potnikov, l. 1912. pa že 102.000. Pa imamo še druge družbe, vsega skupaj v Avstriji dvanajst, na Ogrsko-Hrvaškem šest. Tripković v Trstu je vozil na Francosko, Špansko in v Severno Afriko, ogrska Adria, ustanovljena 1881, v Italijo, Francijo, Špansko, Maroko in Anglijo, Levantinska družba v Nizozemsko-Indijo in v Avstralijo itd. Kaka živahnost sedaj v primeri s prejšnjimi časi!

Kakor so se pri nas brigali za Trst, tako so se Ogrji za Reko. Na neki čuden način so si jo l. 1868. prisvojili. Ker je pristanišče še slabše kakor naše tržaško, zaledje še revnejše in prometu neprijaznejše, Kras še višji, je bilo treba še več dela in priznati moramo, da so Ogrji storili vse, kar so mogli. Morali so dobiti „okno v svet“, kakor pravimo. Leta 1871. so začeli zidati v pristanišču, l. 1873. so končali progo št. Peter—Reka, 1874 pa Zagreb—Reka; od 1871 do 1914 so izdali za pristaniške naprave 53 milijonov kron. Reka je edino sredozemsko pristanišče, ki ima več izvoza kakor uvoza; leta 1912. n. pr. izvoz 11 milijonov centov blaga, uvoz pa 8'8 — Trst pa 9'8 in 20'5 —. L. 1881. je prišlo v vsa pristanišča naše države osem milijonov ton ladijske vsebine, l. 1911. pa skoro petindvajset.

Vsa avstrijska mornarica — brez vojnega brodovja — je štela pred vojsko 374 ladij z 812.000 tonami vsebine, všteti prostor za premog, stroje itd., ogrsko-hrvaška 177 ladij in 369.000 ton, skupaj 551 ladij in 1,181.000 ton. Nekdo je izračunal, da smo imeli Avstrijci l. januarja 1918 še 295 ladij s 560.000 tonami, Ogrji in Hrvati 109 in 156.000, skupaj 405 in 716.000, od teh v domačih pristaniščih 369 in 584.000, drugo pa v nevtralnih pristaniščih. Ostale ladje so nam pa potopili ali pa zaplenili ali pa smo jih prodali. Vprašanje ladij in njihove vsebine bo po vojski velikanske važnosti, treba je prav pošteno misliti na to.

Tujski promet.

Velikanske važnosti je postal v zadnjih letih tujski promet. Ob začetku vladanja umrlega cesarja ga še poznali niso, sedaj pride samo na Tirolsko vsako leto nad milijon tujcev, takih namreč, ki ostanejo vsaj nekaj časa tam. Preje so domačini proklinjali gore in ledenike, sedaj jih pa blagoslavljajo, saj jim doñašajo veliko dobička. L. 1913. so našteli samo v Avstriji 4,845.000 nedomačinov; to si mislimo tako, da niso bili iz tistega kraja. Iz drugih krajev iste dežele jih je bilo od skupnega števila 36%, iz drugih avstrijskih dežel 37, iz drugih držav pa 27%. V zadnjem času so pustili tujci vsako leto 100 milijonov kron v Avstriji. Zlasti v naših krajih bomo morali po vojski gledati na te dohodke; to bo čisto lahko, saj ni na vsem svetu na tako malem prostoru toliko lepega, kakor na naših jugoslovanskih tleh. Odkrili bomo kotičke take krasote, kakor prej o njej niti sanjali nismo. Primerjajmo samo razvoj našega Bleda ali Bohinja! Koliko je naredilo že naše Planinsko društvo! Glej spis o njem v letošnjem Koledarju str. 73!

Denarni promet.

Kakor drugod se je izvršil tudi v tem oziru v zadnjih letih pri nas popoln preobrat. Kaj so vedeli preje o bankah ali o akcijskih družbah! Banke imamo zato, da posredujejo denarni promet. Če ima kdo preveč denarja, ga nese v hranilnico; hranilnica sama ne more plačevati obresti in dá denar v banko. Ta pa naloži denar tu ali tam, kupuje hiše, zida kopališča, udeležuje se trgovine itd. Tako dela dobiček in odšteje hranilnici delež, ki ji gre. Kaj pa je to, akcijska družba? Recimo, jaz bi rad kaj zidal, kakšen hotél ali železnico ali karsibodi, ali pa bi rad ustanovil kako paroplovno družbo. Denarja nimam sam dosti, zato prosim druge, naj mi pomagajo. Tem dam za prejeti denar nekako pobotnico, ki jo imenujemo akcijo. Če mi hotél ali železnica dobro nese, je cela stvar več vredna kakor preje in zato je seveda tudi vrednost posameznih akcij večja. Zato pravimo: akcije se dvigajo; narobe pa: akcije padajo. Ta izraz rabimo tudi v življenju sploh, če govorimo, da bo ta ali oni imel srečo ali ne.

Prva akcijska banka je nastala na Dunaju leta 1853., sledila je tržaška trgovska ali komercialna banka, anglo-banka itd.; ustanovili so poštno hranilnico, ki je postala vzor tudi za druge države; gledali so na to, da bi se znebili večnega papirja. Do l. 1862. je bilo naše denarno stanje v velikem neredu, državne finance so bile tako slabe, da smo imeli samo papir. Skušali so papir omejiti in so l. 1867. rekli, da ga ne sme biti več kakor za 412 milijonov goldinarjev, torej za 824 milijonov kron. Kaj je to v primeri s sedanjim časom!

L. 1892. so odpravili papir in vpeljali zlato; iz enega kilograma zlata nakujejo 328 cekinov po 10 kron ali pa 164 po 20 kron. Podlaga je bila krona, zato govorimo o kronski vrednosti. Da se pa denarni promet lahko hitreje vrši, je dobila avstro-ogrska banka dovoljenje, da sme izdajati papirnati denar ali bankovce, vendar samo do določene višine; zlata mora biti v banki vedno več kot za dve petini

izdanih bankovcev. Morala je pa papir na zahtevo takoj zamenjati za zlato. Zato pa tudi vidimo na vsakem bankovcu to-le zapisano: Avstro-grska banka plača za ta bankovec na zahtevo 10 ali 20 K ali kakor že je. Sedaj v vojski je zlato seveda pošlo, na bankovcih je pa še vedno tako zapisano; namesto zlata ima država zaupanje pri tistih, ki podpisujejo vojno posojilo.

Promet bank itd. je zelo hitro rasel; od l. 1881. do l. 1911. n. pr. so se dvignile vloge v hranilnicah od 1001 na 6045 milijonov kron, torej za 500 odstotkov, vloge poštne hranilnice od 24 na 142 milijonov kron, t. j. za 500 %, kapital akcijskih družb je narasel od 2113 milijonov na 6586, to se pravi za več kot 200 %, kapital bank pa od 618 na 1506, skoro za 144 %. To so velike številke.

Ker ima pa država toliko izdatkov, ki se vsak dan množe — železnice, šole itd., predvsem pa vojaštvo —, ni čuda, da so narastli tudi ti. L. 1868. so znašali državni izdatki — v Avstriji — komaj nekaj nad 600 milijonov, pred sedanjo vojsko pa še nekako 3500 milijonov, so se torej pošestorili, prirastek nad 480 %. Zato je pa seveda treba tudi zvišanih dohodkov, da državni stroj ne skoči s tira. Dohodki so najraznovrstnejši, davki, carina, prodaja tobaka in soli, pristojbine v kolkih itd. L. 1887. so znašali vsi davki — direktni in indirektni* — 562 milijonov kron, l. 1914. samo direktni 536, vsi skupaj pa 1530 milijonov. Dohodki od soli in tobaka so poskočili v istih letih od 252 na 385 milijonov itd.

Pri izdatkih omenimo še nekaj, kar nam je prinesel moderni čas. Pravijo, da imamo preveč uradništva in da to uradništvo premalo dela. Izračunili so n. pr., da so v pruskem notranjem ministristvu rešili v enem letu 80.000 vlog s 35 juristi in 65 pisarji, pri nas pa 70.000 vlog s 135 juristi in temu primernim številom pisarjev. Tam stane ena vloga, če jo računimo po številu nastavljenih uradnikov, sedem kron, pri nas pa osemnajst. Mi si to lahko razlagamo. Treba je nastaviti pri nas veliko nemških uradnikov, ker Nemci morajo biti preskrbljeni. Zato se nemških uradnikov kar tare in včasih pod milim Bogom nimajo kaj delati. Ker jih je preveč, jih vrivajo tudi nam drugim narodom in sicer povsod na vodilna mesta. Nemeč gleda, Slovenec dela, Nemeč je dobro plačan, Slovenec slabo.

Obenem z naraščanjem izdatkov in dohodkov so pa rastle tudi državni dolgovi. Kakor torej vidimo, moderni kapitalistični čas nima samo dobrih strani, temveč morebiti še več slabih. Že za časa Marije Terezije in Josipa II. so dolgovi hitro rastle, od 45 milijonov goldinarjev l. 1740. na 400 milijonov l. 1790.! Kmalu nismo mogli naprej in smo l. 1811. rekli: papirnati in bakreni denar sta vredna samo še eno petino tega kar preje, z drugo besedo: proglasili smo državni bankerot. — Beseda bankerot je laška in pomeni toliko kot uničena banka; če pa ta banka izdaja državne bankovce, je bankerot torej denarno uničena država. — Pozneje smo z velikim trudom voz privlekli zopet v pravi tir, a vojske v letih 1848—49, 1859 in 1866 so

* Direktni davki so oni, kjer nam kar odmerijo, koliko moramo plačati, n. pr. od zemljišča ali hiše; indirektni pa oni, kjer tega ne vidimo naravnost, n. pr. če kupimo sladkor, pivo, žganje ali pa petrolej.

vsako zboljšanje sproti uničile. Kako je državni dolg rastel, nam kažejo te-le številke: L. 1800. 700 milijonov goldinarjev, l. 1848. čez 1000 milijonov goldinarjev — takrat smo imeli še goldinarsko vrednost —, l. 1914. pa že skoro 10.000 milijonov goldinarjev, oziroma po sedanji kronski vrednosti skoro dvajset tisoč milijonov ali dvajset milijard kron. V dobrih sto letih je narastel dolg od 700 na 10.000 milijonov, t. j. za 1330 %; v času pa, ki smo ga vzeli za podlago naše razprave, od 1848 do 1914, od 1000 na 10.000, za 900 %!

Kakor smo že videli, sta nastali l. 1867. dve državi: naša in Ogrsko-Hrvaška. Razmerje med obema določa takozvana nagodba, ki jo obnovijo vsakih deset let. Zadnjič smo jo koncem l. 1917. Nekaj stvari imamo skupnih, nekaj pa vsak zase. Za skupne stvari dá vsaka državna polovica svoj delež; razmerje je slabo urejeno, kajti mi moramo plačati od sto kron nekako 65, oni pa 35. Ker imamo skupne stroške, potem pa še vsak svoje, imamo tudi skupne dolgove in še vsak svoje. Onih dvajset milijard dolga je bilo razdeljenih tako-le: skupni dolg 5132 milijonov kron — koncem junija 1914, torej ravno pred vojsko —, naš avstrijski dolg — tudi koncem junija 1914 — 7871 milijonov, ogrski dolg l. 1912. — z nekaterimi odbitki — 6592 milijonov kron; vse torej 19.595 milijonov ali skoro dvajset milijard.

Zgoraj smo videli, da je narastel dolg cele monarhije v dobrih sto letih za 1330 %, v letih 1848 do 1914 pa za 900 %. Že to so ogromne številke; če pa preišljujemo razmere in milijarde sedaj med vojsko, se nam pa kar v glavi zvrta. Ravno te dni — koncem julija 1918 — je povedal naš finančni minister, da so proračunili za gospodarsko leto od julija 1918 do konca junija 1919 manj kot pet milijard dohodkov, pa nad 24 milijard stroškov, pa to samo pri nas, v Avstriji; manjka 19,5 milijard! Kam smo prišli! Leta 1905. n. pr. je bilo poldrugo milijardo dohodkov in približno ravno toliko stroškov, torej je danes šestnajstkrat več stroškov kakor takrat. To je vojska! Vojnih dolgov imamo že nad 57 milijard, pokritih jih je pa z vojnimi posojili samo 35, manjka jih torej še 22. Za vojaštvo smo izdali dosedaj 38,6 milijard, na mesec 805 milijonov, na dan 27 milijonov, na uro 1,125.000. Kdo si more to predstavljati? Računajmo milijardo kron v zlatu in ne v papirju in si jo predstavimo: tehtala je pred vojsko 300.000 *kg*. Če dvigne en človek od tal 100 *kg*, bi jih bilo treba 3000, da dvignejo eno milijardo. Koliko pa jih dvigne 100 *kg*! Za prevoz bi bilo treba 30 navadnih vagonov; če bi kdo porabil vsak dan okoli 100 kron, bi porabil en milijon v tridesetih letih, eno milijardo pa v 30.000 letih! V papirnatih tisočakah pa tehta en milijon kron ravno en kilogram, ena milijarda 1000 *kg*, 10 milijard 10.000 *kg* ali za en vagon, sto milijard za deset vagonov! S štirimi milijardami v papirnatih tisočakah pokrijemo 1000 *km*², s 40imi pa 10.000, to je pa ravno cela Kranjska ali Koroška. Kar stemni se nam. Pa nimamo ene, temveč veliko, kakor smo videli. Na vsakega Avstrijca pride 2000 kron vojnega dolga, pa še ni konec. Kam bomo prišli, kdo bo plačal, koliko imamo vsega premoženja? Enkrat so izračunili, da znaša vrednost cele naše države — ne samo Avstrije — 120 do 150 milijard. Sedaj pa lahko vsak sam računa.

Prihodnjost.

Vso državo smo pregledali, na vse strani. Videli smo, kako se je razvijalo to in ono, spoznali smo pogubni vpliv vojske. Želje vsega človeštva so osredotočene na dosego miru in na poznejši miren razvoj v znamenju medsebojnega sporazumljenja, brez posebnega izkoriščanja drugih. V tem novem svetu in novem življenju naj živi vsak tako, kakor sam hoče, zatiranja naj ne bo nobenega. Zato ni čuda in je popolnoma umljivo, da hočejo ljudje istega naroda priti skupaj, se združiti v celoti; kajti le tako so prosti, le tedaj so zadovoljni, če si sami določajo svojo usodo in si režejo kruh, ne pa da bi pobirali drobtinice, ki padajo z mize gospodov. Če je pa kdo zadovoljen, je pa tudi dober državljan, kajti tako državo, ki mu pri- naša srečo in življenje, bo ljubil in branil vsak.

Mi Jugoslovani smo razdeljeni in razkosani na štiri dele, sedanji demokratični čas nas kliče skupaj. Sledeč mu, so zastopniki avstrijskih Jugoslovancev ob sklicanju parlamenta 30. maja 1917 izjavili, da zahtevajo samostojno jugoslovansko državo pod žezlom Habsburžanov. Največ zaslug za to je imel nepozabni naš dr. Krek. Izjava ali izpoved se imenuje deklaracija, zato govorimo o majniški deklaraciji. Taka-le je:

„Podpisani poslanci, ki so združeni v Jugoslovanskem klubu, izjavljajo, da zahtevajo na temelju narodnega načela in hrvatskega državnega prava, naj se vse zemlje monarhije, v katerih bivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lorenske dinastije v samostojno državno telo, ki bodi prosto vsakega narodnega gospodarstva tujcev in ki bodi zgrajeno na demokratičnem temelju. Za uresničenje te zahteve enotnega naroda bodo zastavili vse svoje sile.“

Dunaj, 30. maja 1917.

(Sledijo podpisi).

Ker pa moramo vedeti, kakšno je tisto ozemlje, kojega skupnost zahtevamo, podamo kratek pregled jugoslovanskih dežel v vseh ozirih.

Jugoslovanske dežele.

Dežele, katerih združitev so zahtevali naši poslanci v majniški deklaraciji, imajo vse možnosti in ugodnosti za samostojnost, da bodo važen in močan člen v verigi kulturnih držav. Preglejmo jih nakratko v vseh ozirih!

Ozemlje.

Jugoslovanska zemlja meri 135.000 do 170.000 km^2 , razlika obstoji v tem, če prištejemo Prekomurje, Medjimurje, Bačko in Banat ali pa ne. Glede velikosti bi imela država vse pogoje obstoja, saj meri n. pr. Belgija samo 29.000 km^2 , Nizozemska 34.000, Švica 41.000, Portugalska 91.000 in celo Italija je samo še enkrat tako velika, 287.000, Velika Britanija z Irsko pa 314.000. Prebivalcev bi štela sedem do osem milijonov; Švica n. pr. jih ne šteje niti štiri, Nizozemska šest, Belgija sedem in pol. Gostota še ni zadostna, 54 na km^2 , a bi se v samostojni državi hitro dvignila; saj bi izseljevanje, ta naša velika rana, prenehalo, veliko več ljudi bi dobilo zaslužka itd.

Srbov in Hrvatov je na naših tleh sedemdeset od sto, Slovencev dvajset, Ne-Slovanov pa komaj deset. Po veri je pa 8 odst. moslimov, 22 odst. pravoslavnih, približno 68 odst. katolikov, pa še nekaj drugih. V narodnem oziru imajo Srbo-Hrvati večino, v verskem katoliki, v obeh slučajih s približno dvema tretjinama. Jugoslovansko ozemlje obsega nekako petino vse naše monarhije in šteje 14 odstotkov njenega prebivalstva.

Površina.

Izvezemši kraško ozemlje, ki se bo pa dalo izboljšati, je naš svet rodovit in bo prinašal vsega dosti. Na Štajerskem in Koroškem je v ospredju gozd, na Kranjskem tudi, a ne več tako; sledi polje. Na Primorskem tiščijo vinogradi naprej in gozd se umika, v Dalmaciji vidimo predvsem vinograde in pašnike, na Hrvaškem njive in gozd, v Bosni-Hercegovini nad polovico gozda in četrtno njiv. Velika raznolikost, torej izmenjavanje in s tem omogočena samostojnost na vse strani. Glede žitnih vrst sta na Štajerskem prvi rž in pšenica, na Koroškem rž in oves, na Kranjskem pšenica in krompir, na Primorskem koruza, v Bosni-Hercegovini pšenica, ječmen in oves. Vsega bo dosti, samo način pridelovanja bomo morali še izboljšati. Včasih to seveda ni mogoče, n. pr. v Istri ali Dalmaciji, je pač Kras.

Živinoreja.

Tudi tu velika raznolikost, zlasti v razmerju s številom prebivalstva. Na Štajerskem je prišlo pred vojno na tisoč ljudi 470 goved, 580 prašičev in samo 60 ovac, na Koroškem 560, 470 in 180, na Kranjskem 430, 300 in 50, Primorska 160, 125 in 250, Dalmacija 160, 110 in 1600!, Hrvaška 430, 440 in 320, Bosna-Hercegovina 700, 280 in 1320. Vsega skupaj so našteali pred vojsko skoro štiri milijone

goveda, nad tri milijone prašičev in skoro pet milijonov ovac, ozir. na 1000 ljudi 520 glav goveda, 420 prasičev in pa nad 650 ovac. Na češkem so dotične številke 400, 100 in 150, na Ogrskem pa 440, 440 in 320. Torej smo bili v vsakem oziru v dobrem razvoju, samo kakovost bi se morala še izboljšati. In še nekaj: Z izboljšanjem zemlje se bosta prvi dve številki še dvignili, zadnja bo padla, kar nam bo le v korist.

Prišle bodo pa v poštev še druge stroke, tako ribištvo in čebelarstvo. Zlasti za prvo bo treba še dosti narediti.

Obrt in trgovina.

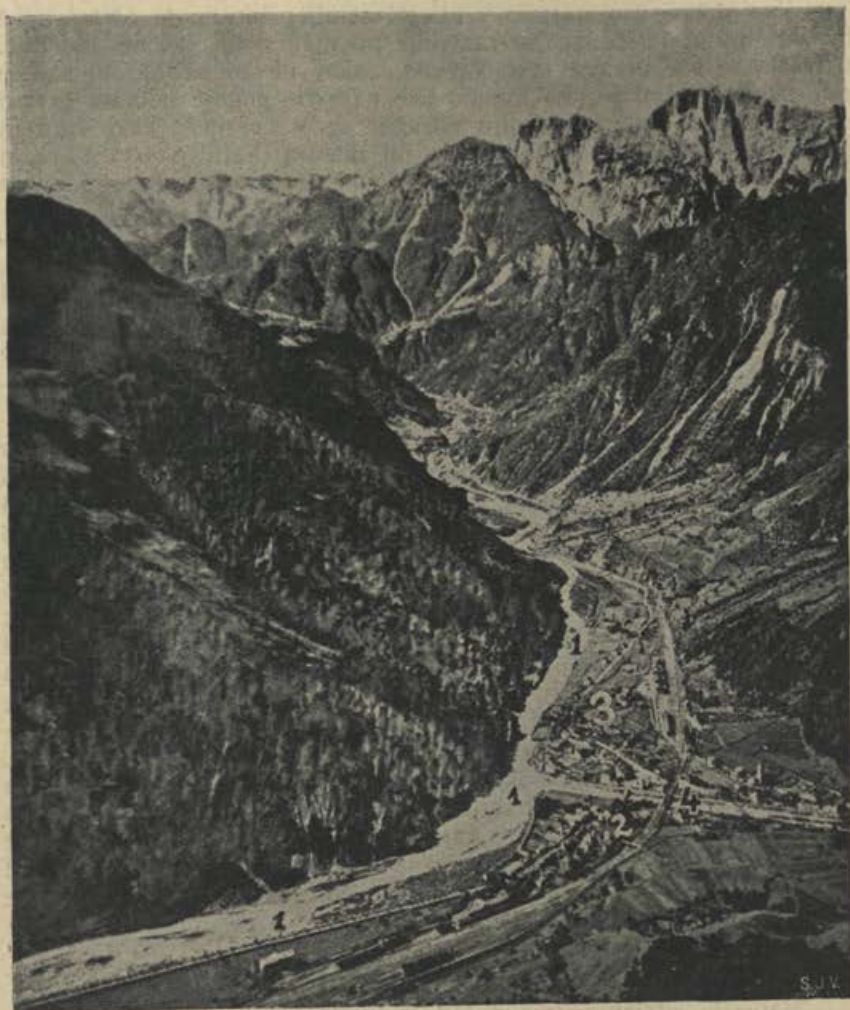
To dvoje še ni tako razvito kakor bi bilo lahko, in še to, kar je, je veliko v tujih rokah. Domačih pridelkov za obrt imamo dosti, naravnih kurivnih snovi tudi, tako premog; priskočijo mu na pomoč vodne sile — Sava in Donava n. pr. z dvakratno veliko vodo. Notranja voda in pa morje bosta kar najbolje vplivala na razvoj trgovine, a mogoča je velikopotezna trgovina le tedaj, če smo tudi politično močni. O tem se lahko prepričamo na vsaki strani zgodovine. Feničani so močni trgovci, dokler so tudi politično kolikortoliko v ospredju; Grk je največji trgovec za časa Aleksandra Velikega, po njegovi smrti branijo Selevkidi z grško državo in omiko vred tudi grško trgovino. Dokler je Rim politično slab, ne vidimo Rimljana med trgovci; ko pa zbere politično vse moči, preidejo te v trgovino: rimski trgovec uniči kartaškega in grškega, Rim kot politično svetovno središče postane tudi središče svetovne trgovine. In ko politično propade, propade tudi trgovsko. Iste pojave opazimo pozneje pri Carigradu, Bagdadu, Benetkah, Genovi itd.

Nemška mesta vidijo, da trgovsko nič ne opravijo, če se ne strnejo v močno politično enoto; tako nastane Hanza. Propade pa ne vsled novih potov in novih zvez, temveč vsled politične oslabelosti nemškega cesarstva, ki ji ne more dati nobene opore več. Isto zvezo politične in trgovske moči opažamo pri portugalski Lizboni, španski Sevilli in belgijskem Anversu. Anvers in njegova soseda Rotterdam in Amsterdam nam potrjujeta to staro resnico tudi še danes. Politično močni Richelieu in Ludovik XIV. ustvarjata močno francosko trgovino. Najveličastnejši zgled pa je Anglija, ki s politično tako važnima bitkama pri La Hogue in pri Trafalgaru pomete vse nasprotnike s svetovnega trga. To gre naprej, zgled v novejšem času je Nemčija, ki s politično močjo obnovi staro Hanzo in tekmuje v trgovini z Anglijo.

Nikdar in nikoli ne bomo mogli soodločevati in tekmovati na svetovnem trgu, dokler ne dobimo lastne države, na katero se bomo v vsakem oziru lahko zanesli. Zavedimo se na dokazih zgodovine, da ima le politično enoten narod prihodnost, bogastvo in moč, posebno še na svetovnem trgu.

Zgodovina in narava.

Ko pa zahtevamo samostojno državo, nam zmeraj očitajo in posebej še nam Slovencem, da nimamo nobene zgodovinske preteklosti

Kanalska dolina: 1 Bela, 2 Pontabelj, 3 Pontebba, 4 obmejni most.

in da torej nimamo pravice do samostojnosti. To je velika budalost in nesramnost! Kakor da bi bila zgodovina vse, narava pa nič! Niti ena današnjih držav se ob gotovem času ni mogla sklicevati na zgodovino, vse so šele nastale, bodisi potom močnih naravnih potreb ali pa potom volje naroda, ki se je zanašal na svojo moč in zavest. Če bi ta očitanja imela kako upravičenost, potem bi danes veljal le obstoj Kitajske, Egipta, Babilonije in nekaterih držav v Ameriki. Vse druge bi morale izginiti, kajti vse so nastale šele pozneje, brez možnosti sklicevanja na zgodovinsko preteklost.

Vse države so nastale v okviru zemljepisne enote. Narava je države rodila, in če so se razvijale po njeni volji, so se obdržale. In če so se vse države tako razvile, zakaj ne bi veljalo to načelo tudi za nas, zlasti še, ko imamo vse naravne pogoje in nam gotovi činitelji samo umetno branijo združiti se v celoto? Taki činitelji delajo proti naravi, a njihovo delo bo zastoj, kajti proti naravi ni mogoče imeti trajnih uspehov, to nam kaže zgodovina vselej in povsod.

Zato bodimo dobre volje: narava, podkrepljena z voljo in zavednostjo enotnega naroda, bo zahtevala in izvojevala našo državo. Česar nam zgodovina ne da, nam bo pa dala ona, njena mati. Čehi se sklicujejo na zgodovinsko pravo, ki pa je le posledica naravnega, mi Slovenci na naravno, Hrvatje na oboje. Pa je vse v bistvu eno in isto.

Zemljepisna lega.

Zakaj pa ravno nam Jugoslovanom tako ovirajo ustanovitev lastne države? Zato, ker je lega našega ozemlja tako izredno važna in ugodna, kakor malokje drugje na svetu in bi se vsi močni sosedje radi vsedli sem. Tam namreč, kjer pošilja Sredozemsko morje potom Adrije svoje vplive najdalje in najgloblje proti severu in se mu bliža od severa druga kultura, tam, kjer si podasta roko obenem tudi zahod in vzhod Evrope, je ena najvažnejših točk na zemlji, je naša jugoslovanska domovina. Nešteti narodi so korakali tod skozi, marsikateri je hotel oštati tu, a izpodrinil ga je drug, močnejši. Napoleon je znal izredno ugodno lego naše zemlje še posebno ceniti, napravil je tukaj kot na prav važni točki predstražo svojega imperija. Srečni smo zaradi tega in nesrečni obenem. Nesrečni, ker se hočejo polakomniti naše zemlje sosedje od prvega do zadnjega. Z njo jim je zagotovljena pot do Adrije in pa gospodstvo ob njej. Srečni pa, ker vemo, kaj imamo, ker znamo to ceniti in se zavedamo, da nas že samo ta važna zemljepisna lega med raznimi kulturami vzhoda in zapada, severa in juga usposobi za največje udejstvovanje duševnih in telesnih sil.

Podnebje, zemlja in značaj.

Največje udejstvovanje duševnih in telesnih sil je pa mogoče le, če živimo v podnebnih razmerah, ki nas v delu ne ovirajo, če rodi zemlja raznolik značaj, da drug drugega izpopolnjujemo. In to je zopet pri nas. Prebivalec severa mora uporabiti vse moči, da si pribori od skope narave zadostno hrano, prebivalca juga pa podnebje utopi in ga napravi nesposobnega za vsako večje delo. Najvišja je kultura sredi med tropičnimi in polarnimi pokrajinami, podnebje tukaj je najboljše. Zlasti pa razvije svoje kulturotvorne sile tam, kjer se posamezne vrste srečajo, kjer kaže vsaka svoj poseben vpliv.

Tam, kjer prehaja podnebje Sredozemlja v podnebje celinske Evrope, kjer se križa lažji značaj juga z resnejšim severa, je naša jugoslovanska domovina. Rob je sredozemski, notranjost ce-

linska, oba sta zdrava. Rob ima drugo kulturo kot notranjost: izpopolnjujeta se. Dve kulturi na tako malem prostoru kličeta na tekmovanje, vzbujata moč. Naše podnebje nam v zvezi z naravo zagotovi tako delo, ki nas redi, nam ne da ničesar zastonj, nam pa tudi ničesar ne vzame.

Kakor je podnebje raznoliko, tako raznolika je narava, v zvezi sta ustvarila kljub malemu obsegu naše domovine najrazličnejše značaje. Gibljivi svet Štajerske in Dolenjske rodi gibljiv značaj, nerodovitni Kras vzbudi vse življenjske sile in nas dela vztrajne in delavne, Gorenjska v svoji veličastnosti nam ponuja močatost in resnost, morje nas pa kliče na svetovno tekmovanje, nam krepki mi-

Razbita laška baterija.

šice in živce ter bistri um. Splošno naša zemlja skupno s podnebjem ugodno vpliva na naš značaj, raznolikost je le dobra: vsak značaj ima nekaj zase in kakor povsod drugje se tudi v tem oziru izpopolnjujemo.

Vendar nam pa najboljše podnebje in najboljši značaj ne moreta nadomestiti tega, kar nam je dala radodarna narava ob robu naše zemlje — morja.

Morje.

Morje je edina prava svetovna sila. Morska obal si je povsod podobna in ta podobnost je rodila v narodih ob morju čut, da so oni prvi na svetu, da jim gre vlada sveta. Stara Hanza

je imela geslo: Moje torišče je ves svet. S tem da je celinski prebivalec stopil na morsko obal, je napravil prvi korak h gospodstvu človeka nad zemljo.

Morje je že samo ob sebi darovatelj raznih dobrin, a prva njegova moč tiči v dejstvu, da je ono glavna cesta svetovnega prometa in vir moči raznih narodov. Valovi morja ne ločijo, ampak družijo, oni so veliko mednarodno torišče. Vsak narod ob obali ima pravico poskusiti svoje sile na njih. Te ugodnosti se narodi tudi v izredni meri poslužujejo in štiri petine svetovnega prometa se vrši danes po valovih morja.

Morje je od nekdanj najbolj prosta in najcenejša cesta sveta. Kdor je enkrat ob obali, lahko pošlje svoje blago širom sveta, nima nobenih sitnosti, nobena carina ga ne ovira. In kako poceni je morska pot! Da bi cenene morske ceste ne prikrajšali niti za kilometer, smo si zgradili trgovska pristanišča v najzadnjih koticah najnotranjših morskih zalivov, prim. Trst ali Reko.

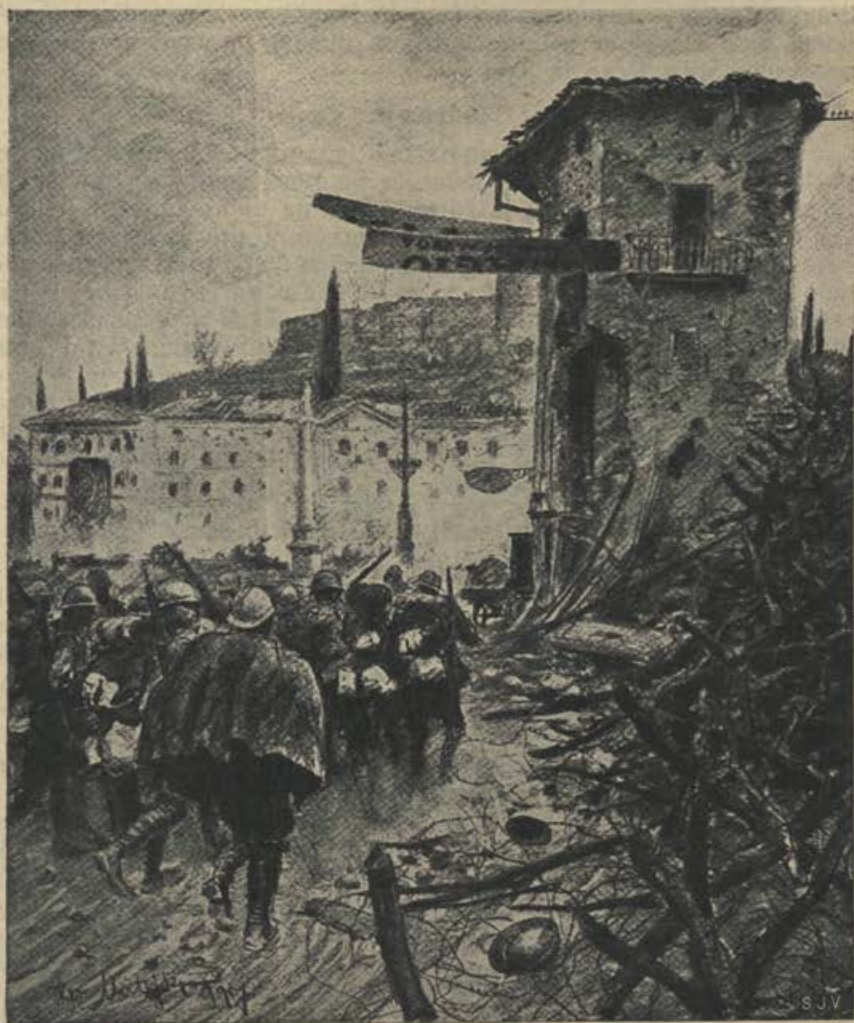
A morje ni samo torišče raznih narodov, ono je marsikako pleme šele vzgojilo. Kjer je obala členovitejša, tam stanujejo narodi višje kulture, višje moči. Azija in Evropa nam kažeta glavne pokrajine pomorskega razvoja ob najčlenovitejših obalah. Mornarski poklic krepi mišice in živce, uri čute, krepi z vsakim slavjem človeške volje nad surovo silo pogum in energijo. Prim. naše Dalmatince, z Norvežani vred najboljše mornarje sveta. Če je smisel vsega naroda obrnjena na morje, potem samoobsebi značaj mornarjev vpliva na celoto, ji da razumevanje, širši pogled, podjetnost, prostost, jo spoji s svetom. Svetovna trgovina in vsako delovanje, ki stremlje čez morje, združi notranje dele države najtesneje z obalo, ki nam edina omogoča izmenjavo med domom in svetom; ona skuje z udarci razumevanja skupnosti posamezne dele v celoto. Kak pogled v bodočnost za nas, če dobimo svojo državo! Kdo se ne bi z največjo vnemo posvetil uresničenju te lepe prihodnosti!

Kje je danes največja moč, kje bogastvo, kdo se bori za vlado sveta? Narod, ki je dosedaj imel gospodstvo nad morjem, in pa narod, ki mu jo hoče vzeti. Severno morje, na katero mejita Nemčija in Anglija, je nosilo pred vojsko nad četrtino vseh trgovskih ladij sveta. Richelieu pravi: „Brez morja ne moremo izkoristiti miru in ne moremo vzdržati vojske.“

Jugoslavija je z morjem kar oblita, se koplje v njem. Koliko bi žrtvovali drugi narodi za to izredno ugodno lego! Zavedajmo se, da živimo ob vedno bijoči žili življenja, ki nikdar ne umre, neprestano deluje, nas dviga in vodi k napredku in boljši bodočnosti. Z morjem je zagotovljena Jugoslaviji moč, samostojnost in enotnost, tri glavne lastnosti vsake države.

Ratzel pravi: „Iz brezkončnega obzorja oceanov izraste velikopotezna vztrajnost, pogum, svetovni pogled in se vtelesi v duha in značaj obmorskih narodov. Obmorski narodi so povečali politično merilo. Ozka teritorijalna politika je po svojem bistvu kratkovidna. Morje razširi obzorje ne samo trgovcu, temveč tudi državniku. Samo morje vzgaja prave svetovne

države, samo ono je vir gospodstva nad svetom. Samo oni narodi, ki so gospodarji morja, se razširjajo v velikem obsegu.“ Liszt pa pravi: „Narod brez plovbe je ptič brez

Lahi se umikajo iz Gorice.

peroti, riba brez plavuti, lev brez zob, jelen z berglami, vitez z lesenim mečem, helot in hlapec človeštva. Kdor nima deleža na morju, je izključen od dobrot sveta.“

„Dvajseto stoletje se nam oznanja kot doba borbe za obstanek na trgovskopolitičnem polju. Ta borba se bo

pa vršila v mednarodnem tekmovanju na morju, ker plava nad vodami oceana duh svetovne trgovine."

Po Adriji smo zvezani z vsem svetom, skozi Gibraltarski preliv z Atlantskim, glavno trgovsko cesto sveta, skozi Sueški prekop z drugima dvema oceanoma, Indikom in Pacifikom. Povsod smo torej doma, vez s svetom je morje. Doma imamo pa izvrstne pristane, predvsem Split, Reko in Trst.

Zdravje.

Vse te dobrine, ki smo jih našteli, lega, podnebje, narava, morje, pa kažejo polno svojo moč le tedaj, če jih more izrabljati zdrav narod. In hvala Bogu, Jugoslovan je zdrav, zdrav na duhu, zdrav na telesu. Da pa to zdravje ohrani, da ne omaga tudi pri najhujšem mednarodnem tekmovanju, zato mora zanj tudi skrbeti, gojiti mora telesne vaje, okleniti se mora športa v najširšem smislu. Zopet je narava poskrbela za vse. Morje nam da zdravilišča in kopališča, nas kliče k veslanju in plavanju, Alpe nas vabijo v naravo in nam nudijo zdravo turistiko, oba skupaj nam vcepljata novo moč in nov pogum. Zato, Jugoslovan, pojdi ven, oprimi se športa, narava te bo vodila, drži se tega do najpoznejše starosti. Tako boš najbolj koristil jugoslovanski domovini, kojo združitev si ustvarjamo. In ustvarili jo bomo, pomagaj nam Bog!

Demokracija in enakopravnost.

Kako pa si mislimo svojo državo urediti? Na temelju demokracije, torej na podlagi popolne enakopravnosti. Kaj pa je to, demokracija? Besede, ki so v zvezi z vladanjem, so večinoma grškega izvora, ker so Grki ustvarili že skoro vse današnje državne oblike. Demokracija bi se nekako reklo: vlada ljudstva, popolna enakost vseh, brez razlike stanov. Ker bo prihodnjost demokratična in zahtevamo tudi mi demokratiziranje vsega javnega življenja, zato naj navedemo par misli, ki nam jih navaja profesor Curtius o demokraciji in njenem duhu. Pravi tako-le:

Sedanji čas je v znamenju demokracije. Neumno je, ustavljati se toku časa, dosedaj se mu še nihče ni mogel — to tudi mi vselej in povsod poudarjamo, zgodovina nas na vsaki strani uči o resničnosti te trditve —. Po vojski bo imel svet čisto demokratične poteze, ljudske množice, ki so toliko trpele in žrtvovale, bodo hotele govoriti. Že dolgovi bodo zahtevali ljudsko kontrolo, zahtevala jo bo pa tudi mednarodna politika, prepuščena dosedaj le diplomatom slabega spomina. Pred sto leti je sledilo vojski nazadnjaštvo in preganjanje vseh onih, ki so kaj mislili. Tega se nam sedaj ni bati, razmere bodo šle z ljudstvom, ki je sedaj vse bolj probujeno kakor je pa bilo takrat.

Ne moremo pa govoriti o napredovanju demokracije kot take, temveč le o njenem duhu, o njenem svetovnem naziranju in pojmovanju države. Demokracija je neko posebno naziranje o razmerju med državo in narodom, ona je proti precenjevanju države. Ona jo vidi tako kot je res, ne vidi v njej nič božanskega. Moč

vladanja je za države potrebna, a oboževati to moč, tega demokracija ne pusti. Ona vpraša, kako daleč sme iti vladanje, in zastopa mnenje, da gre moč države samo tako daleč, v kolikor je stvarno utemeljena in neobhodno potrebna. Demokracija si predrzne vprašati, kakšen namen ima država.

S tem da demokracija ne prizna, da je država sama sebi namen, nas uči spoštovati in ceniti posameznega človeka, zahteva, da se velike državne enote ne menijo samo zase v celoti, temveč upoštevajo tudi delo svojih članov. Nič nam ne bi koristilo, če bi si osvojili ves svet, če pa nismo potem vsak zase toliko srečnejši in boljši, tako pravi demokracija. Vsi končni cilji delovanja morajo

Podgora pri Gorici po umiku Lahov.

meriti na resničnega človeka, ne pa samo na celoto, v kateri je človek nekaj nevidnega, neresničnega. Prava politika mora soditi razne pojave samo po tem, če je vsled njih posamezni človek boljši in plemenitejši.

Država ni Bog, je samo hiša, v kateri morajo ljudje prebivati in v kateri bi se morali svojega življenja tudi veseliti. Zato zahteva demokracija pravico, da smemo z državo računati in meriti to, kar damo, po tem, kar dobimo. Tu notri je temelj njene značilne zahteve po enakosti.

Država zasleduje posvetne cilje in naloge in zahteva od vsakega enake žrtve, vsaj navidezno; zato je pa tudi vsak posameznik upravičen zahtevati od nje enakost. Zato pa tudi ni samo

prazna beseda, temveč velikokrat preizkušeno dejstvo, da je pravičnost temelj pravih držav. Država je toliko močnejša in trdnejša, kolikor bolj da vsakemu, kar mu gre, kolikor bolj podpira posameznike in pa naravne skupine človeške družbe v njihovih potrebah in njihovem prizadevanju.

Nasprotstvo demokracije proti oboževanju države, njena zahteva, da mora dobiti vsak posameznik svoje pravice, njeno prizadevanje za pravičnost: vse to se seveda ne omeji na eno samo državo; ona hoče izenačiti vse države iste kulturne stopnje, hoče izenačiti vsa nasprotstva raznih narodov ravnotako kakor v posameznem slučaju nasprotstvo stanov. Ona prizna enako pravico za vse države, za velike in majhne. Ker moderni čas ne prizna višjih sodnikov, kakor jih je imel srednji vek vsaj na papirju, je edino možna pot k napredku politične kulture le mednarodno sporazumljenje. Do tega mora priti, to ni nobenemu pametnemu človeku več skrito. Če bi po strašni sedanji nesreči ostali dve skupini oboroženi, hoteč ob prvi priliki skočiti druga drugi za vrat, potem so bile vse ogromne žrtve zastonj. Oboroževanje države bi pomenilo zanikanje kulture in človeštva, države bi potem kot take uničile svet. Zato smemo reči: demokracija je mir. To pa zato, ker misli ona o bistvu in namenih države popolnoma trezno in stvarno in ker človeka previsoko ceni, da bi ga imela samo za predmet političnih spletk. To je duh demokracije.

Oni, ki vladajo, naj uvidijo, da ne smemo državne misli previsoko ceniti, da ji moramo dati gotove meje; to je predpogoj obstoja države in vsakega zdravega napredka.

Rekli smo, da hočemo urediti svojo državo na podlagi popolne enakopravnosti, kakor to zahteva demokracija. Vsi bomo enaki, naj si bo glede vere ali glede jezika ali glede stanú. Ne tako, kakor je sedaj pri nas, ko vlada vse drugo, samo enakopravnost ne. V jezikovnem oziru n. pr. bo šlo v splošnem samo za dva jezika, za srbohrvatski in slovenski. Ta dva bo govorilo okoli 90 % vseh prebivalcev, manjšino bodo tvorili Italijani s 5 % ter nekaj Nemcev in Madjarov z isto odstotno mero. Razmerje med Srbohrvati in Slovenci je pa 70 : 20, skupno torej približno tako-le: 70 : 20 : 5 : 5. To razmerje kar izziva k primerjanju s Švico, kjer tvorita isto večino kakor pri nas Srbohrvati in Slovenci tudi samo dva naroda, Nemci in Francozje; ta dva sta si pa še kolikor toliko tuja po mišljenju in jeziku, ureditev bi bila pri nas še lažja. Ta dva vladajoča naroda tvorita 93 % vsega švicarskega prebivalstva in po naših razmerah sodeč bi ostalih 7 % ne smelo imeti nobenih pravic. Pa ima vendar vse svoje popolne pravice, in italijanščino — 5,5 % — prištevajo z nemščino in francoščino vred celo k takozvanim narodnim jezikom.

V skupnem švicarskem parlamentu so vsi trije jeziki enako-pravni, vsak poslanec lahko govori francosko, nemško ali pa laško, v njegovem jeziku se sestavi tudi stenografični zapisnik. Kdor ne razume, lahko zahteva prestavo. Vsi nagovori predsednika itd. morajo biti prestavljeni. Na najvišjem sodnem dvoru morajo biti zastopane vse tri narodnosti, torej tudi Italijani, ki jih je v Švici odstotno ravno

toliko kakor Slovencev v Avstriji. Pa primerjajmo pravice Slovencev v Avstriji! Mi štejejo na Kranjskem 95 % vsega prebivalstva. V Celovcu in v Mariboru po ulicah še slovensko govoriti ne smeš, kaj šele, da bi si predrznil zahtevati vozni listek v domačem jeziku.

Glavni pogoj jezikovne enakopravnosti je samostojnost, vpeljana tudi v najmanjših upravnih enotah, v občinah. In čisto gotovo je, da bi mi morali dati tako samostojnost tudi Italijanom in Nemcem. Če sami zahtevamo prostost, je ne smemo kratiti drugim. Najbolj prosti narodi skupno domovino najbolj ljubijo, zadovoljnost in sreča sta doma le tam, kjer vlada enakopravnost. Očitaneje veleizdajstva, če smo za prostost narodov,

Kuže (Chiusaforte) na Beneškem.

prav lahko prenašamo. Prostost rodi srečo, ta daje moč in samozavest, taka država je močna. Veleizdajalec je torej pri nas tisti, ki je za močno Avstrijo, sestavljeno iz prostih in zadovoljnih narodov. Kam je pohlep po vladanju in zatiranju zapeljal odločujoče kroge!

V Jugoslaviji bomo odstranili vsak centralizem, vsak absolutizem, vsako tlačenje, ustvarili bomo popolno enakopravnost v jezikovnem in verskem oziru. Strah pred pravoslavjem je popolnoma neupravičen, kakor smo videli že iz števil. Kakor so Švicarji samo Švicarji in ne Nemci, Francozje itd., tako bomo mi samo Jugoslovani, a posamezni deli bodo prosti. To moramo upoštevati vselej in povsod, saj je mati Jugoslavije — prostost.

Pogled po svetu.

Pretečeno leto nam je prineslo zelo veliko novega, prineslo nam pa ni tega, kar želimo vsi: miru. Vendar pa opažamo, da se poraja pri vseh narodih brez razlike želja po miru, akoravno nam časopisi o tem ne vedo dosti poročati. Časopisi morajo tako pisati, kakor jim je ukazano — saj ni nobeden več svoboden; in zato zvemo le malokaj tega, kar se dogaja v ljudski duši.

Človeška narava je bojevita in prepirljiva, je bila zmeraj taka, je in bo. Glavna lastnost naša je pohlep po denarju in vladanju, zmeraj mislimo le na to, kako bi dobro in udobno živeli; seveda gre pa to le na ta način, da zatiramo svojega bližnjega, ga davimo in po možnosti izsesamo. Kamorkoli pogledamo v zgodovini nazaj, vedno in vedno opazujemo iste prikazni, in žalibog se nam pokaže človek skoro vedno v slabi luči. Zatiraj in skušaj živeti na stroške drugih! To je človeštva geslo, po tem se ravna.

Tistih pa, ki pridejo na vrh in ki jim je usojeno zatirati druge, je le malo. Malo se pravi po grško oligo, vladam se pravi arho, zato se tako vladanje imenuje oligarhija. Stara Grška in Rimska sta bili taki oligarhiji, danes so oligarhije vse države brez izjeme, četudi se na zunaj drugače vidi.

Kdo na primer vlada na Angleškem, kdo na Francoskem? Na Angleškem vlada par plemiških rodovin, nekaj takoimenovanih lordov, ljudstvo pa vre za njimi. Krmijo pa lordi ljudstvo z nekaterimi lepo donečimi besedami: prostost, ljubezen do domovine in naroda, prvenstvo na svetu itd. Ljudstvo gre na limanice, lepo verjame, plemstvo se pa smeja. Na Francoskem pa vleče celo državno ladjo sedemnajst bančnih direktorjev, oni nastavljajo in odstavljajo ministre, generale, poslance in kar je še drugih takih veljakov. Navidezno ima ljudstvo pri tem prvo besedo, a samo navidezno, prava politika se pa odigrava zadaj za kulisami, za nas nevidno.

Zato je tudi o pravih dogodkih jako težko poročati, mi vidimo samo konec cele igre, oni konec, ki nam ga vladajoči ljudje ne morejo več skriti. Če bi pri nas na primer res še bil kak človek, ki bi ne bil opazil tlačenja vseh ljudskih pravic in svoboščin, umor ministrskega predsednika Stürgkha bi mu bil moral odpreti oči. Vsak, tudi največji slepec, je videl, da nekaj vendarle ni bilo prav. In po takih končnih, vsem vidljivih dogodkih moremo sklepati na pravo politično življenje, ki se ga žal ne moremo udeleževati. Je že tako in bo zmeraj tako, dokler bo človek tak, kakršen je, in dokler bo naša narava taka. Ker se pa naša narava sama iz sebe ne bo nikdar izpremenila, bodo dogodki vedno isti, samo pod drugimi imeni.

Včasih se pa ljudstvo vendar malo vzdrami, kadar ga le preveč tlačijo. Uvidi, da smo pravzaprav vsi ljudje, vsi enaki, hoče pravic, zahteva postave, enake za vse. In zgodi se čudež, da pride tudi ljudstvo do svoboščin in nekoliko boljšega življenja, da prime ono samo za vajeti vladanja. Tako nastane demokracija. Najlepšo in najbolje urejeno demokracijo so imeli Atenci na Grškem nekako štiristo let pred Kristusovim rojstvom. Tisti čas bi lahko imenovali zlato dobo človeštva.

Največji demokrat sveta je bil Kristus, njegov nauk govori o enakosti vseh, o ljubezni in samozatajevanju. Pa se nočejo ravnati po njem, slaba človeška narava ga noče poslušati. In vendar, koliko gorja je spravil ta nauk o ljubezni s sveta, koliko dobrega je napravil v preteklih dveh tisočletjih! Enakost in medsebojna ljubezen! Ti besedi si je človeštvo zapisalo v srce, nihče mu jih ne more iztrgati, hoče jima priboriti veljavo. Zato opazamo tudi sedaj tih, na zunaj večkrat neviden, a zato tem ljutejši boj med onimi, ki vladajo, in onimi, ki so za enakost. Ravno v naših dneh je dosegel ta boj v vseh državah višek, povsod se sliši glas po prostosti, odstraniti hočemo vse vezi suženjstva in živeti prosto, vsi enaki. Poročati pa o tem ne bomo mogli

Naši zasedejo Humin (Gemono) na Beneškem.

dosti, omejiti se bomo morali na že omenjene končne dogodke. Kdor je pa te vrstice pazljivo bral, bo iz onih dogodkov sklepal lahko na notranjost.

To je eno. Drugo je pa vidljivi boj za prvenstvo na svetu. Kar se odigrava v posameznih državah v malem — boj med vladajočimi in tlačeniimi —, to vidimo na bojiščih svetovne vojske v velikem. Gre za to, kdo bo imel prvenstvo na svetu, Nemci ali Angleži. Vsak teh dveh narodov ima pa vprežen v svoj bojni voz celo kopo sobojevnikov, ki naj mu pomagajo doseči ta cilj. Zato je v boju že skoro celi svet; le malo jih je še, ki od strani opazujejo borbo velikanov. Kakor hitro pa bo eden teh dveh velikanov na tleh in se bo zvijal in hropel v smrtnih bolečinah, takoj bodo tudi še zadnji nevtralcii stopili na stran zmagovalca ter pomagali onemoglemu v boljše življenje. Svet bo pa videl ponavljanje starih zgodovinskih dogodkov: eden bo vladal, drugi ga bodo pa poslušali in mu služili.

Vojni pregled.

Prav posebnega se v preteklem letu ni zgodilo, v splošnem pomenu namreč. V ožjem pomenu, glede naše slovenske domovine, je važna naša oktoberska in novemberska ofenziva leta 1917, ki nas je oprostila laškega pritiska in nam omogočila vsaj nekoliko lažje dihanje. Pa pojdemo po vrsti.

Zračni boji so dosegli v zadnjih časih prav ogromno razsežnost. Nič več ne beremo o spopadih posameznikov, v boju so že kar cele zrakoplovne armade. Ti boji so najhujši in zahtevajo od udeležencev jeklene živce in neupogljivo voljo. Našteli so slučaje, ko je kak tak letalec sestrelil 50 do 100 nasprotnikov. V zadnjih dneh so uporabljali letalce tudi v politične namene; metali so na nas razne listke v agitatorične svrhe. Vse to človek še lahko razume; ne gre nam pa v glavo, zakaj gredo cela zračna brodovja nad nezavarovana mesta in jih bombardirajo. Vojaškega pomena taki napadi nimajo nobenega; trpé samo ljudje, ki nimajo z vojaštvom čisto nič opraviti. V političnem oziru pa tudi nič ne opravijo; nasprotno, tako napadeno prebivalstvo zato ni nič bolj prijenljivo in prestrašeno, temveč še bolj jezno in ogorčeno.

Na morju so vršili podmorniki svojo pogubonosno delo naprej. Angleži so res izgubili silno veliko ladij. Ker jih za rastoče potrebe niso mogli sproti dosti zgraditi, so pa posegli po tujem brodovju, dali so jim ga na razpolago Norvežani, Švedci in Holandci. Čudno se nam vidi, kako malo so se ti narodi upirali, kar nekako radovoljno so se odrekli uporabi lastnega brodovja in so ga prepustili Angležem. Zdi se nam tudi, kakor bi bili nemški podmorniki v zadnjem času precej odnehali; zelo redko namreč beremo o kakem potopljenem vojaškem transportu.

Tudi v Adriji je bilo v preteklem letu delovanje torpednih čolnov in podmornikov zelo živahno in žalibože smo jim morali žrtvovati marsikako dragoceno ladjo; med njimi bojno ladjo-velikanko Sv. Štefan, zgrajeno šele tik pred vojsko, leta 1914. Stal je ta drednot samo 60 milijonov kron, pred vojsko namreč. Sedaj bi stal 400 do 600 milijonov. Kaj pa je to, par sto milijonov, ko imamo na tisoče milijonov dolga.

Kdor je gospodar morja, ta je obenem gospodar kolonij. Nemci so bili odrezani od svojega prekomorskega posestva in so v preteklem letu izgubili tudi zadnji košček svojega sveta v Vzhodni Afriki. Sedaj nimajo nobene kolonije več. Naglašajo pa v svojih govorih neprestano, da brez kolonij ne morejo živeti in da jih morajo dobiti po vojski še več. Z isto trdovratnostjo se pa Angleži upirajo tem zahtevam in pravijo, da Nemci ne bodo dobili niti trohice nazaj. Zlasti Avstralci nočejo kar nič slišati, da bi se Nemci še kdaj usedli v „njihovo“ morje. Pač pa je Nemcem in nam prosta pot v Mezopotamijo. Nevedneži so si v začetku vojske od Mezopotamije obetal zlate gradove, pšenico, bombaž, petrolej itd. Pa ni bilo iz vsega skupaj nič, ker Mezopotamija ni taka kakor si jo je slikala naša domišljija. Nič nismo dobili, prav nič. Vrhtega so nam pa Angleži

še najboljše kose vzeli in ostalo ni nam in našim zaveznikom nič drugega kakor pusti sever; tam ne raste nič takega, kar bi mi radi, kvečjemu se pasejo po onih stepah črede slabega goveda.

Perzijsko-kavkaške fronte pa pravzaprav ni več, Rusi so se umaknili, na njih mesto so deloma stopili Angleži. Mir Turčije z Rusijo, o katerem bomo še govorili, je priznal Turkom v Kavkaziji važna mesta Kars in Ardahan v notranjščini ter Batum ob Črnem morju. Poročila nam povedo, da so Turki vkorakali v to pokrajino, da pa je domače armensko prebivalstvo trumoma bežalo pred njimi in stopalo v vrste nove kavkaške armade. Turki res niso bogve kako usmiljenega srca. Razume se samoobsebi, da so zgubili Rusi poleg

Most čez Meduno na Beneškem.

omenjenih treh mest in ozemlja okoli njih tudi vse tisto, kar so bili v prejšnjih ofenzivah med vojsko ugrabili Turkom; zlasti naj omenimo Trapecunt ob morju ter veliki notranji mesti Erzerum in Erzindžan. Erzerum je glavno mesto takozvane turške Armenije.

Zelo važna je fronta v Palestini, zlasti v političnem oziru. Zvezana je z mezopotamsko po stepah in po raznih karavanskih potih, zato govorimo lahko tudi o enotni palestinsko-mezopotamski fronti. Angleži so pomen Palestine dobro poznali, vedeli so, kako vpliva posest svetih krajev na židovski in krščanski svet, pa tudi na mohamedanskega. V to svrhu so si najprvo dobro utrdili sueški prekop, da so ga imeli za oporo; od njega dalje so zgradili po stepah in puščavah dve železniški progi, eno ob morju, drugo bolj notri. Važni

sta bili ne samo za prevažanje čet in raznih drugih transportov, temveč predvsem za preskrbovanje z vodo, ki je je tam doli tako malo. V isti meri, kakor so napredovale čete, je šla naprej tudi železniška proga. Ono ob morju je pa podpiralo še brodovje. Ker Turki niso imeli ne železnic in ne brodovja, so se morali seveda umikati in so zgubili mesto za mestom; ob morju se je vršilo umikanje iz umljivih vzrokov hitreje kakor pa znotraj. Zato pa tudi danes fronta ne gre od zahoda proti vzhodu, kakor bi pričakovali, temveč od severozahoda proti jugovzhodu. Velikega pomena je bila osvojitvev jeruzalemskega pristanišča Jope ali Jafa, še večjega pa seveda padec Jeruzalema samega. Jeruzalem ima v ušesih vsakega kristjana nek poseben zvok, kaj šele v ušesih židov! Na to ime grede vsi njihovi upi, z njim je spojena vsa njihova samostojna zgodovina. Angleži so na vsak način z osvojitvijo Jeruzalema veliko pridobili. Kako je pa z židovskim kraljestvom, to pa vemo že iz lanskega „Koledarja“.

Preko vzhodnega Sredozemskega morja prehajamo v Egejsko morje in od tam v Makedonijo in Albanijo. Bistvenih sprememb tam ni bilo, stojimo si drug drugemu nasproti in se opazujemo. Seveda pa tudi tukaj presenečenje ni izključeno, kakor so nam pokazali dogodki zadnjih dni.

Zanima nas pa razmerje med Italijo in Grško. Ti dve državi sta si pravzaprav zaveznici, obe sta vpreženi v angleški voz; vendar si pa njune narodne koristi nasprotujejo bolj kakor katerihkoli drugih držav. Italija hoče imeti važno Otrantsko cesto popolnoma v svojih rokah in je v ta namen zasedla Valono na balkanski strani. Sedaj je obojno obrežje njeno. Če pa kdo zasede Valono, je pa ravnotako, kakor če bi skočil Grčiji za vrat. Grki morajo na to prijazno sosedinjo hočeš nočeš mirno gledati, saj Anglija tako ukazuje. Tolažijo jih na poznejše čase, češ, Italija bo pri splošnem plenu toliko dobila, da bo lahko prepustila Valono Grkom. Grki sicer tega ne verjamejo, pa so morali vgrizniti v kislo jabolko.

Podaljšek Adrije proti severu je prejšnja soška fronta, oziroma, malo bolj obrnjena proti zahodu, sedanja fronta ob Piavi. Enajst hudih bitk se je bilo tukaj, zadnja šele 17. avgusta l. 1917. Na vsak način so hoteli Italijani v Trst, na severu pa preko banjške planote in po drugih prehodih v Ljubljano. Tako lepo se jim je Trst smejal, pa niso mogli vanj. Tedanji poveljnik Cadorna je žrtvoval stotisoče, da bi dosegel imenovani cilj; vse je bilo zastonj, v Trst ni prišel. Vendar so pa morale vsakega sprehajati nemirne misli, če je po deseti in enajsti soški bitki opazoval potek fronte. Tako čudno se je severno in južno od Gorice upogibala proti vzhodu, da se nam je zdela kakor val, ki se hoče vsak hip sesesti in zvaliti doli na Trst. Zato je moralo vrhovno armadno vodstvo kaj ukreniti, da prepreči poplavo, moralo je misliti na napad ali kakor pravimo na ofenzivo. Dogovorilo se je z nemškim vodstvom in meseca septembra in oktobra smo videli, kako so se premikale po naših krajih velikanske trume nemških vojakov, nepregledni transporti, izkušeno naše topništvo. Nemci so bili seveda primorani pomagati nam, saj če opešamo mi, pride vrsta nanje. Vrhtega se pa imajo zahvaliti za prve svoje uspehe

na belgijskem in francoskem bojišču samo našemu topništvu. Čuditi se moramo, da so Italijani tako malo vedeli za naše priprave; potek ofenzive nam je pokazal, da so bili popolnoma presenečeni.

In zgodilo se je, kar se je moralo zgoditi; dobra pripravljenost na naši strani in presenečenje na italijanski sta rodila sadove. 24. oktobra 1917 se je ofenziva začela in štirinajst dni pozneje smo imeli zasedenega italijanskega ozemlja že za celo Kranjsko. Predrli smo italijansko fronto pri Kobaridu in severno odtod do Bovca, potem se je pa kar odvijala. Začetek ofenzive so nazivali „dvanajsto soško bitko“, ker nihče ni mogel vedeti, da bo šlo tako hitro. Kmalu pa smo ime izpremenili in fronto imenujemo danes ali beneško ali pa fronto ob Piavi.

Videm, glavno mesto Furlanije.

Piava ali Plava je ena večjih gornjeitalskih rek; tam smo se ustavili, zato to ime. Na jugu smo bili mi Avstrijci, v sredi Nemci, na Koroškem in Tirolskem zopet mi. Na Tirolskem in tam okoli pa ni šlo tako hitro naprej kakor južno doli, ustavili smo se v gorovju južno od tirolsko-laške meje. Ta fronta se pozneje ni bistveno izpremenila. Cadorno so odstavili, na njegovo mesto je prišel general Diaz. Naše slike nam kažejo posamezne prizore ofenzive.

Slovenski polki so se v teh bojih vedno odlikovali, uradna vojaška poročila jih neprestano omenjajo. Očiščena slovenska goriška zemlja je dobro prepojena s slovensko krvjo. Upali smo, da bodo šli po zmagoviti ofenzivi begunci kmalu zopet na svoja domovja

pa se je cela stvar zelo zavlekla. Glavni vzrok pravijo da je bil ta, ker je bilo raztresenih tam okoli Gorice preveč granat in druge razstrelivne snovi, manjkalo je domov, ker je bilo vse porušeno itd. Šele v zadnjem času se je spoznala beguncem vroča želja, da smejo zopet domov. Dolžnost vseh poklicanih činiteljev bi bila ta, da bi zlasti begunskemu vprašanju posvetili vso svojo pozornost. Če pa drugi nočejo ali ne morejo pomagati, si pa pomagajmo sami, saj so ti reveži meso našega telesa, kri naše krvi. Ustanovili so se že tozadevni odbori, želimo jim kar največ in kar najhitrejšega uspeha.

Enkrat smo mislili, da bomo osvojeno ozemlje še razširili in smo 15. junija 1918 začeli z novo ofenzivo. Ta pa ni imela tistega uspeha kakor lanska, nasprotniki so bili prečujoči in so se, ofenzivo sluteč, prav dobro pripravili na obrambo. Ob dolnji Piavi smo imeli sicer srečo, v tirolsko-beneškem gorovju pa ni šlo naprej. V splošnem je fronta ostala taka kakor je bila novembra lanskega leta.

Kakor raj sredi razdivjanega sveta se nam zdi Švica, kakor miren otok sredi razburkanega morja. Ta srečna dežela nam ravno sedaj v najlepši luči kaže vse prednosti in ugodnosti miru. Kdor je bil med vojsko tam, je gotovo prinesel s seboj neizbrisno željo po miru.

Kakor se ogne val pečini v morju, tako se ogne Švice jeklena veriga fronte in pride na dan šele onstran njenih mejâ. Zato se pa potem tukaj tem krčeviteje zvija. Že vsa štiri leta vidimo na Francoskem in v Belgiji najljutejše boje, z naporom vseh sil si skušajo nasprotniki iztrgati vsak vrt, vsako hišo. Kar so bili na Ruskem kilometri, to so tukaj metri. Največ uspehov so imeli Nemci v začetku vojske, prodrli so daleč notri na Francosko, potem se je pa ustavilo. Silovito so se zaganjali drug v drugega, pa kar ni šlo. Če opazujemo dva precej enako močna rokoborca, vidimo, kako se umakne ta za en korak, drugi za pol itd., splošno pa sta vedno na enem mestu. Šele letos v spomladi so se začeli zopet boji v največjem obsegu, hujši ko kdaj preje. Nemci so po miru z Rusijo zbrali na francosko-belgijski fronti vse svoje sile, šli so v boj z dvema gesloma: Pariz in Calais. Če vzamejo Pariz, smrtno ranijo Francijo, če pa Calais, pa Anglijo; od tega mesta namreč lahko streljajo na Angleško, in angleško brodovje ni več enotno, temveč razdeljeno v dve skupini. Zavezniki so pa dobro vedeli, da bo šlo za življenje in smrt, z mrzlično naglico so se pripravljali tudi oni, Amerika je poslala, kar je mogla. Zato je nemški sunek potisnil sicer fronto nekoliko nazaj, cilja pa ni dosegel. Nemci so zasedli v letošnji ofenzivi sveta za nekako tretjino kranjske ali koroške dežele; njihova fronta je dobila v severni tretjini zopet ono podobo velikanske bule, kakor jo je imela pred pomladjo leta 1917. Ker je pa vsaka bula izpostavljena napadom od dveh strani; so jo takrat zmanjšali s tem, da so se nekoliko umaknili in krivo črto spremenili v bolj ravno. To se ponavlja sedaj, pa menda proti njihovi volji.

Vsak dan bolj opažamo, da ameriška pomoč ni ostala samo na papirju, kakor so nekateri mislili, temveč da smatrajo Amerikanci vojsko za zelo resno. Predsednik Wilson je že večkrat govoril in obetal veliko pomoč ter je svojo besedo tudi držal.

Amerikanci so se z vso vnemo vrgli v boj, pomaga jim njihov kapital, njihova industrija in veliko število prebivalstva. Amerika — tako imenujejo nakratko Zedinjene države severoamerikanske — šteje nekaj nad 100 milijonov prebivalcev; v nasprotju z drugimi modernimi državami je moških več kakor žensk, posledica priseljevanja; saj se pri nas in drugod izseli mnogo več moških. Amerikanci pravijo, da bodo poslali, če bo treba, 10 do 15 milijonov vojakov v Evropo. To je mogoče, saj šteje Unija nad 100 milijonov prebivalcev. Nekateri se bodo smejali, pa nimajo prav. Saj se je tudi v začetku marsikdo smejal, če je sploh kaj slišal o ameriški pomoči; sedaj se ne več. Dokler stvar ni bila urejena, je bila pomoč

Videm od zgoraj.

res majhna, 15 do 20.000 mož na mesec; sedaj pa beremo že o 300.000 na mesec. To vse omenimo zato, da ne podcenjujemo nasprotnikov, kar je bilo in kar je zmeraj najslabše.

Sicer so nam napovedale vojsko tudi druge ameriške države, vendar se njihova udeležba dosedaj ni poznala še čisto nič. Naše mnenje je to-le: V njihovih pristaniščih je zasidranih zelo veliko nemških in tudi nekaj naših ladij. Dokler smo prijatelji med seboj, nam jih ne morejo vzeti; če nam pa napovedo vojsko, nam jih lahko poberejo. In tako se je tudi zgodilo. Saj smo že v uvodu omenili, da je prva lastnost človekova pohlep po denarju, smo pač roparske narave. Ta je pa v Ameriki ravno taka kakor v Evropi.

Holandci, Švedi, Norvežani in Danci si v tem svetovnem klanju pomagajo kakor si znajo, ne priklopijo se ne sem ne tja; sedaj se še ne splača, ker še nobeden nasprotnik ne kaže potrebne onemoglosti. Vendar se nam pa zdi, da nas nimajo radi, zlasti Danci in Norvežani ne.

Fronta se teh držav ógne in preide na Rusko, v deželo največje neverjetnosti, v deželo modernih čudežev. Kar se je vršilo na Ruskem v zadnjih mesecih, tega menda nihče ne more pojmiti, tega bi nam menda ne mogli razložiti tudi najboljši poznavalci ruske duše. Že lansko leto smo kar strmeli, ko smo dobili poročilo, da so Rusi carja odstavili. Saj to ni mogoče! Saj so nam vsi „strokovnjaki in poznavalci“ neprestano zatrjevali, da si Rusa brez carja ne moremo predstavljati, da je on njegov Bog, njegovo vse.

Kakor hitro je bil car odstavljen, so se pa začeli med seboj prepirati. Ena stranka, pod vodstvom Miljukova, pozneje Kerenjskega, je bila za nadaljevanje vojske; rekla je, domače res v nebo kričeče razmere bomo uredili lepo v miru po vojski, ko nas nobena zunanja skrb ne bo motila. Druga stranka, boljševiki, je pa rekla, najpotrebnejša je ureditev notranjih razmer, ne smemo je odlašati, zato moramo takoj končati vojsko. Na čelu boljševikov sta bila Ljenjin in Trockij. Spočetka je imela skoro vso Rusijo za seboj prva stranka, in vojska je šla naprej, tako da nihče še opazil ni, da carja ni več.

A ponesrečena ofenziva proti nam in pa vpliv boljševikov v armadi sta začela Kerenjskemu spodmikati stol. V ruski armadi služi kot navaden vojak izključno le kmet, saj je 90 odstotkov vseh Rusov kmetov. Tem so začeli govoriti o potrebi miru, o potrebi takojšnje nove razdelitve zemlje, koliko bo vsak dobil, kako dobro se mu bo godilo, nič več mu ne bo treba biti vojak in kar je še drugih takih lepih reči. Ni čuda, da je postala armada nezanesljiva, da so zahtevali vojaki konec vojske, da so hoteli iti domov. Dajali so jim čimdalje več pravic, dovolili so jim zastopstvo v narodnem svetu, sploh begali so jih, kar se je dalo. S tem je bila bitka dobljena. Kerenjskij je moral iti, za krmilo vlade so prijeli boljševiki. Zvesti svojim obljubam, so morali gledati vsaj na to, da vojsko končajo. Akoravno so uvideli, da ne bo prav, so vendar začeli sklepati mir; mislili so si: sicer odnese veter še nas.

Začela se je tista znana barantija v Brestu-Litovskem, koje zaključek je znan pod imenom brest-litovski mir. Koliko je še tu nerazjasnjena! In dvomimo, če bomo sploh kdaj poznali vse tiste dogodljaje. Največja neumnost na strani Rusov oziroma boljševikov je bila ta, da so najprej spustili vojake domov, potem šele so se usedli k mizi in se pogajali. Konec koncev je bil ta, da so odstopili Rusi, oziroma boljševiki, ne da bi bili premagani, četrtino vsega rusko-evropskega ozemlja in pa tri sedmine rusko-evropskega prebivalstva.

Predstavimo si te številke: Četrtina ruskega evropskega ozemlja je toliko kakor dve naši državi, tri sedmine prebivalstva so pa tudi več kakor prebivalstvo Avstro-Ogrske; to je šestdeset milijonov, nas je pa 51 milijonov.

Da bolj razumemo te ogromne številke, omenimo, da meri naša Kranjska 10.000 km^2 , da je torej že naša država tako velika kakor 68 kranjskih dežel. Štajerska je velika za dve Kranjski. Prebivalstva je pa na Kranjskem dobrega pol milijona, na Koroškem še manj, na Štajerskem 1,300.000. Torej so izgubili Rusi sveta za skoro 150 Kranjskih ali 75 Štajerskih, ljudij pa za 120 Kranjskih ali skoro za 50 Štajerskih.

Poleg imenovanega ozemlja in prebivalcev je izgubila Rusija 75% premoga, 73% železa, 39% konj, 37% poprečne žetve, 33% tovarniških izdelkov, 27% polja, 26% železnic.

Nihče tega miru ni bil vesel, ne mi in ne Rusi. Ko se je Rusija izjavila za pogajanje o miru, smo neprestano zatrjevali, da mora biti ta mir mir sporazumljenja, da ne sme zapustiti v nikomur niti naj-

Zaplenjeni italijanski topovi.

manjše kali jeze in sovraštva. Vsem je bilo jasno, da moramo v bodočnosti s tako močnim sosedom, kakor je Rusija še zmeraj, živeti v pravem miru, ki ne pozna nobene mržnje, nobenega užaljenega ponosa. Pa se nismo tega držali in narekovali smo mir meča, ne pa miru ljubezni. Nemci so se ubranili zaenkrat tudi ruske sosesčine in se nameravajo obdati s celim obročem obrobni držav. Za te države so tudi Nemci izdali geslo: samoodločba narodov, dokler vlada namreč tam še nemški vojak. To si lahko potem vsak sam predstavlja! Značilno je, da je vsa pogajanja vodila le Nemčija, mi Avstrijci smo gledali le bolj od strani. Zato bo pa tudi sovraštvo padlo v prvi vrsti na Nemce, in sovraštvo bo ogromno. Kdo je še kdaj slišal, da tisti, ki podpisuje mir, protestira proti svojemu lastnemu podpisu? In Rusi so to storili. Ni čuda, pričakovali so mir sporazumljenja,

dobili so mir meča. Mi se tega miru že zato ne moremo veseliti, ker ne prinaša blagoslova, temveč samo jezo in željo po maščevanju, namesto mirovnega napredka samo priprave za še strašnejšo vojsko.

Na podoben način se je sklenil tudi mir z Rumunijo. Ko se je Rusija vdala, je bila Rumunija čisto osamljena tam na vzhodu in ji ni kazalo drugega kakor prisesti k mizi in podpisati, kar so drugi zahtevali. Odrezali so jo od morja, ker so ji vzeli Dobrudžo in jo priklopili Bolgariji. Z Dobrudžo je prišla v oblast Bolgarov tudi slovita Konštanca, mesto ob Črnem morju, izvozna luka za rumunski petrolej, če nočejo uporabiti Donave. Za izgubo Dobrudže smo dali Rumunom Besarabijo. Besarabci zopet, kojih je samo polovica rumunskega pokolenja in jezika, pa o zvezi z Rumunijo ne marajo nič slišati in zahtevajo zase samoodločbo. Glede ogrsko-rumunske meje so Ogrri zahtevali zase vse obmejne prelaze in vrhove, meja se je pomaknila globoko doli na rumunsko pobočje. Odrezali so Rumuniji tudi vse one kosčke, s katerimi se je količkaj zajedala v Ogrsko ali Bukovino. Ko so nekateri opozarjali na posledice, so Ogrri rekli: v vojski ne velja sočutje in milost, velja samo sila in od nje podpirana politika. To je vse zelo lepo, a veljati bi morala tudi pamet in pogled v bodočnost. Tega pa sedanji državniki nimajo preveč.

Katere dežele so Rusiji vzeli in kako so jih uredili, o tem tukaj že zato ne moremo govoriti, ker je vse le začasno in se bo končno uredilo šele pri sklepanju splošnega miru. Omenimo lahko, da bi imele postati proste Poljska, Litva, Kuronska in Ukrajina ter Finlandija, pri Rusiji naj bi ostale še obmejne dežele Livonska in Estonska. Vsled notranjih zmed v Rusiji pa Nemci zapovedujejo ne samo v prvih petih, temveč so raztegnili svoj vpliv tudi na Livonsko in Estonsko.

Usoda Poljske in Ukrajine je vse izučila. Poljsko smo že l. 1915. proglasili za samostojno, pa še danes ni samostojna. Ukrajina je južni del Rusije, obstoječa iz osem gubernij in nekaterih manjših delov. Nemci in mi smo znali nekatera nasprotstva med severno in južno Rusijo dobro izrabiti in smo z Ukrajino že preje sklenili mir kakor pa z Rusijo. Računali smo na to, da oslABLJENA Rusija potem ne bo delala nobenih težav več in da bo deževal iz Ukrajine na nas blagoslov žita in drugih dobrot. Pa smo se zamerili Poljakom in si nismo pridobili naklonjenosti Ukrajincev. Poljaki nas ne marajo, ker smo gubernijo Holm, ki jo zahtevajo zase, prisodili Ukrajini, Ukrajinci pa zato ne, ker so Nemci tudi tam nastopili po svoje. Preveč smo pozabili, da so Ukrajinci kljub nekaterim točkam v mirovni pogodbi sklenili mir vendarle v prvi vrsti zase in ne za nas. Pozabili smo na slabe železniške zveze, na neredne razmere itd. Pametni med nami so že takrat opozarjali, naj se nikar preveč ne vdajajmo upanju na ukrajinsko žito, pa bi jih bili kmalu proglasili za veleizdajalce. Sedaj pa vsi vemo, pri čem da smo! Kdor ima kaj ukrajinskega žita, dober tek!

Na nekaj drugega pa moramo opozoriti: Ukrajina ne bo nikdar mogla obdržati popolne državne samostojnosti, nikdar ni bila samostojna in tudi nikdar ne bo, že zaradi tega ne, ker nima pravih zemljepisnih mej. Meje se prelivajo in vsa zgodovina,

posebno pa še zgodovina Rusije, nas uči, da take meje nimajo obstoja. Ukrajina je tako tesno zvezana z Rusijo, da nobena sila sveta teh dveh delov ne more za stalno ločiti. Najvažnejše ruske ceste gredo skozi Ukrajino proti Črnemu morju. Rusi se jim ne morejo odreči. Brezdvomno se bosta ta dva dela kmalu zopet združila, seveda pod pogojem posebne ukrajinske samostojnosti.

Bolgarija si je v sedanji vojski z malim trudom zelo opomogla, zbudila je pa pri tem zavist Turčije, svoje zaveznice. Torej na eni strani Balkana nasprotstvo med zaveznicama Grško in Italijo, na drugi pa med Turčijo in Bolgarijo. To bodo imeli bistroumni diplomati še dosti dela. Pri Bolgarih velja stari rek: bolj ko jem, bolj sem lačen. Pa bodo že morali malo popustiti. Zlasti dve želji imajo: Odrin in Solun.

Del vojnega plena ob naši ofenzivi l. 1917. na Laškem.

Tako smo v splošnem pregledali vsa bojišča. Bog daj, da bi nam jih prihodnje leto ne bilo treba več, pač pa da bi lahko govorili o nalogah miru.

Svetovnopolični pregled.

Politika vseh večjih današnjih držav je tako tesno spojena z vojsko, da je z vojnim pregledom podan kolikortoliko tudi političen razvoj. Le semtertja bo treba malo pridati.

Kakšne cilje ima Avstralija, smo že povedali. Iznebiti se hoče predvsem nemške sosesčine, zoprna ji je pa tudi vsaka druga. Zlasti je Avstralija nezaupna proti angleški zaveznici Japonski in

govori njenih državnikov izražajo odkrito zadovoljnost, da so si izbrali Japonci drug predmet svojega pohlepa: Kitajsko, Mandžurijo, Mongolijo in morebiti tudi Sibirijo. V svrhu uspešne obrambe proti tujemu vmešavanju se obračajo Avstranci zaupno na svojo mater Veliko Britanijo in so najbolj navdušeni pristaši „angleške svetovne države“. Ta naj tesno spoji vse angleške kolonije, gospodarsko in politično, jih obda z obročem in napravi iz njih enoto, ki jej nihče ne more do živenga. Zato Avstranci z isto vnemo podpirajo Angleže kakor jih Kaplandci in Kanadci; dobro vedo, da bi bila s padcem Anglije zapečaten tudi njihova samostojnost.

V Pacifiku ali Velikem oceanu nastopa sedaj Japonska kot nevaren tekmeč Anglije oziroma Avstralije in pa Amerike. Zdi se nam, da se bodo enkrat združile vse od nje ogrožene pacifiške države in napravile konec japonski slavi. Prvi, ki jim bo pomagal, bo Kitajska. Mi o Kitajski navadno nimamo niti najmanjšega pojma, vsi Kitajci se nam zdijo enaki, z istimi napakami in z istimi vrlinami. „Strokovnjaki“ nam pravijo, da je največja želja Kitajcev, vreči se na Evropo in pokazati nam v polnem obsegu takozvano „rumeno nevarnost“. Kako se motijo! Kitajci imajo doma dosti opraviti.

Odkar so leta 1912. odpravili kito in z njo vred odstavili mandžursko dinastijo ter uvedli republiko, si najboljši ljudje belijo glave, kako spraviti zavoženi državni voz zopet v pravi tir ter rešiti državi njeno samostojnost. Da pa to dosežejo, je treba najprvo omiliti prastaro nasprotstvo med severom in jugom, ki je Kitajce od nekdanj razdvajalo, potem pa dvigniti vse preobile zaklade domače zemlje ter z njihovo pomočjo vreči vse tujce ven, v prvi vrsti seveda rumene japonske brate. O kakem prijateljstvu med obema mongolskima narodomoma more govoriti le kak časnikarski učenjak. Treba je pa najprvo zaklade dvigniti. Ker jih sami še ne morejo, jim pomagajo tujci, predvsem Angleži in Japonci, potem Amerikanci in Francozi, pred vojsko tudi Nemci. Tako si ti narodi pravzaprav kopljejo na Kitajskem svoj lastni grob, zakaj probujeni kitajski tiger jih ne bo več mirno gledal.

Tujim narodom pa pomaga v prvi vrsti omenjeno nasprotstvo med severom in jugom ter tudi med posameznimi dvajsetimi pokrajinami. Zpomniti si moramo, da so nekatere pokrajine večje kakor naša država ter da je razlika med njimi bolj izrazita kakor med državami na jugu in severu Evrope. Oni, ki Kitajce izkoriščajo, to seveda dobro poznajo in sčuvajo pokrajino proti pokrajini. Podkupiti se je pa dal Kitajec zmeraj rad. Zato smo opazovali na Kitajskem tudi v preteklem letu za večino sicer neviden a hud boj med idealnimi možmi, ki hočejo vse moči Kitajske združiti, ter med pokrajinskimi mogotci, podpiranimi od tujcev, ki hočejo Kitajsko razdvajati ter se na njen račun okoristiti.

Drugi mejaš Pacifika je Amerika. Vsa njena politika zadnjega leta se peča z vojsko v Evropi. Že prej tako razvita industrija se je med vojsko silno izpopolnila in zalaga sedaj entento (izgovori: antanto) na vseh bojiščih. Amerikanci so za nadaljevanje vojske do popolnega uničenja Nemčije, edini so vsi. Seveda bo vojska vpliv Amerike v Evropi zelo povečala.

Kanado in cilje njene politike smo že omenili. Na jugu Zedinjenih držav je Mehika. Imeti mora zelo dobre državnike, ker se sedaj med vojsko tako imenitno drži. Ko je pred par leti moral odstopiti predsednik Porfirio Diaz, so se začele v deželi velike homatije. Prste so imeli vmes Angleži, predvsem pa Amerikanci. V Mehiki je namreč toliko žlahtne rude in toliko petroleja, da jo v tem oziru prištevamo najbogatejšim deželam sveta. Samo petroleja ima toliko, da bo v doglednem času lahko pokrila vse državne potrebščine ž njim. Bogastvo pa včasih ni sreča in tudi za Mehiko se je zdelo, da ne bo. Preveč je bodlo Amerikance v oči. Zato so iskali najrazličnejših vzrokov, da bi se vmešali v mehikanske zadeve in tako spravili bogato državo v politično in gospodarsko odvisnost. Če je kdo le ka-

Laški ujetniki.

kega Amerikanca postrani pogledal, že so grozili. Že smo mislili, da se jim bo načrt posrečil, a Mehikanci so kljub homatijam, povzročenim od Amerike, dobro vozili. Zlasti sedanji predsednik general Carranza mora biti pravi politični mojster. Ena njegovih najizrazitejših in najboljših lastnosti je ta, da se je obdal z vencem vsakovrstnih strokovnjakov in da zna postaviti prave može na pravo mesto. To je najboljša lastnost vladarjev, ž njo je doseženo vse. Kljub pritisku od vseh strani si je znala ohraniti Mehika popolno samostojnost, ostala je v sedanji vojski nevtralna, uživa pa povsod ugled.

Ostale amerikanske države in državnice so nam večinoma napovedale vojsko, vzrok nam je že znan. Glede notranjih razmer bi bilo omeniti, da se hočejo vendarle nekoliko urediti in s

tem uničiti slabi glas, na katerem so bile dosedaj. Argentina, Urugvaj, Čile in deloma Brazilija so bile pa že preje države mirnega in stalnega razvoja. Dokazale so, da so tudi mestici — potomci belih in Indijancev — dobri gospodarji in se lahko kosajo z Evropejci. Isto je dokazala na severu Mehika.

Preko južnega Atlantika pridemo iz Amerike v Afriko. Malo imamo omeniti o njej. Nemških kolonij tam ni več, zasedli so jih večinoma Angleži. Kaplandci podpirajo Anglijo kar se da, imajo iste vzroke kakor Avstralija. V Abesiniji so pa neprestani nemiri. Dve stranki sta tam: krščanska in mohamedanska. V Abesiniji sami se je ohranilo namreč že od prvih početkov sem krščanstvo, sicer nekoliko pokvarjeno; obrobne dežele so pa mohamedanske. Zato vedni prepiri. Angleži, Francozi in Italijani podpirajo sedaj eno stranko, sedaj drugo, kakor jim pač kaže. Pogled v bodočnost nam pravi, da si bodo Abesinijo enkrat razdelili Angleži in Francozi, morebiti prepustijo kakšen majhen košček Italiji, kakor prepusti lev ostanke svoje pojedine šakalu in hijeni.

Črnci se pridno borijo za entento, Marokanci ne delajo novim gospodarjem, Francozom, nobenih posebnih težav; Algerija in Tunezija sta ostali med vojsko Francozom popolnoma zvesti, lahko bi ju imenovali drugo Francijo. Francozi so namreč skoro ravno tako dobri kolonizatorji kakor Rusi in Angleži in pustijo domačinom vse prostosti in svoboščine. Kakor omenjene dežele Francozom, tako je ostal Egiptet zvest Angležem. Ti so dali deželi tako uredbo in take postave, da je začel kmet tam prosto dihati, otrešel se je vseh prejšnjih oderuhov in zato mu seveda niti oddaleč ne pride na misel, da bi šel za tujega mu sultana v Carigradu v „sveto vojsko“. Tudi Egipčani so naredili v vojski velikanske dobičke, zlasti s kupčijo bombaža in žita.

Kakor nekdanj Izraelci čez Rdeče morje v Palestino, tako gremo mi sedaj čezenj v Azijo in sicer najprvo v Arabijo. Naslednik Mohamedov se imenuje kalif. Do vojske je veljal za kalifa splošno carigrajski sultan in ta je, kakor znano, oklical sveto vojsko proti vsem „nevernikom“, to se pravi proti Angležem in njihovim zaveznikom. Poslušal ga seveda nihče ni, ker živi večina mohamedancev v angleških, ruskih in francoskih pokrajinah in kolonijah in se jim tam godi brezprimerno bolje kakor ubogemu turškemu kmetu. Da bi pa vzeli Angleži sultanu tudi navidezno pravico do oklica na sveto vojsko, so sklenili napraviti za kalifa velikega duhovnika v Meki, najsvetejšem mohamedanskem mestu. Podkupili so ga, uprl se je Turkom, ki so bili doslej gospodarji jugozahodnega arabskega roba, torej tudi Meke; Angleži so pomagali, skupaj so spodili Turke in veliki duhovnik je postal kalif. S tem so bili pobožni mohamedani tudi pred svojo vestjo prosti vseh dolžnosti nasproti sultanu kot kalifu. Da bi utrdili novi kalifat, so razširili Angleži svojo arabsko posest tudi na sever od Meke, vzeli so Medino, drugo arabsko mesto po svetosti, in korakajo polagoma pa vztrajno naprej. Njihov namen je, spojiti arabsko fronto s palestinsko. Tako je sedaj vsa Arabija s prav majhno izjemo na severozahodu angleška. Več o tem smo govorili lansko leto.

O Perziji ne moremo nič poročati, šah nima nobene veljave, nemoteno korakajo ruske, angleške in turške čete semintja. Ubogo ljudstvo!

Glede Indije smo ravnotako slabo poučeni kakor glede Kitajske. Izpočetka so se sicer raznašale vesti, da so Indijci zatirani, da se bodo uprli Angležem itd., zlasti nezanesljivi da so mohamedani, katerih je tam okoli 70 milijonov. Nekateri smo že takrat dobro vedeli, da vse skupaj ni nič, da je Indija izvrstno urejevana, da pa Angleži ne morejo prisiliti morskih vetrov, naj gredo v Indijo in prinesejo dež ter tako preprečijo sušo in lakoto. Tudi če bi kdaj prišla

Angleški tanki.

Tanki so neke vrste zaklopni avtomobili, opremljeni s topovi. Kakor velikanske želve drviyo naprej, podirajoč vse, kar se jim ustavi. Prvi so jih uporabili Angleži.

Indijcem v glavo misel na upor, bi je ne mogli izpeljati, ker govorijo najmanj 150 jezikov in je čisto nemogoče spraviti jih v enoto. Vse one vesti so bile le pobožna želja, zlasti še glede mohamedanov, ki imajo v Indiji najbolj vplivna mesta. Angleži nameravajo dati Indijcem še večjo samostojnost kakor so jo imeli že dosedaj, Indijci so jim hvaležni in jim dajo na razpolago vse, kar imajo, moštvo in denar.

O Afganistanu ne izvemo nič zanesljivega.

Prehajamo v Sibirijo in preko nje v Evropo. Kakor smo videli že pri splošnem vojnem pregledu, so sklenili Rusi mir. Ker ni bila za mir cela Rusija, je mislil pozneje vsak, da sme delati po svoje, nastala je taka zmešnjava, da se Bogu usmili. Kdor se ni hotel ukloniti boljševiški vladi, tega so preganjali, nobeden ni bil

več varen. Število nezadovoljnih je rastlo od dne do dne, ljudje so se upirali, boljševiška strahovlada je nastopala z najhujšimi sredstvi. Nastajale so nove republike, kozaška, krimska, tatarsko-mohamedanska, turkestanska itd. O tem ne moremo obširno govoriti, ker republike v tej sestavi kakor so danes — sredi avgusta — ne bodo mogle obstojati. Vsaj vsaka sama zase ne, ker nimajo pravih mej in ne zadovoljivega izhoda za prosto dihanje. Najvažnejša je Sibirija, ki je odklonila vsako boljševiško vlado in javno izjavila, da onega zloglasnega miru ne prizna in da je še zmeraj združena z entento. Kam bo to prišlo? Naše mnenje je to-le: Rusija se bo počasi zopet strnila v celoto, ostale bodo posamezne republike, a bodo združene, nastala bo velika prosta država po zgledu severoameriških Zedinjenih držav. Tudi če bi prišel carizem nazaj, se bo Rusija nemoteno razvijala. Take stvari pa potrebujejo časa, lahko se vleče še leta in leta, predno se ustali popolen mir. Primerjaj francosko revolucijo!

Ententa razvoja ne gleda s prekrizanimi rokami, neti upor proti boljševikom in skuša spraviti Rusijo z vsemi postranskimi državami in državicami vred zopet v kolo skupnega boja proti Nemčiji in njenim zaveznikom.

Na Nemškem sta dve stranki, ena za mir brez priklopljenja tujega ozemlja, druga za mir meča, vzeti hoče kolikor mogoče osvojenega sveta. Sedaj, ko to pišemo, je stranka meča na krmilu.

V notranjem življenju na Nemškem je najvažnejši pojav ta, da so hoteli vpeljati splošno in enako volilno pravico za državni zbor, da je pa večina to odklonila. Boje se pač ljudskega glasu. Zanimivo je, da so glavni nasprotniki enake volilne pravice tisti, ki so najbolj za nadaljevanje vojske in za narekovanje miru z mečem. To se ujema.

O Skandinaviji smo že govorili, o Holandiji tudi. Belgijo imajo razen malega kosčka zasedeno Nemci. Velika Britanija je vsa v vojski, vsa prepojena z mislijo, kako bo mogoče uničiti Nemčijo. Razmerje ljudstva do lordov pa že poznamo. Zanimivo je, da nameravajo Angleži dati Ircem popolno samoupravo — tako kakor Indijcem. — S tem bi popravili stoletne krivice, ki so jim jih delali.

Notranje življenje Francije in Italije se v preteklem letu ni izpremenilo. Portugalska je popolnoma v službi entente. O Balkanu ni omeniti nič važnega: turški sultan Mehmed je umrl, na prestol je prišel njegov najstarejši brat Vahid Eddin; na razvoj dogodkov to seveda nima nobenega vpliva.

Tam doli v Rimu, v starem Vatikanu, pa živi mož, katerega prizadevanje meri v teh časih na en sam cilj, na dosego miru. Kadar koli se nudi najmanjša prilika, takoj se je Benedikt XV. poslužil, izdaja oglase, pošilja svoje diplomate na dvore, deluje po zastopnikih cerkve po vsem svetu, zmeraj in vselej le z istim svetim namenom.

Mislimo, da katoliška cerkev še nikdar ni imela tako lepe naloge kakor jo ima te dni. Kristusov nauk: Ljubite se med seboj — je njen nauk, njega si je napisala na svoj prapor, nese ga pa v boj oni, ki je najbolj za to poklican, papež sam. Sicer so ovire velike, ker so strasti vse razpaljene, a vsaka njegova beseda rodi vendarle tisočeren odmev v srcih vseh narodov brez razlike. To je pa prvo:

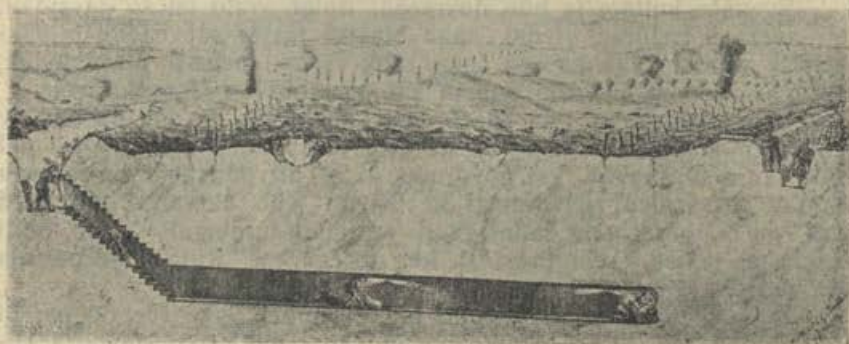
če vladajoči krogi ne bodo hoteli miru, si ga bodo morali priboriti narodi sami, ip vsak, kdor nefi v njih željo po miru, je njihov do-brotnik; tem večji, čim večji je njegov vpliv in njegov ugled.

* * *

Pridenimo še nekaj, da vidimo, kam nas je vojska privedla.

Svetišče kulture.

Če govorimo s tem ali onim in ga vprašamo, kaj je kultura, vsak bo odgovoril: „Kultura, to je ves napredek človeštva, znanost umetnost, iznajdbe, sploh vse, kjer se zrcali človeški duh.“ Vsak bo sodil kulturo naroda po zunanosti, po šolah, po stavbah, po trgovini, umetnosti, leposlovju, po cestah, železnicah, industriji itd. Več kakor ima kakšen narod takih reči, bolj se nam zdi kulturnen, umetneje ko nam napravlja stroje, višja je njegova kultura, tudi če so ti stroji

Napad z minami.

morilno orodje. Po teh mislih bi bil najbolj kulturnen čas ravno se-danji in najbolj kulturni narodi tisti, ki se najbolj davijo, ki so iz-umili najumetnejše stroje morije. Vsak tak pa, ki nima današnje kulture, vsak tak je nevednež, zabit, nekateri gredo tako daleč, da takim ljudem celó pravijo „divjaki“. Kako se motijo! Ubog kmetič na primer, ki ne zna ne pisati in ne brati, ki ne pozna 30 cm topov in ne podmorskih čolnov, ki še ni videl železnice in avtomobila itd., ki pa lepo skrbi za stariše in otroke, opravlja svoje delo, deli miloščino, pomaga sosedu, ta je torej divjak. Tisti pa, ki drži svojega brata za vrat in ga mori, ki ljudi goljufa in jih sesa, ki pa hodi v gledišče, govori ta ali oni jezik, se oblači kakor moda zahteva itd., ta je pa kulturnen človek. Ali ni to ravno narobe, ali ni „divjak“ bolj kulturnen, ali ni ravno drugi res pravi divjak? Ali je to kultura, če se v brezupnem boju davijo milijoni in milijoni po bojiščih, če vi-dimo po cestah sadove te moderne kulture, slepce, invalide brez nog in rok, če se jočejo otroci, ker jim je vojska pobrala ali pohabila

očeta, če so razne pijavke toliko tisoč in tisoč ljudi pahnile v bedo in ubožstvo? Ali naj bo to kultura, če vidimo korakati dvakrat na dan tisoče in tisoče v središče kulture, v tovarne, bledega obraza, upalih lic, služiti gredo modernemu molohu, kapitalizmu; ali je to kultura? Pa kako smo ponosni na „napredek“, na stroje in moderne strupe, na izrabljanje človeštva, na milijonsko umiranje! To je res „napredek“! Vidiš, prijatelj, midva tega ne bova imenovala kulture, nama bo kultura vse to, kar je lepega in dobrega v človeku, kar ga blaži in dviga, ne pa to, kar ga vleče v blato. Nama se bo zdel črnc v Afriki in Indijanec v Ameriki veliko bolj kulturni kakor pa kak moderni kapitalist, ki ima na vesti revščino in pogin svojih sobratov in sester. Midva bova rekla, tista zunanja navlaka, ki jo nekateri tako občudujejo, naj se magari imenuje civilizacija ali kar hoče, kultura to ni.

Kaj vse častimo v podobi moderne kulture in kako čudne pojme imamo o njej, to nam lepo pripoveduje Danec Christensen, ko nam slika njeno svetišče. Pravi tako-le:

Svetišče kulture je bilo dovršeno; dolgo vrsto let so ga zidali, celi svet je pazljivo gledal, kako stavba raste; saj naj bi bilo to svetišče vendar znak našega časa, znak vsega lepega in plemenitega, kar si je zamislil človeški duh in kar je napravila človeška roka.

Kajti kultura je bila ideal časa; slavili so jo dan na dan, v velikih in majhnih knjigah, ni ga bilo časopisa, ki bi ji ne bil pel vsak dan slavospevov. Vsi govorniki, ki so pri ljudskem zborovanju odpirali zatvornice zgovornosti in izlivali lepo barvano vodo med ljudi, vsi od prvega do zadnjega so jo slavili in dvigali v nebo, rekli so, da je boljša kakor prostost, ker obsega vse. Kultura je postala last ljudstva.

In zato so ji hoteli sezidati ljudje tempelj, svetišče, ki naj bi bilo vredno nje, ki so jo tako občudovali, velikansko stavbo s kupolami in stolpi, v blestečih barvah in plamenečem zlatu in vsem, kar vleče danes nase naše oči, kar se zdi nam modernim veličastno in lepo.

Svetišče je bilo torej dovršeno, znašli so se tam ljudje, ki kulturo zastopajo, lepo oblečeni; posvetili so tempelj v dolgem govoru brez vsebine, ki ga je bil izdelal neki tak moderni kulturni trobentač. Potem pa so valovile v svetišče množice pobožnih, padale so pred Najsvetejšim na kolena.

Zadnji žarki zahajajočega solnca so prihajali poševno skozi barvano steklo, raznobarna luč se je razlivala nad množico vernikov, ves visoki obokani prostor je nekako podoben cerkvi ob velikem prazniku. Solnce je izginilo, v svetišču se je nastanil polumrak.

Tedaj se pa pokaže ob širokih in visokih vratih neka čudna postava, nedoločno bitje, trdo in nerodno; obraz ji je kakor izklesan iz kamena, gleda pa tako tuje, da ne opazimo v pogledu nič človeškega, ni v njem ne sočutja, ne pravičnosti, ne prizanesljivosti, kvečjemu spoštovanje pred postavami narave in pa pred silo tega, kar moramo napraviti. Odeto je to bitje v razcapan plašč, sestavljen iz raznih pisanih cunj starih časov, iz cunj feničanske obrti tja do be-

neškega brokata. Okoli vratu mu visi biserna verižica, biseri so pa ravnokar odsekane človeške glave. V eni roki ima krvav nož, z drugo pa krčevito drži smodečo se bombo, izdelano z vso natančnostjo moderne tehnike.

Počasi koraka postava naprej; kamor stopi, tam zvene trava in usahnejo rastline, zemlja postane nerodovitna in prazna. Kmalu odmeva njen enakomerni korak pod obokom, prišla je do množice vernikov. Njena sapa napolni svetišče z rumenkastim, soparnim, smrdečim, dušečim strupenim plinom, marsikdo misli, da se mu bliža smrt. Šele v Najsvetejšem se postava ustavi in gleda zbrano množico z očmi, v katerih ni izraza.

„Kdo si ti?“ kličejo verniki, do smrti preplašeni.

Postava ne odgovori.

„Ti si smrt!“ kliče množica, zbegana in prestrašena.

Okamenele ustnice se skremžijo, rogajoče se smehlja in pravi: „Smrt je miroljubna stara žena. Ta ni zanič. Ona nič ne ve, kaj je to, zatiranje, vladanje, sveto samoljubje!“

„Potem si pa vrag!“ ječijo trepetaje.

„Hoho!“ se norčuje z zoprnim nasmehom; „ali ne veste, kaj je vrag? Vrag je človek v ogledalu človeka, je podoba domišljije, sestavljena iz vseh grehov in slabosti, ki jih pripisujemo svojemu bližnjemu.“

„Ja, kdo pa si potem ti?“

„Jaz sem tista, ki jo molite in obožujete. Jaz sem tista, ki ste jo klicali, jaz sem kultura dvajsetega stoletja.“

In postava je izginila iz Najsvetejšega. Množica se je pa omamljena opotekala iz okužene dvorane na sveži zrak.

Pa ne dolgo, in ljudje so pozabili na strašno prikazen in so zopet peli kulturi slavospeve, z ustnic ljudskih govornikov so pa donele besede sladke ko med — vse tako kakor prej.

Brata v bedi.

Res je bil tam človek, ki je slonel ob slabi ograji železniškega mostu, mračilo se je in rosilo je — mlad je bil, raztrgano delavsko obleko je imel na sebi. Z zagrizeno jezo je štrlel v temno puščavo pred seboj, kakor bi mislil nekaj prav neprijetnega in zoprnega.

In res je bilo njegovo premišljevanje silno mučno. Mislil je samo na to, ali je bolje in temeljiteje, če se da zmleti od koles prvega vlaka, tračnice so ga tako mikavno vabile, ali pa če izgine globoko doli pod mostom v valovih nočnotemne reke. Prepričan je bil, da ga prihodnje jutro ne bo več pozdravilo živega. Nekako čudno zadoščenje ga je obšlo, ko jo premišljeval, da ima on, revež, na razpolago kar dva načina, kako naj se poslovi od težav tega sveta.

„Kdo sme zahtevati od mene, da nadaljujem to bedno življenje še naprej, da se vlačim dan in noč brez smisla in smotra po blatu, da rijem naprej in potrpežljivo ter vdano čakam, kdaj bo prišlo ono veliko in lepo, ki me bo potegnilo ven iz nesreče in katero vendar nikdar ne bo prišlo?“

V tovarni ni bilo dela več, spodili so ga, zapil je zadnji vinar, pojedel zadnji košček kruha, zapustil je svojo sobo, plesnivo sobo tam gori pod streho; dekline ga ni maralo več, ker ji je drugi obljubil, da ji bo plačeval hrano: Kaj naj napravi, ali ni zadnji in skrajni čas, da napravi konec temu gnusnemu življenju?

Naj govorijo o njem, kar hočejo — pa, o Bog, saj ne bodo nič govorili, kdo bo pa mislil nanj! Saj ga ni človeka na svetu, kateremu ne bi bilo popolnoma vseeno, ali tak ničvrednež še hodi okoli ali pa ga jutri zagrebejo k zadnji večerji . . .

Sedaj je pa zadnji čas. S porogljivo mirnostjo se usede na ograjo, položi noge čez in premišljuje, kako bi najbolje in najhitreje napravil.

Pa se priklati nekaj umazanodlakastega cvileče k njemu in sili v njegovo jezno samoto. Celi svet je proklinjal in vendar se je moral smejati, ko je videl sestradano majhno mrcino, ki je iskala zavetja kakor nalašč ravno pri njem, pri njegovi bedi, ko se je bil že zapisal smrti.

„Vrag naj te vzame, neumna žival! Zakaj prideš ravno k meni? Jaz sam nimam nič!“

S čevljem brčne usiljivo žival, razcapano bedo, ki se je tresla od mraza in mokrote. Tako jo je udaril, da ji je krvavela noga. A pes je proseče lajal in cvilil naprej, spenjal se ob mladeniču, rekel je, da udarca ne smatra za resnega, da je to samo igranje.

Tedaj pa zagrabi mladega moža jeza, v temni uri svoje nesreče hoče biti sam s svojim obupom! Zakolne in vrže v psa kos lesa. A neumna žival skoči za lesom in mu ga prinese v gobcu nazaj, šepa po treh nogah, saj ji je četrta ranjena. Položi orožje jeze pred njega in mu liže noge. Čisto gotovo je, da je vsplamtelo v živali hrepenenje po nadaljevanju življenja, da se je hotela ohraniti, in ta pohlep je bil močnejši kakor bolečina in strah.

„Moj Bog, če bi tebe ne bilo, bi bilo lahko že vsega konec.“ Pojdi, pojdi, prijatelj, to je samo smešen izgovor! To je samo pretveza, da konec nekoliko odložiš! Saj nočeš umreti. Če ti je res na tem, ali se boš bal bojazni umazanega garjevega psa?

Rdeče oko visoko viseče luči je zvedavo opazovalo brata v bedi. In begunec pred življenjem je res začutil neko čudno čudno negotovost, neko nejasno zavest boljše pretekle mladosti, nekaj je zašumelo v njem, nekaj o upanju, da bo morebiti vendar še vse dobro; zdelo se mu je prav čisto doli v dnu duše, kakor da bi bilo osovraženo in neprijetno življenje poslalo za njim še zadnje poročilo sprave in miru.

Pa je hotel nekako v strahu zapreti oči in spustiti se z ograje dol v temo, češ, to je neumno, kar mi hodi na misel — pa ni mogel, iz bojazni pred dvema očesoma tega ni mogel, gledali sta za njim in spremljali sta vsako njegovo kretnjo. Ni mogel, in vendar so bile to oči uboge in bedne sestradane živali.

„Spoditi ga moram!“

„Tu imaš par umazanih drobtinic kruha, še opazil jih nisem v žepu. Sedaj pa glej, da se pobereš!“

A ubogo nadležno bitje ravno sedaj ni hotelo proč, drobtinice so ga popolnoma priklenile nanj, ni ga spustilo več iz oči.

„Proklet bodi! Trikrat! Dobro, da me pri tem smešnem pogovoru nihče ne opazuje. Sicer pa, če se že hočem umoriti, ali ni vseeno, če se jutri namesto danes? Kajti pred menoj je živo bitje — tega še nikoli nisem videl — nemo bedno bitje, ki mi zaupa in, ki mu moram pomagati.“

In človek, obupan, jezen na svet in na vse, kar živi, on, ki je hotel vreči od sebe zgrešeno življenje kakor si stresemo umazanost z roke, on ni mogel več prenašati prosečega cvilenja uboge mrcine.

„Seveda to ni dobro srce — saj ga nimam —, ki mi pravi, naj tako naredim, a mir moram imeti, vsaj takrat, ko umrem.“

Pa je pobral z neko surovo naglico umazani kup bede, ki se je komaj še držal na nogah, obrisal mu je kri in nesel ga je pod pazduho nazaj po poti, počasi in v misli zatopljen, po oni poti, ki je bil mislil, da je zadnja. In hudo je lilo.

„Morebiti se bo pa doma vendar le še dobila kaka plesniva skorja kruha ali pa kakšna stara kost, da zamašim trdovratni pošasti umazani gobec. Sicer je odeja na postelji že čisto zanič, a dobro bo, če ga ogrnem tam v kotu, da se vsaj malo spočije.“

Leden veter mu je v gosti temi bril v obraz, kakor bi ga hotel zadržati, mrzle kaplje so padale nanj, skozi revno oblačilo sta mu do kože šla dež in mraz. To šele pa ga je obudilo k novi kljubovalni moči življenja.

Skoro je pozabil na čudni tovor pod pazduho, slepo je dirjal v temo. Pa je videl, kako je neka streha molela čez zid, nudila mu je vsaj začasno zavetje pred naraščujočo nevihto. Stisnil se je pod streho, na tla se je usedel, skrnil je zmrzujočo žival pod svojim jopičem.

In otrpla sta v težkem spanju onemoglosti; beda človeka in beda živali sta se našli kot sestri, skupaj sta počivali, druga drugi sta dajali tolažečo toploto življenja.

Dr. Vinko Šarabon.

Kako se zračuna kubična mera okroglih debel ali klad. P = srednji prerez v *cm*; K = ključ.

P	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
K	28	38	50	64	78	95	113	133	154	177	201	227
P	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
K	254	284	314	346	380	415	452	491	531	573	616	661
P	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41
K	707	755	804	855	908	962	1018	1075	1134	1195	1257	1320
P	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53
K	1385	1452	1521	1590	1662	1735	1810	1886	1964	2043	2174	2206
P	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	64	65
K	2290	2376	2463	2552	2642	2734	2827	2923	3019	3117	3217	3318
P	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
K	3421	3526	3632	3739	3849	3959	4072	4185	4301	4418	4537	4657
P	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89
K	4778	4902	5027	5153	5281	5411	5542	5675	5809	5945	6082	6221
P	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	100	101
K	6362	6504	6648	6793	6940	7088	7238	7390	7543	7698	7854	8012

Pojasnilo: Preseg se meri sredi debla. Srednji prerez se najde tako, da sešteješ prerez obeh koncev in vsoto razdeliš z 2.

Zgornje, ležeče številke v tej tabeli pomenijo srednji prerez debla v centimetrih, spodnje, stoječe številke pa ključ, ki spada k dotičnemu prerezu. Deblo se zmeri tako, da se ključ pomnoži z dolgostjo in deli s številko 10.000.

Mera je torej:
$$\frac{\text{dolgot} \times \text{ključ}}{10.000}$$

Zgled: Deblo je dolgo 8 m, v sredi znaša prerez 47 cm, k temu prerezu je ključ številka 1735; kubična mera je torej:

$$1735 \times 8 = 13.880; 13.880 : 10.000 = 1.388 \text{ m}^3.$$

Opomba: m^3 , kubični meter, festmeter, je lesena klada, 1 m dolga, 1 m široka, 1 m visoka; to je enotna mera za večje množine lesa.

Doba brejosti domačih živali.

Začetek brejosti	Kdaj povrže?			
	Kobila po 340 dneh	Krava po 285 dneh	Ovca in koza po 154 dneh	Svinja po 120 dneh
1. januarja	6. decemb.	12. oktobra	3. junija	30. aprila
11. "	16. "	22. "	13. "	10. maja
21. "	26. "	1. novemb.	23. "	20. "
31. "	5. januarja	11. "	3. julija	30. "
10. februarja	15. "	21. "	13. "	9. junija
20. "	25. "	1. decemb.	23. "	19. "
2. marca	4. februarja	11. "	2. avgusta	29. "
12. "	14. "	21. "	12. "	9. julija
22. "	24. "	31. "	22. "	19. "
1. aprila	6. marca	10. januarja	1. septemb.	29. "
11. "	16. "	20. "	11. "	8. avgusta
21. "	26. "	30. "	21. "	18. "
1. maja	5. aprila	9. februarja	1. oktobra	28. "
11. "	15. "	19. "	11. "	7. septemb.
21. "	25. "	1. marca	21. "	17. "
31. "	5. maja	11. "	31. "	27. "
10. junija	15. "	21. "	10. novemb.	7. oktobra
20. "	25. "	31. "	20. "	17. "
30. "	4. junija	10. aprila	30. "	27. "
10. julija	14. "	20. "	10. decemb.	6. novemb.
20. "	24. "	30. "	20. "	16. "
30. "	4. julija	10. maja	30. "	26. "
9. avgusta	14. "	20. "	9. januarja	6. decemb.
19. "	24. "	30. "	19. "	16. "
29. "	3. avgusta	9. junija	29. "	26. "
8. septemb.	13. "	19. "	8. februarja	5. januarja
18. "	23. "	29. "	18. "	15. "
28. "	2. septemb.	9. julija	28. "	25. "
8. oktobra	12. "	19. "	10. marca	4. februarja
18. "	22. "	29. "	20. "	14. "
28. "	2. oktobra	8. avgusta	30. "	24. "
7. novemb.	12. "	18. "	9. aprila	6. marca
17. "	22. "	28. "	19. "	16. "
27. "	1. novemb.	7. septemb.	29. "	26. "
7. decemb.	11. "	17. "	9. maja	5. aprila
17. "	21. "	27. "	19. "	15. "
27. "	1. decemb.	7. oktobra	29. "	25. "

Valilna doba perutnine.

Dom. kura vali v 20—22 dn.	16—20 jajc
Puran " " 27—28 "	15—20 "
Gos " " 28—32 "	12—15 "

Raca vali v 28—32 dneh	15—18 jajc
Golob " " 17—19 "	2—3 jajca
in na leto 6—10 jajc	

Imenik

čč. p. n. poverjenikov, krajev in število dosmrtnih in letnih udov

Družbe sv. Mohorja l. 1918.

Pokrovitelj:

Prezvišeni, premilostljivi gospod gospod

dr. Adam Heffer

knez in škof krški itd. itd.

1. Goriška nadškofija.

1. Dekanija **Bovec**. Bovec. župn. urad. (P. Bovec.) 2 + 4 = 6 — Log. Klobučar Andr., kurat. (P. Log.) 3 + 93 = 96 — Soča. Aljančič Vinko, župni uprav. (P. Soča.) 49 — Trenta. Kodrič Ivan, kurat. (P. Soča.) 30 Vkup: 5 dosmrt. 176 letnih = 181

2. Dekanija **Cerkno**. Cerkno. Kunšič Ivan, župnik-dekan. (P. Cerkno.) 224 — Bukovo. Pišot Ivo, župni upravitelj. (P. Cerkno.) 56 — Jageršče. Sok Anton, župnik. (P. Cerkno.) 34 — Novaki. Kenda Ivan, kurat. (P. Cerkno.) 9 + 84 = 93 — Orehek. Hliš Franc, vikar. (P. Cerkno.) 40 — Otalež. Kos Jos., kurat. (P. Cerkno.) 1 + 110 = 111 — Ravne. Hliš Franc, župni upravitelj. (P. Cerkno.) 2 + 30 = 32 — Šebrelje. Ivančič Jožef, župni upravitelj. (P. Slap ob Idriji.) 1 + 65 = 66 — Police. Pajntar Stefan, duh. pom. (P. Cerkno.) 19 Vkup: 13 dosmrt. 662 letnih = 675

3. Dekanija **Črniče**. Črniče. Novak Alojzij, dekan. (P. Črniče.) 1 + 117 = 118 — Ajdovščina. Kmet Mih., žup. upr. (P. Ajdovščina.) 1 + 72 = 73 — Batuje-Selo. Leban Ignacij, župnik. (P. Črniče.) 2 + 84 = 86 — Kamnje. Plesničar Ant., župnik. (P. Črniče.) 1 + 193 = 194 — Sv. Križ. Rejec Iv., župnik. (P. Sv. Križ-Cesta.) 3 + 132 = 135 Lokavec. Črnigoj Henrik, vikar. (P. Lokavec.) 111 — Osek. Frankè Franc, vikar. (P. Šempas.) 1 + 52 = 53 — Otlica. Pl. Posarelli Štef., žup. upr. (P. Ajdovščina.) 90 — Šempas. Kodermac Štefan, žup. uprav. (P. Šempas.) 6 + 78 = 84 — Sv. Tomaž. Cigoj Leopold, vikar. (P. Sv. Križ-Cesta.) 62 — Velike Zablje. Rejec Ivan, župnik. (P. Sv. Križ-Cesta.) 45 Vkup: 15 dosmrt. 1036 letnih = 1051

4. Dekanija **Devin**. Devin (1). — Brestovica (1). — Gabrije (1). — Kostanjevica (1). — Mavhinje. Štanta Vinko, vikar (15); Švara Franč., upr. (7) (P. Prosek.) 22 — Nabrežina. Vodopivec Jos., kurat. (P. Nabrežina.) 38 — Opatjeselo (1). — Šempolaj. Švara Fr., vikar. (P. Nabrežina.) 69 — Zgonik. Nемеc Bogomil, župnik. (P. Prosek.) 56 Vkup: 5 dosmrt. 185 letnih = 190

5. Dekanija **Gorica**. Gorica. Stolna župni'a: Dr. Pavlica Andrej, profesor bogoslovja (21 + 55 = 76); Goriška zveza (7); Osrednje semenišče: Nadrah Ignacij, bogoslovec (2 + 13 = 15); Kapucinski samostan: Prah o. Linus (2 + 36 = 38); Poamezniki (4). (P. Gorica.) 25 + 115 = 140 — Št. Andrež (2 + 3 = 5). — Čepovan.

Pirc Val., župnik. (P. Čepovan.) 1 + 104 = 105 — Grgar. Godnič Jos., kurat. (P. Grgar.) 3 + 20 = 23 — Kronberg. Vodopivec Vinko, župnik. (P. Solkan.) 15 — Lokve. Butkovič Peter, župni upr. (P. Trnovo.) 87 — Št. Maver (1). — Pevma. (1 + 1 = 2) — Solkan. Rejec Jakob, župnik. (P. Solkan.) 5 + 12 = 17 — Trnovo Volk Janez, c. kr. pismonoša. (P. Trnovo.) 26 Vkup: 37 dosmrt. 363 letnih = 400

6. Dekanija **Kanal**. Kanal (2 + 1 = 3). — Avče. Trdan Herman, vikar. (P. Avče.) 2 + 30 = 32 — Banjšice (3). — Gorenjopolje. Mežan Vinko, vikar. (P. Plave.) 1 + 32 = 33 — Kal. Močnik Fr., kurat. (P. Avče.) 3 + 30 = 33 — Levpa. Trdan Herman, vikar. (P. Avče.) 17 — Lokovec. Trdan Herman, kurat. (P. Čepovan.) 2 + 54 = 56 — Lom (1). — Marijino Celje. Makuz Alojz, kuratov namestnik. (P. Kanal.) 50 — Ročinj (5). Vkup: 16 dosmrt. 217 letnih = 233

7. Dekanija **Kobarid**. Kobarid (4). — Borjana. Shejbal Jož., vikar. (P. Kobarid.) 2 + 43 = 45 — Breginj. Andrejšek Fr., župni uprav. (P. Breginj.) 2 + 64 = 66 — Kred. Matelič Alojzij. (P. Robič.) 50 — Livek. Jelovečan Pavel, kurat. (P. Livek.) 90 — Logje. Knavs Valentin, vikar. (P. Breginj.) 2 + 38 = 40 — Sedlo. Andrejšek Fr., vikar. (P. Breginj.) 3 + 80 = 83 Vkup: 13 dosmrt. 365 letnih = 378

8. Dekanija **Komen**. Komen. Valentinčič Ign., dekan. (P. Komen.) 4 + 144 = 148 — Branica. Smid Fr. Seraf. (P. Štanjel na Krasu.) 47 — Gaberje. Doktorič David, kurat. (P. Štanjel na Krasu.) 1 + 79 = 80 — Gabrovnica. Vuga Iv., vikar. (P. Komen.) 21 — Gorjansko. Oblak Kar., kurat. (P. Komen.) 1 + 60 = 61 — Kobjeglava (1). — Pliskovica. Abram Fil., vikar. (P. Komen.) 70 — Rihenberg. Strancar Jož., župnik. (P. Rihenberg.) 2 + 274 = 276 — Škrbina (1). — Šmarje. Kranjec Franc, župnik. (P. Šmarje.) 8 + 83 = 91 — Štanjel. Kos Jan., kurat. (P. Štanjel na Krasu.) 1 + 65 = 66 — Štjak. Drašček Iv., kurat. (P. Sežana.) 1 + 86 = 87 — Veliki Dol. Stubelj Leopold, vikar. (P. Komen.) 38 — Vojščica (1). Vkup: 20 dosmrt. 968 letnih = 988

9. Dekanija **Kormin**. Kormin (1). — Mirnik. Kufol Anton, duhovnik. (P. Dolenje.) 1 + 30 = 31 — Čedad (2). Vkup: 1 dosmrt. 33 letnih = 34

10. Dekanija **Ločnik**. Ločnik (1). — Biljana (1). — Cerovo. Jarec Jan. Ev. (P. Gorica.) 15 — Števerjan. Jarec Janez Evang., kurat. (P. Gorica.) 1 + 9 = 10 — Fojana. Špicer Ivan, vikar. (P. Kormin.) 42 — Gradno. Podobnik Ivan, vikar. (P. Kojško.) 1 + 49 = 50 — Kojško. Sedej Cir., žup. uprav. (P. Kojško.) 2 + 61 = 63 — Kožbana. Lenardič Frid., župni uprav. (P. Kormin.) 54 — Slovrenc v Brdih. Kolin Pij, duhovnik. (P. Kormin.) 1 + 32 = 33 — Sv. Martin. Kodelja Jos., župnik. (P. Kojško.) 1 + 30 = 31 — Medana. Vidmar Ant., kurat. (P. Kormin.) 1 + 118 = 119 — Vedrijan (1). — Vipolže. Krmac Anton, učit. (P. Kozana.) 1 + 42 = 43 Vkup: 11 dosmrt. 452 letnih = 463

11. Dekanija **Št. Peter pri Gorici**. Št. Peter (1). — Bilje. Zamar Ciril, kurat. (P. Bilje.) 1 + 14 = 15 — Dornberg. Lavrenčič Franjo, župnik. (P. Dornberg.) 1 + 110 = 111 — Miren (2). — Prvačina. Primožič Josip, župnik. (P. Prvačina.) 1 + 89 = 90 — Renče. Pipan Valentin, župnik. (P. Renče.) 38 — Sovodnje (1). — Vrtojba (3 + 2 = 5). Vkup: 10 dosmrt. 253 letnih = 263

12. Dekanija **Tolmin**. Tolmin. Rojec Iv., dekan. (P. Tolmin.) 5 + 280 = 285 — Dolenja Trebuša. Podberšček Stefan, župni upravitelj. (P. Slap ob Idriji.) 77 — Drežnica. Likar Jožef, kurat. (P. Drežnica pri Kobaridu.) 7 + 91 = 98 — Gorenja Trebuša. Leban Albert, kurat. (P. Slap ob Idriji.) 84 — Grahovo (4). — Idrija pri Bači. Razpet Fr., župnik. (P. Slap ob Idriji.) 1 + 71 = 72 — Kamno. Pisk Ant., vik. nam. (P. Kobarid.) 2 + 31 = 33 — Libušnje. Pisk Ant., vik. nam. (P. Kobarid.) 2 + 67 = 69 — Sv. Lucija. Munič Ciril, žup. uprav. (P. Sv. Lucija ob S.) 3 + 66 = 69 — Nemški Rut. Grilanc Jos., župnik. (P. Grahovo ob Bači.) 62 — Obloke. Abram Josip, vikar. (P. Hudajužna.) 1 + 52 = 53 — Pečine. Batič Val., vikar. (P. Slap ob Idriji.) 3 + 51 = 54 — Podbrdo. Kragelj Valentin, župnik. (P. Podbrdo ob Bači.) 1 + 116 = 117 — Podmelec. Kovačič Ivan, župnik. (P. Podmelec.) 2 + 195 = 197 — Ponikve. Belé Venčesl., vikar. (P. Slap ob Idriji.) 2 + 61 = 63 — Roče. Klopčič Fr., župnik. (P. Slap ob Idriji.) 42 — Strzišče. Seljak Iv., vik. (P. Hudajužna.) 1 + 24 = 25 — Št. Viška gora. Peternel Henr., župnik. (P. Slap ob Idriji.) 3 + 77 = 80 — Volče. Podreka Franc, župan (6 + 101 = 107); Matelič Alojzij, župnik (5). (P. Volče na Gor.) 6 + 106 = 112 Vkup: 43 dosmrt. 1553 letnih = 1596

13. Razne dekanije. Fara (1). — Gradiška. Zidarič Marko. (P. Gradiška.) 1 + 5 = 6 Vkup: 1 dosmrt. 6 letnih = 7

Število vseh družnikov goriške nadškofije: 190 dosmrt. 6269 letnih, vkup 6459 udov.

2. Krška škofija.

1. Dekanija **Beljak**. Beljak. Grafenauer Mih., org. (2+14=16); Kavš And. (3); Kravanja Matija (13); Mišič Jos. (1) (P. Beljak.) 2+31=33 — Brnca. Lasser Franc, župnik. (P. Brnca.) 1+61=62 — Dev. Mar. na Zili. Meško Fr. Ks., žpk. (P. Beljak.) 2+95=97 — Sv. Lenart. Sadjak Andrej, žpk. (P. Rikarjaves.) 5+80=85 — Loče. Ogris Josip, župnik. (P. Loče.) 75 — Podklošter. Dr. Cukala Franc, župnik (30); Janež Alojzija (1) (P. Podklošter.) 31 — Šteben. Dr. Lučovnik Ivan, župnik. (P. Malošče.) 1+75=76

Vkup: 11 dosmrt. 448 letnih = 459

2. Dekanija **Borovlje**. Kapla. Limpel Val., dekan. (P. Svetnaves.) 6+84=90 — Bilčovs. Teul Ant., župnik. (P. Bistrica v R.) 4+120=124 — Borovlje. Trunk Juri, župnik. (P. Borovlje.) 1+38=39 — Glinje in Bajtišče. Primožič Val., žpk. (P. Borovlje.) 3+48=51 — Št. Janž. Fugger Jož., župnik. (P. Svetnaves.) 3+70=73 — Kotmaraves. Arnuš Janko, žpk. (P. Kotmaraves.) 2+55=57 — Podljubelj. Trunk Juri, souprav. (P. Podgora v R.) 14 — Sele. Vauti Al., župnik. (P. Borovlje.) 6+100=106 — Slov. Plajberk in Ljubelj. Starc Iv., župnik. (P. Podgora v R.) 74 — Sveče. Suster Jan., župnik. (P. Bistrica v R.) 1+120=121 — Šmarjeta v R. Hraba Karel, župnik. (P. Šmarjeta v R.) 1+85=86 — Žihpolje. Mihl Franc, žpk. (P. Žihpolje.) 56

Vkup: 27 dosmrt. 864 letnih = 891

3. Dekanija **Celovec**. Celovec. Tiskarna. Msgr. Podgorc Val., družb. tajnik (19+57=76); Koban Andr. (6); Sv. Lovrenc. Kolarič Fr., žpk. (4+24=28); Sv. Duh. Zeichen Josip, spiritual (7+14=21); Delavsko društvo: Dr. Ehrlich Martin, prelat (9); Čajno: Malgaj Fr., žpk. (1) (P. Celovec.) 30+111=141 — Dholica. Štrif Ant., žpk. (P. Poreče.) 36 — Gospa Sveta. Bizer Andr., dek. (2+17=19); Tanzenberg: Kuhar Al., bogosl. (1+1=2); Krnski grad: Potočnik Val. (1) (P. Gospa Sveta.) 3+19=22 — Hodiše. Dr. Mörtl Valent., župnik (P. Hodiše.) 87 — Otok. Peterman Jos., župnik (P. Otok.) 1+24=25 — Škofiče. Singer Štefan, župn. sooskr. (P. Vrba.) 2+41=43 — Vetrinj. Mente Konr., žpk. (P. Vetrinj.) 45

Vkup: 36 dosmrt. 363 letnih = 399

4. Dekanija **Dobrlavas**. Dobrlavas. Randl Mat., prošt in dekan. (P. Dobrlavas.) 1+299=300 — Apače. Viternik Ludovik, provizor. (P. Galicija.) 2+33=35 — Galicija. Čech Vaclav, župnik (P. Galicija.) 2+40=42 — Globasnica. Pšeničnik Jernej, žpk. (P. Globasnica.) 1+75=76 — Jezersko in Ravne. Sporn Iv., župnik. (P. Zg. Jezero.) 3+88=91 — Kamen. Sturm Anton, župnik. (P. Tinje.) 1+28=29 — Škocijan. Poljanec Vinko, župnik. (P. Škocijan v P.) 3+118=121 — Št. Lipš. Zakelšek Stef., župnik. (P. Dobrlavas.) 2+62=64 — Mohliše. Rudl Josjo J., župnik. (P. Galicija.) 1+32=33 — Obirsko in Korte. Mikula Franc, žpk. (P. Žel. Kapla.) 1+40=41 — Rebrca. Žák Anton, komendator. (P. Miklavc.) 1+32=33 — Šteben pod Juno. Kaplan Ant., župnik. (P. Globasnica.) 1+38=39 — Št. Vid. Serajnik Pet., župnik. (P. Št. Vid v Podjuni.) 1+127=128 — Železna Kapla. Germ Matej, žpk. (P. Žel. Kapla.) 4+200=204 — Žitaravas. Weiß Val., župnik. (P. Miklavc.) 2+73=75

Vkup: 26 dosmrt. 1285 letnih = 1311

5. Dekanija **Pliberk**. Pliberk. Marinič Fr., dekan. (P. Pliberk.) 10+262=272 — Črna. Dobrovc Jož., župnik. (P. Črna.) 5+188=193 — Št. Danijel in Strojna. Božič Fr., župnik. (P. Prevalje.) 1+81=82 — Dev. Marija na Jezeru. Riepl Matej, žpk. (P. Prevalje.) 5+168=173 — Guštanj. Križaj Avg., žpk. (P. Guštanj.) 1+80=81 — Javorje. Feinig Josip, župni upravitelj. (P. Črna.) 2+85=87 — Kazaze. Ulbing Tomaž, žpk. (P. Sinčaves.) 40 — Koprivna. Hojnik Ivan, župnik. (P. Črna.) 41 — Kotlje. Serajnik Ivan, župnik. (P. Kotlje.) 68 — Možica. Hornbök Janez, župnik. (P. Možica.) 130 — Šmihel. Vintár Jos., žpk. (P. Šmihel pri Pliberku.) 10+192=202 — Vogrče. Sekol Ivan, župnik. (P. Pliberk.) 3+61=64 — Žvabek. Uranšek Franc, župnik. (P. Pliberk.) 5+74=79

Vkup: 42 dosmrt. 1420 letnih = 1462

6. Dekanija **Rožek**. Domačale. Gabrón Anton, sooskrbnik. (P. Podravlje.) 30 — Na Dravi. Rutar Janez. (P. Podravlje.) 24 — Dvor. Fric Jožef, žpk. (P. Vrba.) 2+55=57 — Št. Ilj. Nagel Ivan, župnik. (P. Vrba.) 1+73=74 — Sv. Jakob v R. Ražun Matej, župnik. (P. Sv. Jakob v R.) 7+147=154 — Kostanje. Umnik Franjo, župnik. (P. Vrba.) 1+39=40 — Strmec. Marášek Karel, župnik. (P. Vrba.) 29 — LIPA. Marášek Karel, provizor. (P. Vrba.) 23 — Logaves. Singer Štefan, župnik. (P. Vrba.) 3+39=42 — Pečnica. Loigge Iv., žpk. (P. Ledence.) 31 — Podgorje. Drunecký Jan, župnik. (P. Podgorje v Rožu.) 70 — Rožek. Hüttner Dragotin, župnik. (P. Rožek.) 13+40=53 — Škočidol. Gabrón Anton, župnik. (P. Podravlje.) 70

Vkup: 27 dosmrt. 670 letnih = 697

7. Dekanija **Spodnji Dravograd**. Sp. Dravograd. Serajnik Volbenk, inf. prošt. (P. Sp. Dravograd.) 1+54=55 — Črneče. Rozman Jos., žpk. (P. Meža ob Dr.) 1+29=30 — Libeliče. Vogrinec Anton, župnik. (P. Libeliče.) 72 — Ojstrica. Hafner Urh, župnik. (P. Spodnji Dravograd.) 40 — Suha. Uranšek Franc, žup. soosk. (P. Labod.) 35 Vkup: 2 dosmrt. 230 letnih = 232

8. Dekanija **Šmohor**. Blače. Smažik Henrik, župnik. (P. Blače na Zili.) 22 — Borlje. Krejčič Martin, župnik. (P. Goriče.) 1+44=45 — Brdo. Wornig Matej, provizor. (P. Brdo pri Šmohorju.) 5+49=54 — Čače. Havliček Fr., žpk. (P. Čajna.) 28 — Gorje. Kuchling Ivan, župn. uprav. (P. Zil. Bistrica.) 69 — Št. Juri na Zili. Miklavič Josip, župnik. (P. Št. Juri na Zili.) 26 — Melviče. Božič Lovro, župnik. (P. Brdo pri Šmohorju.) 3+27=30 — Št. Pavel. Jank Vinc., org. (P. Št. Štefan na Zili.) 15 — Št. Štefan. Pelnař Anton, župnik. (P. Št. Štefan na Zili.) 28 — Zilska Bistrica. Warmuth Janez, župnik. (P. Zilska Bistrica.) 8+45=53

Vkup: 17 dosmrt. 353 letnih = 370

9. Dekanija **Tinje**. Tinje. Einspieler Gregor, inf. prošt. (P. Tinje.) 1+54=55 — Grabštanj. Bayer Štefan, župnik. (P. Grabštanj.) 4+74=78 — Sv. Jakob ob cesti. Zemljak Jos., župnik. (P. Celovec.) 9 — Št. Lipš. Razgoršek Vinko, provizor. (P. Škofjivdor.) 12 — Medgorje in Podgrad. Vuk Franc, župnik. (P. Žrelc.) 63 — Št. Peter. Šenk Franc, župnik. (P. Grabštanj.) 1+26=27 — Podkrnos. Wieser Janez, prošt. (P. Žrelc.) 1+32=33 — Pokrče. Weiß Matej, župnik. (P. Grabštanj.) 2+80=82 — Radiše. Kogelnik Ivan, župnik. (P. Žrelc.) 1+75=76 — Sl. Šmihel. Malej Ignacij, provizor. (P. Škofjivdor.) 37 — Timenica in Otmanje. Tojnko Rok, žpk. (P. Škofjivdor.) 3+19=22 — Št. Tomaž. Brabenec Iv., žpk. (P. Škofjivdor.) 21 — Žrelc. Dr. Arneje Janko, žpk. (P. Žrelc.) 15 Vkup: 13 dosmrt. 517 letnih = 530

10. Dekanija **Trbiž**. Trbiž. Kraut Valentin, dekan. (P. Trbiž.) 3 — Rabelj. Rebešek Vinko. (P. Rabelj.) 8 — Ukve. Kolerič Jakob. (P. Zabnice.) 44 — Vrata. Kalan Jakob, župnik. (P. Spodnja Vrata.) 28 — Zabnice. Žankar p. Pij, žup. uprav. (P. Zabnice.) 1+21=22 Vkup: 1 dosmrt. 104 letnih = 105

11. Dekanija **Velikovec**. Velikovec. Žel Ivan, kanonik. (P. Velikovec.) 1+37=38 — Djekše in Kneža. Benetek Ant., žpk. (P. Djekše.) 123 — Gorenče. Mlinar Anton, soprovizor. (P. Ruda.) 1+41=42 — Grebinj. Župn. urad. (P. Grebinj.) 1+45=46 — Št. Jurij. Ožgan Ivan, žpk. (P. Zg. Trušnje.) 1+46=47 — Klošter. Kindlman Jakob, župnik. (P. Grebinj.) 1+76=77 — Krčanje. Drdlč Jos., župnik. (P. Grebinj.) 2+15=17 — Št. Peter. Rosman Franc, župnik. (P. Velikovec.) 52 — Ruda. Volavčnik Janez, župnik. (P. Ruda.) 1+49=50 — Št. Rupert. Treiber Fr., župnik. (P. Velikovec.) 1+99=100 — Šmarjeta. Dolinar Ivan, žpk. (P. Velikovec.) 1+79=80 — Št. Štefan in Vovbre. Ebner Jan., župnik. (P. Vovbre.) 79

Vkup: 10 dosmrt. 741 letnih = 751

12. Razne dekanije. Št. Pavel v lab. dol. Rožman p. Viljem. (P. Št. Pavel.) 1+11=12 — Grades 2, Št. Vid ob Glini 2, Bistrica ob Dr. 1, Glandorf 1, Zg. Bela 1.

Vkup: 3 dosmrt. 16 letnih = 19

Število vseh družnikov krške škofije: 215 dosmrt. 7011 letnih, vkup 7226 udov.

3. Lavantinska škofija.

1. Dekanija **Bistrica Slovenska**. Slovenska Bistrica. Bohak Fr., mest. župnik in dekan. (P. Slov. Bistrica.) 2+159=161 — Črešnjevce. Zámuda Alojzij, župnik. (P. Slov. Bistrica.) 1+142=143 — Gornja Poljskava. Šebat Ant., župnik. (P. Gornja Poljskava.) 73 — Laporje. Medved Martin, župnik. (P. Laporje.) 126 — Majšberg. Marinič Jakob, župnik. (P. Ptujška gora.) 108 — Makole. Lendovšek Mihael, župnik. (P. Makole.) 1+180=181 — Sv. Martin. Sinko Fr., žpk. (P. Slov. Bistrica.) 106 — Poljčane. Cilenšek Alojzij, župnik. (P. Poljčane.) 1+168=169 — Sp. Poljskava. Heber Franc, župnik. (P. Pragersko.) 87 — Studenice. Čede Jož., župnik. (P. Studenice pri Poljčanah.) 2+192=194 — Tinje. Medvešek Janez, župnik. (P. Sl. Bistrica.) 1+75=76 — Sv. Venčesl. Gregorc Pankr., žpk. (P. Sl. Bistrica.) 58 — Pragersko. Šegula Fr. S. (P. Pragersko.) 4 Vkup: 8 dosmrt. 1478 letnih = 1486

2. Dekanija **Braslovče**. Braslovče. Bohak Jakob, kaplan. (P. Braslovče.) 6+269=275 — Sv. Andraž. Ocvirk Maks, župnik. (P. Velenje.) 52 — Gomilsko. Grobelšek Ivan, žpk. (P. Gomilsko.) 2+159=161 — Sv. Jurij ob Taboru. Zdolšek Franc, župnik. (P. Št. Juri ob Taboru.) 4+136=140 — Marija Reka. Agrež Dav.,

župnik. (P. Št. Pavel pri Preboldu.) 1+53=54 — Sv. Pavel pri Preboldu. Končan Fortunat, župnik. (P. Št. Pavol pri Preboldu.) 3+151=154 — Sv. Martin na Paki. Kuhar Anton, kaplan. (P. Rečica na Paki.) 4+232=236 — Vransko. Irgl Fr., žpk. (P. Vransko.) 221 Vkup: 20 dosmrt. 1273 letnih = 1293

3. Dekanija **Celje**. Celje. Ogradi Franc, opat. (P. Celje.) 28+574=602 — Gotovlje. Václavik Robert, župnik. (P. Žalec.) 77 — Griže. Krančič Ivan, župnik. (P. Griže.) 5+163=168 — Sv. Jakob v Galiciji. Jager Avg., župnik. (P. Žalec.) 98 — Sv. Peter. Dr. Jančič Ivan, župnik. (P. Sv. Peter v Sav. dolini.) 196 — Polzela. Jodl Ivan, župnik. (P. Polze.a.) 2+142=144 — Teharje. Čemažar Ivan, župnik. (P. Štore.) 2+201=203 — Žalec. Veternik Anton, župnik. (P. Žalec.) 5+301=306

Vkup: 42 dosmrt. 1752 letnih = 1794

4. Dekanija **Dravsko polje**. Hoče. Grušovnik Adam, dekan-žpk. (P. Hoče.) 5+288=293 — Cirkovce. Ravšl Ante, župnik. (P. Cirkovce.) 11+268=279 — Črna gora. Tertinek Matej, župnik. (P. Ptujška gora.) 3+103=106 — Fram. Kropivšek Valentin, župnik. (P. Fram.) 1+158=159 — Št. Janž na Dr. p. Škorjanec Matija, župnik. (P. Ptuj.) 1+168=169 — Sv. Lovrenc. Zadravec Ivan, žpk. (P. Sv. Lovrenc na Dravskem polju.) 1+178=179 — Slivnica. Mihalič Josip, župnik. (P. Slivnica pri Mariboru.) 11+258=269 — Školje. Kušar Janez. (P. Pragersko.) 16

Vkup: 33 dosmrt. 1437 letnih = 1470

5. Dekanija **Gornjigrad**. Gornjigrad. Dovnik France, dekan. (P. Gornjigrad.) 6+153=159 — Bočna. Potokar Gregor, župnik. (P. Gornjigrad.) 6+41=47 — Sv. Frančišek. Kačičnik Gasper, župnik. (P. Ksaverij v Sav. dol.) 8+123=131 — Ljubno. Dekortl Jožef, župnik. (P. Ljubno.) 4+226=230 — Luče. Lekše Franc, župnik. (P. Luče.) 8+190=198 — Marija Nazaret. Tušek o. Kerubim. (P. Mozirje.) 4+96=100 — Mozirje. Krošelj Franc, žpk. (P. Mozirje.) 5+148=153 — Vrbovec. Čevljarska zadruga. (P. Mozirje.) 286 — Novaštifta. Fermé Gothard, žpk. (P. Gornjigrad.) 7+85=92 — Rečica. Podhostnik Andrej, župnik. (P. Rečica v Savinjski dol.) 12+301=313 — Šmartno. Kitak Jakob, župnik. (P. Šmartno pri Gornjem gradu.) 96 — Šmihel. Gunčar Jožef, župnik. (P. Mozirje.) 1+46=47 — Solčava. Šmid Mihael, župnik. (P. Solčava.) 47+94=141 Vkup: 108 dosmrt. 1885 letnih = 1993

6. Dekanija **Jarenina**. Jarenina. Čížek Josip, dekan-župnik. (P. Jarenina.) 2+205=207 — Št. Ilj. Vračko Evald, župnik. (P. Št. Ilj v Slov. goricah.) 150 — Sv. Jakob. Kapler Ivan, župnik. (P. Sv. Jakob v Slovenskih goricah.) 1+169=170 — Sv. Jurij ob Pešnici. Spindler Franc S., župnik. (P. Zgornja sv. Kungota.) 89 — Spodnja sv. Kungota. Kraner Vinc., župnik. (P. Pesniški dvor.) 89 — Svečina. Janžekovič Vid, žpk. (P. Zgor. sv. Kungota.) 1+85=86 Vkup: 4 dosmrt. 787 letnih = 791

7. Dekanija **Konjice**. Konjice. Hrastelj Franc, arhidijakon itd. (P. Konjice.) 1+250=251 — Čadram. Bezenšek Jurij, župnik. (P. Oplotnica.) 1+110=111 — Sv. Jernej. Žičkar Marko, župnik. (P. Loče.) 90 — Kebelj. Razbornik Ivan, provizor. (P. Oplotnica.) 80 — Sv. Kunigunda. Šelih Jurij, žpk. (P. Zg. Zreče.) 7+93=100 — Loče. Kozelj Franc, župnik. (P. Loče.) 2+121=123 — Prihova. Kumer Karol, župnik. (P. Konjice.) 174 — Stranice. Pregelj Viktor, župnik. (P. Konjice.) 62 — Skomer. Skvarč Jožef, župnik. (P. Vitanje.) 21 — Špitalič. Goričan Ivan, župnik. (P. Konjice.) 1+69=70 — Zreče. Karba Matija, župnik. (P. Zg. Zreče.) 1+62=63 — Žiže. Florjančič Jož., žpk. (P. Loče.) 1+76=77 Vkup: 14 dosmrt. 1208 letnih = 1222

8. Dekanija **Kozje**. Kozje. Kramaršič Alojzij, kaplan. (P. Kozje.) 2+150=152 — Buče. Krajnc Jakob, župnik. (P. Buče.) 124 — Dobje. Žagar Ivan, župnik. (P. Planina.) 3+142=145 — Olimje. Lorbek Ivan, župnik. (P. Podčetrtek.) 60 — Sv. Peter. Lah Iv., žpk. (P. Sv. Peter pod Sv. gorami.) 1+134=135 — Pilštanj. Rauter Jak., župnik. (P. Pilštanj.) 2+199=201 — Planina. Gartner Franc, župnik. (P. Planina.) 87 — Podčetrtek. Bosina Ivan, župnik. (P. Podčetrtek.) 121 — Podšreda. Krohne Josip, župnik. (P. Podšreda.) 1+108=109 — Polje. Drogenik Anton, župnik. (P. Podčetrtek.) 1+43=44 — Prevorje. Skerbs Roman, župnik. (P. Pilštanj.) 73 — Sv. Vid na Planini. Vurkelec Jernej, župnik. (P. Planina.) 2+98=100 — Zagorje. Hlastec Fr., župnik. (P. Pilštanj.) 62 Vkup: 12 dosmrt. 1401 letnih = 1413

9. Dekanija **Laško**. Laško. Dr. Krulj Franc, nadžupnik in dekan. (P. Laško.) 5+394=399 — Dol. Gorup Peter, župnik. (P. Dol.) 176 — Sv. Jedert. Lončarič Jožef, župnik. (P. Laško.) 3+113=116 — Jurklošter. Gartner Franc, župn. uprav. (P. Jurklošter.) 2+37=39 — Sv. Lenart. Kosi Jak., žpk. (P. Laško.) 5+112=117 — Loka. Šket Mihael, župnik. (P. Loka pri Zid. mostu.) 4+114=118 — Marija Širje. Koleno Leopold, župnik. (P. Zidan most.) 68 — Sv. Marjeta. Trop Franc,

župnik. (P. Rimske Toplice.) 1+72=73 — Sv. Miklavž. Zakošek Janko, župnik. (P. Laško.) 2+66=68 — Razbor. Jamšek Nikolaj, župnik. (P. Loka pri Zid. mostu.) 67 — Sv. Rupert. Gašparič Jak., župnik. (P. Sv. Jurij ob j. žel.) 202 — Trbovlje. Časl Franc, župnik. (P. Trbovlje.) 6+196=202 Vkup: 28 dosmrt. 1617 letnih = 1645

10. Dekanija **Sv. Lenart v Slov. goricah**. Sv. Ana na Krembergu. Dr. Suhač Anton, župnik. (P. Sv. Ana na Krembergu.) 4+169=173 — Sv. Anton. Vraz Anton, župnik. (P. Sv. Anton v Slov. goricah.) 5+230=235 — Sv. Benedikt. Zmazek Franc, župnik. (P. Sv. Benedikt v Slov. gor.) 1+320=321 — Sv. Bolfenk. Pšunder Ferdo, župnik. (P. Sv. Bolfenk v Slov. goricah.) 1+121=122 — Sv. Jurij. Šijanec Anton, župnik. (P. Sv. Jurij v Slov. goricah.) 1+259=260 — Sv. Lenart. Janžekovič Josip, žpk. (P. Sv. Lenart v Slov. gor.) 1+142=143 — Marija Snežna. Lah Martin, župnik. (P. Cmurek.) 1+85=86 — Negova. Bratkovič Franc, župnik. (P. Ivanjci.) 1+184=185 — Sv. Rupert. Pajtler Ivan, župnik. (P. Sv. Lenart v Slov. goricah.) 1+161=162 — Sv. Trojica. Frančiškanski samostan. (P. Sv. Trojica v Slov. goricah.) 17+167=184 Vkup: 33 dosmrt. 1838 letnih = 1871

11. Dekanija **Ljutomer**. Ljutomer. Lovréc Andrej, kaplan. (P. Ljutomer.) 16+502=518 — Sv. Jurij. Štuhec Fr., žpk. (P. Sv. Jurij ob Ščavnici.) 7+427=434 — Kapela. Meško Martin, žpk. (P. Radenci.) 4+248=252 — Sv. Križ pri Ljutomeru. Weixl Josip, župnik. (P. Križovci.) 13+395=408 — Mala Nedelja. Kolarič Jožef, župnik. (P. Mala Nedelja.) 3+157=160 — Sv. Peter pri Radgoni. Kocbek Anton, župnik. (P. Radgona.) 6+440=446 — Sv. Mihael v Veržeju. Janžekovič Lovro, župnik. (P. Križovci.) 1+68=69 Vkup: 50 dosmrt. 2237 letnih = 2287

12. Dekanija **Marenberg**. Marenberg. Hecl Avgust, dekan. (P. Marenberg.) 1+20=21 — Brezno. Volčič Miroslav, župnik. (P. Brezno.) 108 — Muta. Hurt Fr., župnik. (P. Muta.) 2+57=59 — Sv. Ožbalt. Lorenčič Vinko, župnik. (P. Brezno.) 1+40=41 — Remšnik. Kristovič Mihael, župnik. (P. Marenberg.) 53 Vkup: 4 dosmrt. 278 letnih = 282

13. Dekanija **Maribor** levi dravski breg. Maribor. Stolna župnija: Moravec Franc, stolni župnik (15+37=52); Majcen Gabriel, c. kr. prof. v p. (2+36=38); Posamezniki (2+7=9); Bogoslovje: Janežič Rudolf, stolni kanonik (6+44=49); Predmestna župnija Matera Milosti: Frančiškanski samostan (17+183=200) (P. Maribor.) 41+307=348 — Sv. Barbara. Belšak Štef., provizor. (P. Sv. Barbara pri Mariboru.) 3+156=159 — Gornja sv. Kungota. Kos Mihael, župnik. (P. Zgor. sv. Kungota.) 1+43=44 — Kamnica. Novak Anton, župnik. (P. Maribor.) 114 — Sv. Križ pri Mariboru. Gaberc Mart., žpk. (P. Zgor. sv. Kungota.) 6+119=125 — Sv. Marjeta. Frangež Jern., župnik. (P. Sv. Marjeta ob Pesnici.) 135 — Sv. Martin. Lajnič Ant., župnik. (P. Vurberg pri Ptuju.) 1+151=152 — Sv. Peter. Štraki Matej, župnik. (P. Maribor.) 2+190=192 — Selnica. Čiuha Ferd., župnik. (P. Selnica.) 1+173=174 Vkup: 55 dosmrt. 1388 letnih = 1443

14. Dekanija **Maribor** desni dravski breg. Sv. Magdalena v Mariboru. Stergar Anton, dekan. (P. Maribor.) 9+179=188 — Devica Marija v Puščavi. Zrnko Gašper, župnik. (P. Sv. Lovrenc nad Mariborom.) 12+103=115 — Lembah. Bračič Andrej, župnik. (P. Bistrica pri Mariboru.) 84 — Sv. Lovrenc v Puščavi. Oblak Jan., kaplan. (P. Sv. Lovrenc nad Mariborom.) 11+135=146 — Ruše. Wurzer Božidar, župnik. (P. Ruše.) 4+143=147 Vkup: 36 dosmrt. 644 letnih = 680

15. Dekanija **Nova cerkev**. Nova cerkev. Dr. Gregorec Lavoslav, kan. dek. (P. Vojnik.) 4+141=145 — Orešnjice. Remeč Ivan, provizor. (P. Vojnik.) 34 — Dobrna. Žgank Ferdinand, kaplan. (P. Dobrna.) 1+123=124 — Frankolovo. Požar Alfonz, župnik. (P. Vojnik.) 2+78=80 — Sv. Jošt. Letonja Franc, župnik. (P. Dobrna.) 1 — Šmartin. Ozvatiš Franc, župnik. (P. Šmartin pri Celju.) 116 — Vitanje. Musi Jožef, župnik. (P. Vitanje.) 1+117=118 — Vojnik. Potovšek Jož., župnik. (P. Vojnik.) 5+232=237 Vkup: 14 dosmrt. 841 letnih = 855

16. Dekanija **Ptuj**. Mestna nadžupnija v Ptuju. Alt Ivan, mestni vikar. (P. Ptuj.) 3+55=58 — Sv. Peter in Pavel v Ptuju. Povoden p. Norbert, župnik. (P. Ptuj.) 7+396=403 — Sv. Andraž. Ogerl Jakob, župnik. (P. Sv. Andraž v Slov. goricah.) 3+129=132 — Hajdina. Toman Janez, župnik. (P. Ptuj.) 3+219=222 — Sv. Lovrenc. Sinko Jož., žpk. (P. Juršinci.) 8+229=237 — Sv. Marjeta. Šuta Vek., žpk. (P. Sv. Marjeta pri Moškanjcih.) 6+234=240 — Sv. Marko. Skuherský Leop., žpk. (P. Ptuj.) 9+205=214 — Polenšak. Poplatnik Jož., žpk. (P. Juršinci.) 1+125=126 — Sv. Urban. Panič Jožef, žpk. (P. Sv. Urban.) 2+142=144 — Vurberg. Kokelj Alojzij, župnik. (P. Vurberg.) 124 Vkup: 42 dosmrt. 1858 letnih = 1900

17. Dekanija **Rogatec**. Rogatec. Salamon Franc, dekan in nadžupnik. (P. Rogatec.) 4+161=165 — Sv. Ema. Plepelec Jož., župnik. (P. Pristova.) 2+128=130 — Sv. Florijan. Malajner Karol, žpk. (P. Rogatec.) 77 — Kostrivnica. Višnar Franc, župnik. (P. Podplat.) 147 — Sv. Križ. Korošec Franc, nadžupnik. (P. Rogaska Slatina.) 3+377=380 — Sv. Peter. Gomilšek Franc Sal., župnik. (P. Podplat.) 196 — Sv. Rok. Ivanc Ivan, župnik. (P. Rogatec.) 92 — Stoprce. Siroc Janko, župnik. (P. Rogatec.) 1+86=87 — Žetale. Rakun Franc, kaplan (2+117=119); Steinecker Franc (60) (P. Žetale.) 2+177=179 Vkup: 12 dosmrt. 1441 letnih = 1453

18. Dekanija **Stari trg**. Stari trg. Kosi Alojzij, kaplan. (P. Slovenjgradec.) 4+119=123 — Dolič. Ulšnik Martin, župnik. (P. Mislinja.) 1+76=77 — Št. Ilj. Roškar Davorin, župnik. (P. Mislinja.) 3+178=181 — Št. Jan. Mojžišek Ant., žpk. (P. Meža ob Dravi.) 37 — Šmartin. Lenart Ivan, nadžupnik. (P. Slovenjgradec.) 3+135=138 — Šmiklavž. Vračun Franc, župnik. (P. Slovenjgradec.) 2+48=50 — Pameče. Jurko Ivan, župnik. (P. Slovenjgradec.) 3+62=65 — Sv. Peter. Lom Fr., župnik. (P. Meža ob Dravi.) 58 — Podgorje. Pečnik Franc, žpk. (P. Slovenjgradec.) 2+60=62 — Razbor. Lovrenko Fr., župnik. (P. Slovenjgradec.) 4+62=66 — Sele. Erker Jožef, župnik. (P. Slovenjgradec.) 1+25=26 — Slovenjgradec. Jurko Ivan, provizor. (P. Slovenjgradec.) 31 — Sv. Vid nad Valdekom. Repolusk Fric, župnik. (P. Mislinja.) 1+69=70 Vkup: 24 dosmrt. 960 letnih = 984

19. Dekanija **Šaleška dolina**. Škale. Rotner Ivan, dekan. (P. Velenje.) 9+194=203 — Bele vode. Lassbacher Josip, žpk. (P. Šoštanj.) 36 — Št. Ilj pri Velenju. Schreiner Franc, župnik. (P. Velenje.) 1+99=100 — Št. Janž na Peči. Gosak Fr., župnik. (P. Velenje.) 81 — Šmihelj. Atteneder Jos., župnik. (P. Šoštanj.) 1+230=231 — Šmartin pri Saleku. Cizej Fr. Sal., žpk. (P. Velenje.) 1+113=114 — Zavodnje. Rožman Janez, župnik. (P. Šoštanj.) 53 — Zgornja Ponikva. Gorišek Ivan, župnik. (P. Žalec.) 1+90=91 Vkup: 13 dosmrt. 896 letnih = 909

20. Dekanija **Šmarje pri Jelšah**. Šmarje. Bohanec Ivan, ž. kanonik, žpk. (P. Šmarje pri Jelšah.) 3+442=445 — Dramlje. Ogrizek Fr., župnik. (P. Dramlje.) 4+156=160 — Sv. Jurij. Mikuš Valentin, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni železnici.) 11+243=254 — Kalobje. Kostonjavec Jožef, župnik. (P. Sv. Jurij ob južni železn.) 1+82=83 — Ponikva. Kociper Ant., župnik. (P. Ponikva.) 4+176=180 — Sladka gora. Krajnc Martin, župnik. (P. Šmarje pri Jelšah.) 1 — Slivnica. Amon Leop., kaplan. (P. Slivnica, okraj Celje.) 3+61=64 — Sv. Štefan. Močnik Franc, župnik. (P. Šmarje pri Jelšah.) 97 — Sv. Vid. Penič Anton, župnik. (P. Grobelno.) 110 — Zibika. Jelšnik Iv., župnik. (P. Pristova.) 3+148=151 — Žusem. Palir Jak., žpk. (P. Loka pri Zsumu.) 44 Vkup: 30 dosmrt. 1559 letnih = 1589

21. Dekanija **Velika Nedelja**. Ormož. Glibe Andrej, dekan in m. župnik. (P. Ormož.) 153 — Sv. Bolfenk. Planinc Fr., župnik. (P. Sv. Bolfenk pri Središču.) 1+119=120 — Sv. Lenart. Zadravec Peter, župnik. (P. Velika Nedelja.) 125 — Sv. Miklavž. Časl Fr., kaplan. (P. Sv. Miklavž pri Ormožu.) 1+158=159 — Središče. Čajnar Jak., župnik. (P. Središče.) 3+215=218 — Svetinje. Bratušek Fr., župnik. (P. Ivanjkovci.) 8+142=150 — Sv. Tomaž. Zemljič Matija, župnik. (P. Sv. Tomaž pri Ormožu.) 8+272=280 — Velika Nedelja. Menhart Jakob, župnik. (P. Velika Nedelja.) 2+239=241 Vkup: 23 dosmrt. 1423 letnih = 1446

22. Dekanija **Videm**. Brežice. Mešiček Jož., dekan. (P. Brežice.) 6+230=236 — Artiče. Bolkovič Ant., žpk. (P. Artiče pri Brežicah.) 5+101=106 — Bizeljsko. Musi Alojzij, kaplan. (P. Bizeljsko.) 4+226=230 — Dobova. Pernat Anton, župnik. (P. Dobova.) 1+177=178 — Kapele. Presker Karel, župnik. (P. Dobova.) 1+139=140 — Koprivnica. Doberšek Fr., župnik. (P. Koprivnica na Štajerskem.) 1+140=141 — Pišce. Srabočan Anton, župnik. (P. Pišce.) 3+179=180 — Rajhenburg. Žmavc Jožef, kaplan. (P. Rajhenburg.) 6+330=336 — Sevnica. Rampar Fr., kapl. (P. Sevnica.) 3+242=245 — Sromlje. Turkuš Štefan, župnik. (P. Sromlje.) 64 — Videm. Verk Henrik, župnik. (P. Videm na Štajerskem.) 1+120=121 — Zdole. Šoba Alojzij, župnik. (P. Videm na Štajerskem.) 100 — Zabukovje. Stoklas Matija, župnik. (P. Sevnica.) 2+39=41 Vkup: 33 dosmrt. 2087 letnih = 2120

23. Dekanija **Vuzenica**. Vuzenica. Pivec Štefan, dekan in nadžupnik. (P. Vuzenica.) 4+78=82 — Sv. Anton. Šeško Konrad, župnik. (P. Vuhred.) 1+43=44 — Ribnica. Fišer Andr., župnik. (P. Ribnica, Štajersko.) 7+148=155 — Trbonje. Sigl Jožef, župnik. (P. Vuzenica.) 2+31=33 — Vuhred. Hrašovec Henrik, župnik. (P. Vuhred.) 37 Vkup: 14 dosmrt. 337 letnih = 351

21. Dekanija **Zavrče**. Zavrče. Podvinski Ant., žpk. (P. Zavrče.) 1+260=261 — Sv. Barbara. Vogrin Janez, župnik. (P. Sv. Barbara v Haložah.) 2+317=319 — Sv. Andraž v Leskovcu. Škamlec Ognjeslav, župnik. (P. Sv. Andraž v Leskovcu.) 1+234=235 — Sv. Trojica v Haložah. Salamun o. Bernardin, kaplan. (P. Podlehnik.) 2+175=177 — Sv. Vid. Svet Alf., žpk. (P. Sv. Vid pri Ptuj.) 2+174=176
Vkup: 5 dosmr. 1160 letnih = 1168

Število vseh družnikov lavantinske škofije: 660 dosmr. 31.785 letnih, vkup 32.445 udov.

4. Ljubljanska škofija.

1. Dekanija **Cerknica**. Cerknica. Juvanec Jož., dekan in žpk. (P. Cerknica.) 6+187=193 — Babnopolje. Černe Leop., žpk. (P. Staritrž pri Rakeku.) 1+25=26 — Begunje. Ježek Matej, župnik. (P. Begunje pri Cerknici.) 2+127=129 — Bloke. Koritnik Jakob, župnik. (P. Novavas pri Rakeku.) 2+160=162 — Grahovo. Wester Alojzij, župnik. (P. Grahovo pri Cerknici.) 3+81=84 — Lož. Prezelj Maks, trgovec. (P. Lož.) 20 — Planina. Lovšin Ivan, župnik. (P. Planina pri Rakeku.) 7+72=79 — Staritrž. Kromar Ivan, župnik. (P. Staritrž pri Rakeku.) 4+201=205 — Sveta Trojica. Štrubelj Ivan, župnik. (P. Novavas pri Rakeku.) 55 — Sv. Vid. Pavlin Francišek, župnik. (P. Begunje pri Cerknici.) 76 — Unec. Regen Jožef, župnik. (P. Unec.) 70
Vkup: 25 dosmr. 1074 letnih = 1099

2. Dekanija **Idrija**. Idrija. Arko Mihael, dekan. (P. Idrija.) 7+358=365 — Črni vrh. Abram Ivan, župnik. (P. Črni vrh nad Idrijo.) 5+151=156 — Godovič. Jelenec Janez, župnik. (P. Godovič.) 1+37=38 — Gore. Likar Pet., žpk. (P. Idrija.) 56 — Hotédřšica. Jarec Alojzij, župnik. (P. Hotédřšica.) 3+84=87 — Ledine. Marješič Filip, župn. uprav. (P. Žiri.) 1+41=42 — Spodnja Idrija. Breitenberger Ignacij, kaplan. (P. Idrija.) 5+195=200 — Vojško. Kmet Janko, župn. upravitelj. (P. Idrija.) 1+81=82 — Zavrac. Miklavčič Janez, ž. uprav. (P. Idrija.) 2+51=53 — Žiri. Logar Jos., župnik. (P. Žiri.) 6+194=200 Vkup: 31 dosmr. 1248 letnih = 1279

3. Dekanija **Kamnik**. Kamnik in Gozd. Primar Ivan, kaplan. (P. Kamnik.) 15+262=277 — Dob. Rihar Stefan, župnik. (P. Dob pri Ljubljani.) 2+163=165 — Domžale. Bernik Francišek, župnik. (P. Domžale.) 161 — Homec. Mrkun Anton, župnik. (P. Radomlje.) 6+98=104 — Komenda. Bernik Val., župnik. (P. Komenda.) 9+187=196 — Mekinje. Rihar Franc, župnik. (P. Kamnik.) 1+97=98 — Mengeš. Kušar Franc, župnik. (P. Mengeš.) 10+261=271 — Motnik. Dimnik Franc, župnik. (P. Motnik.) 49 — Nevlje. Rihar Leopold, župnik. (P. Kamnik.) 75 — Radomlje. Lovšin Anton, župnik v p. (P. Radomlje.) 1+47=48 — Rova. Volc Josip, župnik. (P. Radomlje.) 3+48=51 — Sela. Tomažič Ivan, župnik. (P. Kamnik.) 1+73=74 — Spodnji Tuhinj. Opeka Iv., žpk. (P. Smartin v Tuhinju.) 2+85=87 — Stranje. Cegnar Josip, župnik. (P. Kamnik.) 67 — Špitalič. Mezeg Anton, žpk. (P. Motnik.) 1+49=50 — Tunice. Razboršek Jak., župnik. (P. Kamnik.) 1+66=67 — Vodice. Janc Peter, župnik. (P. Vodice.) 7+240=247 — Vranja peč. Krek Franc, župnik. (P. Kamnik.) 55 — Zgornji Tuhinj. Strukelj Ivan, župnik. (P. Smartin v Tuhinju.) 1+79=80
Vkup: 60 dosmr. 2162 letnih = 2222

4. Dekanija **Kočevje**. Kočevje. Pirkovič Janez, mestni kaplan. (P. Kočevje.) 1+57=58 — Banjaloka. Medved Anton, župnik. (P. Nova Sela na Kranjskem.) 82 — Fara pri Kostelu. Češarek Alojzij, žpk. (P. Fara na Kranjskem.) 2+107=109 — Nemška Loka. Šesek Ivan, župnik. (P. Nemška Loka.) 1+18=19 — Osilnica. Omahna Jakob, župnik. (P. Osilnica.) 58 — Spodnji Log. Župn. urad. (P. Nemška Loka.) 10 — Stara cerkev. Wittine Henrik, kaplan. (P. Stara cerkev.) 6 — Topla Reber. Skulj Fr., ž. upr. (P. Stari Log.) 1 — Stari Log. Žnidarič Anton, kaplan. (P. Stari Log.) 1 — Zdihovo. Obrstar Ignacij, ekspozit. (P. Zgor. Mozelj.) 1+22=23
Vkup: 6 dosmr. 361 letnih = 367

5. Dekanija **Kranj**. Kranj. Prebil Ferdinand, kapl. (P. Kranj.) 14+299=313 — Primskovo. Stazinski Nikolaj, župnik v p. (P. Kranj.) 34 — Bésnica. Pokorn Franc, župnik. (P. Kranj.) 4+51=55 — Cerklje. Dolinar Franc, župnik. (P. Cerklje.) 10+297=307 — Duplje. Bohinjec Peter, župnik. (P. Tržič.) 1+46=47 — Goriče. Županc Jernej, župnik. (P. Kranj.) 2+60=62 — Sv. Jošt. Anžič Jožef, ekspozit. (P. Kranj.) 1+27=28 — Kokra. Nemeč Anton, župnik. (P. Kokra.) 31 — Kovor. Rozman Jurij, župnik. (P. Tržič na Gorenjskem.) 1+56=57 — Križ. Zabukovec Jan., župnik. (P. Tržič na Gorenjskem.) 1+188=189 — Lom. Župni urad. (P. Tržič.) 37 —

Mavčiče. Ferjančič Fran, župnik. (P. Stražišče.) 10+105=115 — Naklo. Seigerschmied Jos. M., župnik. (P. Naklo.) 1+108=109 — Podbrezje. Vondrášek Václav, župnik. (P. Podbrezje.) 4+74=78 — Preddvor. Lakmayer Franc, žpk. (P. Tupaliče.) 41+141=182 — Predoslje. Zupanc Ignacij, župnik. (P. Kranj.) 1+117=118 — Smlednik. Kerin Martin, žpk. (P. Smlednik.) 13+186=199 — Šenturška gora. Župni nad. (P. Ceklje.) 36 — Šenčur. Šiška Janko, župnik. (P. Šentjur pri Kranju.) 7+131=138 — Hrastje. Zbašnik Franc, župnik v pokoju. (P. Kranj.) 1+23=24 — Šmartin. Šarec Alojzij, žpk. (P. Stražišče.) 17+174=191 — Trboje. Stular Martin, žpk. (P. Smlednik.) 3+51=54 — Trstenik. Mikš Iv., župnik. (P. Kranj.) 1+66=97 — Tržiš. Potokar Jožef, župnik. (P. Tržiš na Gorenjskem.) 3+323=326 — Voglje. Okorn Matija, benef. (P. Šentjur pri Kranju.) 2+65=67 — Velesovo. Brešar Jož. K., župnik. (P. Cerklje.) 1+89=90 — Zapoge. Koželj Franč., župnik. (P. Smlednik.) 1+32=33

Vkup: 140 dosmrt. 2847 letnih = 2987

6. Dekanija **Leskovec**. Leskovec. Schweiger Franc, dekan. (P. Leskovec.) 6+154=160 — Boštanj. Rakovec Engelbert, župnik. (P. Radna pri Sevn.) 2+82=84 — Bučka. Rebóč Blaž, župnik. (P. Bučka.) 2+46=48 — Cerklje. Gabrič Anton, župnik. (P. Krška vas.) 3+128=131 — Catež. Zorko Franc, župnik. (P. Krška vas.) 2+88=90 — Sv. Duh. Žust Jakob, župnik. (P. Krško.) 3+75=78 — Št. Jernej. Lesjak Anton, duh. sv. in župnik. (P. Št. Jernej.) 5+229=234 — Kostanjevica. Podbevšek Jernej, župnik. (P. Kostanjevica.) 4+148=152 — Sv. Križ. Zupanc And., župnik. (P. Sv. Križ pri Kostanjevici.) 3+127=130 — Krško. Kurent Alojzij, župnik. (P. Krško.) 3+130=133 — Raka. Borstnar Josip, župnik. (P. Raka.) 4+124=128 — Studenec. Horvat Mihael, župnik. (P. Radna pri Sevnici.) 2+46=48 — Škocijan. Čuk Karel, župnik. (P. Škocijan pri Mokronogu.) 2+217=219 — Velika Dolina. Gnjezdá Janez, župnik. (P. Jesenice na Dolenjskem.) 2+97=99

Vkup: 43 dosmrt. 1691 letnih = 1734

7. Dekanija **Litija**. Šmartno. Rihar Matej, dekan. (P. Šmartno pri Litiji.) 1+199=200 — Dobovec. Pogačar Janko, administrator. (P. Trbovlje.) 1+44=45 — Dole. Filler Václav, župnik. (P. Dole pri Litiji.) 3+72=75 — Hotič. Hromec Jan., župnik. (P. Litija.) 32 — Janče. Dobnikar Jan., župnik. (P. Litija.) 33 — Javorje. Indof Franc, župnik. (P. Šmartno pri Litiji.) 32 — Št. Jurij pod Kumom. Merdavs Ludovik. (P. Radeče pri Zid. mostu.) 1+33=34 — Konjšica. Rupnik Karel, ekspoz. (P. Zagorje ob Savi.) 15 — Kresnice. Dolinar Janez, župnik. (P. Kresnice.) 56 — Št. Lambert. Cuderman Jožef, žup. uprav. (P. Sava.) 1+35=36 — Litija. Kralj Franč., župnik. (P. Litija.) 152 — Polšnik. Kovič Jernej, župni uprav. (P. Litija.) 1+75=76 — Prežganje. Jaklič Karol, žpk. (P. Litija.) 1+48=49 — Primskovo. Plešič Anton, administrator. (P. Šmartno pri Litiji.) 59 — Radeče. Hiersche Franc, župnik. (P. Radeče pri Zid. mostu.) 3+104=107 — Sava. Širaj Andr., žpk. (P. Sava.) 1+30=31 — Svibno. Koprivec Peter, župnik. (P. Radeče pri Zid. mostu.) 60 — Štanga. Znidaršič Anton, župnik. (P. Litija.) 53 — Zagorje. Rott Gotard, župnik. (P. Zagorje ob Savi.) 5+183=188

Vkup: 18 dosmrt. 1315 letnih = 1333

8. Dekanija **Ljubljana**. Stolna župnija v Ljubljani: Zabret Fr., stolni vikar (27+209=236); I. drž. gimn.: Dr. Perné Fr., c. kr. prof. (4+40=44); Učiteljšče: Zabret Fr., st. vikar (2+11=13); Bogoslovje: Knjižnica slov. bogoslovcev (4+20=24) (P. Ljubljana.) 37+280=317 — Sv. Jakob v Ljubljani. Barle Janez Ev., mestni župnik. (P. Ljubljana.) 15+403=418 — Sv. Peter v Ljubljani. Šimnic Edv., kapl. (P. Ljubljana.) 27+738=765 — Frančiškanska župnija v Ljubljani. Fabiani o. Placid, provinc. (P. Ljubljana.) 45+787=832 — Trnovska župn. v Ljubljani. Vercé Josip, kaplan. (P. Ljubljana.) 5+365=370 — Uršul. samost. v Ljubljani. Zupancič Valent., spiritual. (P. Ljubljana.) 12 — Prisilna delavn. v Ljubljani. Šega Viktor, kurat. (P. Ljubljana.) 1+25=26 — Brezovica. Češarek Franc, župnik. (P. Brezovica.) 3+128=131 — Črnuče. Tomelj Ant., župnik. (P. Ježica.) 1+113=114 — Devica Marija v Polju. Müller Ivan, župnik. (P. D. M. v Polju.) 3+339=342 — Dobrova. Havptman Peter, župnik. (P. Dobrova pri Ljubljani.) 4+151=155 — Golo. Kunauer Janez, župnik. (P. Studenec.) 35 — Ig. Koechler Viktor, župnik. (P. Studenec.) 2+137=139 — Sv. Jakob ob Savi. Jemec Ant., župnik. (P. Dol pri Ljubljani.) 3+84=87 — Ježica. Zupan Simon, župnik. (P. Ježica.) 1+193=194 — Sv. Katarina. Pavlin Andrej, župnik. (P. Medvode.) 25 — Preska. Brencé Janez, župnik. (P. Medvode.) 1+77=78 — Rudnik. Pfajfar Janez, župnik. (P. Ljubljana.) 72 — Sora. Finžgar F. S., župnik. (P. Medvode.) 6+143=149 — Sostro. Poljak Mart., župnik. (P. Dolenja Hrušica.) 4+206=210 — Šmartin pod Šmarno goro.

Lésar Janez, župnik. (P. Št. Vid nad Ljubljano.) 2+122=124 — Tomišelj. Krištof Jožef, župnik. (P. Studenec.) 1+46=47 — Vič. Čampa p. Avguštin, župni upravitelj. (P. Vič.) 6+331=337 — Št. Vid nad Ljubljano. Zabret Valentin, žpk. (P. Št. Vid nad Ljubljano.) 7+384=391 — Zavod sv. Stanislava. Kržišnik Jož., gimn. prof. (P. Št. Vid nad Ljubljano.) 13+46=59 — Želimlje. Erjavec Iv., žpk. (P. Studenec.) 1+13=14

Vkup: 188 dosmrt. 5255 letnih = 5443

9. Dekanija **Loka**. Stara Loka. Mrak Matija, dekan in žpk. (P. Škofja Loka.) 10+149=159 — Bukovšica. Ilovski Albin, župnik. (P. Selca.) 42 — Dražgoše. Pfajfar Anton, župnik. (P. Železniki.) 46 — Javorje. Klopčič Jos., žpk. (P. Poljane.) 6+72=78 — Sv. Lenart. Langerholz Jan., žpk. (P. Selca.) 4+62=66 — Leskovicca. Kos Matevž, ž. upr. (P. Gorenjavas.) 84 — Lučine. Rajčević Fr., žpk. (P. Gorenjavas.) 80 — Nova Oselica. Brecljnik Alojzij, ž. upr. (P. Gorenjavas.) 87 — Poljané. Ramoveš Jernej, župnik. (P. Poljane.) 11+202=213 — Reteče. Meršolj Janez, žpk. (P. Škofja Loka.) 1+75=76 — Selca. Kepec Janez, župnik. (P. Selca.) 7+233=240 — Sorica. Mikuž Janez, župnik. (P. Sorica.) 2+84=86 — Stara Oselica. Soukup Ivan, župnik. (P. Gorenjavas.) 1+82=83 — Škofja Loka. Sinkovec Avguštin, žpk. (P. Škofja Loka.) 13+328=341 — Trata. Brajec Josip, župnik. (P. Gorenjavas.) 160 — Zalilog. Hribar Ant., župnik. (P. Železniki.) 4+49=53 — Zabnica. Cik Karol, župnik. (P. Škofja Loka.) 4+77=81 — Zelezniki. Marčič Val., žpk. (P. Železniki.) 9+145=154

Vkup: 72 dosmrt. 2057 letnih = 2129

10. Dekanija **Moravče**. Moravče. Demšar Anton, kaplan. (P. Moravče.) 1+200=201 — Vrhpolje. Vodopivec Ivan, eksp. (P. Moravče.) 45 — Sv. Trojica. Hutter Alojzij, župnik v p. (P. Dob pri Ljubljani.) 29 — Blagovica. Hartman Jcs., žpk. (P. Lukovica pri Domžalah.) 1+81=82 — Brdo. Slak Matija, žpk. (P. Lukovica pri Domžalah.) 4+114=118 — Št. Vid pri Brdu. Gostič Franc, c. klj. (P. Lukovica pri Domžalah.) 1+66=67 — Čemšenik. Zelnik Josip, župnik. (P. Medija-Izlake.) 2+131=133 — Izlake. Krazelj Mihael, župnik. (P. Medija-Izlake.) 4+50=54 — Češnjice. Perko Pavel, župnik. (P. Šmartno v Tuhinju.) 9+31=40 — Dol. Kastelec Matija, župnik. (P. Dol pri Ljubljani.) 2+110=112 — Sveta Gora. Borštnar Janko, župnik. (P. Vače.) 2+74=76 — Št. Gotard. Sitar Valentin, župnik. (P. Trojana.) 79 — Sv. Helena. Rihtarič Jan., župnik. (P. Dol pri Ljubljani.) 2+130=132 — Ihan. Želazný Alojzij, župnik. (P. Domžale.) 1+101=102 — Kolovrat. Stenovec Andrej, župnik. (P. Medija-Izlake.) 1+58=59 — Krašnja. Knol Adolf, župnik. (P. Lukovica pri Domžalah.) 89 — Št. Ozbalt. Hartman Jos., župnik. (P. Trojana.) 34 — Peče. Žagar Jožef, župnik. (P. Moravče.) 1+23=24 — Sv. Planina. Bressan Josip, ž. upr. (P. Trbovlje.) 11 — Vače. Golmayer Josip, župnik. (P. Vače.) 62 — Zlatopolje. Kranjc Jožef, župnik. (P. Lukovica.) 2+25=27

Vkup: 33 dosmrt. 1543 letnih = 1576

11. Dekanija **Novo mesto**. Novo mesto. Žerjav Iv., vikar. (P. Rudolfovo.) 9+217=226 — Bela cerkev. Klemen Jan., župnik. (P. Bela cerkev.) 29 — Brusnice. Nemanjč Mart., župnik. (P. Brusnice.) 5+38=43 — Črmošnjice. Lunder Al., kapl. (P. Črmošnjice.) 3 — Mirna peč. Staré And., kapl. (P. Mirna peč.) 7+146=153 — Podgrad. Česenj Andr., župnik. (P. Rudolfovo.) 39 — Prečna. Šmidovnik Ant., župnik. (P. Rudolfovo.) 3+70=73 — Soteska. Volc Alojzij, župnik. (P. Straža.) 42 — Stopiče. Žitnik Franc, župnik. (P. Rudolfovo.) 2+112=114 — Št. Peter. Vovko Franc, župnik. (P. Sv. Peter pri Rudolfovem.) 1+129=130 — Šmarjeta. Perko Iv., župnik. (P. Šmarjeta.) 4+143=147 — Šmihel. Kastelic Ant., kaplan. (P. Rudolfovo.) 7+167=174 — Toplice. Erzar Franc, župnik. (P. Toplice.) 130 — Vavtavas. Bartel Bertold, župnik. (P. Straža.) 77

Vkup: 38 dosmrt. 1342 letnih = 1380

12. Dekanija **Postojna**. Postojna. Kalan Janez, kaplan. (P. Postojna.) 5+225=230 — Hrenovice. Zupan Iv., župnik. (P. Hrašče.) 26+207=233 — Razdrto. Zupan Ivan, župnik v Hrenovicah. (P. Razdrto.) 1+33=34 — Matenjavas. Zajc Karol, kurat. (P. Prestranek.) 1+79=80 — Orehek. Mensinger Jožef, kurat. (P. Prestranek.) 47 — Št. Peter. Smolnikar Luka, kurat. (P. Št. Peter na Krasu.) 1+199=200 — Senožeče. Rihar Iv., župnik. (P. Senožeče.) 2+103=105 — Trnje. Muren Josip, kurat. (P. Št. Peter na Krasu.) 3+80=83 — Slavina. Laznik Jožef, župnik. (P. Prestranek.) 4+121=125 — Studeno. Janež Dom., župnik. (P. Postojna.) 147 — Veliko Ubeljsko. Lovšin Ivan, kurat. (P. Razdrto.) 5+40=45

Vkup: 48 dosmrt. 1281 letnih = 1329

13. Dekanija **Radovljica**. Radovljica. Fatur Jak., žup. uprav. (P. Radovljica.) 5+153=158 — Begunje. Kleindienst Jak., žpk. 3+91=94; Cuderman Iv., kazn. kurat 4+9=13; (P. Begunje.) 7+100=107 — Bela peč. Zajc Fr., ž. upr. (P. Bela peč.) 8 —

Bled. Oblak Janez, župnik. (P. Bled.) 15+194=209 — Bohinjska Bela. Drolc Mart., župnik. (P. Boh. Bela.) 4+83=87 — Bohinjska Bistrica. Zvan Francišek, župnik. (P. Boh. Bistrica.) 5+165=170 — Brezje. Holešek o. Marjošl. (P. Brezje.) 3+79=82 — Breznica. Lavrič Josip, župnik. (P. Žirovnica.) 3+135=138 — Dobrava pri Kropi. Klavžar Janez, župnik. (P. Podnart.) 3+97=100 — Dovje. Aljaž Jak., župnik. (P. Dovje.) 1+145=146 — Gorje. Piber Janez, župnik in dež. posl. (P. Gor. Gorje.) 13+198=211 — Jesenice. Prijatelj Ivan, župnik. (P. Jesenice na Gorenjskem.) 3+257=260 — Kamna gorica. Ažman Simen, župnik. (P. Kamna gorica.) 2+88=90 — Koprivnik. Steržaj Fr. Ks., župnik. (P. Boh. Bistrica.) 1+81=82 — Koroška Bela. Košir Franc, župnik. (P. Javornik.) 2+111=113 — Kranjska gora. Krajec Andrej, župnik. (P. Kranjska gora.) 10+125=135 — Sv. Križ. Zbontar Matevž, župnik. (P. Jesenice na Gorenjskem.) 32 — Kropa. Oblak Val., župnik. (P. Kropa.) 3+74=77 — Lesce. Lovšin Ivan, župnik. (P. Lesce.) 2+83=85 — Leše. Ahačič Matej, župnik. (P. Brezje.) 1+37=38 — Ljubno. Juvan Fr., župnik. (P. Podnart.) 46 — Mošnje. Bleiweiß Franc, župnik. (P. Radovljica.) 3+71=74 — Ovsiške. Očepek Jožef, župnik. (P. Podnart.) 38 — Ráteče. Lavtižar Josip, župnik. (P. Belapeč.) 92 — Ribno. Kramar Janez, župnik. (P. Bled.) 1+89=90 — Srednjava. Zor Vinko, kaplan. (P. Srednjava v Bohinju.) 4+212=216 — Zasip. Fertin Ign., župnik. (P. Bled.) 60

Vkup: 91 dosmrt. 2853 letnih = 2944

14. Dekanija **Ribnica**. Ribnica. Skubic Ant., dekan. (P. Ribnica.) 4+314=318 — Dobrepolje. Ramoveš Andrej, duh. sv. in nadžupnik. (P. Videm pri Dobrepoljah.) 9+186=195 — Dolenjava. Vrhovšek Franc, župnik. (P. Dolenjava.) 2+120=122 — Draga. Žnidaršič Anton, župnik. (P. Draga.) 1+70=71 — Gora. Grbec Anton, župnik. (P. Sodražica.) 1+23=24 — Sv. Gregor. Krumpetar Fr., župnik. (P. Ortnek.) 1+104=105 — Loški potok. Pravhar Jos., župnik. (P. Loški potok.) 1+228=229 — Rob. Zabukovec Tom., župnik. (P. Velike Lašče.) 93 — Sodražica. Traven Fr., župnik. (P. Sodražica.) 4+201=205 — Struge. Orehek Andrej, župnik. (P. Videm pri Dobrepoljah.) 6+89=95 — Škocijan. Jereb Jan., župnik. (P. Turjak.) 63 — Turjak. Pavšič Fr. Ks., župnik. (P. Turjak.) 1+18=19 — Velike Lašče. Ramovš Jak., župnik. (P. Velike Lašče.) 2+187=189 — Velike Poljane. Lavrenčič Anton, župnik. (P. Ortnek.) 1+36=37

Vkup: 33 dosmrt. 1732 letnih = 1765

15. Dekanija **Semič**. Metlika. Natlačen Pet., kapl. (P. Metlika.) 22+360=382 — Adlešiči. Šašel Ivan, župnik. (P. Črnomelj.) 9+79=88 — Črnomelj. Kosobud Kazimir, župnik. (P. Črnomelj.) 2+109=111 — Dragatuš. Novak Josip, župnik. (P. Dragatuš.) 2+91=93 — Planina. Vindišar Ivan, župni upr. (P. Črnomelj.) 1 — Podzemelj. Učak P. Valerijan, župnik. (P. Gradac.) 2+139=141 — Preloka. Bambič Joško, župnik. (P. Vinica.) 4+65=69 — Radovica. Novak Matija, župnik. (P. Metlika.) 6+55=61 — Semič. Dostal o. Stanko, župnik. (P. Semič.) 6+189=195 — Sinji vrh. Župni urad. (P. Vinica.) 3 — Suhor. Pavlovič Jakob, duh. svetnik in župnik. (P. Suhor.) 2+98=100 — Stari trg. Zupančič Franc, župnik. (P. Stari trg.) 7 — Vinica. König Jurij, župnik. (P. Vinica.) 7+68=75

Vkup: 72 dosmrt. 1254 letnih = 1326

16. Dekanija **Šmarje**. Šmarje. Pešec Fr., dekan. (P. Šmarje-Sap.) 5+176=181 — Javor. Klinec Jernej, župnik. (P. Dolenja Hrušica.) 3+46=49 — Sent Jurje. Debelak Janez, župnik. (P. Grosuplje.) 72 — Kopanj. Žužek Fr., župnik. (P. Grosuplje.) 1+59=60 — Lipoglav. Šolar Jos., župnik. (P. Šmarje-Sap.) 1+38=39 — Polica. Švigelj Jos., župnik. (P. Višnja gora.) 83 — Št. Vid. Vidregar Ivan, župnik. (P. Št. Vid pri Zatičini.) 6+452=458 — Višnja gora. Texter Konrad, župnik. (P. Višnja gora.) 6+224=230 — Zatičina. Cistercijanski samostan. (P. Zatičina.) 2+132=134 — Žalina. Schiffrer Ludovik, župnik. (P. Grosuplje.) 2+135=137

Vkup: 26 dosmrt. 1417 letnih = 1443

17. Dekanija **Trebnje**. Trebnje. Plantarič Jos., duh. sv. in župnik. (P. Trebnje.) 5+212=217 — Št. Janž. Skubic Anton, kaplan. (P. Št. Janž na Dol.) 4+170=174 — Sv. Križ. Jezerec Franc, kaplan. (P. Sv. Križ pri Litiji.) 5+152=157 — Mirna. Vrankar Jos., župnik. (P. Mirna.) 2+109=111 — Mokronog. Bukowitz Henrik, župnik. (P. Mokronog.) 1+93=94 — Št. Lovrenc. Oblak Anton, župnik. (P. Velika Loka.) 3+99=102 — Št. Rupert. Mervec Janez, župnik. (P. Št. Rupert.) 5+175=180 — Trebelno. Hladnik Jan., župnik. (P. Trebelno.) 4+132=136 — Sv. Trojica. Vidmar Franc Ks., župnik. (P. Tržišče.) 2+112=114

Vkup: 31 dosmrt. 1254 letnih = 1285

18. Dekanija **Trnovo**. Trnovo. Dr. Kržišnik Jos. M., župnik-dekan. (P. Trnovo.) 14+292=306 — Harije. Dežman Ivan, kurat. (P. Ilirska Bistrica.) 51 — Knežak. Pehani Alojzij, župnik. (P. Knežak.) 97 — Košana. Abram Ant., župnik. (P. Dolenja

Košana.) 2+159=161 — Nadanje Selo. Bojanec Anton, kurat. (P. Nadanje Selo.) 2+42=44 — Prem. Žganjar Ignacij, vikar. (P. Prem.) 2+62=64 — Suhorija. Vidmar Franc, kurat. (P. Dolenja Košana.) 58 — Vreme. Rodič Miroslav, župnik. (P. Vremski Britof.) 73 — Zagorje. Baloh Ivan, vikar. (P. Zagorje na Krasu.) 70

Vkup: 20 dosmrt. 904 letnih = 924

19. Dekanija **Vipava**. Vipava. Lavrič Andr., dekan. (P. Vipava.) 2+127=129 — Budanje. Dobevec Ivan, župnik. (P. Vipava.) 2+75=77 — Col. Janc Ivan, žpk. (P. Col.) 13+54=67 — Goče in Erzelj. Kralj Al., župnik. (P. Vipava.) 3+119=122 — Lozice. Jerič Anton, župnik. (P. St. Vid pri Vipavi.) 56 — Planina. Govekar Franc, župnik. (P. Vipava.) 1+59=60 — Podkraj. Pečarič Martin, župnik. (P. Col.) 75 — Podraga. Koller Gustav, župnik. (P. St. Vid pri Vipavi.) 1+77=78 — Slap. Dr. Lenard Leopold, župnik. (P. Vipava.) 1+81=82 — Šturije. Kmet Mih., župnik. (P. Ajdovščina.) 3+81=84 — Ustje. Hočever Franc, duhovnik. (P. Ajdovščina.) 26 — St. Vid. Kragl Viktor, župnik. (P. St. Vid pri Vipavi.) 3+118=121 — Vrabče. Čemažar Francišek, župnik. (P. St. Vid pri Vipavi.) 33 — Vrhpolje. Papež Anton, župnik. (P. Vipava.) 69

Vkup: 29 dosmrt. 1050 letnih = 1079

20. Dekanija **Vrhnika**. Vrhnika. Hoenigmann Franc, dekan. (P. Vrhnika.) 8+257=265 — Bevke. Poljšak Ant., kurat. (P. Vrhnika.) 70 — Borovnica. Kajdiž Valentin, župnik. (P. Borovnica.) 5+155=160 — Črni vrh. Benedičič Jakob, župnik. (P. Polhov Gradec.) 3+57=60 — Horjulj. Pristov Jos., žpk. (P. Horjulj.) 3+161=164 — St. Jošt. Nagode Josip, župnik. (P. Vrhnika.) 2+74=76 — Gor. Logatec. Kerhne Franc, župnik. (P. Gorenji Logatec.) 95 — Dol. Logatec. Remškar Valent., župnik. (P. Dolenji Logatec.) 4+125=129 — Podlipa. Smid Franc, župnik. (P. Vrhnika.) 36 — Polhov Gradec. Čebašek Ivan, župnik. (P. Polhov Gradec.) 2+148=150 — Preserje. Gerzin Matija, župnik. (P. Preserje.) 3+84=87 — Rakitna. Magajna Andrej, župnik. (P. Borovnica.) 27 — Rovte. Sušnik Matevž, župnik. (P. Rovte.) 129 — Sv. Trije Kralji. Miklavčič Ivan, župnik. (P. Rovte.) 3+25=28 — Zaplana. Mihelčič Ivan, župnik. (P. Vrhnika.) 1+48=49

Vkup: 34 dosmrt. 1491 letnih = 1525

21. Dekanija **Žužemberk**. Žužemberk. Hafner Anton, kaplan. (P. Žužemberk.) 9+231=240 — Ajdovec. Žust Ignacij, župnik. (P. Žužemberk.) 2+80=82 — Ambrus. Žavbi Ivan, župnik. (P. Zagradec-Fužine.) 3+60=63 — Dobrnič. Rožnik Tomaž, župnik. (P. Dobrniče.) 2+94=96 — Hinje. Porenta Anton, žpk. (P. Žužemberk.) 2+82=84 — Krka. Vrhovec Franc, župnik. (P. Krka.) 4+113=117 — Sela. Podlipnik Jožef, župnik. (P. Zagradec-Fužine.) 1+43=44 — Šmihel. Gabršek Franc, župnik. (P. Žužemberk.) 21 — Zagradec. Berlan Engelbert, župnik. (P. Zagradec-Fužine.) 2+36=38

Vkup: 25 dosmrt. 760 letnih = 785

Število vseh družnikov ljubljanske škofije: 1063 dosmrt. 34.891 letnih, vkup 35.954 udov.

5. Tržaško-koprska škofija.

1. Dekanija **Buzet**. Buzet. Flego Ivan, dekan. (P. Buzet.) 30 — Grimalda 1 — Roč. župni urad. (P. Roč.) 5 — Slum 1 — Račice 1. Vkup: 38 letnih udov.

2. Dekanija **Dolina**. Dolina. Zupan Josip, župnik. (P. Dolina pri Trstu.) 113 — Sv. Barbara. Mervič Marija, učit. (P. Milje.) 47 — Barka. Prelec Jakob, c. klj. (P. Vremski Britof.) 31 — Boršt. Cvejn Franc, župnik. (P. Boršt.) 61 — Boljunec. Požar Ant., provizor. (P. Boršt.) 44 — Brezovica. Kraševac Al., žpk. (P. Materija.) 106 — Hernelje. Šiškovič Štef., nadučitelj. (P. Kozina.) 39 — Divača. Svetič Jos., župnik. (P. Divača.) 3+50=53 — Draga. Knavs Josip, duhovnik. (P. Boršt.) 23 — Gročana. Zalokar Ivan, župnik. (P. Kozina.) 43 — Klanec. Sašelj Milko, župnik. (P. Klanec.) 1+86=87 — Lokev. Zalokar Ivan, prov. (P. Divača.) 98 — Podgorje. Dr. Slamič Ant., župni uprav. (P. Podgorje.) 65 — Ricmanje. župni urad. (P. Boršt.) 23 — Rodik. Elsnic Josip, župnik. (P. Kozina.) 73 — Slivje. Hreščak Anton, kaplan. (P. Materija.) 73 — Vatovlje. Tiringer Ivan, kurat. (P. Vremski Britof.) 42

Vkup: 4 dosmrt. 1017 letnih = 1021

3. Dekanija **Jelšane**. Jelšane. Velhartický Jos., dek. (P. Jelšane.) 1+97=98 — Hrušica. Hušo Mih., žpk. (P. Podgrad.) 126 — Golac. župni urad. (P. Obrov.) 3 — Mune. Pospišil Franc, župnik. (P. Podgrad.) 9 — Podgrad. Magdič Franc., kurat. (P. Podgrad.) 1+109=110 — Podgraje. Jenko Štefan, kurat. (P. Il. Bistrica.) 3+57=60 — Pregarje. Logar Rajko, kurat. (P. Obrov.) 36 — Starad. Nedved Ant., župnik v p. (P. Podgrad.) 24

Vkup: 5 dosmrt. 461 letnih = 466

4. Dekanija **Kastav**. Kastav. Jurinčić Bruno, učitelj. (P. Kastav.) 2+12=14 — Jurdani. Član Josip, postajanačelnik. (P. Brežca.) 12 — Klana. Koruza Ivan, župnik. (P. Klana.) 13 — Sv. Križ. Župni urad. (P. Zamet.) 6 — Lovran. Košir Anton, župnik. (P. Lovran.) 3 — Mošćenice. Žiganto Ivan, župnik. (P. Mošćenice.) 8 — Opatija. Glavić Miroslav, kaplan. (P. Opatija.) 32 — Rukavac. Piščanec Gabriel, kaplan. (P. Frančiči.) 16 — Volosko. Defar Šime, župnik. (P. Volosko.) 1+14=15

Vkup: 8 dosmrt. 116 letnih = 119

5. Dekanija **Koper**. Koper. Glavina Blaž, župnik v p. (P. Koper.) 2+33=35 — Dekani. Slamič Anton, župnik. (P. Dekani.) 2+134=136 — Rižan-Lazaret. Košir Josip, župnik. (P. Koper.) 110

Vkup: 4 dosmrt. 277 letnih = 281

6. Dekanija **Krkavce**. Krkavce. Škerbec Matej, dekan-kanonik. (P. Buje.) 27 — Padena. Gabrielič Iv., župnik v p. (P. Sicciole.) 1+8=9 — Koštabona. Kuret Milan, administr. (P. Pomjan.) 32 — Marezige. Kemr Franc, župnik. (P. Koper.) 44 — Pomjan. Zlobec Avguštin, župnik. (P. Pomjan.) 40 — Šmarije. Čemažar Jak., župnik. (P. Koper.) 3+132=135 — Truške. Rebolj Matevž, župnik. (P. Koper.) 51

Vkup: 4 dosmrt. 334 letnih = 338

7. Dekanija **Opčina**. Opčina. Zink Andrej, dekan. (P. Opčina.) 1+160=161 — Bazovica. Počivalnik Ignacij, župnik. (P. Bazovica.) 5+114=119 — Katinara. Stinar Josip, župnik. (P. Katinara.) 144 — Kontovelj. Martelanc Aleksander, žpk. (P. Prosek.) 1+39=40 — Sv. Križ. Furlan Andrej, župnik. (P. Sv. Križ pri Trstu.) 100 — Prosek. Martelanc Aleksander, župnik. (P. Prosek.) 1+85=86 — Trebič. Stefanutti Franc, župnik v p. (P. Opčina.) 61

Vkup: 8 dosmrt. 703 letnih = 711

8. Dekanija **Osp**. Osp. Klun Zorko, p. dekan. (P. Osp.) 89 — Sv. Anton. Pipan Ivan, župnik. (P. Dekani.) 56 — Kubed. Škvarč Franc, župnik. (P. Černikal.) 51 — Movraž. Šveglj Peter, župnik. (P. Buzet.) 34 — Plavje. Furlanič Anton. (P. Zavlj.) 39 — Predloka. Sancin Josip, župnik. (P. Černikal.) 96 — Sočerga. Theuerschuh Ivan, župni upravitelj. (P. Buzet.) 1+21=22 — Tinjan. Slamič Anton, župni uprav. (P. Dekani.) 19

Vkup: 1 dosmrt. 405 letnih = 406

9. Dekanija **Pazin in Pičcan**. Pazin. Ferlin p. Ivan Kapistran, gvardijan. (P. Pazin.) 2+50=52 — Zminj. Filipič Pravdoslav, župnik. (P. Zminj.) 9 — Gologorica. Žvaček Ljudv., župnik. (P. Cerovlje.) 2+6=8 — Gračišče. Luk Ivan, žpk. (P. Gračišče.) 1

Vkup: 4 dosmrt. 66 letnih = 70

10. Dekanija **Piran**. Korte. Nartnik Andrej, župnik. (P. Portorose.) 2+90=92 — Isola. Šiškovič Ivan, posest. (P. Isola.) 6 — Strunjan. Petrič Jos. (P. Piran.) 1

Vkup: 2 dosmrt. 97 letnih = 99

11. Dekanija **Tomaj**. Tomaj. Sila Matija, dekan. (P. Tomaj.) 91 — Avber. Lampert Karol, župnik. (P. Tomaj.) 45 — Dutovlje. Stemberger Ante, župni uprav. (P. Dutovlje.) 1+105=106 — Kazlje. Zabrc Stef., cerkv. ključar. (P. Sežana.) 25 — Kopriva. Dr. Požar Anton, duh. v p. (P. Dutovlje.) 44 — Povir. Barbič Mihael, župnik. (P. Sežana.) 3+108=111 — Repentabor. Krančič Jos., župnik. (P. Opčina.) 91 — Sežana. Schiffrer Ivan, župnik. (P. Sežana.) 3+147=150 — Skopo. Kranjec Ant., duhovnik. (P. Dutovlje.) 29 — Štorje. Bezek Stef., cerkv. (P. Sežana.) 1+40=41

Vkup: 8 dosmrt. 725 letnih = 733

12. Dekanija **Trst**. Trst: Stari sv. Anton. Šeek Virgilij, duhovni pomočn. 5+80=85; Novi sv. Anton. Gustin Frančišek, kaplan 31+317=348; Sv. Jakob. Omersa Ivan, kaplan 3+298=301; Sv. Vincencij. Križman Jos., kaplan 2+82=84; posamezniki 4 (P. Trst.) 41+781=822 — Sv. Ivan. Sila Franc, župnik. (P. Sv. Ivan pri Trstu.) 1+190=191 — Barkovlje. Kjuder Ant., žpk. (P. Barkovlje.) 2+190=192 — Rojan. Kos Lovro, kaplan. (P. Trst.) 3+186=189 — Škedenj. Macarol Josip, župnik. (P. Škedenj.) 2+200=202

Vkup: 49 dosmrt. 1547 letnih = 1596

13. Razne dekanije. Dolenjavas. Ellner Anton, župnik. (P. Lupoglava.) 4 — Grožnjan. Bartosch Henrik. (P. Grožnjan.) 1 — Kršan. Načinarč Klem. (P. Kršan.) 1 — Pregara. Wester Emil, kurat. (P. Buzet.) 1+12=13

Vkup: 2 dosmrt. 17 letnih = 19

Število vseh družnikov trž.-kopske škofije: 94 dosmrt. 5803 letnih, vkup 5897 udov.

6. Razni kraji.

1. **Šekovska škofija**. Gradec. Dr. Nastran Alojzij, misijonar (Mariengasse 48) 15+129=144; Slov. katol. akad. društvo „Zarja“ (Prokopigasse 12, II.) 5+24=29;

Posamezniki 1+4=5 (P. Gradec.) 21+157=178 — Apače. Polašek Alojzij, kaplan. (P. Apače.) 7 — Donawitz. Glastovec Ivan, kovač. (P. Donawitz.) 1+11=12 — Sv. Duh na Ostrem vrhu. Rožman Jakob, župnik. (P. Lučane.) 2+65=67 — Judendorf. Serbec Peter 11; Dörfel Franc 3; Naprudnik Lenart 3 (P. Seegraben.) 17 — Knittelfeld. Musiš Peter, ključavničar. (P. Knittelfeld.) 22 — Lankovice. Bernardič o. Mansuet, franč. (P. Lankovice.) 2+7=9 — Lipnica. Teraš o. Mavricij, kapucin. (P. Lipnica.) 2+17=19 — Lučane. Vollmeier Lovrenc, dekan. (P. Lučane.) 1+16=17 — Radgona. Tomažič Al., kaplan. (P. Radgona.) 2+83=85 — Spielfeld. Vozliš Leopold, župnik. (P. Spielfeld.) 1+6=7 — Schwanberg. Zemljčič o. Filip, kapuc. (P. Schwanberg.) 5 — Wies. Klavara Jos. (P. Wies.) 4 — Admont 3, Allerheiligen 1, Deutsch-Feistritz 1, Eggenberg 2, Enzenbach 1, Sankt Egidi 2, Fehring 1, Irding 3, Kapla 1, Katsch 1, Kleintal 1, Kothvogel 1, Leoben 3, Mettersdorf 2, St. Michael 2, Möderbrugg 3, Moosheim 1, Murau 2, Mürzschlag 1, Neudorf 1, St. Peter pri Gradcu 2, Pöfing-Brunn 2, Puntigam 1, Unzmarkt 1, Veitsch 2, Wildon 1, Zeltweg 1, Zeutschach 1. Vkup: 42 dosmrt. 451 letnih = 493

2. Škofija Poreč. Poreč. Pakovič Emanuel, st. kanonik. (P. Poreč.) 1+4=5 — Baderna. Benigar Andrej, župnik v p. (P. Baderna.) 1+5=6 — Brioni. Turk Jurij, c. k. fin. str. višji preglednik. (P. Brioni.) 1+5=6 — Kanfanar. Stergar Ivan. (P. Kanfanar.) 6 — Labin. Verdnik Martin. (P. Labin.) 9 — Pulj. Kreditno in eskoptno društvo. (P. Pulj.) 5+27=32 — Barban 1, Juršiči 1, Karolja 2, Sv. Lovreš 1, Sv. Martin 1, Cittanova 1, Sv. Vinčenat 1. Vkup: 12 dosmrt. 60 letnik = 72

3. Škofija Krk. Krk. Pilepič Anton, kaplan. (P. Krk.) 1+18=19 — Rab 4, Sušak kod Lošinja 1, Štivan 2. Vkup: 1 dosmrt. 25 letnih = 26

4. Dalmatinske škofije. Zadar. Vreško Jakob, c. kr. poštni sv. (P. Zadar.) 6 — Drniš. Endlicher Avg., ravnatelj v p. (P. Drniš.) 8 — Imotski. Šolske sestre. (P. Imotski.) 2+3=5 — Krilo-Jesenice. Ivanišević Josip st. (P. Krilo-Jesenice.) 8 — Brštanovo 1, Cavtat 1, Dubrovnik 1, Ercegnovi 1, Gruž 4, Kombur 1, Makarska 1, Mokrine 2, Split 2, Trogir 1, Velaluka 1. Vkup: 6 dosmrt. 37 letnih = 43

5. Bosniške škofije. Sarajevo. Hadrovič Stj., kanonik 7+34=41; Dr. Oberman Niko, odv. koncip. 3 (P. Sarajevo.) 7+37=44 — Banja Luka. Milorad Ant. Jos., župnik (P. Banja Luka.) 1+8=9 — Bosn. Gradiška. Dular Fr., višji okr. živinozdr. (P. Bosn. Gradiška.) 1+3=4 — Breza. Kušec Mariči, učiteljica. (P. Vares-Werk.) 15 — Prijedor. Zgaga Ivan. (P. Prijedor.) 5 — Zenica. Cukale Ivan. (P. Zenica.) 17 — Bijeljina 1, Bosn. Brod 2, Bosn. Petrovac 1, Bukinje 1, Konjic 1, Kreka 1, Maglaj 1, Mostar 1, Nevesinje 1, Odžak 2, Podlugovo 1, Ravno 1, Travnik 2, Tuzla 3, Vranpolje 1. Vkup: 11 dosmrt. 103 letnih = 114

6. Senjska škofija. Reka. Solter o. Angjeo, kapucin. (P. Reka.) 6+66=72 — Trsat. Horvat o. Klarus, franj. gvard. (P. Sušak.) 2+24=26 — Bribir 1, Gerovo 3, Josipdol 1, Kraljevica 1, Rakovica 1, Vinodol 1. Vkup: 13 dosmrt. 93 letnih = 106

7. Zagrebška nadškofija. Zagreb. Dr. Beluhan Milan, subsidijar 9+30=39; Seigerschmid Matija 14; Posameznika 2 (P. Zagreb.) 10+45=55 — Čakovec. Tihler o. Timotej, vjeroučitelj. (P. Csáktornya.) 1+22=23 — Duga Resa. Stehno Andrija, kateheta. (P. Duga Resa.) 21 — Gornji Mihaljevec. Tkalec Franjo, župnik. (P. Mikšavár.) 66 — Grabrovnica. Štiberc Jurij. (P. Pitomača.) 5 — Karlovac. Franjevački samostan. (P. Karlovac.) 3+9=12 — Koprivnica. Špoljar Juraj, župnik. (P. Koprivnica.) 1+6=7 — Mursko Središče. Levačič Iv., zvonar. (P. Muraszerdahely.) 13 — Požega. Rengjeo Franjo, fin. savjetnik. (P. Požega.) 4 — Samobor. Samost. oo. franjevaca. (P. Samobor.) 2+10=12 — Sisak. Grahek Vjekoslav. (P. Sisak.) 14 — Sobotica. Muhvič Anton. (P. Kiszabadka.) 1+7=8 — Strigovo. Možar Stjep., župnik. (P. Stridóvár.) 1+84=85 — Varaždin. Hubjan o. Benvenuto, franč. gvard. (P. Varaždin.) 2+56=58 — Varaždinske Toplice. Zadravec Alojzij, župnik. (P. Varaždinske Toplice.) 1+3=4 — Bedekovtina 2, Davor 1, Glina 1, Granešina 1, Sv. Ivan Zelina 1, Klanjec 1, Konjščina 1, Kotari 1, Martijanec 1, Molve 2, N. Gradiška 1, Odra 1, Osekovo 2, Remete 1, Remetinec 1, Taborsko 1. Vkup: 34 dosmrt. 372 letnih = 406

8. Djakovska škofija. Djakovo. Cepelič Milko, kan. ml. itd. (P. Djakovo.) 15 — Irig. Ferković Andrija, župnik. (P. Irig.) 28 — Osijek. Kamnikar Jos., m. org. (P. Osijek.) 17 — Strizivojna 3, Vukovar 2. Vkup: 3 dosmrt. 62 letnih = 65

9. Somboteljska in druge ogrske škofije. Belatinc. Kūhar Štefan, župnik. (P. Belatinc.) 88 — Bántornya. Horvath Ivan, krojač. (P. Bántornya.) 1+13=14 — Bagonya. Bassa Ivan, župnik. (P. Lendvavásarhely.) 24 — Crenšovci. Čačić Jož.,

župnik. (P. Cserföld.) 43 — Gornja Lendova. Bednařik Rudolf, župnik. (P. Felsőlendva.) 5 — Gornji Sinik. Labric Matijas. (P. Felsőszölnök.) 7 — Podturen. Zavrl Josip, pod. (P. Bottornya.) 4 — Sv. Sebastijan. Kerecz Štef. (P. Battyánd.) 15 — Sobota. Gorza Mari. (P. Muraszombat.) 3 — Tatabánya. Gorenc Anton. (P. Felsőgalla.) 8 — Tišina. Vadovits Rudolf, župnik. (P. Csendlak.) 59 — Budapest 1, Lopathey 1, Požun 2, Vasvar 1. Vkup: 4 dosmrt. 271 letnih = 275

10. Razne dežele **avstrijske države**. Niže Avstrijsko. Dunaj. „Straža“, slov. kat. izobr. društvo (VI., Gumpendorferstr. 101) 2+45=47; Mladič Janko, c. k. rač. svetnik 10; Volk Jakob 5; Posamezniki 27 (P. Dunaj.) 8+81=89 — Bruck a. d. L. Berlot Anton, dekan. (P. Bruck a. d. Leitha.) 2+254=256 — Angern 3, Aschbach 2, Aspang 1, Deutsch-Wagram 1, Drösing 4, Euratsfeld 1, Gösting 1, Gumpoldskirchen 1, Hauskirchen 3, Kroatisch-Haslau 2, Nieder-Absdorf 10, Neusiedel 6, Ober-Wagram 1, Oberweiden 2, Pottenstein 1, St. Pölten 1, Steinklamm 2, Stetten 1, Tallesbrunn 1, Wind-Baumgarten 3, Zeillern 5, Zistersdorf 3, Zwerndorf 3. — *Gorenje Avstrijsko*. Linz 2, Spital a. Pyhrn 1, Schifflergg 1, Wels 11. — *Češko*. Praga. Vuga Ciril Met., kurat. (P. Praga.) 2+105=107 — Kralj. Vinogradi 1, Kolin 1, Lochovice 3, Opočno 1, Otava 1, Příbram 1, Teichstatt 1, Turnov 1. — *Moravsko*. Brno 1, Dub n. Moravov 1, Kromerž 12, Luka n. Iglavou 1, Prace 1. — *Solnograško*. Solnograd 3, Hofgastein 1, Mariapfarr 1, Radstadt 1, Schermsberg 1, Werfen 1. — *Tirolsko*. Inomost 3, Brixlegg 1, Hall 1, Innichen 1, Reutte 1, St. Pauls in Eppan 1. — Gorhre 1, Vojna pošta 608 1. Vkup: 26 dosmrt. 543 letnih = 569

11. **Nemčija**. Gladbeck i. W. Tensundern Teodor, kaplan. (P. Gladbeck.) 67 — Hamborn. Hülsmann Bern., kaplan. (P. Hamborn.) 1+47=48 — H.-Marxloh. Jenster Janez, kaplan. (P. Hamborn.) 27 — Meerbeck. Hegenkötter Avgust, kaplan. (P. Mörs.) 63 — Osterfeld. Društvo sv. Barbare 7, Jahn Martin 3, Kravanja Ag. 1. (P. Osterfeld.) 11 — Castrop 1, Datteln 1, Derne 1, Dortmund 2, Frankfurt a. M. 1, Habinghorst 2, Hervest-Dorsten 1, Leipzig 1, Mannheim 1, Penzberg 2, Zell im Wiesentale 1. Vkup: 2 dosmrt. 228 letnih = 230

12. **Bolgarija**. Sofija. Zorman o. Leopold, Ord. Cap. 16; Žabkar Anton 1. (P. Sofija.) Vkup: 1 dosmrt. 16 letnih = 17

Število vseh družnikov raznih krajev: 155 dosmrt. 2261 letnih, vkup 2416 udov.

7. Imenik novih dosmrtnih udov.

Do konca junija 1918 so vstopili kot dosmrtniki sledeči čl. udje in pristopnino vplačali v „Matice“:

	K		K
2940. Kresnik Ter., Teharje (II. obr.)	20	Prenos	910
2947. Sartory o. Valerijan, Celovec	30	3006. Repše Jožefa, Št. Janž na Dol.	50
2988. Benko o. Herman, Varaždin	30	3007. Starina Janez,	50
2989. Jerič Alojzij, župnik, Sinji vrh	30	3008. Mlinar Marija,	50
2990. Dr. Brejc Janko, odv., Celovec	50	3009. Kralj Ana, Mirnapeč	50
2991. Erzín Leop., vojni kurat,	50	3010. Turk Bogomir, Brioni	50
2992. Dr. Rožman Gr., prf. bgsl.	50	3011. Štelcar Josip, Maribor (stolna)	50
2993. Turzan Stjepan, žpk., Osekovo	50	3012. Stroj Alojzij, sem. sp., Ljubljana	50
2994. Rozgaj Anton, kaplan,	50	3013. Brenc Katarina, Zaplana . .	50
2995. Staver Josip, učitelj, Gologorica	50	3014. Kramar Josip, Želimlje . . .	50
2996. Rubin Alojzija Ant., Sv. Miklavž	50	3015. Gruntar Dušan, Smarje . . .	50
2997. Kavčič Ignac Feliks, Svetinje	50	3016. Izobr. društvo „Trta“, Žitaravas	50
2998. Krajna učit. knjižnica, Cerklje	50	3017. Lepušič Nacej, Sv. Jakob v R.	50
2999. Zanuškari Ferd., Zagorje ob S.	50	3018. Križnik Ivana, Sv. Juri ob Tab.	50
3000. Dr. Abijanić Ilija, zdr., Imotski	50	3019. Tovornik Fr., kapl., Slivnica p. M.	50
3001. Partaš Luka, voj. kurat, Cavtat	50	3020. Repenšek Jožef, Novaštifta .	50
3002. Canjuga o. Anzelm, kap., Reka	50	3021. Suhoveršnik Ivana, Novaštifta	50
3003. Tomasics Tomaž, Lopathey	50	3022. Sovinšek Albert,	50
3004. Jamnik Ivan, Št. Janž na Dol.	50	3023. Tovornik Franc, Sv. Lenart n. L.	50
3005. Orešnik Stanko, Št. Janž na Dol.	50	3024. Kocbek Jož., Sv. Anton v Sl. g.	50

Odnos . 910

Odnos . 1860

	K
	Prenos . 1860
3025. Močnik Ana, Sv. Anton v Sl. g.	50
3026. Rehar Jož., kpl., Sv. Juri v Sl. g.	50
3027. Mlinšek Franc, učitelj, Škale	50
3028. Jan Ludovik,	50
3029. Špeh Ivan,	50
3030. Martinc Cecilija,	50
3031. Jug Franc, Šmarje	50
3032. Vrečko Alojzija, oskrb., Zibika	50
3033. Forneci Josip, posest., Ribnica	50
3034. Hauptman Urh, učitelj,	50
3035. Zapečnik Jozefa,	50
3036. Zapečnik Ivo, žel. adj.,	50
3037. Zapečnik Josip,	50
3038. Krže Ivan, Bloke	50
3039. Sušmelj Ivana, Planina p. Rak.	50
3040. Kosmač Franc, Ledine	50
3041. Dr. Dolar Sim., c. k. g. prof., Kranj	50
3042. Ješe Janez, Naklo	50
3043. Menart Franc, St. Vid n. Ljublj.	50
3044. Pance Vincenc, dijak, Viš	50
3045. Zadnikar Alojzija, Viš	50
3046. Kokelj Angela, Javorje	50
3047. Demšar Anton,	50
3048. Kokelj Janez,	50
3049. Debeljak Anton,	50
3050. Oblak Anton,	50
3051. Potočnik Jožef, Sv. Lenart	50
3052. Eržen Marjeta, Selca	50
3053. Nakrst Janez, Brdo	50
3054. Kosec Nežika, učit., Brusnice	50
3055. Gostiša Vinko, kpl., St. Peter p. R.	50
3056. Andoljšek Matej, Vel. Poljane	50
3057. Vrehec Matija, Adlešiči	50
3058. Šola v Adlešičah	50
3059. Štoncelj J., St. Vid pri Zatičini	50
3060. Rogelj Lucija, Trebnje	50
3061. Avžlehar Ana, Sv. Križ pri Lit.	50
3062. Zidar Ana, Sv. Križ pri Litiji	50
3063. Trbižan Marija, Planina	50
3064. Hafner Anton, kpl., Žužemberk	50
3065. Fajban Anton,	50
3066. Kat. slov. izobr. društvo	50
3067. Mervič Bojan, Povir	50
3068. Majcen Marta, Rojan	50
3069. Mihek Martin, Šmihel nad Moz.	50
3070. Filipič Franc, Središče	50
3071. Lašič Vinko,	50
3072. Oblak Valentin, župnik, Kropa	50
3073. Župnijska knjižnica,	50
3074. Kremenšek Jozefa, Rečica	50
3075. Rižnar Al., Sv. Andraž v Sl. g.	50
3076. Šolska knjižnica Sv. Trije Kralji	50
3077. De Reggi Alojzij, Brnca	50
3078. Vidmar Franc ml., Spod. Idrija	50
3079. Vidmar Janko,	50
3080. Vidmar Karel,	50
3081. Dekl. Marijina družba, Cerklje	50
3082. Gaber Frančiška, Sora	50

Odnos . 4760

	K
	Prenos . 4760
3083. Mohorič Matej, Železniki	50
3084. Bratina Marija, Sv. Križ pri Lj.	50
3085. Dežman Franca, Luče	50
3086. Pustoslemšek Jera, Luče	50
3087. Lenko Franca, Luče	50
3088. Vilhar Albin, Postojna	50
3089. Svetonja Ivana, Sv. Juri ob šč.	50
3090. Habe Frančiška, Vrhnika	50
3091. Dr. Gregorec Anton, Ptuj	50
3092. Flajnik Peter, kapl., Leskovec	50
3093. Vitez Franc, Povir	50
3094. Grobler Franc, kaplan, Solčava	50
3095. Golia Gustav, Sv. Jakob v Ljublj.	50
3096. Benetič Jure, Vinica	50
3097. Olip Valentin, Sele	50
3098. Olip Peter, Sele	50
3099. Napast Stefan, Cirkovce	50
3100. Furlan Ivan, Podraga	50
3101. Bečela Avgust, Ruše	50
3102. Deška šola, Škofja Loka	50
3103. Hafner Matko ml., Škofja Loka	50
3104. Plansteiner Vekosl., Sv. Jurio. j. ž.	50
3105. Teržan Mihael, c. klj., Dobje	50
3106. Doktorič David, kurat, Gaberje	50
3107. Božiček Franc, Zavrče	50
3108. Schwarz Ivan, Dvor	50
3109. Munda Uršula, Sv. Tomaž	50
3110. Pergar Ana, Sv. Tomaž	50
3111. Pečovnik Franc, Ljubno	50
3112. Visočnik Ana, Ljubno	50
3113. Dr. Vilimek Ant., zdr., Bizeljsko	50
3114. Ferkulj Marija, Struge	50
3115. Ferkulj Franc,	50
3116. Pečnik Alojzij,	50
3117. Mulec Franc, Sv. Peter p. Radg.	50
3118. Predlogar Ana, Sv. Kunigunda	50
3119. Schreiner Fr., žpk., St. Ilj p. V.	50
3120. Esih Martin, Maribor (sv. Magd.)	50
3121. Batič Valentin, vikar, Pečine	50
3122. Mlakar Ivan, Novaki	50
3123. Kokelj Jakob,	50
3124. Mrkun Anton, župnik, Homec	50
3125. Grašič Franc,	50
3126. Grašič Marijana,	50
3127. Rode Egidij,	50
3128. Semen Ivan,	50
3129. Breclj Marijana, Smlednik	50
3130. Kindlein Karlo, Zagreb	50
3131. Knjižnica isusovačka, Zagreb	50
3132. Dr. Lang Josip, Zagreb	50
3133. Dular Franc, Prečna	50
3134. Podlesnik Franc, Dole pri Litiji	50
3135. Bajc Marija, Raka	50
3136. Kovačič Julko, trgovec, Vojnik	50
3137. Pliberšek Neža, Slov. Bistrica	50
3138. Pogačnik Franca, Gorje	50
3139. Munda Vinko, kaplan, Crnagora	50
3140. Dr. Janžekovič Fr., Sv. Marj. (I.)	26

Odnos . 7636

K
Prenos . 7636

3141. Rojko Janez, Sv. Marjeta . . .	50
3142. Vesenjaki Janez, Sv. Marjeta . .	50
3143. Župec Janez, Sv. Marjeta . . .	50
3144. Miki Franc, Dev. Mar. na Jezeru .	50
3145. Zechner Karolina, Žvabek . . .	50
3146. Zechner Marija, Žvabek . . .	50
3147. Lubej s. Salezija, usmilj., Celje .	50
3148. Stožir Pankracij, Celje	50
3149. Rehar Liza, Hoče	50
3150. Jelenšek Janez, Sv. Jedert . . .	50
3151. Bratušek Franc, žpk., Svetinje .	50
3152. Vihar Anton, "	50
3153. Škrinjar Marija, "	50
3154. Ozmeč Marija, "	50
3155. Vraz Marija, "	50
3156. Žitnik Ana, "	50
3157. Lah Vinko, "	50
3158. Brandstätter Val., kpl., Pliberk .	50
3159. Čarf Miloš, kaplan, Grabštanj . .	50
3160. Blekač Marko, Ksaverij v S. dol. .	50
3161. Ugovšek Rozalija, "	50
3162. Žmavc Jožef ml. "	50
3163. Jamnik Jožef, "	50
3164. Zelenko Fr., Sv. Rupert v Sl. g. .	50
3165. Prelog Friderik, Ljutomer . . .	50
3166. Klobasa Jožefa, Kapela	50
3167. Gomze Marija, Mala Nedelja . .	50
3168. Koroša Marija, Veržej	50
3169. Mikolič Jurij, Maribor	50
3170. Šparl Avg., kor. vikar, Maribor .	50
3171. Krepec Anton, Maribor	50
3172. Brezovnik Mihael, Stari trg . . .	50
3173. Spežny Jožef, Stari trg	50
3174. Canjko Ema, Sv. Bolfenk. Kogu .	50
3175. Juvanec Jožef, dekan, Cerknica .	50

Odnos . 9386

K
Prenos . 9386

3176. Kanauč Franc, kaplan, Cerknica .	50
3177. Mazi Janez, "	50
3178. Klemenčič Jožef, Stari trg pri L. .	50
3179. Erznožnik Janez, Žiri	50
3180. Schumi Emilija, Ljubljana (fr.) .	50
3181. Sever Maks, "	50
3182. Dr. Ažman Josip, "	50
3183. Remec Vlad., inž., "	50
3184. Ahlin Ciril, "	50
3185. Arhar Franca, "	50
3186. Stare Bruno, "	50
3187. Mrvar Franc, Šmihel pri Rud. . .	50
3188. Bahorič Franc, v. kurat, Metlika .	50
3189. Guštin Marko, "	50
3190. Kozjan Neža, "	50
3191. Nemanič Jožef, "	50
3192. Požek Miko, cerkovnik, "	50
3193. Šuklje Jožef, "	50
3194. Dr. Lavrenčič Matija, Podgrad .	50
3195. Glavina Andrej, Šmarje	50
3196. Hrvatini Jožef, "	50
3197. Grečič o. Norbert, franč., Vukovar	50
3198. Drašček Alfr., Ljubljana (sv. P.) .	50
3199. Kozoderc Janez, župnik, Žetale .	50
3200. Rakun Franc, kaplan, "	50
3201. Miklič Alojzija, Trebelno	50
3202. Makuc Josip, živinozdr., Zagreb .	50
3203. Zaman Peter, Dol pri Ljubljani .	50
3204. Dr. Dolenc Metod, d. s. sv., Gradec	50
3205. Bačić Ante, svećenik, Velaluka .	50
3206. Srebrnič Anica, Artiče	50
3207. Zeichen Marija, Celovec	50
3208. Načinarč Klement, Kršan	50
3209. Leban Marija, Lokovec	50
3210. Rusan Leopold, župnik, Remete .	50

Vkup . 11.136

8. Imenik umrlih dosmrtnih udov.

Naznanili so se nam naslednji dosmrtniki, ki so v Gospodu zaspali ter se priporočajo v molitev in blag spomin:

697. Brenc Franc (2808), Zaplana.
698. Cofati Franc (953), Koprivna.
699. Furlan Ivan (2687), Slap pri Vipavi.
700. Gabrijel Josip (2323), Bilčovs (padel na bojišču).
701. Kitak Jurij (2274), Rogatec (padel na bojišču).
702. Rev. Knafelc Jožef (1617), Šmihel pri Rudolfovem (bivši misij. v Ameriki).
703. Leks Jožef (2251), št. Juri na Zili (padel na bojišču).
704. Ljubec Franc (963), Sv. Trojica v Sl. goricah.
705. Otovic Neža (1457), Beljak.
706. Pavlovič Frančišek (1368), Hrenovice pri Postojni.
707. Plavc Jožef (1979), Sveče.
708. Reic Ivan (2178), penzij., Matenjavas.

709. Repinc Jakob (1374), Zgor. Veterno, župnija Križe pri Tržiču.
710. Svetina Anton (862), c. kr. notar, Pliberk.
711. Starec Anton (1665), Kostanjevica (padel na bojišču).
712. Šumi Jožef (992), frančiškanska župnija v Ljubljani.
713. Tominec Jakob (1258), Hrenovice pri Postojni.
714. Tomšič Jožefa (361), Trnovo.
715. Zdolšek Rudolf (2381), Šmihel pri Rudolfovem (umrl v rus. ujetništvu).
716. Žumer Jože (609), Komenda.
717. Zupin Janez (2632), Velesovo pri Kranju.
718. Zupin Leopold (1946), Zagorje ob Savi (padel na italijanskem bojišču).

9. Pregled vseh obč. udov.

Škofije in dežele	Š t e j e u d o v				
	do- smrt.	letnih	vкуп	od lanskega leta	
				+ več	— manj
1. Goriška nadškofija	190	6.269	6.459	2237	—
2. Krška škofija	215	7.011	7.226	528	—
3. Lavantinska škofija	660	31.785	32.445	2607	—
4. Ljubljanska škofija	1063	34.891	35.954	1535	—
5. Tržaško-koprška škofija	94	5.803	5.897	644	—
6. Razni kraji	155	2.261	2.416	90	—
Neznano bivališče dosmrtnikov	115	—	115	72	—
Skupaj .	2492	88.020	90.512	7713	7713

Glasnik Družbe sv. Mohorja.

I. 90.512 udov! Ali ni to čudo? V času svetovne vojne, ko je toliko inozemskih Slovencev odtrganih od Družbe; v času, ko je na stotisoče naših beguncev moralo bivati v tujini in v barakah; v času, ko je na tisoče in tisoče naših vrlih mož in mladeničev dalo svoje življenje za cesarja in domovino, med njimi prav mnogo Mohorjanov; v času, ko v zaledju večina prebivalcev trpi pomanjkanje raznovrstnih življenskih potrebščin; v času, ko se tam pa tam razpasuje lahkomišljenost, celo razuzdanost — v tem času, ko bi človek mislil, da preti Družbi polom, pa ta niti ne nazaduje, ampak izkazuje proti lani celo krasen prirastek za 7713 članov. — Čudo, kakor da bi iz krvi padlih prirastli novi udje, kakor se je rekalo o mučencih v prvih časih krščanstva!

To čudo govori pred svetom neki poseben govor za mili naš narod slovenski: Kulturen si, duševno čil in zrel kakor ne lahko kateri drugi, vsaj v tej splošnosti ne. Majhen sam ob sebi, še zmanjšan ob strašni vojski, nastopaš kakor prodirajoča armada v kulturnem strmenju po dušni hrani, ki ti jo nudi Mohorjeva družba — ne daš si je vzeti, dočim moraš doma glad in pomanjkanje trpeti; zrel in goden si za svobodo in vse njene dobrine, ki je uživajo drugi srečnejši narodi; po pravici torej kličeš: „Dajte nam svobodo zlato — ne kratite je nam!“

Slava tebi, mili slovenski narod in zahvala za tak veličasten dokaz verske in narodne prosvitljene probeje. Za povišanje članarine po eno krono se niti zmenil nisi in tako upamo, da se tudi ne bodeš v prihodnje, ko smo prisiljeni članarino povišati na štiri krone, hoteč knjige vzdržati na razmeroma dostojni višini.

Hvala in zahvala Vam, požrtvovalni družbeni poverjeniki, ki ste storili, kakor vse kaže, več nego svojo dolžnost, ko ste skrbeli, da je Družba že prej veličastno višino letos še preseгла.

Hvala presrečna i Vam, marljivi pisatelji, ki ste Družbo zalagali z dobro duševno hrano. Narod zaupa, da bode po Vas prejemal razsvitljenja, gorkote in tolažbe v najhujši dobi preskušnje — prosimo, nudite mu, česar si želi, ustrezajte hrepenečim srcem z najboljšimi in najblažjimi plodovi svojega uma in srca.

Pred vsem se je slovenski narod razveselil, da mu letos Družba zopet pokloni knjigo oboževanega nadpastirja v Ljubljani. Svetovna vojska dozoreva h koncu. Narodi bodo po minolem prevratu jokali ob razvalinah blagostanja, sveta Cerkev pa bo, v kolikor zamoremo danes gledati v bodočnost, žalovala za velikim številom izgubljenih sinov in hčera, za velikim številom razdrtih družin; oslabele pride v novo dobo katoličanstvo, kakor bodo oslabele vsi drugi stebri sedanjega reda. V tej dobi je treba dvigniti škit sv. vere (Ef. 6, 16.), in prvobornitelj katoličanstva na Kranjskem ga mogočno dviga. Knjiga je kaj primerna našim dnevom, ko posvečava poseben oddelek tudi razkolu: Bolgarom, Srbom in ruski cerkvi. Drug oddelek govori o luteranstvu, na katero nas opozarja zlasti naša zveza z Nemčijo. Knjižica: „V boj za temelje krščanske

vere“ je prva izmed vrste, katera se bo več let nadaljevala ter družbenike vabila s privlačno silo. Hvala in zahvala prevzvišenemu pisatelju za ta temeljiti duševni dar, ki je zelo zelo pripomogel k napredku Mohorjeve družbe.

* * *

II. Zal, da odbor ne more ustreči z vsemi knjigami, ki jih je bil izdati obečal. Tako je bila naznanjena za letos še šesta knjiga: Dr. Lambert Ehrlich: „Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji“, ki pa je morala zaradi pomanjkanja papirja izostati in izide šele prihodnje leto.

„Brtje iz vrta slovenskega pesništva“, ki ima namen nadaljevati zbirki: „Slovenske legende“ in „Slovenske balade in romance“ ter bi naj služilo šolskim potrebam, se je moralo kar za polovico pristriči: izpustili smo izbor liričnih pesni večinoma še živečih pesnikov, od Stritarja naprej do najnovejših sedanje dobe. Ostalo jih je v rokopisu še za enak snopič, kakor je letos izšel.

Tudi „Slov. Večernicam“ in dr. Vedenika zdravniški knjigi smo obseg za nekaj pol morali skrajšati, pač smo dodali „Koledarju“ nekaj pol več, nego bi smeli. Kljub vsej štedljivosti je morala tiskarna letos več tisočakov doplačati iz svojega prisluzka, kakor že tudi lanskega leta račun izkazuje. Redno se to pač ne bode smelo goditi, ker bo tiskarna imela zlasti po vojski ogromne troške, ko si bode morala nabaviti potrebne nove stroje in tudi obrabljene ter državi za vojne potrebe oddane pismenke nadomestiti z novimi.

Moramo pač priznati, da bodo knjige v naših knjižnicah spominjale na čas vojske. Vojno nadomestilo so, ne knjige, kakor so jih bili sicer Mohorjani navajeni dobivati v roke. Vojno nadomestilo, hvala Bogu, le po obliki, a ne po vsebini. Manjše so in obseg se je moral pri vseh do skrajnosti skrajšati. Zakaj? Radi neznosno rastoče draginje vseh potrebščin, zlasti papirja. Kdor zdaj kupi novo knjigo, tiskano zadnji čas v naših slovenskih ali še posebno v nemških tiskarnah, ve, da se je cena zvišala za 300 in več odstotkov. Vojska tudi že predolge traja in bo morebiti še trajala, tako da draginja ni več pojav, ki je včeraj nastal in jutri premine. Draginja bo po vojski ostala brez dvoma dolgo vrsto let, zato mora Družba in mora vsako podjetje s to draginjo že zdaj kakor trajno računati in ne more reči: še že enkrat doplačamo, bomo pozneje tem več zaslužili. Za 2 ali 3 krome se ne bodo nikdar več mogle dajati knjige, kakršne so se izdajale pred vojsko. Zato smo morali letos opustiti naznanjeno šesto knjigo in druge petere omejiti na število pol, ki nas spominja na dobo pred štiridesetimi in več leti. Razmere se bodo seveda utrdile, ko pride vojska h koncu in ko država uredi plačevanje dolgov in davkov, potem se Družba z obsegom knjig zopet vrne na stališče, ki ga je zavzemala pred vojsko. Ali pa bode mogoče udnino znižati na prejšnjo stopnjo, je pač veliko vprašanje.

* * *

III. Prihodnje leto 1919. namerava Družba sv. Mohorja izdati sledeče knjige:

1. Dr. L. Ehrlich: **Katoliška Cerkev, kraljestvo božje na zemlji.**
2. Dr. Jan. Ev. Zorè: **Življenje svetnikov.** 2. zvezek.
3. Dr. H. Vedenik: **Kako si ohranimo ljubo zdravje.** 2. snopič.
4. „**Slovenske Večernice**“, 73. zvezek.
5. **Koledar Družbe sv. Mohorja za l. 1920.**

Zaradi pomanjkanja knjigoveškega blaga naj si udje vobče naročijo le mehko vezane (broširane) knjige.

1. Dr. L. Ehrlichova knjiga „Katoliška Cerkev“ bi imela letos iziti namesto izostalega „Življenja svetnikov“. Ker pa iz prej povedanega vzroka ni izšla, prihodnje leto pa pride „Življenje svetnikov“, smo se morali odločiti, ali naj damo do štirih pol že postavljeno kajigo zopet razdreti — ker rabimo pismenke — ali pa jo izdamo; odločili smo se za izdajo knjige, da ne bomo trčili časa in troškov.

Hudo pa nam je, da mora vsled tega vsaj za prihodnje leto izostati nadaljevanje dr. Jegličeve knjige: „V boj za krščanske resnice in čednosti.“ A sila kola lomi. Citatelji naj se tem bolj nglobijo v letošnje „Temelje sv. vere“, ki so jako pripravi tudi za predavanja v izobraževalnih društvi, da bodo tem rajši in še z večjim dobičkom potem segli po nadaljevanju tega dela. Knjiga „Katoliška Cerkev“ izide v dveh snopičih ter bode iz zgodovinskega delovanja sv. Cerkve dokazovala, kako da je samo ona edina, sveta, katoliška in apostolska. Gosp. pisatelj je svoji knjigi oskrbel dokaj lepih slik.

2. Dr. Jan. Ev. Zorëta „Življenje svetnikov“ ljudstvo željno pričakuje in se mora to delo zlasti zaradi tega kolikor mogoče hitro nadaljevati, ker se po svoji vsebini razdeli na dolgo vrsto let. Obsegal bo 2. zvezek svetnike meseca svečana in g. pisatelj mu je oskrbel več primernih slik, kjer mogoče, domačih umetnikov.

3. V vrsto sotrudnikov Družbe sv. Mohorja je vstopil letos dr. Herm. Vedenik v Beljaku. Poljudna knjižica „Kako si ohranimo ljubo zdravje“ bo našim družinam izrednega pomena. Koliko se še greši proti vsem pravilom nauka o zdravju v ljudskem življenju. Pol knjige je posvečene razpravi o prehrani in živilih. „Kako se naj preživimo?“ to vprašanje bo še dolgo po vojski na dnevnem redu in treba je, da spregovore zdravniki v tem oziru resno besedo. Konec letošnjega snopiča stoji opazka: „Konec prvega dela.“ To je pomota; konec pride šele s prihodnjim drugim snopičem, ki bo nadaljeval in končal razpravo o naših živilih. Njim, ki se bodo ravnali po naukih razprave, obeta g. pisatelj poleg zdravja še gmoten dobiček, ki bo znašal ne le stotake, celo tisočake.

4. „Slovenske Večernice“ bodo nastopile 73krat. Dr. Šorli je Slovencem kot pisatelj že dobro znan. Njegova letošnja povest „Krščen denar“ bo čitatelje zelo zanimala in ljudstvu dala za večere blage poljudne zabave. Isti pisatelj nas bo zaval tudi v „Večernicah“ prihodnjega leta s prav poučno daljšo povestjo iz življenja slovenskega dijaka, ki se povzpne v višji stan, pa se le ne odtuji svojemu kmetiškemu pokolenju. Povest bo obsegala kakih 7 pol.

5. Peta knjiga je običajni „Koledar Družbe sv. Mohorja“. Na mnoge izražene želje članov je dala Družba letos koledarju novo, manjšo in bolj priročno obliko. Mesece je okrasil z novimi risbami g. prof. Ant. Koželj v Ljubljani. Pod pritiskom hudih časov smo morali že prej skrajšani „Imenik“ letos še bolj skrócićti.

Koledar bo dihalo časa. Zato bo prinašal spise in slike, kakor jih vzkličejo razmere in potrebe časa. Močno bi si želeli zanj spisov in podob iz življenja naših beguncev in izgnancev, ko so bili v tujini. Kaj so tam doživeli in opazili, kaj prebili in trpeli, s čim se bodrili, tudi kaj se naučili in si pridobili — vse to je vredno, da se ohrani v zgodovini zanamcem v spomin. Prosimo lepo, da bi nam kar največ poročali oni, ki so prizadeti, ter nam tudi poslali slik, fotografij, razglednic iz raznih krajev begunstva. Iz Primorske in Goriške si želimo tudi fotografij in slik sedanjih podrtin, pa tudi prejšnjih istih naselbin. Posamezne krajše spise bi dali urediti v posebne skupine.

Iz letošnjega koledarja prav živo priporočamo v temeljito proučevanje Krekovo življenje in delovanje, pa tudi Šarabonov obširni spis, iz katerega si člani naših izobraževalnih društev lahko izberejo predmete za predavanje pričo večjega (šolskega) zemljevida. Služili bodo tako narodni svetni izobrazbi vsega ljudstva.

Da more Družba izdati petero knjig, četudi krajših nego je bilo kdaj običajno, mora članarino zopet zvišati, in sicer letnino od 3 na 4 krome, dosmrtnino od 50 na 80 kron. Denar je izgubil pravo vrednost in 4 današnje kronice daleč ne dosežejo vrednosti dveh kron iz časa pred vojsko. Po večini je denarna vrednost padla na desetinko. Vsakdo, tudi zadnji delavec, danes brez izjeme laže utrpi štiri, nego poprej dve kroni. In to zvišanje se ne vrši iz dobičkaželjnosti, marveč vsled ogromne dragine papirja in potrebščin in vsled splošne draginje le preveč upravičenih višjih zahtev vsega osebja za duševno in telesno delo.

IV. Člani Mohorjani imajo pravico, da odboru z dobrimi nasveti pomagajo. Prejeli smo obilico seveda dostikrat si nasprotnočih nasvetov, katere hočemo upoštevati. Da ne prezremo nobenega, dajemo vse nasvete zapisovati v posebno knjigo, in štirje odborniki so prevzeli nalogo, da bodo premetrivali vse te izpiske ter je odboru predlagali za kolikor mogoče izvršitev. Prosimo potrpljenja, zlasti za časa vojske.

V. En žalosten pa tudi en vesel dogodek preteklega družbenega leta nam je še v „Glasniku“ omeniti.

1. Prvi se tiče pretresljivega naznanila z večera 8. vinotoka 1917, ko nam je prihodnji dan naznanil, da ljubljenc vsega slovenskega naroda, dr. Jan. Ev. Krek, ni več živ med nami. Oči so se nam zrosile, srca zjokala ob pretožnem naznanilu, ki je zadelo Družbo tem bridkeje, ker je izgubila z dr. Kekom enega izmed najvztrajnejših prijateljev in pisateljev svojih. Odbor se je bil takoj sešel k žalobni seji, določil 500 kron za spomenik svojemu sotrudniku, namesto venca na rajnikov grob pa gotovo v duhu njegovem isto vsoto 500 kron goriškim beguncem, njegovim ljubljencem, v pomoč.

Ker je pa blagi rajnik bil silen delavec za ves narod, za vse njega stanove, po društvih, po časnikih, po zborih, ljudskih, deželnih in državnih, je odbor takoj spoznal, da treba obširen životopis velikega pokojnika izdati po Mohorjevi družbi vsemu narodu. Sklenil je to izdajo, lepo opremljeno s slikami, v obsegu dveh Mohorjevih knjig. Delo pripravlja skupina več najboljših poznavateljev njegovega življenja in delovanja ter bode izšlo, ko se bode dogotovilo ter pride pravi čas za to.

Kaj naj rečemo zdaj po preteku enega leta? Izguba je nenadomestna — a vest o njej je prešinila ves jug z eno mislijo, z enim sklepom: delati naprej v velikem, vseobsežnem duhu našega velikana, organizatorja, dobrotnika, osvoboditelja . . .

2. Drugi dogodek je razveselil odbor, ko je prejel povabilo, naj bi se udeležil petdesetletnice društva sv. Jeronima v glavnem mestu Hrvatske, v Zagrebu, ki se je slovesno obhajala dne 29. avgusta 1918. Odbor je prijaznemu povabilu rade volje ustregel po dveh odposlancih, po podpredsedniku in tajniku, ki sta bila ob jubilejni slavnosti priči številne udeležbe prosvitljenih stanov in preprostega naroda: pri slovesni božji službi, pri slavnostnem shodu in očitni odborovi seji. Pri slavnostnem shodu je naš družbeni tajnik rešil svoj referat (znanstveno poročilo) na splošno in navdušeno odobravanje; podpredsednik pa je izrekel zahvalo na povabilu in pozdravil Jeronimsko društvo v imenu Mohorjevega odbora in Mohorjanov. Uživali smo uprav slovansko gostoljubnost, za katero še tu izrečemo: „Presrečna Vam hvala! Živelo društvo sv. Jeronima! Na svidenje ob sličnej slavnosti Družbe sv. Mohorja v Celovcu!“

Račun za leto 1917.

Dohodki:		Stroški:	
	K		K
1. Letnina 80.509 udov po 2 K.	161.018.—	1. Domsrtnina v „matico“	5.920.—
2. Domsrtnina	5.920.—	2. Nagrade pisatelj. in umetn.	7.030.—
3. Poština in upravnina	2.615.18	3. Za klišeje in podobe	388.66
4. Obresti matične glavnice	4.140.52	4. Papir za družbene knjige	85.776.—
5. Inserati	1.682.—	5. Stavek in tisk družb. knjig	38.676.—
Skupaj	175.375.70	6. Knjigovez. delo družb. knjig	20.300.—
		7. Za skladišča in uradne prostore Družbe	3.440.64
		8. Ekspedicija družbenih knjig	4.816.85
		9. Tiskovine	264.27
		10. Uprava	21.050.59
		Skupaj	187.663.01
Če se primerjajo dohodki v znesku	K 175.375.70		
s stroški v znesku	„ 187.663.01		
se pokaže primanjkljaj	K 12.287.31		
ki se je pokrtil z dohodki družbene tiskarne.			

Matica.

Glavnica je znašala 31. decembra l. 1916. K 103.513.23
 leta 1917. ji je prirastlo po domsrtnini „ 5.920.—

Skupno matično premoženje je znašalo dne 31. decembra l. 1917. K 109.433.23
 ki je umeščeno v družbenih hišah v Celovcu.

Vino (tudi za sv. maše), **belo in rdeče** in črno dalmatinsko **A. Oset** protokolirani trgovec **Guštanj**
Vodo kisló, zdravilno in namizno slatino „Silva-vrelec“ in sadjevec, suho sadje in druge deželne pridelke razpošilja **Koroško.**

Bacile za mišji legar

razpošilja

lekarn. Raizner, D. Miholjac, Slavonija.

Isti zaplodijo med miši vseh vrst kugo, po kateri se iste na najenostavnejši in najgotovješi način popolnoma iztrebijo.

Steklenice po gramov: 10 50 100 250 500 1000

bacil mišj. in podg. legarja po K 2.50 5.— 8.— 15.— 25.— 40.—

Družbe sv. Mohorja postave in vodila opravnega reda.

Družba sv. Mohorja je potrjena od milostljivega gospoda knezoškofa krškega dne 5. junija 1860, in od sv. Očeta papeža Pija IX. v pismu z dne 18. maja 1860 z odpustki obdarovana.

A. Postave.

§ 1. Namen Družbe sv. Mohorja je: Vzgajati slovensko ljudstvo v zmislu katoliških prosvetnih načel, podpirati pobožno, lepo obnašanje in ohranjovati katoliško vero. V ta namen se bodo izdajale in razširjale med Slovenci dobre katoliške knjige.

§ 2. Kako kdo vstopi in se sprejme v to družbo? V to bratovščino sme vstopiti vsak katoliški kristjan, moški in ženske, vsakega stanú in vsake starosti, da le more in hoče spolnovati družbene dolžnosti.

Vsako postane ud te bratovščine s tem, da se pri kakem družbenem poverjeniku oglasi in ga odbor sprejme ter se njegovo ime zapiše v bratovsko knjigo.

Kdor se je v to družbo tako sprejel, ostane njen družnik tako dolgo, dokler ne naznani pri kakem poverjeniku svoje volje, — stopiti iz Družbe, ali pa dokler ga odbor ne izključi, ker zanemarja družbene dolžnosti.

§ 3. Dolžnosti družnikov: a) Družnik naj vsak dan moli en „Oče naš“, eno „Češčeno Marijo“ in zraven naj pristavi besede: „Sveti Mohor, prosí Boga za nas!“ To naj odmoli v namen, da se katoliška vera ohrani in razširja, posebno med slovenskim ljudstvom. Udje duhovniki naj poleg tega še, ako je mogoče, dne 12. julija, na praznik sv. Mohorja, mašujejo za vse žive in umrle družnike. — b) Vsak družnik plača od odbora določeno udnino (letnine 4 krone, 4 M, 4 Fr.; dosmrtnine 80 kron, 80 M, 80 Fr.), da družba zamore delovati za svoj namen. Kdor po opominu svoje udnine ne plača, se ne bo več štel za družnika. — c) Vsak družnik se zaveže, da bo po svoji moči širil med Slovenci dobre knjige. Vendar ta dolžnost ne veže pod grehom.

§ 4. Koristi družnikov: 1. Vsak družnik, ako vestno spolnuje pogoje, prejme odpustke, ki so jih sv. Oče Pij IX. podelili s pismom dne 18. maja 1860 in so ti-le: a) Popolni odpustek na dan vstopa v bratovščino, ako se skesano spove in vredno prejme sv. Rešnje Telo. — b) Popolni odpustek na smrtno uro vsakomur, ako se skesano spove in vredno prejme sv. Rešnje Telo, ali pa če tega storiti ne more, skesano izgovori presladko ime „Jezus“, ali pa v srcu pobožno vzdihne. — c) Popolni odpustek vsakemu družniku, ako se skesano spové, vredno prejme sv. Rešnje Telo in na dan sv. Mohorja ali pa na kateri si boji drugi dan v osmini obliše bratovsko cerkev, ali če te ni, svojo župno cerkev in tam pobožno moli za slogo med krščanskimi vladarji, za pokončanje krivih ver in za povišanje sv. katoliške cerkve. — d) Odpustek sedem let in 280 dni (sedemkrat štirideset dni) štirikrat vsako leto, ako družnik kak delavnik ali kako nedeljo obliše bratovsko cerkev, če te ni, kako drugo od škofa potrjeno cerkev in pobožno moli v zgoraj navedeni namen. — e) Odpustek šestdeset dni, kolikorkrat je družnik pri sv. maši ali pri drugem cerkvenem opravilu v bratovski cerkvi ali kapeli pričujoč, ali pa kolikorkrat pobožno spremlja od škofa potrjeno procesijo ali presv. Rešnje Telo, naj se že okoli nosi v procesiji ali nese bolniku na dom, ali pa, če tega storiti ne more, vsaj ko zasliši zvon, odmoli en „Oče naš“ in „Češčeno Marijo“ za rajne družnike, ali pa slednjič opravi katero si boji dobro delo krščanske ljubezni. Vsi ti odpustki se morejo po priprošnji darovati tudi za verne duše v vicah.

2. Vsak dan se daruje v Celovcu ena sv. maša za družbene ude in sicer za žive in mrtve družbenike. — Vsak družnik je posebno deležen vseh molitev in daritev sv. maš, ki se opravljajo v namen družbe.

3. Od vseh knjig, ki jih izda družba za družbenike, dobi vsak družnik za svoje plačilo po en izvod. Kdor pa plača dvojno ali trojno udnino, dobi po dvoje ali troje izvodov itd.

4. Vsak družnik ima pravico priporočevati družbenemu odboru spise, ki se mu za slovensko ljudstvo zdijo potrebni ali koristni.

§ 5. Vodstvo družbe. a) Kot cerkvena družba krške škofije stoji ta družba pod pokroviteljstvom knezoškofa krškega in pod vodstvom od ravno tega knezoškofa potrjenega odbora, katerega si izvolijo v Celovcu stanujoči družniki izmed sebe. — b) Po župnijah so poverjeniki Družbe sv. Mohorja v prvi vrsti župniki, oziroma njihovi namestniki. Le-ti nabirajo ude, prejemaajo udnino in delijo družnikom družbene knjige. V slučaju potrebe naprosi odbor drugega poverjenika.

B. Vodila opravnega reda.

§ 1. Da doseže družba ali bratovščina sv. Mohorja svoj imenitni namen, dajala bo vsako leto na svetlo: a) dvoje „Slovenskih Večernic“, namenjenih preprostim kmečkim ljudem, ki bodo obsegale razne manjše pripovedne in poučne sestavke ali kako večje pripovedno in poučno delo; b) „Koledar“, ki bodo obsegal mimo navadne prakice in imenika vseh družnikov, razne krajše pripovedke in druge poučne spise; c) kolikor bodo pripuščale denarne moči, razne druge bukve, preprostemu kmetu v pouk ali pa čast. duhovščini ali učiteljem v koristno rabo.

Vsi spisi, ki jih misli družba izdati, morajo biti pisani v čisti, lahko umevni slovenščini, in po kakem prečast. škofijstvu potrjeni.

§ 2. V družbo se more vsako leto stopiti do konca meseca februarja; kdor se pozneje oglasi, se ne more šteti za uda in dobi za poslani denar samo toliko knjig kakor po bukvarnah. — Ime vsakega družnika se vpiše v družbeno ali bratovsko knjigo, in se mu pošlje v znamenje njegovega pristopa podoba sv. Mohorja. Kdor se hoče za vse žive dni iznebiti letnega plačila, plača v družbeno matico 80 K na enkrat ali pa dvakrat po 42 K v teku enega leta. S tem plačilom postane dosmrtni družnik ter si pridobi pravico do družbenih knjig za vse žive dni, šolske in župnijske knjižnice pa za ves čas svojega obstanka. (Hiše ali cele družine se ne sprejemajo za dosmrtno ude.) Dosmrtnim družnikom se pošlje v častno znamenje, da se štejejo med ustanovnike Družbe sv. Mohorja, listina s podobo sv. Mohorja, ki jo podpišeta poleg vodje in tajnika še dva druga odbornika.

§ 3. Matica je zakladna glavnica ali zakladni kapital, ki se ga nikdo ne sme dotakniti; le obresti iz matičnega denarja, letnina letnih družnikov in izkupilo iz razprodanih knjig se smejo porabiti v natiskovanje družbenih bukev in za druge družbene potrebe. Naraščala pa bo matica: a) po plačilih dosmrtnih družnikov in b) po raznih dobrovoljnih darilih in volilih.

§ 4. Da izpodbudi Družba slovenske pisatelje k večji delavnosti in si laže pridobi dobrih rokopisov, plačevala jim bode, dokler ima več kot 2000 in manj kot 6000 udov, za izvirne spise sploh 40 K, za proste predelave znanih predmetov 30 K in za prevode 24 K, ako so pisani v čisti, pravilni slovenščini. Poskočilo pa bode to plačilo pri 6000 do 8000 družnikih za 10 K, pri 8000 do 10.000 za 20 K, pri 10.000 do 12.000 itd. pa za 30 K pri tiskani poli. Za spise, ki jim je treba pred natiskom še poprave ali olike v besedi, plačevalo se bode pisateljem pri vsaki poli po 4—8 K manj.

Če se pokaže konec družbenega leta kak ostanek v denarjih, porabljal se bode navadno v podporo šolskim knjigam in drugim slovenskemu narodu koristnim delom.

§ 5. Družbene knjige se bodo enkrat v letu razpošiljale po tistem potu, po katerem jih želé družniki prejeti. Navadno se bo to zgodilo po častitih dekanjskih ali župnijskih predstojnikih, katerim se bodo knjige poslale za vse družnike v njihovem okraju kot vozno blago po železnicah ali po pošti, kakor si to sami želé.

§ 6. Družbena opravila bo oskrbovalo devet v Celovcu bivaajočih odbornikov, ki pa morajo biti dosmrtni ali pa vsaj letni udje. Sklepalci bodo z navadno večino glasov. Eden izmed njih je družbeni vodja, eden namestnik vodje in družbeni blagajnik, eden nadzornik matičnega premoženja in pregledovalec družbenih računov, eden pa urednik družbenih spisov in družbeni tajnik.

§ 7. Ako bi se Družba sv. Mohorja iz kakega posebnega vzroka razdružila, — vendar morata v to dovoliti vsaj dve tretjini živih dosmrtnih družnikov — ima vsak živi dosmrtni ud pravico do vložnega plačila; kaj se pa ima z ostalim družbenim imetjem zgoditi, razsodi po glasovih dveh tretjin vseh živih dosmrtnih družnikov z visokim zavetnikom družbeni odbor.

Ta vodila se smejo prenarediti le po dogovoru in dovoljenju dveh tretjin vseh živih dosmrtnih družnikov.

Janez Vidović, stolni kanonik, emer. kn. šk. kancelar, — predsednik.
 Janez Hutter, kn. šk. duh. svetnik, c. kr. profesor — njega namestnik.
 Msgr. Valentin Podgorc, družbeni tajnik.
 Josip Zeichen, ravnatelj družbene tiskarne.

Odborniki: Dr. Janko Brejc, odvetnik (sedaj v vojaški službi).
 Dr. Lambert Ehrlich, profesor bogoslovja (sedaj c. in kr. vojni kurat).
 Dr. Martin Ehrlich, prelat, profesor bogoslovja.
 Dr. Franc Kotnik, c. kr. gimn. profesor (sedaj v vojaški službi).

Najvažnejše poštne določbe, veljavne od 1. septembra 1918.

A. Pristojbine pri oddaji.

Predmet	V Avstrijo, Ogrsko, Bosno-Hercegovino ter v Nemčijo	V inozemstvo
Pisma teža neomejena	do 20 g 20 h » 40 » 25 » in tako naprej za vsakih 20 g 5 » več	25 h 40 » 15 » več
Dopisnice	uradne in druge (razglednice) 10 h	10 h
Tiskovine dopustna teža 2 kg; nefrankirane se ne odpošiljajo	V Avstrijo: a) navadne do 50 g 3 h nad 50 g do 100 » 6 » nad 100 g za vsakih 50 g 3 h več b) nujne kakor pod a) in 2 h z nujnostno znamko več.	V Ogrsko, Bosno- Herc. ter v Nemčijo a) navadne do 50 g 5 h nad 50 g do 100 » 11 » nad 100 g za vsakih 50 g 3 h več b) nujne (izvzemši v Nemčijo) kakor pod a) in 2 h z nujnost zn. več.
Poslovni (trgovski) papirji	do 250 g 25 h za vsakih nadaljnih 50 g 5 » več	Kakor v avstrijskem prometu Dopustna teža 2 kg. Nefrankirani se ne odpošiljajo.
Vredn. (denarna) pisma	a) poštnina kakor za priporočeno pismo enake teže; b) zavarovalnina: za vsakih 300 K ali del tega 5 h skupno za eno pismo najmanj 60 »	b) zavarovalnina za vsakih 300 frank. = 288 K 15 do 25 h
Blagovni vzorci	do 100 g 10 h za vsakih nadaljnih 50 g 5 » več Dopustna teža 500 g (v Ogrsko 350 g) Nefrankirani se ne odpošiljajo.	10 h 5 » več 350 g
Zavoji (paketi) se morajo frankirati	V Avstrijo, Ogrsko, Bosno-Herceg.: a) za težo: do 5 kg K 1.— » 10 » » 2:20 » 15 » » 3:20 » 20 » » 4:20 b) za vrednost za vsakih 300 K ali del tega 10 h.	V Nemčijo: do 5 kg 1 K, nad 5 kg do 20 kg različno po deležah. a) do 5 kg 125 do 250 h; b) za vsakih 300 frankov ali del tega 16 do 28 h.
Poštne nakaznice	do 50 K 25 h za vsakih nadaljnih 50 K 5 » več do 1000 K.	do 50 K 25 h in tako naprej za vsakih 50 K 25 h več do 500 mark = 500 frankov
Poštni nalogi	a) poštnina kakor za priporočeno pismo enake teže; b) predložilna pristojbina . . 10 h do 1000 K	10 h do 500 mark V veljavi pre- jemne dežele do 1000 K.
Poštna povzetja	a) poštnina kakor za enako pošiljatev brez povzetja; b) predložilna pristojbina . . 10 h do 1000 K	— do 500 mark V veljavi pre- jemne dežele do 1000 K.

Se morajo frankirati.

B. Druge pristojbine.

Za priporočitev (rekomandiranje)	25 h
» povratnico, prejemno potrdilo	25 »
» poizvedovalno pismo (reklamacijo)	25 »
» objavo, da se zavoj ni mogel dostaviti	25 »
» nujno (ekspres) dostavljena pisma v Avstrijo, Ogrsko, Bosno-Hercegovino in Nemčijo	60 »
dto. zavoj	100 »
dto. dto. izven poštnega okraja	200 »
» vse pošiljatve v inozemstvo	30 »

Dostavnina :

Za zavoje brez razločka teže, brez vrednosti ali do 1000 K vrednosti	20 ali 30 »
» vrednostno pismo do 1000 K	10 »
nad 1000 K za vsakih 1000 K ali del tega	20 » več
» nakaznico do 10 K	5 »
nad 10 K do 1000 K	10 »
» obvestitev (aviso) denarnega pisma ali zavoja	5 »

Škladnina :

Za vsak zavoj, ki nad 3 dni na pošti leži, na dan 5 »

Najemnina :

Za poštni predal za pisma mesečno K 3— do K 4—
» » » » denar ali zavoj « 5—

C. Razne določbe.

Naslov pri vseh pošiljativah naj bo jasen in natančen glede prejemnika, prejemne (zadnje) pošte in dežele.

Svetujemo tudi pošiljavcu, svoje ime z enako natančnostjo zapisovati na vseh pošiljativah.

Pisma naj ne presegajo navadne oblike; večje zavitke je treba prevezati.

Dopisnice, ki nimajo uradne oblike, spadajo med pisma.

Dopisnice-razglednice brez pismenih sporočil in dopisnice-čestitke ob novem letu in božiču z največ 5 pisanimi besedami je dovoljeno frankirati kakor tiskovine.

Tiskovine. Kot tiskovine proti znižanim pristojbinam se dopuščajo: knjige, slike, karte, objave itd., tiskane, kamnopolisane in fotografirane. Zavite morajo biti tako, da se lahko pregleda njihova vsebina, ter ne smejo obsegati nikakoršnih pisanih prilog ali dostavkov. Dovoljeno je pri cenikih ročno vpisovanje cen in podpisavanje imen; pri korekturnih polah so dovoljeni korekturni dostavki, celo na posebnih lističih; pridevati se sme tudi rokopis.

Na vabilih se sme vpisati dan, ura in namen shoda.

Na vizitkah je dovoljeno izraziti čestitko, sožalje itd., toda kvečjemu s 5 besedami.

Tiskovine na okroglo zavite se ne morejo priporočiti ali kot nujne oddati.

Nujnostna znamka po 5 in 2 h velja samo na tiskovinah.

Poslovni (trgovski) papirji, to so: stara zasebna ali uradna pisma, uradne listine, listi, računi, delavske knjižice, šolski zvezki itd., se morajo oddati odprto in ne smejo vsebovati nobenega dopisovanja.

Vrednostna pisma se smejo zavijati v pisemske ovitke. Zasebniki smejo taka pisma, če vsebujejo tuzemske bankovce v večji vrednosti kakor 1200 K, oddajati tudi odprto, za kar se vrednostna pristojbina za vsakih 1200 K zviša za 15 h.

S poštnim nalogom se more pošiljati samo ena terjatvena listina, vendar se smatra več obrestilnic iste vrste vrednostnih papirjev za eno listino.

Zavoji se morajo vsebini primerno v debel papir ali v platno zaviti in povezati, zabojski trdno zabiti ali zapreti, da se ne more brez sile do vsebine in da se vsebina sama ne poškoduje. Za obsežne zavoje se računa polovica težne pristojbine več. Pri vrednosti nad 600 K se zahteva zadostno število pečatov.

➡ **Poštarne določbe na strani 30 in 31 so neveljavne.** ➡

Trgovina s semeni

Sever & Komp., Ljubljana, Wolfova ulica

priporoča

svoja preizkušena, dobra semena za

vrt, polje in travnik.

Kupujemo

vse vrste doma pridelanih semen.

Kdor ima pravo in dobro vzgojeno **zelenjadno seme**, ga speča najboljše pri naši tvrdki.

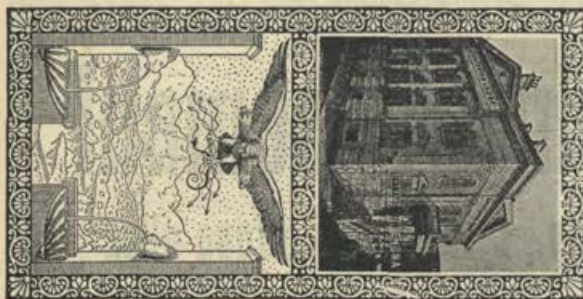
Koristi si zavaruje vzgojevalec, **ki naznani že sedaj**, katere vrste zelenjadnih semen je vzgojil, koliko le-teh je pridelal in kakšna jim je cena. Od semena, ki je naprodaj, prosimo vzorec.

Za pridelovanje v letu 1919. sklepamo pogodbe in dajemo potrebno seme za nasad. Vzgojevalci naj se čimpreje obrnejo na našo tvrdko.

Kupujemo tudi

suhe gobe,

prazne vreče in vse v našo stroko spadajoče predmete.

Sanatorium Emona

v Ljubljani, Komenskega ul. 4.

Šef-zdravnik:

Dr. Franc Derganc,

primarij I. kirurškega oddelka deželne
bolnice.

Sanatorium Emona je zdravilišče za no-
tranje in kirurške bolezni, porodnišnica.
Najmodernejši komfort, nizke cene.

Kmetska posojilnica ljubljske okolice v Ljubljani

Г. З. З П. З.

obrestuje hran. vloge po **4¹/₄⁰/₀** brez odbitka rentnega
davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike.

Posojilnica posojuje svoj denar na varna kmečka posestva,
radi tega je tudi ves denar pri njej popolnoma varno naložen.

Denarni promet v letu 1917. nad
100 milijon. kron

Rezervni zakladi nad 1 milij. kron

Hranilne vloge nad 31 milij. kron

Uprav. premoženje nad 35 mil. kron

Z dobro vestjo

zamoremo priporočati vsaki gospej, katere obraz ni čist, ali katera toži čez **sojedce, pege, prišč, grbasto, hrapavo in razpokano kožo** in razne druge pomanjkljivosti, da si naroči za odpravo istih nekoliko škatljic svetovnoznane sredstva z imenom

Helin.

Ta neprekosljiva lepota krema je priznanega učinka, pri tem pa popolnoma neškodljiva. — Razpošilja se v zavojih najmanj 3 škatlje ali 2 posebno močne škatlje, koja množina je navadno potrebna za ozdravljenje; z navodilom, zavoja in poštnine prosto za K 24'50 generalna (glavna) zaloga

L. Vértés, lekarna „pri Orlu“, Lugos št. 559 Banat.

K temu kos Helinovega mila za K 6'80, 1 škatlja Helin-pudra za K 4'50.

Osivelim lasem

prvotno barvo zopet podeliti, je najpripravnejše sredstvo **Lotosova voda za lase**. Ista ne vsebuje nobenih škodljivih sestavin, ni nobeno mehanično sredstvo za barvanje las, ampak podeli na navadni način osivelim lasem pri samo enkratni vsakdanji rabi zopet isto **naravno barvo**, katero so imeli pred osivelostjo, ne da bi onesnažilo klobuk ali perito ali pa da bi pri umivanju izgubili barvo. Steklenica K 8.—. **Pri naročilu naj se naznani prvotna barva las.** Ena škatlja **pomade epidermal**, potrebna, da podeli lasem zopet prvotni lesk, K 4'50.

L. Vértésovo sredstvo za odpravo las

odstrani hitro in gotovo lase na neljubih mestih.
1 doza K 9'80 poštnine prosto.

Lepe brke in močni zalzci se dosežejo najhitreje in najsigurneje z **dr. Heuffla pomado za rast brade.**

Ista je popolnoma neškodljiva za polt in celo prav mladi ljudje dosežejo z njeno porabo **polno lepo brado** in **brke**. Za K 8'20 se pošlje franko velika puščica. Mnogobrojno priznanj.

Dr. Heuffla jedro za lase učinkuje okrepevano in oživljajoče na lasišče, zabranjuje sestavo luskin in napravi v kratkem **razvoj močne in razkošne rasti las**. Za zelo krehke lase se rabi mesto jedra **dr. Heuffla redilne mast za lase**. 1 steklenica jedra za lase K 5'50.
— Ena škatlja redilne masti za lase stane K 3'80 poštnine prosto.

Edino pristno samo pri izdelovalcu:

L. Vértés, lekarna „pri Orlu“, Lugos št. 559; Banat.

Posebno
tovarniško
izdelovanje
samo boljših
godal.

E. Luna, Maribor o. D.

št. 810.

Zahtevajte
cenik s tisoč
narisi, ki se
pošlje
zastonj.

Št. 58. Akordeon-harmonika.

Št. 65. Nahrbtnik.

Št. 71. Telovnik.

Št. 61. Žepni nož.

Št. 66. Kavni mlin.

Št. 91. Čaša.

Št. 93. Vžigalčnik.

Št. 54. B. aparat.

Št. 64. Denarnica.

Št. 83. Košarica za kruh.

Št. 60. Ustna harmónika.

Št. 81. Ročni svečnik.

Št. 85. Solnik.

Št. 86. Skodelica s krožnikom.

Št. 84. Košarica za kruh.

Št. 62. Elektr. ž. svetilka.

Št. 70. Lična trpežna pipa.

Št. 51. Britev.

Št. 89. Črnilnik.

Čas je preresešen

da bi se rabilo mnogo besedij; zaradi tega se tukaj cenj. čitateljem kliče samo na kratko v spomin izvrstne preparate (izdelke), katerih dobre lastnosti so zadosti znane, samo zato, da se cenj. čitatelji seznanijo s sedanjimi cenami.

To in nič drugega

Je pristna steklenica in edino pristna varstvena znamka Feller-

jevega staropreizkušenege in bolečine utehujočega fluida z znamko »Elsa-fluid«. Kdor ga še ne pozna, naj vpraša zdravnika o njegovem učinku pri bolečinah, prehladu, revmatizmu, bolečinah v prsih, vratu itd. in naj prečita v Fellerjevi lekarni, kaj se pove v več kot 100.000 zahvalnih pismih o tem zanesljivem sredstvu. 6 dvojnatih steklenic ali 2 specialni steklenici stane poštnine prosto K 14-32; 12 dvojnatih steklenic ali 4 specialne steklenice poštnine prosto K 27-32 od lekarnarja E. V. Feller v Stubici št. 589 (Hrvatsko).

Čedna koža

obrazu in rok do naša svojim imetnikom dokaj koristi v zdravstvenem kakor tudi v družabnem oziru. Fellerjeva popolnoma neškodljiva preizkušena pomada za varstvo kože, rok in obraza »Elsa« odpravi nesnago kože, mozolje, varuje tudi pred solničnim vžigom, ogrci, grbami itd. En lonček močnejše baže K 5-.-.

Mesto škodljivega mila

se rabi za obraz Fellerjevo illijno milo ali pa Fellerjevo boraksmilo z znamko »Elsa«. Za to in za Fellerjevo ribje olje se ne

more tukaj zaradi draginje in pomanjkanja blaga tiskati stalnih cen, vendar se pa boče računalo za iste možno nizke cene.

S seboj jemati in od vsakega v žepu nositi se more Fellerjev bolečine utešujoči, hladilni in osvežujoči mentolov črtnik proti migreni »Elsa« v lesenen toku K 1-25. Je izvrstno proti glavobolu, migreni, tudi proti ubodu žuželk. Voda za oči (Collyrium) K 2-.-. Kapljice za zobe K 2-.-.

Zoper mrčes vsake vrste je brezpogojno gotovega in hitrega učinka mrčesni prašek »Elsa«. Škatlja K 2-.-.

Lena prebava

brezčestnost, telesni zapor itd. se odpravi s Fellerjevimi milo učinkujočimi rabarbarnimi kroglicami. — 6 škatlic poštnine prosto K 7-37, 12 škatlic poštnine prosto K 13-47.

Bujno rast las

doseže ne-govanje las s Fellerjevo pristno tanokininovo pomado za pospeševanje rasti las z znamko »Elsa«. Krepča kožo na glavi, zabrani plešivost in prezgodno osivelost las. 1 lonček močnejše baže K 5-.-. Za ne-brk je Fellerjevo leščilo za brke govanje K 1-80.

Brez bolečin

se odpravijo kurja očesa

s Fellerjevim turistovskim obližem »Elsa«. Cena K 1-25, v škatljah K 2-50, Fellerjeva turistovska tinktura »Elsa« (tekoča tinktura za kurja očesa) K 2-50.

Elsa Plaster

Za vsakdanjo nego telesa

Fellerjeve toaletne pastilje za umivanje z znamko »Elsa«; služijo dobro za umivanje trupla, za otroške kopeli, umivanje ust (ustna voda) K 1-25.

Pošilja se, če se preje nakaže denar ali pa po povzetju. Prihrani se K 2-30 poštnine, ako se to, kar se želi, naroči obenem z »Elsa-fluidom« pri

E. V. Feller, lekarnar v Stubici št. 589 (Hrvatsko).

IKO H. Suttner

Dragocen dar za vse bralce!

S pozivom na ta kalendar dobi vsakdo, kdor piše dopisnico na **svetovno razpošiljalnico ur H. Suttner, Ljubljana št. 201,** bogato ilustrovani, velelepi katalog

ur, verižic, zlatnine, srebrnine

in najlepših daril, kakor na primer: **amuletov, škapulirjev, križev, krstnih in birmanskih daril.**

Da bi ustregla splošni želji zvestih odjemalcev, je napravila tvrdka Suttner posebni oddelek za koristne potrebščine, kakor na primer: **škarje, nože, žepne nože, britve, lasestrižne in brivske stroje, steklorezne demante itd.** in se trudi tudi sedaj, kljub zvišanim lastnim cenam in stroškom, računati blago vsem našim bralcem po **najnižjih cenah.** — Ker nam pa okoliščine danes, ko to tiskamo, onemogočujejo, staviti cene za vse predmete, ni bila tvrdka Suttner v položaju, navesti kakor doslej pri vsakem predmetu končno veljavne cene, toda uverjeni ste lahko, da Vam bode označila tvrdka Suttner, da si ohrani tudi vbodoče sloves najreelnejše tvrdke svoje stroke, ki ga uživa že leta, najnižje cene, ako ji pišete, za kateri predmet da se zanimate. Le z nakupom budilnikov, nihalnih in stenskih ur svetuje tvrdka Suttner v interesu bralcev, čakati in naročiti te še le nekoliko po vojski, da ji bode mogoče oddajati budilnike, nihalne in stenske ure v oni znani ceneni, solidni izvršitvi, kakor se izdelujejo v švicarski urarnici te tvrdke. Žepne ure in vse ostale predmete zamorejo naročiti bralci tudi sedaj pri tvrdki:

H. SUTTNER, svetovna razpošiljalnica ur v Ljubljani št. 201.

Dobra „IKO“ ura

je od vseh občudovana in zaželjena, kajti ona je **mojstrsko delo urarske umetnosti!**

Št. 513. Nikel-tula-ura, dvojni mantelj.

Št. 776. Srebrna »IKO«-ura, dvojni mantelj.

Št. 804. Srebrna damska ura 6 rubisov.

Vojska in njene posledice onemogočijo pred tiskom tega oglasa določitev natančnih cen. Na vprašanje se bode pisмено naznanilo tačasno veljavne najnižje cene.

Razpošiljatev po povzetju, kar ne dopade, se **izmenja.**

Lastna tovarna ur v Švici. — Lastna znamka »IKO« svetovnoznana. — Krščanska razpoš. hiša

H. Suttner samo v **Ljubljani št. 201.** Svetovnoznana vsled dobave dobrih ur. Nobene filialke.

Razpošiljam takoj:

Ceno posteljno perje

belo in sivo, izpu- **puh** beli in sivi, raznih dobrih, močnih vrst
kano in neizpukano za polnitev. ➡ Obširen cenik za
posteljno perje razpošiljam vsakomur brezplačno in poštnine prosto.

Izgotovljene velike postelje otroške postelje,
posamezne per-
nice, posamezna podzglavja, žimnice, izgotovljene zašivane prevlake,
kanafas, gradl, šifon in brokat, nanking (inletsukno), rjuhe, posteljne
plahte, odeje iz flanela in kozje dlake, predposteljnake in vso drugo
posteljnino pošilja v priznani najboljši kakovosti in vedno po **najnižji**
ceni najboljši češki vir za nabavo posteljnine, puha in perja

S. Benisch, Dešenice št. 665

Češko.

➡ Cenik za posteljnino izide šele po vojski. ➡

**Ceno posteljno
perje!**

**Zgotovljene postelje
in posteljnine!**

Najboljši češki nakupni vir!

Naročila od 5 kg naprej franko.

Cenik za posteljno perje vsakomur
brezplačno in poštine prosto.

Cenik za posteljnine šele po vojski.

S. Benisch, Dešenice 669

Češko.

Bolni na prsih | Samo Marijin lek

**kri bljuvajoči, bledolični, slabo-
krvni, slabotni, skrofulozni,
jetični, bolni na pljučih**

naj ne zamudijo uporabiti sloveči apneno-
železnati sirup iz lekarne „pri sv. Mariji“.

To izvrstno preizkušeno domače sredstvo učinkuje sluz odvajajoče, dobrodelno na sopila, okrepujoče, zmanjšuje pot, vteši kašelj, pospešuje prebavo, tvori kri in kosti in je radi tega najuspešnejše ne samo za odraslene, ampak tudi za otroke. Rabi se tudi proti oslovskemu kašlju, rahitiki (angleški bolezn), mršavosti, ženskimi boleznimi, kakor tudi vsakovrstnim slabostim in oslabeleostim.

1 steklenica K 8'50 poštine prosto; 4 steklenice, navadno potrebne za eno zdravljenje, K 21'— poštine prosto.

Pristno samo v lek. „pri sv. Mariji“,
Lugos, Cerkveni trg št. 158.

Sredstvo zoper trakuljo.

Trakulja z glavo se takoj odstrani po uporabi sredstva zoper trakuljo iz lekarne „pri sv. Mariji“ v Lugosu. Pri uporabi ni potreba premena navadnega načina življenja. Popolnoma neškodljivo, tudi ako ni trakulje. Pri naročilu naj se naznani starost. Škatlja K 10'80 pošt. pr. Lekarne „pri sv. Mariji“, Lugos, Cerkveni trg št. 158.

iz lekarne „pri sv. Mariji“, Lugos,

je priznano najboljšo dietično-blagodišečo ljudsko sredstvo za izpodbujo teka, odstranitev težke prebave in ojačenje celega organizma. Ako trpite na breztečnosti, riganju, napanjanju, bljuvanju, pristisku v želodcu, želodčnem krču ali na drugih

Pristno samo s to varstveno znamko.

želodčnih težkočah, gorečici, slabosti, slabem ustnem vonju, bolečinah v trebuhu in drugih od prebave izvirajočih težkoč; nadalje ako imate kašelj, hripavost, zasluženje, onemoglost, utrujenost in slabost, glavobol in bolečine v rokah, nogah, vratu in križu, kupite starosloveči, ojačujoči in bolečine utehujoči Marijin lek iz lekarne „pri sv. Mariji“, Lugos, da se tako v najkrajšem času iznebite svojih težkoč.

4 male, 2 srednji ali 1 vel. steklenica K 12'— poštine prosto; 8 malih, 4 srednje ali 2 vel. steklenici K 20'— poštine prosto.

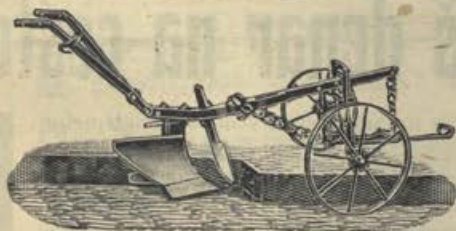
Razpošilja lekarna „pri sv. Mariji“,
Lugos, Cerkveni trg št. 158.

Samo Marijine kroglice

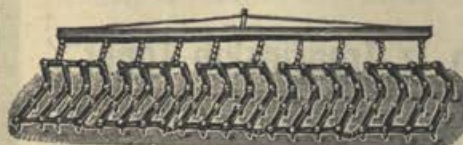
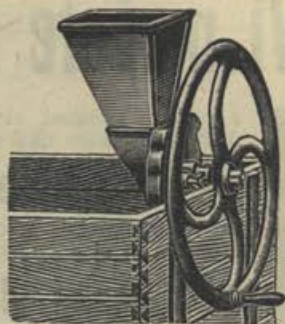
lekarne „pri sv. Mariji“, Lugos

izvrstno učinkujejo pri zapečenju, izvanrednem opravljanju potrebe in telesnem zaporu. Iste pospešujejo prebavo, čistijo kri, so, rabljene skupno z Marijinim lekom, preprečevalno sredstvo proti najbolj razširjenim boleznim. Posebno pripravne so za zdravljenje krvi in je posebno ženske rade jemljejo. 1 škatlja Marijinih kroglic kot priloga 1 K. Posebej poslane stane 10 škatljic K 17'30 poštine prosto.

Razpošilja lekarna „pri sv. Mariji“,
Lugos, Cerkveni trg št. 158.

Najtrpežnejši in priznано najboljši
ročni mlin znamka „Devot“.

D. STUCIN

Dunaj, XVIII. Bez., Höhnegasse 4.

Zaloga in deloma lastno izdelovanje poljedelskih strojev in orodja: **plugi, brane, slamo-reznice, mlatilnice** itd. Cenikov začasno ne razpošiljam, pošljem pa na zahtevo vsakemu brezplačno najnižje ponudbe z natančnim opisom in sliko strojev, katere se zahteva.

Dopisuje se slovensko.

Stroji za rezanje repe
in krompirja.

Nižjeavstrijska deželna življenjska in rentna zavarovalnica
Dunaj I., Löwelstraße 14—16.

Nižjeavstr. deželna nezgodna in jamstvena zavarovalnica
Dunaj I., Löwelstraße 14—16.

Podružnica: Ljubljana, Marije Terezije cesta 12.

Podružnica: Celovec, Deželni dvorec.

Glavno poverjenišтво: Maribor, Gosposka ul. 38.

Sprejema:

V vseh kombinacijah zavarovanja na doživetje in smrt, otročjo doto, rentna in ljudska zavarovanja, rentna hranilnica. — Posamezna in kolektivna zavarovanja proti nezgodam, zavarovanja proti nezgodam na potovanju, jamstvena zavarovanja kakor tudi zavarovanja proti vodovodnim škodam.

**Javni deželni zavodi. - Brezpogojna varnost.
Nizke premije. Cenike in pojasnila radevolje.**

➡ Osebe, ki bi hotele sprejemati zavarovanja, naj blagovoljivo naznaniti svoje naslove. ➡

Vi mečete Vaš denar na cesto

z vednimi poskusi, akoravno je na zdravniško-vednostnem temelju dokazano, da se danes

revmatizem, skrnina in išijas

(vnetje kolkovega živca) ozdravlja popolnoma in radikalno samo s pristnim in svetovnoznanim

„žveplenim glenom iz Trenčinskih Toplic“.

Žvepleni glen iz Trenčinskih Toplic ozdravi najbolj mučne bolečine v hipu, ko ga bolnik uporabi.

Popolnoma pohabljeni, ki niso mogli rabiti svojih rok ali nog in so se samo opirajoči se na palico ali bergle pomikali naprej, so popolnoma ozdraveli po uporabi pristnega »žveplena glena iz Trenčinskih Toplic«.

Mnogo jih je, ki tudi najmanjšo izpremembo vremena že vnaprej občutijo in zaradi tega tožijo čez raznovrstne in najmučnejše bolečine. Trganje, bolečine v hrbtu, križu in obrazu, trganje v bedrih in ledjih, kakor tudi vse bolečine, ki izvirajo od prehlada, se zdravijo z »žveplenim glenom iz Trenčinskih Toplic«; uspeh je popolno ozdravljenje.

Vojaki, ranjeni po strelu, udarcu ali ubodu, kateri trpijo na trajnih ali ponovno nastopajočih bolečinah, naj bi rabili za odpomoč takoj »žvepleni glen iz Trenčinskih Toplic«.

»Žvepleni glen iz Trenčinskih Toplic« je v porabi že čez 500 let in so v starih časih samo stare mazačice znale ceniti pri svojih bolnikih učinek tega glena; nasprotno ga pa danes redno odreduje tudi zdravniška veda. Radi tega ga stalno rabi inteligenca kakor tudi najširši krogi ljudstva na deželi, kjer je posebno priljubljen in po njem zelo povprašujejo.

Ravno zaradi tega vidimo danes v vsaki boljši hiši zabojček »žveplena glena iz Trenčinskih Toplic«, da je za vse slučaje pri rokah. Dandanes se ni treba voziti v Trenčinske Toplice. Ako se hočemo iznebiti bolečin revmatizma, skrnine ali išijasa, nam je treba poslati samo 20 kron na naslov:

„Ravnateljstvo kopališča Trenčinske Toplice“

in tudi ni treba pripisati nobene besede; tam že vedo, da morajo vsakemu, ki nakaže 20 kron, takoj poslati veliki zabojček pristnega

„žveplena glena iz Trenčinskih Toplic“.

Kdor noče vnaprej poslati 20 kron, lahko naroči »žvepleni glen iz Trenčinskih Toplic« po poštmem povzetju.

Zaboj se dá brezplačno, tudi za zavojnino se nič ne plača, še celo poštno stroške plačamo mi, nakratko rečeno: ni prav nobenih stroškov.

Prosimo torej za natančni naslov:

Ravnateljstvo kopališča Trenčinske Toplice.

■ **Delniška glavnica: K 20,000.000.** ■

Jadranska banka v Trstu

Via cassa di risparmio št. 5 (lastno poslopje) Via San Nicolò št. 9.

Podružnice: **Dunaj**, l., Tegetthoffstraße 7/9, **Dubrovnik**,

Kotor, **Ljubljana**, **Metkovič**, **Opatija**, **Split**,

Sibenik, **Zader**; ekspozitura: **Kranj**.

Posreduje najkulantneje: **Nakup in prodajo vseh vrst rent**, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, delnic in srečk. **Zamenjava in eskomptuje** izžrebane obligacije, srečke in kupone. **Prodaja in kupuje devize in valute.**

Eskomptuje in vnovčuje menice.

Daje **stavbne in carinske kredite**, predujme na vrednostne papirje ter na blago, ležeče v javnih skladiščih, otvarja kredite na dokumente.

Borzna naročila

— izvede točno in ceno. —

Prezema zavarovanja proti kurzni izgubi pri žrebanju.

Sprejema **denarne vloge** na vložne knjižice ali na tekoči račun. — Vloženi denar se obrestuje od dne vložitve do dne vzdiga. — Od vlog na knjižice plača banka rentnino iz svojega.

Preskrbuje

vinkulacijo in devinkulacijo raznih cerkvenih ustanov.

Vse tozadevne nasvete in pojasnila daje drage volje in **brezplačno** ustmeno ali pismeno.

Promese k vsem žrebanjem.

■ **Rezervni fondi: K 3,500.000.** ■

Najuspešnejša, vedno sveža, po zdravniški
 ————— preizkušnji prirejena sredstva: —————

Kašelj, hripavost, prsne in vratne bolezni, oslovski kašelj, influenza, nahod, zaslizenje, katar sapnih organov odstranjuje hitro in sigurno **Banatski rastlinski sok.** Ta iz najzdravilnejših aromatičnih rastlin južnoogrskih planin prirejeni sok je izvrstno sredstvo proti vnetju sluzi ter ga zaradi njegovega res dobrega okusa tudi otroci radi uživajo. 1 steklenica K 6.—, za otroke pod 10 leti K 4'50 poštne prosto. —

Kot zdravljenje pospešujoče, pri uporni, že dolgo trajajoči bolezni zelo dobro služi Banatski **rastlinski čaj.** 1 doza kot priloga pošiljati K 1'80.

Razumni kmetovalci,

kateri hočejo donesek svoje živinoreje izdatno povišati, naj rabiyo kot izvrstno pripoznani in postavno zavarovani dietetični živinoredilni in pitovni ter mlečni prašek z imenom

„**Kmetško veselje**“. — Isti povzroča veliko požrljivost, hitro pridobitev teže, zrelosti za klanje in največjo izdatnost mleka. Se povsod stokratno izplača. Sijajna pripoznanja in prve nagrade na razstavah v Rimu, Londonu in Parizu. 1 zavoj praška „Kmetško veselje“ stane K 2.—.

Edino pristni izdelki samo pri izdelovalcu:

**L. Vértes, lekarna „pri Orlu“, Lugos št. 559
 Banat.**

Edino slovensko narodno trgovsko-obrtno podjetje
Hotel Trabesinger v Celovcu
 Velikouška cesta št. 5.

Podpisano vodstvo hotela Trabesinger se vljudno priporoča vsem velenjenim slovenskim in slovanskim gostom-potnikom, ki prenočujejo ali za več

časa ostanejo v Celovcu. V hotelu se dobe lepe, snažne sobe po primerni ceni; nudi se času primerna kuhinja in zajamčeno pristna in dobra vina. Na razpolago je tudi kegljišče poleg senčnatega vrta, po zimi toplo zakurjeno. V hotelu Trabesinger dobite prijetno slovensko družbo. Slovenski potniki in rodoljubi, ustavljajte se samo v edini slovenski gostilni hotel Trabesinger v Celovcu, kjer boste vedno dobro postreženi. Za obilen obisk se priporoča

vodstvo hotela Trabesinger v Celovcu.

Zamaške

nove in stare, kupi vsako množino
po najvišjih dnevnih cenah

Ljubljanska industrija probkov. zamaškov
JELAČIN & KO. LJUBLJANA.

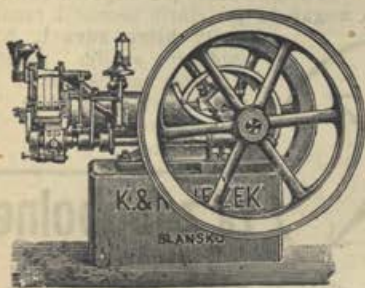
Tovarna strojev in livarna železa in kovin

K. & R. Ježek, Blansko

(Moravsko)

se priporoča v dobavo vseh vrst

kmetijskih strojev in sesalk.

**Izdeluje motorje na
bencin in sesalni plin.**

Popolne opreme opekarn, ša-
motnih tovarn in tovarn za
cement, mlinov in žag. — Dvi-
gala, prenašala. — Najnovejše
sestave transmisij.

Dopisuje slovensko! Ceniki na željo
zastonj in poštnine prosto!

Vzajemno podporno društvo v Ljubljani

registr. zadruga
z om. jamstvom.

Dovoljuje članom **posojila** proti poroštvu, zastavi življenjskih polic, posestev, vrednostnih papirjev ali proti zaznambi na službene prejemke. — Vračajo se posojila v 7¹/₂, 15 ali 22¹/₂ letih v odsekih ali pa v poljubnih dogovorjenih obrokih. Kdor želi posojila, naj se obrne na pisarno v **Ljubljani, Kongresni trg št. 19**, ki daje potrebna pojasnila. Sprejema hranilne vloge in jih obrestuje po 4¹/₄%.

Ljubljanska kreditna banka v Ljubljani

Deln. glavnica 10,000.000 K. Rez. fondi nad 2,000.000 K.

Sprejema vloge na knjižice in tekoči račun proti 4% obrestovanju brez odbitka rentnega davka.

Izvršuje vse v bančno stroko spadajoče transakcije najkulantneje.

- - **Opravilišče c. kr. avstrijske razredne loterije.** - -

Podružnice v Splitu, Celovcu, Trstu, Sarajevu, Gorici in Celju

1, 2 preizkušena, dobro obnesla 3, 4 domača sredstva

priporoča mestna lekarna „pri sv. Leopoldu“ v Eggenburgu št. 250 (Niž. Avstr.), katera naj bi ne manjkala pri nobenem gospodarstvu za svoje in obvarovanje svojih soplesovalcev pred dolgotrajnimi boleznimi.

Za bolne v želodcu

Stědrove

Marije trihrastove želodčne kapljice

sestavljene po starem navodilu, so se dobro obnesle pri vsakovrstnih boleznih želodca, zastarelih bolečinah, netečnosti, slabi prebavi, bljuvanju, želodčnemu krču, gorečici ter se v najkrajšem času pri rednem jemanju prinesle gotovo ozdravljenje. Tudi pri slabem želodcu se pridobi ojačenje, ako se jih redno jemlje.

Na ugodnost svojim naročnikom razpošiljamo:

- 1 steklenico za K 2-90
- 3 steklenice " " 7-50
- 6 steklenic " " 14-—

Za odprte boleče rane

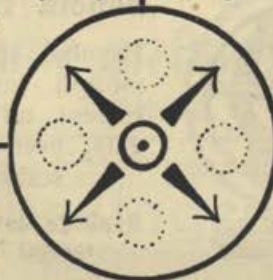
Stědrovo

Marije trihrastove mazilo za rane.

Pri vsakovrstnih ranah, kakor: trganih in vtisnjenih ranah, ubodih, posebno pa pri opeklinah, pri katerih to mazilo in ako se isto rabi takoj po opečenju, zabrani bolesten nastanek mehurjev; tudi se dobro obnese pri odprtih ranah na nogah in pri starih necelečih ranah in jih hitro zdravi. Na

ugodnost svojim naročnikom razpošiljamo:

- 1 lonček za K 2-80
- 3 lončke " " 7-10
- 6 lončkov " " 12-20

Za bolne v črevih

sestavljene

Ratanhia-kapljice.

Po preizkušenem navodilu sestavljeno sredstvo proti driski, gríži in drugim boleznim v črevih. Še je izborno dobro obneslo pri naših vojaki na bojišču.

Naj se ne pogreša v nobeni hiši!

Na ugodnost svojim naročnikom razpošiljamo:

- 1 steklenico za K 2-40
- 3 steklenice " " 5-60
- 6 steklenic " " 9-70

Za zobobolne

eterično

olje za zobe.

Odvzame takoj po uporabi tudi najhujše bolečine pri objedenih in votlih zobih.

Gotovo, hitro in zanesljivo učinkovanje!

Na ugodnost svojim naročnikom razpošiljamo:

- 1 steklenico za K 2-—
- 3 steklenice " " 4-60
- 6 steklenic " " 7-80

➡ Poštnih stroškov ne zaračunamo. ➡

Naročujte vsa zdravila najboljše in najhitreje naravnost iz

Mestne lekarne v Eggenburgu št. 250 (N. Avstr.)

Mag. pharm. Ivan Stědra.

Dopisnica stane samo 10 vinarjev!

Vsakdanja razpošiljatev!

Prosim čitajte sledeče: Pri tej priložnosti morete naročiti tudi druga zdravila in lepotičja. Nimate zato nobenih posebnih poštnih stroškov.

Ustanovljena 1. 1767.

C. kr.

Ustanovljena 1. 1767.

kmetijska družba kranjska v Ljubljani

Turjaški trg št. 3.

je najbolj razširjeno slovensko kmetijsko društvo, ki ima svoje ude v vseh slovenskih pokrajinskih Avstrije. **Udina znaša na leto K 6[—]**, ki jo je naravnost poslati c. kr. kmetijski družbi kranjski v Ljubljano, Turjaški trg št. 3.

Vsak ud dobiva brezplačno kmetijski strokovni list „Kmetovalec“, ima pravico se obračati do družbe po nasvete v vseh gospodarskih zadevah in dobiva pri družbi po najnižjih cenah v z jamčeno najboljši kakovosti vse gospodarske potrebščine.

Družbeno uradno glasilo

„Kmetovalec“

je najstarejši, največji in najboljši slovenski gospodarski list, ki je redno opremljen s podobami. „Kmetovalec“ izhaja v poldrugi do dveh polah po dvakrat na mesec, prinaša poučne in poljudne spise iz vseh panog kmetijstva ter redno objavlja odgovore na gospodarska vprašanja, ki dohajajo od družbenih udov. **Gospodarskega lista „Kmetovalca“ ne sme manjkati v nobeni slovenski kmečki hiši, kjer se količkaj brigajo za kmetijski napredek!**

Inserati v „Kmetovalcu“

imajo najboljši uspeh, kajti list je zelo razširjen, ima nad 17.000 naročnikov in je v najboljših slovenskih hišah, kjer so najboljši in najpremožnejši odjemalci. Vsak ud c. kr. kmetijske družbe kranjske ima pravico na leto enkrat brezplačno objaviti med „Malimi naznanili“, še ima kaj prodati ali kupiti.

C. kr. kmetijska družba ima v zalogi in oddaja le svojim udom

gospodarske potrebščine

in sicer: sadno drevje vseh tistih plemen in vrst, ki najbolje uspevajo v naših pokrajinah; razna semena: semenko žito, debelozrnato brezpredenično seme domače in nemške detelje, razna travna semena, mešanice travnega in deteljnega semena za raznovrstne zemlje, seme pese itd.; umetna gnojila z z jamčeno vsebino. Dušična umetna gno-

jila: amonijev sulfat; fosfatna umetna gnojila: Tomasovo žlindro; kalijeva umetna gnojila: kajnit in druge vrste umetnih gnojil; modro galico za škropljenje trt in sadnega drevja ter razna sredstva proti trsnim gnilobi. **Tobakov izvleček in tobakov prah za pokončevanje** raznih škodljivcev na rastlinah in živini. **Razno gospodarsko orodje:** napajalnike za teleta, kavčkovke seske za napajalnike, mlečne cevi, požiralni-kove cevi za odraslo goved in za teličke ter koze, trokarje proti napenjanju govedi. Kose, osle, trtne škropilnice itd. **Klajno apno in živinsko sol.** V vsaki številki „Kmetovalca“ so navedene tiste potrebščine, ki jih ima družba tedaj v zalogi.

C. kr. kmetijska družba kranjska izdaja kmetijsko knjižnico, od katere je doslej izšlo sledečih 12 zvezkov: Fr. Štupar: Apno v kmetijstvu 30 v; Fr. Štupar: Navodilo, kako je sestavljati poročila o letini 20 v; M. Kostanjevec: O užitnini od vina in mesa 1'50 K; V. Rohrman: Poučno potovanje v Švico 1 K; Bohuslav Skalicky: Pridelovanje in razpečevanje namiznega grozdja ter vzgoja trt na spalirju 50 v; Bohuslav Skalicky: Siljenje in kaljenje ameriških ključev 30 v; Gustav Pirc: Določanje tolščobe v mleku 30 v; B. Skalicky: Kmetijske razmere na Češkem 70 v; Gustav Pirc: Poglavlje o govedoreji na Kranjskem 30 v; Weinzierl-Turk: O sestavljanju in setvi travnih mešanic 1 K; A. Šivic: Poljudno navodilo za merjenje lesa 1'50 K; Dr. Steuert-Jamnik: Soseda Razumnika konjereja 1 K.

Te cene veljajo brez poštnine in je vsoto za knjige in poštino naprej poslati. Poleg teh knjig je družba izdala in ima v zalogi še druge poučne kmetijske knjige in 70 raznih „Gospodarskih navodil“ o vseh panogah kmetijstva po 20 v kom.

Posamezne številke „Kmetovalca“ se brezplačno pošljejo na ogled.

Ilirska banka v Ljubljani

Selenburgova ulica št. 1.

Izvršuje najkulantneje vse v bančno stroko spadajoče transakcije.

Sprejema **denarne vloge** na hranilne knjižice in jih obrestuje za sedaj po 4%, in na tekoči račun, obrestovanje po dogovoru. Rentni davek plačuje banka sama.

Kupuje in prodaja vrednostne papirje, valute, devize, čeke itd. ter izvršuje borzna naročila najkulantneje.

Eskontira in vnovčuje menice, devize, kupone. Daje predjme na vrednostne papirje in jih sprejema v depot in oskrbo.

Nakazila vojnim ujetnikom v vse sovražne države.

Akreditivi na vsa tu- in inozemska mesta.

Stavbeni in umetni
kamnoseški mojster

Alojz. Vodnik v Ljubljani

pri južnem kolodvoru

ima vedno okrog 300 spomenikov v poljubni izbiri na zalogi. — Vsakovrstne plošče za pohištvo. — Spričevala in pohvale o izdelanih marmornatih oltarjih, prižnicah, obhajilnih mizah so na razpolago. — Lastni kamenolomi in apnenica. — Brušenje granita in sijenita z bencinovim motorjem. — Poštena postrežba. Obrisi na razpolago. — Razpošilja se na vse strani. Ust. 1860.

Št. 105. Šport-kapa
K 10,—, 16,—, 18'50.

Št. 120. Tržna torbica
K 7,—, 7'40, 7'80.

Št. 115. Ročna torbica
K 8'60, 12,—, 15,—.

Št. 110. Cipkasti ovrtnik
K 9'60, 10'50, 12,—.

Št. 142. Doza za
cigarete K 2'25,
4'50, 5'40.

Št. 145. Pipa
K 2'10, 3'70, 4,—.

Št. 150. Denarnica
K 3'60, 10,—.

Št. 140. Ščitniki za čevlje
100 k. K 2'60.

Št. 122. Britva
K 8'40.

Št. 121. Varnostni
aparat za briti
K 11,—, 15'50.

Št. 125. Leseni
glavnik K 1'20,
roženi K 4'20.

Št. 131. K 2'70, 4'70.

Razpošilja se proti predplačilu ali povzetju. Kar ne ugaja, se zamenja ali vrne denar. Glavni ilustrov. cenik zastonj!

Razpošiljalni
= dom =

R. Stermecki

CELJE št. 311
Stajersko.

Št. 133. K 4'60, 5'60.

L. Vértés, lekarna „pri Orlu“, Lugos št. 559, Banat.

Po zdravniškem predpisu vedno sveže pripravljeno, priznано dobro sredstvo

Esenca za želodec

lekarne „pri Orlu“, Lugos.

Ob pomanjkanju teka, slabi prebavi in boleznih v želodcu že za mnogo let preizkušeno dietično sredstvo.

Ojačuje tek, krepi želodec, pospešuje prebavo, pomiri krč in prepreči vse posledice preobilnega zauživanja, n. pr. slabosti, bljuvanja, zgago in druge slabosti želodca. Zaradi svojega učinka in prijetno grenkega močnega okusa je tekom pol stoletja postala ta esenca najbolj priljubljeno domače sredstvo. Na potovanjih, lovih, pri utrudljivih hojah služi imenitno kot oživljajoče krepilo. Ker se dobiva v jako prirodnih steklenicah, tudi ni nadležno je s seboj nositi.

1 velika steklenica poštine prosto 12 K. — Da si vsak tem lažje oskrbi to priljubljeno sredstvo, pošljamo isto, ako se naroči, na vse kraje in naročitve hitro in točno izvršujemo.

„Herkules“ žveplena - kislina

proti trganju, najboljše utešujoče sredstvo proti revmatizmu, prehlajenju, trganju, ohromelosti, izvinkom itd. 1 steklenica K 10— in K 14— poštine prosto.

Vértés-ov balzam, poprej takozvani čudoviti

balzam, najboljše ljudsko zdravilo za notranje in zunanje bolezni in vsakovrstne slabosti. 8 steklenic 19 K poštine prosto.

Trakulja

se odstrani brez težave, hitro in sigurno po

lekarja Vértés-a Guo-kroglicah.

Že v neštetihi slučajih preizkušene, učinkujejo popolnoma sigurno in imajo poleg tega vsem drugim zdravilom zoper trakuljo nasproti še to prednost, da ni bolnik ne najmanje mučen in oslabljen, niti se mu želodec ne pokvari, kakor to delajoskoro vsa zdravila zoper trakuljo, marveč iste nasprotno krepe prebavo in jih tudi otroci lahko uživajo brez vseh težav, ker jih je lahko

in prijetno jemati. Ne škodujejo tudi ne, če trakulje sploh ni. Trakuljo odžene v zgornjem stanju z glavo vred in je torej nemogoče, da bi podraščala. Po čem poznamo, da imamo trakuljo? Po tem, da povzroča marsikatero težavo, kakor: koliko in krče v želodcu, bljuvanje, čustvo, da koga tišči v želodcu, ali pa kakor bi mu klobček kvišku lezel do vratu, zvijanje in srkanje v trebuhu, omedlevica in vrtoglavica, malokrvnost, breztečnost izmenoma s hudim gladom, medlost in neveselje do dela, močan slinotok, kisló odpehovanje, kruljenje v želodcu, slaba prebava, otožnost itd.; kot zunanje znake je še omeniti: modre kolobarje okrog oči, posebna belota roženice, bledolichnost, obložen jezik, mršavost, zabuhlo telo. — 1 pušica Guo-kroglice, če se poprej vpošlje K 10-80 franko. — Pri narečilih se prosi starost navesti.

Vsa vprašanja in naročila je najtočneje nasloviti na

L. Vértés, lekarna „pri Orlu“
Lugos št. 559, Banat.

Znoj- sredstvo proti potu in srbenju dr. Skotta. Deluje uspešno pri potenju nog, rok, pod pazduho, pri takozvanem volku, kakor pri srbenju vsake vrste. Ena doza K 5'30 poštine prosto.

»SLAVIJA«

vzajemno zavarovalna banka v Pragi.

Edina slovanska zavarovalnica

ki spada po svojih fondih med prve v Avstro-Ogrski delujoče zavode te vrste.

Zavaruje v življenjskih oddelkih: na slučaj doživetja in smrti, dote otrokom, dohodke in pokojnine ter dovoljuje uradnikom, častnikom, profesorjem, učiteljem, upokojencem posojila proti prenataciji na služnino, pokojnino, ženitveno kavčijo itd., in v požarnem oddelku:

proti škodam po požaru in proti tatvini z vlomom.
Zavarovalne vrednosti . . . K 2.262.388.224.40
Izplačane škode . . . » 167.633.690.69
Rezervni fond . . . » 100.139.727.04
Letna zavarovalnina in postranska doplačila:
K 15.176.275.46.

**Generalni zastop vzajemno
zavarovalne banke**

»SLAVIJE«

v Ljubljani, Gosposka ulica št. 12 (v lastni hiši).

Največja slovenska hranilnica

Mestna hranilnica ljubljanska Ljubljana, Prešernova ulica št. 3

Je imela koncem I. 1917. vlog K 66,756.590.—
hipotečnih in občinskih posojil „ 27,388.647.—
rezervnega zaklada . . . „ 2,562.554.—

Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje najvišje po 4%, večje in nestalne vloge dogovorno.

Za varčevanje ima vpeljan

•• lične domače hranilnike. ••

Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod nadzorstvom

c. kr. deželne vlade.

Poseja na zemljišča in poslopja na Kranjskem proti 5%, izven Kranjske pa proti 5¹/₄% obrestim in proti najmanj 1% oziroma 2¹/₂% odplačevanju na dolg.

Vspiranje trgovcev in obrtnikov ima ustanovljeno

— Kreditno društvo. —

Vzajemna zavarovalnica v Ljubljani

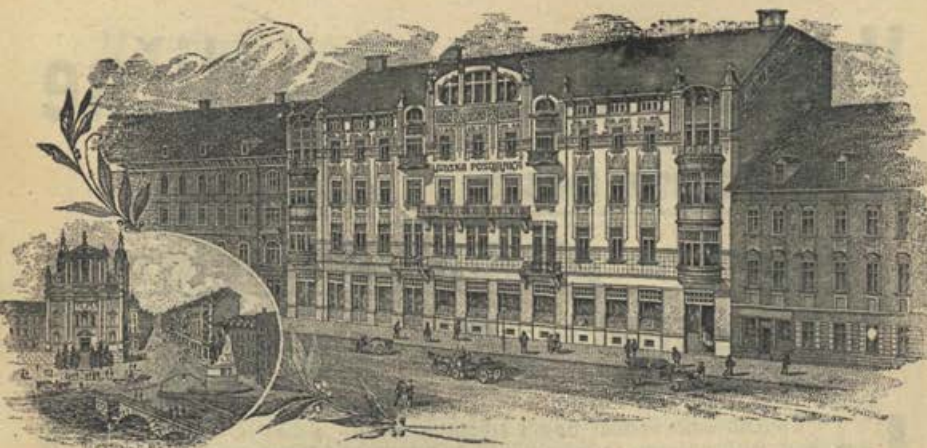
Dunajska cesta št. 17 (Medjatova hiša)

zavaruje:

1. proti požarni škodi {vsakovrstna} poslopja, zvonove, premičnine in pridelke;
2. proti prelomom zvonov, in
3. za življenje, ozir. doživetje, in proti nezgodam.

Edina domača slovanska zavarovalnica!

Svoji k svojim!

MARIJIN TRG.

LJUDSKA POSOJILNICA

r. z. z. n. z.

V LJUBLJANI

v lastnem domu, Miklošičeva cesta št. 6, nasproti hotela „Union“,
za frančiškansko cerkvijo

sprejema hranilne vloge **vsak delavnik od 8. do 1. ure**

in jih obrestuje po **4¹/₄⁰/₁₀** brez odbitka rentnega

davka, katerega plačuje zavod sam za svoje vložnike, tako da
dobe ti od vsakih K 100— čistih 4 krome 25 vin. na leto.

Vloge v „Ljudski posojilnici“ so popolnoma varno naložene, ker posojilnica daje denar na varna posestva na deželi kakor tudi v mestih.

Rezervni zakladi znašajo okroglo 1 milijon kron.

Ljudska posojilnica sprejema vloge tudi po pošti in daje za njih vplačilo na razpolago pošne položnice. Sprejema vloge na tekoči račun ter daje svojim zadružnikom posojila proti vknjižbi z ali brez amortizacije, na osebni kredit proti poroštvu ali zastavi vrednostih papirjev. Menice se eskomptujejo najbolje.

Stanje hranilnih vlog je bilo koncem leta 1917 35 milij. in denarnega prometa 101 milij. kron.

Vesela vest za jetične

bolne na prsih

bledične

bolne na pljučih

škrofulozne

nadušljive

slabokrvne.

Končno smo vendar dobili sredstvo, katero olajša in ozdravi takim bolnikom njih bolezni, in sicer je to **lekarnarja Vértés-a**

apneno-železnati sirup.

Pri 100.000 bolnikih se je **sifajno obneslo** to izbornó sredstvo in radi tega je priporočajo in rabijo najodličnejši profesorji in zdravniki kot **najuspešnejše zdravilo** proti zgoraj navedenim boleznim, kakor tudi proti **oslovskemu kašlju, angleški bolezni, mršavosti, ženskim boleznim** in vsakovrstnim **oslabeledostim**.

Lekarnarja **Vértés-a apneno-železnati sirup** vsebuje mnogo lahko prebavljivega železa in apnenega fosfata, torej pomnoži in zboljša kri pri vseh, ki trpe na omenjenih boleznih, pri takih, ki so ravno preboleli, pri slabotnih, slabo rejenih itd. Tu **pomaga mnogokrat čudovito**. Vsa življenjska moč se pomnoži, celo telo se okrepi, kosti postanejo trdnejše, bolniku se zboljša tek, mirno spi, kašelj se mu olajšuje, sluz se loči, močno potenje in splošna utrujenost poneha, bolniki so čilejši, radoživnejši in dobro izgledajo. Ob enem dvigne težo života in je torej **izvrstno sredstvo proti mršavosti**.

Vojaki, kateri so se vrnili iz vojske onemogli in oslabei, radi jemljejo v svojo največjo korist lekarnarja **Vértés-a apneno-železnati sirup**, kateri jim **ojači in obnovi po vojnem naporu oslabei organizem**.

Radi prijetnega duha in okusa vživajo tudi najbolj razvajeni ljudje in celo otroci prav radi **Vértés-ov apneno-železnati sirup**. Pri škrofuloznih otrocih, pri takih, ki so v rasti zaostali, pri slabotnih, malokrvnih, ki boleajo, nastopi hitro zboljšanje splošnega počutja in odstranitev bolečnih pojavov, otroci postanejo krepki in živahni in dobijo okrogla, rdeča lica.

1 steklenica franko K 8-50. 4 steklenice, za eno zdravljenje navadno potrebne, K 21-; če se pošlje denar vnaprej, zavoj in poštnina zastonj.

Edino pristno pri izdelovalcu:

Varstvena znamka.

L. Vértés, lekarna pri „Orlu“, Lugos št. 559, Banat.

Ako želite imeti Vaše naročilo z obratno pošto, najceneje in skrbno izvršeno, obrnite se na svetovnoslovečo, od l. 1789. obstoječo lekarno Vértés. Nasveti brezplačno.

V zalogi Družbe sv. Mohorja v Celovcu

se dobijo še sledeče knjige:

Naslov knjige.	Za družnike		Za neude in po knjigarnah	
	K	h	K	h
Naslov knjige.				
Vobče veljajo cene za mehko vezane (broširane) knjige.				
Kdor želi vezano knjigo, naj to izrecno naroči.				
Knjige nabožno vsebine.				
Dr. Fr. Lampe: Jeruzalemski romar. S pod. Dva snop. vkup	2	—	2	80
A. Einspieler: Jedro katoliškega nauka	1	80	1	80
— Kazalo za »Slovenske Prijatelje«	—	20	—	20
— Krščanski nauk: Od blagoslovil	1	40	1	40
— » Stori dobro	4	—	4	—
Dr. Št. Kocijančič: Kristusovo življ. in smrt. 2 dela, 2. izd.	6	—	8	—
P. H. Majar: Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete	1	—	1	40
J. Kosec: Krščansko-katoliško pravoslovje	1	80	1	80
Dr. A. B. Jeglič: Mesija. 1. in 2. zvezek vkup	2	40	3	20
J. Šmuc: Nebeška krona ali premišljevanje o nebesih. 2. izd.	1	—	1	40
J. M. Seigerschmied: Pamet in vera. I, II, in III. del, vsaki po	1	20	1	60
A. Lesar: Prilike p. Bonaventure. 2. izdaja	1	—	1	40
V. Podgorc: Razlaganje cerkv. leta ali Slovenski Goffine	3	30	4	40
M. Lendovšek: Slomšeka Pastirski listi	1	—	1	40
Dr. A. B. Jeglič: V boj za temelje krščanske vere!	1	20	1	60
Dr. Jan. Ev. Zorè: V tem znamenju boš zmagal! S podob.	1	20	1	60
Dr. Lampe in dr. Krek: Zgodbe sv. pisma. S pod. 18 zv. vkup	21	60	28	80
dto. Posamezni zvezki (razen 1., ki je pošel)	1	50	2	—
J. Skuhala: Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa				
po besedah sv. evangelistov	1	—	1	40
Dr. J. Rogač in M. Torkar: Življenje svetnikov in svetnic				
božjih. Stara (druga) izdaja. S podobami. I in II. del vkup	9	—	12	—
Dr. Jan. Ev. Zorè: Življenje svetnikov. Nova izdaja. 1. zv.	1	32	1	76
Dr. Val. Wiery: Ansprachen und Predigten innerhalb der				
Jahre 1866—1877. Trije zvezki, vkup	1	20	1	20
Molitveniki.				
Fr. Baraga: Dušna paša. Z večjimi črkami	1	50	2	—
Jos. Rozman: Slava Gospodu! Z velikimi črkami	1	50	2	—
L. Skupoli: Duhovni boj. (Premišljevanja za bratovščine)	1	20	1	60
J. Pavlič: Gospod, teci mi pomagati!	1	20	1	60
J. Godec: Lurška Mati božja	1	20	1	60
Fr. Kosar: Nebeška hrana. I. ali II. del, vsaki po	1	20	1	60
Dr. A. Karlin: Priprava na smrt	1	20	1	60
Lud. Škufca: Šmarnice ali romanje v neb. kraljestvo (1886)	1	20	1	60
J. Pristov: Vir življenja in svetosti (Presv. Srce Jezusovo)	1	20	1	60
V. Podgorc: Evangeljska zakladnica	—	90	1	20
A. Kalan: Tomaža Kempčana Hodi za Kristusom	—	90	1	20
J. M. Seigerschmied: Krščanska mati	—	90	1	20
A. Žgur: Marija Devica Majnikova kraljica	—	90	1	20
J. K. Pagani: Premišljevanje o presv. Rešnjem Telesu	—	90	1	20
J. M. Seigerschmied: Sveta družina	—	90	1	20
F. Hockenmayer: Sveta spoved	—	90	1	20
J. Pajek: Sveti Jožef	—	90	1	20
Dr. J. Walter: Sveti rožni venec	—	90	1	20
Janez Volčič: Šmarnice naše ljube Gospe presv. Srca (1892)	—	90	1	20
Slovnica.				
Komel pl. Sočebnan: Kurzgefaßte praktische Grammatik				
der slovenischen Sprache. 2. Aufl. 1887	3	—	3	—

V zalogi Družbe sv. Mohorja v Celovcu

se dobijo še sledeče knjige:

Naslov knjige. Vobče veljajo cene za mehko vezane (broširane) knjige. Kdor želi vezano knjigo, naj to izrecno naroči.	Za druž- nike		Za neude in po knji- garnah	
	K	h	K	h
Kmetijstvo. Naravoslovje.				
Anton Kosi: Umni kletár. S podobami	1	—	1	40
Henrik Schreiner: Fizika. S podob. I. in II. knjiga, vkup	2	—	2	80
Rohrman-Dular: Gospodarski nauki. S pod. I. knjiga . .	1	20	1	60
M. Čilenšek: Naše škodljive rastline. S pod. Pet zv. vkup	5	—	6	60
Vilj. Rohrman: Poljedelstvo. S podobami. Trije snop. vkup	3	—	4	—
Fr. Dular: Umna živinoreja. S pod. I. in II. knjiga vkup .	2	—	2	80
Fr. Lakmayer: Umni čebelar. S podob. 1. in 2. snop. vkup	2	—	2	80
Fr. Povše: Umni kmetovalec. 2. in 3. snopič, vsaki po . .	—	66	—	88
Fr. Erjavec: Živali v podobah. II. zv.: Ptice (I. zv. je pošel)	1	80	2	40
Pesmarice in pesmi.				
Dr. Jos. Lovrenčič: Brstje iz vrta slovenskega pesništva	1	20	1	60
Anton Foerster: Cecilija. 2. izdaja. I. ali II. del, vsaki po	1	20	1	60
Jakob Aljaž: Slovenska Pesmarica. I. ali II. del, vsaki po	1	20	1	60
S. Gregorčič: Poezije. S podobami. Lepša izdaja	2	—	2	80
Anton Medved: Slovenske legende. S podobami	1	20	1	60
Fotopisi. Zemljepisi.				
Rev. J. M. Trunk: Amerika in Amerikanci. Bog. ilustr. in vez.	13	75	13	75
Ivan Vrhovec: Avstralija in nje otoki. S podobami . . .	1	20	1	60
Anton Bezenšek: Bolgarija in Srbija. S podobami . . .	1	20	1	60
Josip Lavtižar: Pri severnih Slovanih. S podobami . . .	1	20	1	60
Dr. Andrej Karlin: V Kelmorajni. S podobami	1	20	1	60
Josip Starè: Kitajci in Japonci. S podobami	1	—	1	40
Podobe iz misijonskih dežel. S podob. 1. zvezek (2. je pošel)	1	—	1	40
Poučne in zabavne knjige.				
Kneipp-Podgorc: Domači zdravnik. 5. izdaja. S podob.	1	32	1	76
Dr. H. Vedenik: Kako si ohranimo ljubo zdravje. S pod.	—	90	1	20
Dr. J. Sket: »Kres«, leposloven in poučen list. VI. 1886 . .	4	40	4	40
Dr. Ivan Tavčar: Slovenski pravnik. Pet snopičev vkup .	4	—	5	60
Ksaver Meško: Mladim srcem. S pod. I. in II. zv., vsaki po	1	—	1	40
Utva in Mira: Pravljičje. Z izvirnimi slikami	1	—	1	40
Ksaver Meško: Na smrt obsojeni? Dramatska slika v 3 dej.	1	20	1	20
J. Stritar: Pod lipo, Jagode, Zimski večeri, Lešniki. Vsaki zvezek po	1	—	1	40
Zgodovina.				
Dr. Križanič Iv.: Cerkevna zgodovina. I., II. in III. del, vkup	2	70	3	60
Jernej pl. Andrejka: Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini 1876. S podobami. Dva snopiča vkup	2	40	3	20
Dr. Josip Gruden: Zgodovina slov. naroda. 1., 2., 3., 4., 5. in 6. zvezek, vsaki po	1	32	1	76
Slovar.				
Janežič-Hubad: Slovensko-nemški slovar. 4. izdaja . .	6	60	6	60

V zalogi Družbe sv. Mohorja v Celovcu

se dobijo še sledeče knjige:

Naslov knjige.

Vobče veljajo cene za mehko vezane (broširane) knjige.
Kdor želi vezano knjigo, naj to izrecno naroči.

	Za druž- nike		Za ne- ude in po knji- garnah	
	K	h	K	h
Povesti in Slov. Večernice.				
Dr. Franc Zbašnik (Milovršnik): Boj za pravico	—	90	1	20
Josip Jurčič: Deseti brat . Z izvirnimi slikami. 2. izd.	1	20	1	60
Janez Cigler: Deteljica . 4. izdaja	—	60	—	80
Wieseman-Zupančič: Fabijola ali Cerkev v katak . 3. izd.	1	—	1	40
F. Val. Slemenik: Izdajavec . 2. izdaja	—	90	1	20
Val. Slemenik: Križem sveta . 2. izdaja	—	60	—	80
Mati božja dobrega sveta ali bratovska ljubezen. 2. izdaja	—	80	1	—
Dr. Jakob Sket: Miklova Zala . 4. izdaja	—	90	1	20
Dr. Franc Zbašnik (Žaljski): Na krivih potih	—	80	1	—
Janez Cigler: Oglenica . 3. izdaja	—	60	—	80
Anton Lésar: Perpetua ali afrikanski mučenci. 2. izdaja	1	—	1	40
Zbašnik-Malograjski: Pisana mati	—	90	1	20
Fr. Milčinski: Ptički brez gnezda	1	—	1	40
Razne povesti	—	80	1	—
Janez Parapat: Robinzon starši . 2. izdaja	1	—	1	40
Dr. Fr. Detela: Svetloba in senca	1	—	1	40
Dr. Jan. Vošnjak: Troje angelskih češčenj	—	80	1	—
Ivan Cankar: Troje povesti	—	80	1	—
Dr. Franc Detela: Trojka	—	90	1	20
Ivan Lah: Uporniki	1	—	1	40
Engelbert Gangl: Veliki trgovec	1	—	1	40
Zbašnik-Malograjski: Za srečo	—	90	1	20
Ivan Vuk (Starogorski): Zorislava	—	80	1	—
Josip Kostanjevec: Življenja trnjeva pot	—	80	1	—
Slovenske Večernice 41., 42., 43., 44., 49., 51., 52., 53., 55., 57., 59., 61., 64., 68. in 72. zvezek. (Drugi so razprodani.)	—	80	1	—
Vsaki po	—	80	1	—
Življenjepisi. Koledarji i. dr.				
Dr. A. Medved: Anton Mart. Slomšek , knezoškof lavantinski	1	20	1	60
P. Fl. Hrovat: Franc Pirc , oče umne sadjereje in misijonar	—	60	—	80
Dr. L. Vončina: Friderik Baraga , slov. škof v Ameriki, 2. izd.	1	—	1	40
M. Pirnat: Juri baron Vega , slovenski junak in učenjak	—	40	—	60
Koledar za leto 1902., 1903., 1904., 1906., 1907., 1911., 1912., 1913., 1915. in 1916., vsaki po	—	60	—	80
Koledar za leto 1919	1	20	1	60
Večja podoba: Sv. Mohor in Fortunat	—	30	—	40
Šolske knjige.				
Sket-Wester: Slovenska čitanka I. 5. izdaja. 1913. Vezana	2	64	2	64
— Slovenska čitanka IV. 2. izdaja. 1912. Vez.	2	75	2	75
— Slovenska čitanka za prvi razred deklis-kega liceja I. 1909 Vezana	2	86	2	86
Breznik: Slovenska slovnica za srednje šole. Vezana	3	96	3	96
Poljanec: Mineralogija in geologija za velike gimn. Vez.	3	08	3	08
— Prirodopis živalstva za višje razr. sred. šol. Vez.	6	16	6	16
Kržič: Zgodovina sv. katoliške cerkve za srednje šole. Vez.	1	98	1	98
Stroj: Kratka zgodovina sv. katoliške cerkve. Vezana	1	54	1	54

Naznanilo.

Častiti gospodje poverjeniki naj blagovolijo letošnje knjige tako razdeliti, da dobi **vsak** družbenik **petero** knjig, namreč:

1. **Koledar za leto 1919.**
2. **V boj za temelje krščanske vere!**
3. **Brstje iz vrta slov. pesništva.**
4. **Kako si ohranimo ljubo zdravje.**
5. **Slovenske Večernice**, 72. zvezek.

Vsak družbenik naj prejme svoje knjige **v tisti dekaniji ali župniji**, v kateri se je vpisal.

Na poznejše izpremembe stanovališča se pri tolikem številu družbenikov ni moglo ozirati.

Vse stroške (za poštnino, voznino, tovornino itd.), katere imajo č. gg. poverjeniki za pošiljatev denarja in za prejem knjig, morajo jim družbeniki povrniti.

Vsakemu zavoju so priložene vpisovalne pole za prihodnje leto. Vpisovalne pole naj se po končani nabiri z denarjem vred **franko** dopošljejo **zanesljivo do 5. marca 1919** ne na posamezne osebe ali na tajništvo, ampak na naslov: **Družba sv. Mohorja v Celovcu.**

Nabira udov naj se blagovoljno prične takoj pri oddaji letošnjih knjig in sklene z mesecem februarjem.

Dosmrtniki naj se vsako leto zglasé pri g. poverjeniku, po katerem želé v jeseni dobiti knjige. To velja posebno za tiste kraje, kjer je več gg. poverjenikov.

Na prepozna oglasila ali naročbe brez denarja se po družbenih pravilih družba ne more ozirati.

V Celovcu, meseca oktobra 1918.

Družbeni odbor.